

కృతి సమర్పణమ్

శ్రీ గురుమూర్తే ! కాంచీ
కామాక్షీ కామకోటిపదనిలయే
కలయే భవతీ మరుణాం
కరుణాం దరహాసచంద్రికాభరణామ్.

౧

ఆంధ్రకృత పారాశర
సర్వపురాణార్థనూక్తిసైరంధ్రీ
బ్రహ్మపురంధ్రీ శ్రయతే
శ్రుతిశేఖరశేఖరీభవద్భవదంఘ్రిమ్.

౨

ధీమందరేణ మమ సాత్యవతేయ నూక్తి
క్షీరాబ్ధి మంథనవిధా భవతః కటాక్షాత్
పాత్రే కృతం భగవతో భవతః పురస్తాత్
నీతం నవం మమ వచో నవనీత మస్తు.

౩

శ్రీమన్నివేశితమిదం భవతః కరాజ్ఞే
ప్రీత్యా గృహాణ మయి నిత్యమనుగ్రహాయ
నిత్యోత్సవాయ నిఖిల శ్రేత వత్సలాయ
వ్యాసోక్తి సార రసికాయ నమో నమస్తే.

౪

శిశిరకరకిశోర స్మేరకోటిర కోటి
వశిజన హృదయాంతః కాసుమారామవాటి
నిజ శిశు వదనాబ్జన్యస్త కర్పూరపీటీ
జయతు శివవధూటీ శ్రీగురుః కామకోటి.

౫

—: ఇతి శివమ్ :—

ప్రశంస 3760

ఆదరమొప్ప వ్యాసుని దయామృతవర్షము తెల్లసీమ నా
నాదిశలందు నందుకొన, నాకృషికిం దగు దోహదంబుగా
మోదముతోడ ముద్రణకుఁ బూని, యొనర్చెను వ్యాసవూజ ని
య్యాదరవంశరత్నము కృతీశు ననుగ్రహపాత్ర మయ్యెడున్.

వ్యాసపవిత్రభారతి పదాబ్జములన్ మకరందధార ను
ల్లాసముతోఁ బడేండు లవిలంబముగా రుచుచూచి మాతృభా
షాసరణిన్ మహాజనవశంవదముం బొనరించునట్టి నా
తో సరిగా శ్రమంపడు బుధున్ మన వెంకటరాయు నెన్నెదన్.

ఐహిక మామస్మృత ము
వ్యాహతి సరిపాలు కొంద మని నాతో, దా
సోఽహమని వ్యాసభారతి
కీహంగును గూర్చు సుకృతి నీతని నెఱున్.

ఆచంద్రార్కము వ్యాసవాణి యిది యి
య్యాచంద్రావనిన్ బొల్చు న
ట్లాచంద్రార్కము నీదరాస్వయుల దీ
వ్యద్యోగభాగ్యాయురు
తోఁజైశ్వర్యము చంద్రశేఖరయతీం
ద్రు ప్రాభవాశీర్వచ
శ్రీచర్యన్ బొలువూని, నాకృతికిఁ బూ
ర్తిన్ గీర్తి జేకూర్చుతన్.

ప్రక్కిలంక }
మకాం: బెజవాడ } కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు.

శ్రీ చంద్రమాళేశ్వరాయనమః

శ్రీ ము ఖ ము

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యవర్య శ్రీ మచ్ఛంకర భగవత్పాద
ప్రతిష్ఠిత శ్రీ కాంచీ కామకోటి పీఠాధిప జగద్గురు
శ్రీ మచ్ఛంద్రేశ్వరేంద్ర సరస్వతీ శ్రీపావైః ఆస్మదత్యంత ప్రీయశిష్య
ప్రక్కిలంక గ్రామాభిజన కల్లూరి వేంకటసుబ్బాస్వామి దీక్షిత విషయే
సర్వాభీష్ట సిద్ధ్యై క్రియతే నారాయణ స్మృతిః.

ఇచట తిరుక్కరుకావూర్ ఆను మాధవీవనక్షేత్రంలో శ్రీ స్వామి
పూజాబ్రాహ్మణ సంతర్పణాది సత్కారముల నొనర్చుచు అద్వై
తానంద భరితులై యున్నారం.

అష్టాదశమహాపురాణములయందు సారమై సర్వజనులును అతి
సులభముగా పరాపేక్ష లేకుండా పురాణార్థముల నెఱిగి కృతార్థులగు
రీతిని క్షేత్రమహిమ, తీర్థమహిమ, వ్రతములు, ఆచారము, ధర్మము,
భగవత్స్తుతి, యోగము ఇత్యాది ప్రధానాంశములను బోధించు ముఖ్య
కథాభాగములను సంగ్రహించి, సులలితపదప్రయోగములచే రసనీయ
మగు ఆంధ్రభాషా వచనరూపమైన గ్రంథమును తాము రచించి
ప్రచురింపబూనియుండు అంశము విదితమై చాలా సంతసించు
చున్నాము. ఇట్టి లోకోపకారమునందు ప్రప ర్తించియుండు భగవ
ద్భక్తశిరోమణి యగు తాము యీలాటి సత్ప్రవృత్తి గలవారై
శ్రీ చంద్రమాళేశ్వర పూర్ణకృపాపాత్రులై, శ్రేయఃపరంపరను
జాందగలరు.

మకాము :
తిరుక్కరుకావూర్. }

ఇతి నారాయణ స్మృతిః
పార్థివ ఆశ్వయాజ శు ౫ బుధవారం

విషయసూచిక

ప్రార్థనాదికము	1	పూరువంశప్రశంస	102-104
కథాప్రారంభము	3	కర్మయోగప్రశంస	104
మహామత్స్యవిర్భవము	4	పురాణసంఖ్య	105
సృష్టికమము	6	ఉపపురాణములు	108
ప్రతిసృష్టి	20	అగస్త్యచరిత్రము	109
పితృగణములు	21	గ్రహయజ్ఞము, గ్రహస్వరూపము	112
దాక్షాయణి చరిత్ర	22	భారతవర్షప్రశంస	113
దేవస్థానములు నూటయొనిమిది	„	పురూరపుండ్రు రూపవంతుడగుట	114
పితృలోకము:- సోమపథము	25	త్రిపుగోపాఖ్యానము	115
విభ్రాజములు	26	యజ్ఞములందు పశుహింస	} 125
వారిచి గర్భములు	}	తగునా (తేతాయుగ విమర్శ)	
కామదుఘములు		„ ద్వాపరయుగ స్వరూపము	128
మానసలోకము	„	„ కలియుగ స్వరూపము	129
శ్రాధము పితరులకు	}	„ తారకాసుధ చరిత్ర	130
ముట్టునా? ఎట్లు?		29 తమారస్వామిజననము	134
కాశికకుమారులు పితృదేవతల	}	30 ఆడివధ	138
నర్చించి మోక్షముపొందుట		30 వీరకుని శాపము	138
పితృప్రీతికరములయిన తిగ్గములు	34	34 తమారసంభవము	140
సోమవంశ చరిత్ర	39	ప్రవరాసుకీర్తనము	} 142
బుధ జననము	43	భృగువంశము	
కచ దేవయాని	45-62	అంగిరోవంశము	145
యయాతి:	63-68	అత్రివంశము	148
యయాతి-అష్టకసంవాదము	68-74	అత్రియొక్క మఱియొకవంశము	„
అశ్రమధర్మవివరణము	75-76	విశ్వామిత్రవంశము	„
యయాతి పుణ్యగతి కేగుట	79-83	కశ్యపవంశము	150
కౌర్తపీర్వాద్భుతము	83	వసిష్ఠవంశము	151
శుక్రాచార్యప్రతాపము	85-96	పరాశరవంశము	153
యదువంశ పరంపర,	} 96-101	అగస్త్యవంశము	154
గౌతమునిచరిత్ర		ధర్మవంశము	155

రాజధర్మ ప్రకరణము,		గృహపరిసరవృత్తములు	204
సహాయ సంపత్తి	156	గృహనిర్మాణమునకు	208
ప్రకృష్టభాదినంగ్రహణము		గావలసిన కలపతెచ్చుట	
రాజధర్మాను కీర్తనము	169	ఆయవినిర్ణయము	209
వైవమా? పురుషకారమా?	173	భవిష్యకలియుగ రాజవంశావళి	211
ఏది ప్రధాన మైనది?		మగధలో బృహద్రథ	213
ఉతాయప్రశంస - సామము	174	వంశీయుల క్రమము	
భేదోపాయము	176	ప్రద్యోతవంశము	214
డానోపాయము,		శిశునాగ (క) వంశము	215
దండోపాయము	180	మార్కవంశము	216
శాంతిపాపిక విధానము	183	శుంగవంశము	219
అద్భుత శాంతివిధానము	194	సరియైన శుంగవంశ క్రమము	221
గ్రహాయజ్ఞము, లక్షహోమము	195	కాణ్వవంశము	223
కోటిహోమము	196	ఆంధ్రరాజులు	225
దేహస్పందనఫలము	198	ఆంధ్రభృత్యవంశము	230
వాస్తు కల్పము	199	సప్తమండల చలనమునుబట్టి	
గృహారంభసమయము	200	కూడ రాజవంశముల	
భూపరీక్ష	201	కాలనిర్ణయము	234
ఏకాశీతిపదవాస్తు నిర్ణయము	202	కల్పముల పేరులు	
చతుశ్శాలాది స్వరూపము	203	(1) ఏకాశీతి పదవాస్తుచక్రము	
స్తంభమాన నిర్ణయము		(2) అయిదురకముల యిండ్ల	
ద్వారములు		పరిమాణముల చక్రము	

మ త్స్య పు రాణ ప రి శి ష్ట ము

తులాపురుష దానవిధి	1	ఆశ్వరథదానము	14
దిక్పాలపూజ	3	పంచలాంగలకదానము	15
హిరణ్యగర్భదానము	6	భూదానము	16
బ్రహ్మాండదానము	7	విశ్వచక్రదానము	17
కల్పపాదపదానము	9	మహాకల్పలతాదానము	18
గోసహస్రదానము	11	సప్తపాగరదానము	20
కామధేనుదానము	12	రత్నధేనుదానము	21
హిరణ్యాశ్వదానము	13	మహాభూత ఘటదానము	22

శ్రీ శ్రీ శ్రీ కాంచీ కామాక్షీ కామతోటి పీఠాధిశ్వర
 జగద్గురు శంకరాచార్యవర్య
 శ్రీ చంద్రశేఖరేంద్ర సరస్వతీ శ్రీపాదః.

వీచు వాతంబున కుట్టూతలూగుతటి నీ యోడను నాకొమ్మున నిలుపుదువుగాక అవ్వల లయసమయంబు గడచన నీచరాచర సృష్టికి నీ వధినేతవయి, ప్రజాపతి వనం బగగి, కృతయుగా రంభమున మన్వంతరాధిపతిశ్వంబు వడసి దేవపూజ్యుండ వయ్యెదవు" అని శునుగ్రహము సూపె.

అంతట మనువు మత్స్యముంగని యంతర్గలయ మెప్పు డగును ? భూతముల నెట్లు రక్షింతును ? అన నతండ్రిట్లనియె. నేడు మొదలుగ నూరు సంవత్సరములు వానలు కురియవు. కరవు నచ్చును. సూర్యుని కిరణములు మిగుల దారుణము లయి, కణకణలాడు నిప్పులవలె నుండును చానివేడిమి తగిలిన వెంటనే యల్పసత్త్వము లన్నియు మలమల మాడిపోవును. బడబాసలము విజృంభించును. పాతాళమునుండి సంకర్షణని నోట వెడలిన విషాగ్నియు, శివుని మూడవకంటి మంటయు నేకమై ముల్లోకములు ట్లోభించును భూమి భస్మప్రాయ మగును. ఆకాశము వేడిమిచే నుడికిపోవును. నక్షత్రమండల ముత్తోఁ గూడ జగ మెల్ల నశించును. సంవర్తము, భీమనాదము, ద్రోణము, చండము, వలాహకము, విద్యుత్ప్రతాకము, శోణము నను ప్రళయమేఘము లేడును. వర్షించి సముద్రము లేకమై పోవును. అప్పుడు నే నొసంగిన యీ వేసనొక నధిష్ఠించి, సత్త్వబీజముల నం దెక్కించి నా యొసంగిన యోగరజ్జువుచే నా శృంగంబున వానిం బాధి పుము. దేవ తలు నశించును నీ వొక్కడవు నశింపవు. సోమసూర్యులు నేను బ్రహ్మ నర్మదానది మార్కండేయమహర్షి శివుడు

వేదములు పురాణాదివిద్యలు నీవును నియంతరలయంబున నిలిచియుండును. ఈ చాక్షుషమన్వంతరాంతమున నీవు సృష్టికిఁ బూనుకొన్నతఱి వేదములం బ్రవర్తింపఁ జేయుదును. అనిపలికి యమృతస్సమూర్తి యంతరాన మొందెను. మనవును వాసుదేవ మహిమచే లభించిన యోగ మభ్యసించుచు నుండగాఁ బ్రళయ మహాదెంచుటయు కొమ్ముతో జనార్ధనుండు మీనాకృతి ధరించి ప్రత్యక్ష మయ్యెను. సగ్ధము రజ్జు రూపమై దరికి వచ్చి యోగమార్గమున సర్వభూతిములను నింపి యోడను మత్స్యశృంగమున బంధించెను. తాను నద్దానిపై నధిష్ఠించెను. ఆభూత ప్రళయము గడువ మనువునకు యోగశాయియను మత్స్యమూర్తి యిష్టరాణము వచించెను. సృష్టి స్థితిలయంబులును వంశచరితము భువనపరిమాణము, దానధర్మవిధియు, శ్రాద్ధకల్పమును, వర్ణాశ్రమవిభాగమును, ఇష్టాపూర్తవిధియు, దేవతాప్రతిష్ఠయు మొదలుగ సర్వధర్మములను వ్యాఖ్యానింపు మని మనువడిగెను. మత్స్యమిట్లనియె.

—♦ సృష్టి క్ర మ ము ♦—

మహాప్రళయ మయినతరువాతఁ జీకలులావరించి సర్వ జగమును నిద్రపోయి నట్లుండెను. అప్పటిస్థితి యిట్టిదని యూహించుటకుఁ గాని తెలిసికొనుటకుఁ గాని వీలుగాదు. దానికొక లక్షణము లేదు. స్థావరజంగమాత్మకమయిన జగత్తంతయు సగోచరమై యుండెను. అంతట పుణ్యకర్మములకు మూలమును అవ్యక్తుఁడు నగు స్వయంభు వవతిరించి యీ

చీకటుల హరించెను, అతఁ డతీంద్రియుఁడు అవ్యక్తముకంటె
 బరుఁడు. అణువును, మహాత్మును, సనాతనుఁడు నగు నారా
 యణుడే స్వయముగ నావిర్భవించి స్వయంభు వనంబరగె,
 అతఁడు ధ్యానమొనరించి జగమ్మా సృజింపనొచ్చెను. అతని
 మొదటిసృష్టి ఆపస్సులు. అందు బీజమును సృజించెను.
 అది సువర్ణ రజత మయమైన యండ మయ్యెను, అది పదివేల
 సూర్యులప్రభ గలిగి యుండెను. అది పుట్టుటకు వేయి
 వత్సరములు పట్టెను. మహాతేజస్వి యగు నా స్వయంభువు
 విచిత్రమహిమ గలవాఁడు గావున తాను సృష్టించినదాని
 యందుఁ దానే ప్రవేశించెను. అట్లు సర్వవ్యాపియగుటచే
 నాతనికి 'విష్ణువు' అను నామము సార్థక మయ్యెను. అం
 దాభగవంతుఁడు సూర్యరూపుఁ డయ్యెను. మొట్టమొదటి
 రూపమది యగుటచే నాదిత్యుఁ డను పే రొందెను. బ్రహ్మ
 మనఁ గా వేదము. దానిం బఠించుటచే బ్రహ్మ యయ్యెను.
 అయ్యండము రెండుగా నొనరించి, దివమ్మును, భూమిని
 గావించెను. అతఁడు దిక్కుల నొనరించెను. నడుమ శాశ్వత
 మైన వ్యోమమును నిర్మించెను. జరాయువు మేరుముఖ
 పర్వతములయ్యెను. ఉల్బము మెఱుపులగూడిన మేఘమండల
 మయ్యెను. అయ్యండమునుండి నదులు, పితరులు, మనువులు,
 సప్తసముద్రములు జనించెను. అతఁడే సృష్టికారణమగు ప్రజా
 పతి యయ్యెను. అతని తేజమువలననే మూర్తాండు డుదయిం
 చెను. అండము మృతమయి జనించినవాఁడు గావున నతనికి
 మూర్తాండుఁ డనుపేరు సార్థకము. రజోగుణమయమైన రూప

ముతో నాతడు చతుర్ముఖుండై పితామహుడనం బరగె.
దేవతలు, అసురులు, మనుజులు నను వారితోడి యీ జగత్తు
నతడే సృజించెను.

బ్రహ్మకు నాల్గుముఖము లేల కలిగెను? బ్రహ్మ
వేత్తల కెల్ల నగ్రేసరుడగు బ్రహ్మలోకముల నెట్లు సృజి
చెను? అని మను వడుగ మత్స్య మిట్లనియె. బ్రహ్మ తొలుత
తపం బొనర్చె. అంగోపాంగములతో పదక్రమములతో
వేదము లావిర్భవించెను. బ్రహ్మ సర్వశాస్త్రములకును మును
ముందు పురాణమును స్మరించెను. అది శతకోటి ప్రవిస్తరము.
పవిత్రమైన యా వాఙ్మయము నిత్యము. అవ్వల నతని ముఖ
ములనుండి వేదములు వెడలినవి. మీ మాంసయు, నెనిమిది
ప్రమాణములు కల న్యాయమును జనించినవి. సంతాన
వాంఛ వేదముల నభ్యసింప నభిలాషగొనిన యతనిమానస
మున మానసపుత్రు లుదయించిరి. మరీచి, అత్రి, అంగిరస్సు,
పులస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు, ప్రచేతసుడు, వశిష్ఠుడు,
భృగువు, నారదుడు నను పదిమందియు బ్రహ్మ మానస
మున జనించినవారు. అవ్వల నతనికి శరీరమునందు తల్లి
లేకయే జనించినవారు కలరు. కుడి బొటనవేలినుండి దక్ష
ప్రజాపతి, స్తనాగ్రమునుండి ధర్ముడు హృదయమునుండి
మన్మథుడు, కనుబొమల నడిమినుండి కోర్ధుడు పెదవి
నుండి లోభుడు, బుద్ధినుండి మోహుడు, అహంకారము
నుండి మదుడు, కంఠమునుండి ప్రమోదుడు, కంటినుండి
మృత్యువు, అరచేతినుండి భరతుడు, నను తొమ్మిండు

కొడుకులును, ఒక్క కన్యకయు జనించిరి. మను విట్లడిగెను. బుద్ధినుగడి మోహము జనించె నుట్టివి. అహంకార మనంగాఁ గ్రోధమేకదా! బుద్ధియనంగానేమి? అన మత్స్యమిట్లనియె. సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూడు. వీని సామ్యావస్థకే ప్రకృతి యనిపేరు. దీనినే ప్రధాన మని కొందరు, అవ్యక్త మని కొందరు పిలుతురు. ఈ ప్రకృతియే పజాసృష్టిని చేయును. వికారముచేయును, సత్త్వాది గుణతోభముచే ముగ్గురు దేవతలు పుట్టిరి. మూర్తి యొక్కటియే కాని దాని భాగములు మూడుగా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరు లుదయించిరి. సవికార మయిన పథానమునుండి మహాత్ము దానినుండి యహంకారము దానినుండి బుద్ధివశములయిన జ్ఞానేంద్రియములు చెవి, చర్మము, కన్ను, జిహ్వ, ముక్కు అనునివి వరుసగా జనించెను. వాయువు, ఉవస్థ, చేయి, కాలు, నోరు ననుకర్తేంద్రియములు కూడ బుద్ధినుండి జనించినవే. శబ్దము, స్పర్శ, రూపము, రసము, గంధము, ఉత్పర్ణము, ఆనందనము, ఆదానము, గతి, ఆలాపము ననునివి యా యింద్రియముల వ్యాపారములు. కర్మబుద్ధిగుణములు రెండును గలమనస్సు పదునొకండివది. ఇంద్రియములయొక్క యవయవములయి సూక్ష్మములయిన శబ్దాదులను తిన్మాత్ర లందుగు. ఆ బ్రహ్మ యొక్క శరీరముతోడి సంబంధమువలన శరీరము జనించెను. శరీరములోనున్న జీవుని శరీరి యుండురు. బ్రహ్మ సృష్టిచేయ గోరి మనస్సును ప్రేరిపింపగా సృష్టివికార మేర్పడెను. శబ్ద తన్మాత్రనుండి శబ్దగుణకమయిన యాకాశ ముదయించెను. ఆకాశవికృతివలన వాయువు శబ్దస్పర్శగుణములు రెండును

కలదియై జనించెను. స్పర్శతస్మాత్తనుండి వాయువికృతి వలన రూపతస్మాత్తనుండి తేజస్సు జనించెను. అది శబ్దస్పర్శ రూపములను మూడుగుణములు కలది. తేజోవికృతివలన రస తస్మాత్తనుండి నీరు జనించెను. అది శబ్దస్పర్శరూపరసములను నాలుగుగుణములు కలది. సకల రసవికృతివలన గంధతస్మాత్త నుండి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములను నైదుగుణములుకల భూమి జనించెను. ఇందు బుద్ధి గొప్పది. పురుషుడు పంచ వింశకుడై (ఇరువదియైదవఁడై) యీ యింద్రియములచే సంపాదింపఁబడిన (ప్రాపపుణ్యరూపమగు) ఫలము ననుభవించును. అతఁ డీశ్వరేచ్ఛ కథీనుడై జీవుఁడని పిలువఁబడును. ఇట్లీరువదియారు తత్త్వములతోఁగూడిన శరీరము 'షడ్వింశకము' అనఁబడును. సంఖ్యావశమునఁ దెలుపఁబడిన యీ శాస్త్రము సాంఖ్య మని కపిలాదులచే వర్ణింపఁబడెను. ఇట్టి తత్త్వాత్మకమైన శరీరమును సృజించిన తరువాత సావిత్రిని హృదయమందునిలిపి జపింపగా నాబ్రహ్మయొక్క దేహములో నగము స్త్రీ రూప మయ్యెను. నగము పురుషరూప మయ్యెను. ఆస్త్రీ శతరూప యని పేరొందె. ఆమెనే సావిత్రి, సరస్వతి, గాయత్రి, బ్రహ్మణీయనియు నందురు. బ్రహ్మ తనదేహము నుండి జనించిన యామెను దనకూతురుగా భావించెను. ఆమెను జూచి కామపరవశుడై ఆహా! ఏమిసౌందర్యము! ఎంత చక్కనిరూపము! అని మోహించెను. వశిష్ఠాదిమహర్షు లామెను మాచెల్లెలు చెల్లెలని యాశ్రోశించిరి. ఆమెముఖము చూచుటకంటె బ్రహ్మ వేటొకటి యెఱుంగ కుండెను. ఆమె జన్మించినతోడనే యతనికిఁ బ్రణామ మొనరించి యొదిగి

నిలువంబడెను. మఱియు నానుందరి యాతనికిఁ బ్రదక్షిణ మొనరించెను. ఆమెరూపు చూడఁగోరియు నాతఁడు కుమారులం గని సిగ్గువడెను. అత్తఱి నాతనికి వరుసగా నాల్గుదేవల నాల్గుముఖము లావిర్భవించెను. సృష్టికై యతఁడు చేసిన తపస్సు సర్వము నాశన మయ్యెను. కూతురును సంగమింప వలెననుకోరికచే నిట్లు వ్యర్థుఁ డయ్యెను. అందువలన నూర్ధ్వముగా నై దవముఖము జనించెను. బ్రహ్మ తనకుమారులను సృష్టిచేయుఁ డని ప్రేరేప వారందులకు వెళ్ళిపోయిరి. అవ్వల నవ్విశ్వయోని కామాతురుడై శతరూపను కమలగర్భమున సంగమించెను. అట్లు నూరేండ్లు గడచెను. ఒకానొకసమయమున నామెకు మనువు జనించెను. అతఁడే స్వాయంభువుఁడు. అతనికి విరాట్టనిపేరు. ఆ మహాపురుషుని దూషగుణసామ్యము వలన నీతనికి అధిపురుషుఁ డను పేరుగల్గెను. ఆ స్వాయంభువు నువునకు వైరాజులు, స్వాయంభువులనుపేర స్వారోచిషాదులు బ్రహ్మస్వరూపులు పదునల్లురు జనించిరి అందు నీవేడవవాఁడవు. (వైవస్వతమనువు అన్నమాట).—

మను విట్లడిగెను. దేవా ! పుత్రికతో సంగమముకంటె ఘోరమున్నదా ? బ్రహ్మ కిది సాపము గలిగింపలేదా ! ఆమె యందుఁ గన్న సంతాన మందరు సగోత్రులేకదా ! వారిలో వారి కన్యోన్యము వివాహాదిసంబంధము లేర్పడెంగదా ! అది ధర్మవిరుద్ధముకాదా ! నా సంశయము వారింపు మన మత్స్య మిట్లనియె. ఈ యాదిసృష్టి రజోగుణసంభవమగు దివ్యసృష్టి, ఇది అతీంద్రియేంద్రియము, అతీంద్రియ శరీరకము, దివ్యజ్ఞాన,

సంభవము, దివ్యతేజోమయము, మాంసచక్షుషులగు మనుజు లిది గ్రహింప నేరరు, పాముదారి పాములకును పక్షులదారి పక్షులకును, దెలియునట్లే దివ్యుల మార్గము దివ్యులే, యెఱుంగఁగలరు, దేవత లొనరించు మందిచెడుగులు శుభాశుభఫలముల నీయవు, కాన నరులు దేవతల వర్తనముం గూర్చి చర్చింపఁదగదు, అదియుం గాక సర్వవేదములకు నధిపాత చతుర్ముఖుఁడు, కావున గాయత్రి యాతని కంగ భూతురాలు. అమూర్తమైనను మూర్తిమత్తయినను నది మిథునం బనంబడుచు, బ్రహ్మ యున్నచోట సరస్వతి, సరస్వతి యున్నచోట బ్రహ్మయు నుండుక తప్పదు నీడలేక యెండ కనిపించనియట్లు గాయత్రి లేని బ్రహ్మ కనిపింపడు, వేదరాశియే బ్రహ్మ తథాపానదేవత నావిత్రీ, కాన సావిత్రీ గమనంబున బ్రహ్మ కేపాపమును లేదు, అయినను బ్రహ్మ కూతునుం గూడినందులకు లజ్జించి, మన్మథుంగని “ఒరీ! నన్నుగూడ నీ పుష్పబాణములచే బాధించితివే! ఇట్టిపాపముచే నిన్ను త్వరలో శంకరుండు దహించును పొమ్మని శంఛెను, ఆ శాపమునకుఁ దపించి కాముఁడు పితామహా! నన్నిట్లు సృజించినది నీవే, దేహధారుల యింద్రియములను సంక్షోభింప జేయుమనియు స్త్రీ పురుషుల కన్యోన్యరాగముదయింపజేయు మని యాజ్ఞాపించినది నీవేకదా! ఇందు నాచోషంబు లేశంబును లేదు, నాయెడఁ బ్రసన్నుండ వగు మని పార్థించెను, బ్రహ్మ యుం గరుణించి, నాబలంబు గొని బలరాముఁడు వైవస్వతమ స్వంతరమున నవతరించును, అతఁడు ద్వారకాపట్టణమునవసించి రాక్షసుల సంహరించును, అతనియంతవాఁ డగు నతని సోదరు

నికీఁ గుమారుడై జన్మింతువు. అంతట సర్వసుఖముల ననుభవింతువు. అవ్వల భరతివంశముచివర వత్సరాజునకుఁ గుమారుడవై భూతప్రళయముదాక విద్యాధరుల కధిపతివై సర్వసుఖములంది నాదరికి వచ్చెదవు. అన పుష్పబాణుండు శోకహర్షముల నడుమ నిలిచి తన దారిం జనియె. మను విట్లనియె. యదు వెవఁడు? అతని వంశమున మన్మథుండు జనించుటయు, కుదుని కంటిమంటలో నతఁడు బూది యగుటయు, భరతవంశచరిత్ర విశేషములును తెలుపుము. అన విని మత్స్య మిట్లనియె. బ్రహ్మ శరీరార్థభాగమునఁ బుట్టిన శత రూపకు, రతి, మనస్సు, తపస్సు, బుద్ధి, మహత్తు, దిక్కు, సంభ్రముడు నను నేడ్వరు కొడుకులు బుట్టిరి. మరీచ్యాది బ్రహ్మమానస పుత్రులవలన లోకము జ్ఞానమయ మయ్యెను. బ్రహ్మ యా చెనుక త్రిశూలధారి యగు వామదేవుని, సనత్కుమారుని సృజించెను. వామదేవుండు ముఖమునుండి బ్రాహ్మణులను, బాహువులనుండి రాజులను, తోడలనుండి వైశ్యులను, పాదములనుండి శూద్రులనుం గాంచెను. మెఱుపులు, పిడుగులు, మేఘములు, ఇంద్రధనుస్సు, ఛందస్సులు, పర్వస్యనింగూడ యతఁడు సృజించెను. ఈశ్వరుండు సాధ్యగణములను, త్రినేత్రుల నెనుబదినాల్గుకోటులను సృజించెను. వారికి జరామరణములు లేకుండెను. నామదేవుండు వట్ల జరామరణ శూన్యులం గనెను. బ్రహ్మ యతనింజూచి, పుత్రా! సృష్టియనగా శుభాశుభమిశ్రమము. అదే ప్రకృత్యము. కాని యిట్టి జరామరణములు లేని సృష్టి సృష్టికాదు. వలదని వారించెను. ఇటు బ్రహ్మచే నివారింపఁబడి యూరక కూరుచుండుటచేతనే

యతనికి స్థానిక వసువేరు సార్థకంబయ్యె. స్వామంభవ మనువు తీవ్రతపం బొనర్చి “అనంతి”యను సుందరింబరిణయమై ప్రియ వ్రోతానపాదులను గుమారుల నిర్వరం బడసెను. ఉత్తాన పాదుడు ధర్ముని కూతురును, చతుగురాలు నగు సూన్యత యను సుందరియందు అపశ్యతి, అపస్యంతుడు. కీర్తిమంతుడు ధృవుడు నను కొడుకులం గనెను. ధృవుడు మూడు వేలేండ్లు తప మొనర్చి ధృవమండల మను దివ్యస్థాన ము ధిష్ఠించెను. ఆ ధృవుని పురస్కరించుకొని సప్తర్షులున్నారు. మనువుతిక ధన్య యనునది ధృవునివలన శిష్టునిం గనె. ఆ శిష్టుని కగ్నికన్య యగు సుచ్చాయయందు కృపుడు, రిపుం జయుడు, వృత్తుడు, వృకుడు, వృకతేజసుడు నను పుత్రు లుదయించిరి. బ్రహ్మదౌహితీ యగు వీరిణియందు రిపుం జయుడు చక్షుస్సుంగాంచె. ఆ చక్షుస్సు వీరణుని కుమార్తె యందు మనువుం గాంచె. అందు రాజపుత్రి యగు నడ్వల యందు ఊరువు, పురువు, శతద్యుమ్నుడు, తపస్వి, సత్య వాక్కు, హవిస్సు, అగ్నిష్టుత్తు, అతిరాత్రుడు, సుద్యుమ్నుడు, అభిమన్యుడు నను పదిమంది గనియె.

ఆగ్నేయి యూరువువలన అగ్ని, సుమనసుడు, ఖ్యాతి, క్రతువు అంగిరస్సు, గయుడు అనువారిం గాంచె. పితృకన్య యగు సునీధ వేసునిం గాంచెను. దుష్టుడగు వేసుని మధిం పగా పృథుచక్రవర్తి జనించెను. అతని కుమారులిద్దరు. అం దంతర్ధానుఁ డనువాడు శిఖండినియందు మారీచునిం గనెను. హవిర్ధానుఁ డాగ్నేయి యగు ధిషణయం దార్వరం గాంచెను.

వారు ప్రాచీన బర్హిస్సు, నాంగుడు, యమాడు శుక్రుడు బలుడు, శుభ్రుడు ననువారు. ప్రాచీనబర్హిస్సు ప్రజాపతి యయ్యెను. అతనివలనఁ బెక్కురు ప్రజలుగల్గిరి. సముద్రుని కూతురగు సవర్ణయఁ దతడు ప్రాచేతసులనువారిం గనెను. వారు ధనుర్వేదపండితులు. వారి తనస్సవలన వృక్షము లన్నియు పెంపొందినవి.

అగ్ని దేవతలయాజ్ఞచే వానిం దహించెను. వారికి సోమకన్యయగు మారీష భార్యయయ్యెను. వారి యన్యగహ ముచే నామె దక్షుని గనెను. ఆమె దక్షునితర్వాత వృక్షము లను, ఓషధులనుగాంచెను. చంద్రవతియను నదినింగూడగ నెను. సోమాంశమైన యాదక్షుని కెనుబదికోట్లు పుట్టిరి. అతనికి ద్విపాదులు బహుపాదులు, వలీముఖులు, శంకుకర్ణులు, కర్ణప్రావరణులు, అశ్వముఖులు, ఋక్షచూఖులు, సింహముఖులు, శ్వానముఖులు, వరాహముఖులు, ఒంటెముఖముకలవారు నగు మేచ్ఛులు జనించిరి.

సూతుం డిట్లనియె. ప్రాచేతసుడైన దక్షునికిఁ బూర్వము సంకల్పమువల్ల, చూపువల్ల, స్పర్శవల్ల, సృష్టియయ్యెను. అతని తరువాత మిధునమువల్ల సంతానము కల్గుచున్నది.

అతడు దేవర్షి పన్నగులం గనెను. కాని వారివల్ల సృష్టివృద్ధి పొందలేదు. అవ్వలమైధునముచే నైదువేలమందిం గనెను. నారదుడు వారితో భూమియొక్క ప్రమాణము తెలిసి కొనివచ్చి యాపైన సంతానముం గనుఁ డనెను. వారు దాని యంతయు తెలియవలెననిపోయిరి. కాని నేటికిని తిరిగిరారైరి. వారికి

హర్యశ్వలనియుఁ బేరుగలదు, వారుపోగా దక్షుఁడు వైరిణి
యందు పేయింఁచిని చూచి కాంచెను. వారికి శబలులని పేరు,
నారదుఁడు వారినిగూడ వెనుకటివిధముగానే పంపివేసెను,
వారును డమయన్తలదారిం జనిరి కాని తిరిగి రారైరి. అవ్వల
దక్షుఁడువైరిణియందు కన్యలం గనెను. అందు పదిమందిని
ధర్మునికి (యమునికి) పదుముగ్గురను గశ్యపునికి, నిరువది
యేడుగురను సోమునికి నల్లర నరిష్టనేమికి, నిద్దరను భృగు
కుమారునికి, నిద్దటిని కృశాశ్వనికి, నిద్దటి నంగిరస్సునకు
నిచ్చెను. ధర్మునిభార్యలు మరుత్వతి, వసువు యామి, లంబ,
భానువు, అరుంధతి, సంకల్ప, ముహూర్త, సాధ్య, విశ్వ అను
వారు. విశ్వకుమారులు విశ్వేదేవులు. సాధ్యకొడుకులు
సాధ్యులు. మరుత్వతి బిడ్డలు మరుత్వంతులు, వసుసూనులు
వసువులు. భానువుసూతులు భానవులు. ముహూర్తకుమారులు
ముహూర్తకులు, లంబపుత్రులు ఘోషులు, యామి కొడుకు
నాగవీధి. అరుంధతికి భూతలసంభూతుడు జనించెను సంకల్పకు
సంకల్పుడు పుట్టెను. వసువుకుమారు లెనమండు. సర్వ
వ్యాపకులు. ఆపుడు, ధ్రువుడు, సోముడు, ధగుడు, అసి
లుడు, అనలుడు ప్రత్యాఘడు, ప్రభానుడు అని వారిపేర్లు.
(అష్టవసువులనఁగా వీరే) ఆపునికుమారులు శాంతుడు, దండుడు,
శాంబుడు, మణివక్త్రుడు ననువారు. వారునల్లరు యజ్ఞ
రక్షణముచేయు నధికారులు. ధర్మునికుమారులు ద్రవిణుడు,
హవ్యవాహుడు. హరికూతురు కల్యాణినికి ధర్మనివలన ప్రాణ,
రమణ, శిశిర, మనోహరు లనువారు గల్గిరి. అనలుడు
శివయను నామెయంద మనోజవుడు, అవిజ్ఞాతగతి యను

నిర్వరు బిడ్డలగాంచెను. వారగ్నితో సమమగు లక్షణములు కలవారు. అగ్నిపుత్రుడగు కుమారస్వామి రెల్లుకాడయందు జనించెను. (శరజన్ముడు) అతని తమ్ములు శాఖుడు, విశాఖుడు, నైగమేయుడు ననువారు. కుమారుడు కృత్తికలార్కురచేత పెంపబడుటచే గార్తికేయుడనియు పేరుపొందెను. ప్రత్యూషునికి ఋషివిభువు, దేవలుడు ననువారు గల్గిరి. పృథ్వాసునికి దేవశిల్పియు ప్రజాపతియు నగు విశ్వకర్మ జనించెను. ప్రాసాదములు, భవనములు, ఉద్యానములు, ప్రతిమలు (విగ్రహము లన్నమాట) భూషణాదులు, తటాకములు, ఉద్యానములు, కూషములు మొదలగు వాని నిర్మింపగలవాడతడే. అజైకపాత్తు, అహిర్బుధ్నుడు, విరూపాక్షుడు, రైవతుడు, హరుడు, బహురూపుడు, త్ర్యంబకుడు, సురేశ్వరుడు, సావితుడు, జయంతుడు, పిశాకి అను ఏకాదశరుదులు, గణాధిపతులునై మనసువల్ల జనించిరి. వీరందరు త్రిశూలధారులు. వారి కుమారులెనుబడినాల్గు కోట్లు. అక్షయులని వారిపేరు. వీరందరు సురభి (కామధేను) గర్భమున జనించిరి. పుత్రపౌత్రులతో వీరు సర్వదిక్కులందు రక్షణచేయుదురు.

కస్యపునికి, అదితి, దితి. దనువు, అరిష్ట, సురస, సురభి, వినత, తామ్ర, కోధవశ, ఇర, కదువు, విశ్వ, ముని యను వారు భార్యలు. చాక్షుషమన్వంతరమున తుషితులను పేరు గలవారు వైవస్వతిమన్వంతరమున ద్వాదశాదిత్యులని పేరొందిరి. వారు ఇందుడు, ధాత, భగుడు, తృప్త,

మిత్రుడు, వరుణుడు, యముడు, వివస్వంతుడు, సవిత్ర, పూష, అంశుమంతుడు, విష్ణువుననువారు సహస్రకీరణులు. కశ్యపుని కదితీయందు నీరు జనించిరి. కృతాశ్వఃకుడు ఋషికి దేవప్రహరణులనువారు జనించిరి. వీరు ప్రతిమన్వంతర మందును దేవగణములను పోడిన విప్రులు. ప్రతికల్పము నందును బుట్టుచు అడుచు పొందుచుందురు. కశ్యపునికి దితియందు హిరణ్యకశిపుడు, హిరణ్యాక్షుడు జనించిరి.

హిరణ్యకశిపునికి ప్రహ్లాదుడు, అనుహ్లాదుడు, సంహ్లాదుడు, హ్లాదుడు ననువారు గల్గిరి. ప్రహ్లాదుని కాయుష్మంతుడు శిబి, బాహులుడు, విరోచనుడు పుట్టిరి. విరోచనుని కుమారుడు బలి. బలికి బాణుడు మొదలుగ నూర్వురు కొడుకులు గల్గిరి. ధృతరాష్ట్రాది నామములు వారివి. బాణునికి వేయి బాహువులుండెను. అతడు సర్వాస్త్రసంపన్నుడు. బాణుని తపస్సునకు మెచ్చి శూలధారియై శంకరుడు వాని పట్టణమున గావుకాయను. బాణుడు మహాకాలత్వమును అనగా శివసామ్యము నందినవాడు. హిరణ్యాక్షునికి, ఉలూకుడు, శకుని, భూతసంతాపనుడు, మహానాభుడు ననువారు గల్గిరి. వీరి పుత్రపౌత్రులు డెబ్బదియేడు కోట్లుండిరి. వారందరు మహాబలులు, మహాకాయులు, బహుహువులు. ధనువు విప్రచిత్తి మొదలుగ నూర్వురు సుతులంగాంచెను. (వారి పేర్లు చాలగలవు) ఈ దానవులందరు హిరణ్యపురమున నుండు వారు. విప్రచిత్తి సింహిక యనుదానియందు సైంహికేయులంగాంచెను. హిరణ్యకశిపుని మేనల్లుడు పదుముగ్గురు, వ్యం

సుడు, కల్పండు, నలుడు, చాతాఁడి, ఇల్లులుండు, నముచి, శ్వసృపుడు, అజనుడు, నరకుడు, కాలనాభుడు, సరమాణుడు, కాలవీర్వుడు ననువాడు: సంహ్లామీచి కుమారులు నివాతకవచులనువారు. శేవకృపవలన పర్జునుడిమహావీరుల సంహరింపఁగల్గెను. మారీచునివలన తామ్ర, శుకీ, శ్యేని, భాసి, సుగ్రీవి, గృధ్రిక, శుచి యను నాఱ్ఱురు పుత్రికలం గనెను. వీరివలనఁ బక్షీసంతానము పృథ్విచెందెను. సుగ్రీవి మేకలు, గుఱ్ఱములు, ఒంటెలు, గాఢెదలు మొదలనునవానిం గాంచెను. వినతకు, గరుడుండు పుట్టెను. సౌదామచి యను మెఱుపు వినత సంతానమే, సంపాతి, జటాయువు, అనువారు అరుణుడు (అనూరుఁ డను సూర్యరథసారథి) అనువాని కుమారులు, సంపాతి కొడుకులు బృభువు శ్రీఘ్నుడు. జటాయువు కొడుకులు కర్ణికారుడు, శతగామి సారసుడు, రజ్జువాలుండు, మేరుండుండు అనువారు. సురసకు సర్పసహస్రములు గల్గెను. కద్రువకు సహస్రశిరస్కులగు సర్పసహస్రములు గల్గెను. అందు ముఖ్యు లిరువదియొక్క మంది. శేష, వాసుకి, కర్కోట, శంఖ, విరావత, కంబల, ధనంజయ, మహానీల, పద్మ, అశ్వతర, తక్షక, ఏలాపుత్ర, మహాపాద్మ, ధృతరాష్ట్ర, వల్లహక, శంఖపాల, మహాశంఖ, పుష్పదంష్ట్ర, శుభానన, శంకురోమ, బహుల, వామన, పాణిన, కాపిల, దుర్ముఖ, పతంజలులను పేర్లుగలవారు. వీరి సంతాన మనంతము. జనమే జయుని సర్పయాగమునఁ జాలవరకు నశించెను. కోధవశ యనునది, కోధవశులను రక్షింపులంఁగాంచెను. వారందగు

కోరలుగలవారు. భీముడు వారందరిని నశింపజేసెను. సురభి కశ్యపునివలన గోమహిషములను, రుద్రగణమును గాంచెను. ముని మునిగణముం గాంచెను. అరిష్ట కిన్నరులం గాంచెను. ఇరతృణవృక్షలతాగుల్మములం గనెను. విశ్వ యక్షరక్షస్సులను కొట్లకొలదిగఁ బడసెను. కశ్యపునివలన దితి నలుబది తొమ్మిండు మరుత్తులం గాంచెను. వారందరు దేవతల కిష్టులు.

దితి వశిష్ఠాదిమును లుపదేశించిన మదనద్వాదశీవతము చేసి మరుత్తులం బడసెను. అదియొక అధ్యాయమున (7 వది) వర్ణితము.

—♦ పృ తి సృష్టి ♦—

పృథుచక్రవర్తి సార్వభౌమ పట్టాభిషేకము పొందెను. అపుడు హిరణ్యగర్భుడు చంద్రుని, ఓషధులకు, యజ్ఞవ్రతములకు, తపస్సులకు, నక్షత్ర, తారా, ద్విజ, వృక్ష, గుల్మ, లతాసమూహన కథిపతిం గావించెను. ఆపస్సులకు వరుణుని, ధనములకు, రాజులకుఁ గుబేరుని, సూర్యులకు విష్ణుని, వసువుల కగ్నిని, ప్రజాపతులకు దక్షుని, మరుత్తులకు శక్రుని, దైత్య దానవులకుఁ బ్రహ్లాదుని, పితరులకు యముని, పిశాచ, రక్షః పశు, భూత యక్షో శత్రువులకు శూలపాణిని, పర్వతములకు హిమవంతుని, నదులకు సముద్రుని, గంధర్వ విద్యాధర కిన్నరులకుఁ జిత్రీరథుని, నాగులకు వాసుకిని, సర్పములకు తక్షకుని, దిగ్గజముల కైరావతమును, పక్షులకు గరత్కంతుని, గుట్టముల కుచ్చైశ్శ్రీవమును, మృగములకు సింహమును,

గోవులకు వృషభమును, పనస్పతులకు వృక్షమును నధిపతులం గావించెను. అదిగాక తూర్పుదిశకు సుధర్మని, దక్షిణమునకు శంఖపదుఃశను సర్వేశ్వరుని, పడమటిదెసకుఁ గీర్తిమంతుని, ఉత్తరదిశకు హిరణ్యరోముని, దిగధిపతులం గావించెను. ఇప్పటికి వారా దిక్కులందు 'రిక్షణ' మిచ్చుచున్నారు. చాక్షుషమన్వంతరము తరువాత వైవస్వత మన్వంతరమున సూర్యవంశ్యుడగు పృథుచక్రవర్తి ప్రజాపతి యగును.

అవలమన్వంతరములు, మన్వంతరాధిపతులనుగురించి ప్రశ్నింపగా సూతుఁడు చెప్పెను. (మూడుఁడు నా మార్కం డేయ పురాణము) పిమ్మట పృథివియని నేరు పృథుచక్రవర్తి వలనఁ గలిగినట్లు వివరించెను. అవల సూర్యవంశచరిత్ర యందు సూర్యుని తఱణిపట్టుట బుధచరిత్ర వర్ణితములు [అవి నాబ్రహ్మ పురాణమునఁ జూడవచ్చును.]

—♦ పితృ గణములు ♦—

స్వర్గమున పితృగణము లేడుగలవు. అందు మూడు గణముల వారి కాకారములులేవు. నాల్గు గణములు మూర్తి మంతములు. వైరాజుని సంతతివారు మూర్తిలేనివారు. వీరు యోగభ్రష్టులై యుత్తమలోకములందు వసించి, బ్రహ్మ కల్పము పిమ్మట మరల జనింతురు. మఱల వెనుకటి సాంఖ్య యోగమును స్మరించి పునరావృత్తిరహితశాశ్వత బ్రహ్మ లోకము నందుదురు. కావుననే యోగులగు బ్రహ్మవాదులనే శ్రాద్ధములందుఁ బూజింపవలయును.

—♦ దా త్మో య ణీ చ రి త్ర ♦—

దక్షునికేఁ గుమార్తెయై దత్తోధ్వరధ్వంసమొనర్చి
హిమవంతుని కుమార్తెగా జనించిన దాత్యోయణిచరిత్ర యిటు
పైన వర్ణింపఁబడినది. దాత్యోయణి యగ్నిప్రవేశముం జేసిన
తరువాత దక్షుఁ డామెను బ్రసన్నురాలిం గావించుకొని,
తాను రుద్రునియెడఁ గావించిన యపరాధము తమింప వేడు
కొనెను. ఆమె యనుగ్రహించి, నన్ను నీ వారాధింపుమని
తెలుపగా, నిన్ను నేవించుటకు స్థానమేమని దక్షుడు ప్రశ్నిం
చెను. దేవి యిట్లనియె, ఎల్లపుడు నెల్లభూతములందు నెల్లలో
కములందు నన్ను జూడవచ్చును. నేను లేని దేకొంచెమును
లేదు. అయినను సిద్ధి గలుగుటకు నే నుండు కొన్నిస్థానములఁ
దెల్పెదను.

—♦ దేవీస్థానములు నూటయెనిమిది ♦—

కాశీయందు విశాలాక్షి, నైమిశమున లింగధారిణి,
ప్రయాగమున లలిత, గన్ధమాదనమున కాముక, మానసమున
గుముద, విశ్వేశ్వరమునవిశ్వ, విశ్వకయందు 'మా', ఇచ్ఛయందు
మదనోత్కట, గోమంతమున గోమతి, మందారమునఁ గామ
చారిణి, చిత్రీరథమున మదోత్కట, హస్తినాపురిని జయన్తి,
కన్యాకుబ్జమున గౌరి, మలయపరత్వమున రంభ, హిమవంత
మున నంద, గోకర్ణమున భద్రకర్ణిక, స్థానేశ్వరమున భవాని,
బిల్వకమున బిల్వపత్రిక, శ్రీశైలమున మాధవి, భద్రేశ్వర
మున భద్ర, వరాహశైలమున జయ, కమలాలయమున

కంబళ, పుష్కరమున పురుహూత, కేదారమున మార్గదా
యిని, రుద్రకోటియందు రుద్రాణి, కాశంజరగిరిమీద కాళి,
మహాలింగమున కపిల, మకుటమున మకుటేశ్వరి, సాలగ్రామ
మున మహాదేవి, శివలింగమున శివప్రియ, మాయాపురి
యందు కుమారి, లలితమున సంతత, ఉత్పలాక్షమున సహ
స్రాక్షి, మహాత్పలమున హిరణ్యాక్షి గయయందు మంగళ,
పురుషోత్తమక్షేత్రమున విపుల, విపాశయందు అమోఘాక్షి,
పుణ్డ్రవర్ధనమున పాటల, సుపార్శ్వమున నారాయణి, త్రికూ
టమున భద్రసుందరి, విపులమున విపుల, మలయపర్వతమున
కల్యాణి, కోటితీర్థమున కోట్యక్షి, మాగధవనమున సుగంధ,
కుబ్జామృమున త్రిసంధ్య, గంగాద్వారమున రతిప్రియ, శివ
కుండమున సునంద, దేవికానదీతటమున నద్విని, ద్వారవతి
యందు రుక్మిణి, బృందావనమునరాధ, మధురయందు దేవకి,
పాతాళమున పరమేశ్వరి, చిత్రకూటమున సీత, వింధ్యమున
వింధ్యనివాసిని, సహ్యాపర్వతమున ఏకవీర, హరిశ్చంద్రమున
చంద్రిక, రామతీర్థమున రమణ, యమునయందు మృగావతి,
కరవీరమున మహాలక్ష్మి, వినాయకమున రుమ, వైద్యనాథ
మున ఆరోగ్య, మహాకాళమున మహేశ్వరి, శుక్లతీర్థమున
అభయ, వింధ్యగుహయందు స్మృతి, మాండవ్యమున
మాండవి, మహేశ్వరపురమున స్వాహ, చాగలాండమున
ప్రచండ, అమరకణ్ణకమున చండిక, సోమేశ్వరమున వరా
రోహ, ప్రభాసమున పుష్కరావతి, సరస్వతీతీరమున దేవ

మాత, సముద్రతీరమున మత, మహాయమున మహాభాగ, పయోష్ణమున పిఙ్గలావతి, కృత్తిశోచమున సింహిక, కార్తికేయమున యశస్కరి (లేక శాంకరి), ఉత్పలావర్తకమున లోల, సింధుసంగమమున సుభద్ర, సిద్ధననమున లక్ష్మీ, భరతాశ్రమమున అనన్త, జాలంధరమున విశ్వముఖ, కిష్కింధపర్వతమున తార, దేవదారువనమున పుష్పి, కాశ్మీరమండలమున మేఘ, హిమవంతమున ఉమాదేవి (భీమాదేవి యని పాతాంతరము) షష్ఠమున వస్త్రేశ్వరి, కపాలమోచనమున శుద్ధి, అవరోహణమున కాయాదేవి, శంఖద్వారమున ధ్వని, పిండారకమున భృతి, చంద్రభాగయందు కళ అచ్ఛోదమున శూలధారిణి, వైణయందు అమృత. బదరియందు ఊర్వశి, ఉత్తరకురుదేశములందు ఓషధి, కుశద్వీపమున కుశోదకీ, హేమకూటమున మన్మథ, కుముదమున సత్యవాదిని, అశ్వత్థమున వందనీయ, వైశవణాలయమున విధి, వేదవదనమున గాయత్రి, శివసన్నిధిలో పార్వతి దేవలోకమున ఇంద్రాణి, బ్రహ్మాంగము నసరస్వతి, సూర్యబింబమున ప్రభ, మాతృకలో వైష్ణవి, పతివ్రతలలో అరుంధతి, రామలయందు (చక్కనివారిలో నన్నమాట) తిలోత్తమ, చిత్రమున బ్రహ్మకళ, సర్వశరీరధారులలో శక్తి. ఈనూటయెనిమిది నామములు శివసన్నిధిని తదియ అష్టమి యను తిథులయందుఁ బఠించిన బహువుతులు గలవాఁ రగుదురు.

—* పితృలోకములం - ౧ సోమపథము *

మారీచనందనులైన పితరులు వర్తించులోకములకు సోమపథములనిపేరు అగ్నిష్వాత్తులను లోకములు యజ్ఞములందునవి. అచ్చోదయనునది వారిమనసునందు జనించిన కన్యక. ఆ పితృదేవతలు నిర్మించిన యచ్చోదయను సరస్సును కలదు. అచ్చోదయనుకన్య వేయియేండ్లు తపస్సునార్చిన పితరులు వరమిచ్చుటకు వచ్చిరి. వారిలో నమావసుడనువానిం గని యామె మోహించె అందుచే నామె యోగభ్రష్టురాలై భూమిపైఁ బడిపోయెను. అమావసు వామెయెడ నభిలాష లేకుండెను. అతనిపేర నాతిథి కమావాస్య యను పేరుకలిగెను. అతిథి పితరులకు ప్రీతికరమయ్యె. అచ్చోద తన కుటుంబమునకు సిగ్గిలి, తలవంచికొని, పరితిపించుచుండ, పితరులు, ఓ బాలా! స్వర్గమున దివ్యశరీరముచేఁ జేయుకర్మ మా శరీరముతోడనే యనుభవింపవలయును. దేవతాకర్మ మపుడే ఫలించును. మనుజులు మరణించి యనుభవింతురు. ఇరువదియేనిమిదివ ద్వాపరమ్మున నీవు మత్స్యయోనియందు బుట్టుచువు. పితరుల యెడ దోష మొనర్చినదానవగుట నీకు నీచకులంబు సంప్రాప్తమగును. వసురాజునకు కూతురయ్యెదవు. పరాశరుని వీర్యమున బడరీవనసహితం బయిన ద్వీపమ్మున విష్ణువునే కుమారునిగాఁ బడయుదువు. అతిడే బాదరాయణుండు నాఁ బరగి వేదముల విభజించును. సముద్రముయొక్క యంశమైన శంతనునిక్షేత్రముగు నీయందలిండు విచిత్రవీర్యుండు, చిత్రాంగదుండు నను కుమారులం గాంచును. సత్యవతియని నీపేరగును.

పిమ్మట పితృలోకమున కేగి, అష్టకాదూపిణివై ఆయురారోగ్య భాగ్యములను నెల్లలోరికలను నిత్తువు. అటుపిమ్మట యెప్పటి యట్లు యుచ్చోదయను నదివయ్యెదవు. అని వారేగిరి. ఆమె యా ఫలము ననుభవించె.

— ౨ విభాజములు —

ఇవిగాక దివంబున విభాజములను మంచికాంతిగల వేరొందు లోకములున్నవి. అందు బర్హిషదులను పితరులున్నారట. వారిని దేవాసురగంధర్వా ప్సరోగణము, యక్షరక్షోగణమును నర్చింతురు. బర్హిషదులు సంకల్పమాత్రముచే ఫలము నిత్తురు. శ్రాద్ధములను జెట్టిన పుణ్యాత్ము లీచోట విహారమందిరములందు విహరించుచుండురు. బర్హిషదులు భక్తానుగ్రహకారకులు. వీరి మానసకన్య పీఠరి యుని దివంబునక బ్రభ్రాతిగన్నది ఈ యోగిని, యోగమాత. ఆమె తపస్సుచేయగా హరి ప్రసన్నుడైన, యోగశక్తిని, చక్కనిరూపును, జితేంద్రియుడగు భర్తను గోరెను. విష్ణుమూర్తి యచుగహించి, యోగాచార్యుడు, వ్యాసభగవానునికుమారుడు నగు శుకుడు నీభర్త యగుననియె. నీకు కృత్వియను యోగిని కుమార్తె గాగలదు. ఆమెను పాంచాలరాజున కిచ్చి వివాహము చేయుము. ఆమె బ్రహ్మదత్తుడను సుతునింగాంచును. యోగ సిద్ధిగలదై కూమె 'గో' నామము ధరించును. కృష్ణుడు, గౌరుడు, ప్రభువు, శుభుడు నను కుమారులు గూడ నీకుఁ గల్గెదరు. వారందరు మహాత్ములు. పరమోత్తమపదము నందుదురు. అవ్వలసీప్రియునితో మోక్ష మందెదవు. వశిష్ఠ

నుతులు మానను లకుచారు ధన్యులు. జ్యోతిర్బాసులును లోకములం దుండును. శ్రాద్ధదాత లచట నాకండింతురు. సర్వకామసమృద్ధము లయిన 'విమానము లెక్కి-యెల్లరు విహరింతురు. ఇంక భక్తివరులయిన బ్రహ్మచారులు వేరే చెప్ప వలయునా? వారికమాత్రె గోవు, ఆమె శుక్రుని భార్య. సాధ్యులకీర్తిని బెంపొందించునది.

— 3 మరీచి గర్భములు —

సూర్యమండలమున మరీచి గర్భములను మఱిగొన్ని లోకములున్నవి. అందంగిరఃశుకూరులగు హవిష్మంతు లున్నారు, తీర్థశ్రాద్ధముల నాచరించినవారచట వినోదింతురు. వారు క్షత్రియుల పితృదేవతలు, వీరి మానసపుత్రిక యశోద. అంశుమంతునిభార్య. శంచజనుని కోడలు. దిలీపునితల్లి. భగీరథుని పితామహి.

— 4 కామదుఘములు —

కామదుఘములను మఱిగొన్ని లోకములు గలవు. సుస్వధలను పితృదేవత లందుఁ గలరు. కర్దమప్రజాపతి కుమారులు పుంహంగజుల దాయాదులు నగు ఆజ్ఞువు లందు వసింతురు. వారిని వైశ్యులు భావనచేయుదురు. శ్రాద్ధదాతలు, తండ్రులు, తల్లులు, సోదరులు, ఆళ్ళ-చెల్లెండు, స్నేహితులు మొదలగువారిని పదివేల జన్మములనాటివారినిగూడ యీ లోకమునఁ జూడఁగల్గుదురు. ఇచటిపితరుల మానసపుత్రి విరజ, ఆమె నహుషుని భార్య యయాతికిఁ దల్లి. బ్రహ్మ లోకమును బొంది యామె యేకాష్టయయ్యె.

— * మానసలోకము * —

ఇక నాల్గవ పితృగణముం దెల్పెదను. బ్రహ్మాండము నకు మీఁద మానసలోకములున్నవి. అందలి పితరుల మానసికకుమారి నర్మద. అచట సోమపులను పితరులు శాశ్వతులై నివసించును. ధర్మమూర్తులగు వారు స్వధకు పుట్టినవారు. బ్రహ్మభావమును బొందిన యోగులు. సృష్ట్యాది కార్యములుచేసి యిపుడు మానసమున నున్నారు. వారి కూశురు నర్మద యొక నది. దక్షిణాపథమున బ్రవహించుచు నామె లోకపావనియైయున్నది. వారిచేతనే మనువులు ప్రజాస్థమునందు నియుక్తులయిరి. వారి యనుగ్రహముచేతనే యోగసంతానము బడయుటకు పితృదేవతానిమి త్తము శ్రాద్ధము లేర్పడినవి. వారికి వెండిపాతగాని వెండితోఁగఁగడిన పాతగాని స్వధాపూర్వముగా నొసంగినచో వారు తృప్తిపహింతురు. అగ్నిహోమాశ్మకులయినవారికిఁ దృప్తిగల్గింపవలయును. అగ్నిలేనిచో, విప్రునిహస్తమందుఁగాని, నీటియందుగాని, మేకచెవిలో, ఆవుచెవిలోఁగాని, గోశాలలోకాని, నీటిదరినిగాని వారి కర్పనచేయవలయును. పితృదేవతల కాకాశము స్థానము, దక్షిణదిక్కువారిది. వారికి ప్రీతికరమైన వస్తువులు, ద్వేష్యములయిన వస్తువులు ధర్మశాస్త్రములో విస్తరించి నేర్పొనఁబడినవి. పితృదేవతల కధిపతి రవి. ఇది పుణ్యము, పవిత్రము, ఆయుష్యమునైన పితృదేవతాచరిత్రము కీర్తింపఁదగినది. ఇటుపై శ్రాద్ధకల్పము వర్ణింపఁబడినది.

—* శ్రాద్ధము పితరులకు ముట్టునా ? *—

జుషు లిట్లనిరి.

మానవు లీలోకమునఁ జేయు హవ్యకవ్యములు పితృలోకమున నున్నవారి కెట్లందుచున్నవి. వీనిం గొంపోవు వాఁ డెవఁడు? మనుజుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు భుజించినను, అగ్నిలో హోమముచేసినను, శుభాశుభస్వరూపు లగు పితరులు దాని నెట్లు భుజితురు? సూతుం డిట్లనియె. పితరులను వసువు లనియు, పితామహులను రుద్రు లనియు, ప్రపితామహులను ఆదిత్యులనియుఁ బిలుతురు. ఈ విషయము వేద వాక్యము తెలుపుచున్నది. పితరుల పేరును, గోత్రమును హవ్యకవ్యముల నాయూ పితరుల కందించుచున్నవి. శ్రాద్ధ మంత్రములను శ్రద్ధను భక్తిపూర్వకముగాఁ బ్రయోగింప వలయును. ఈ పిత్రిపితామహప్రపితామహులకు అధిపతులయి అగ్నిష్వాత్మాదులు నియమింపఁబడియున్నారు. దేశము, కాలము గోత్రము, పేరు అనునవి జన్మాంతరము పొందిన జీవులనుగూడ తృప్తిపఱచును. తండ్రి చనిపోయి దేవుఁడైనచో ననగా నతని శుభకర్మ విశేషముచేదేశలోకమున కేగినచో వానికుమారుఁడు శ్రాద్ధమునందుఁ బెట్టిన యన్నము అమృతమై వాని కందును. అతఁడు దైత్యులజన్మ మొందినచో భోగరూపముగ వాని కందును. పశువై పుట్టినచో గడ్డిగా నూరి వాని కందును. సర్పమై జనించె నా వాయువై యిది వానికి ముట్టును. యక్షుఁడైనచో బాస మగును. రాక్షసుఁడై పుట్టెనా మాంసరూపము నొందును. దనుజుఁడై పుట్టెనా వానికిఁ బెట్టిన శాస్త్రాన్నము

‘మాయ’ యగును. ప్రేతత్వమే మిగిలియుండెనా రక్తమయి యాహారముగ నందును. మనుష్యజన్మము వచ్చెనా అన్నపానముల రూపములో నానాభోగరసమైయందును, రతిశక్తి, చక్కని స్త్రీలు, భోజనపదార్థములు, భోజనముచేయు శక్తి, వైభవములతోఁగూడిన దానశక్తి. చక్కదనము ఆరోగ్యము నను నివి యన్నియు ‘శ్రద్ధాపుష్పము’ అనఁబడును. (అనఁగా శ్రద్ధతో శ్రాద్ధము పెట్టినవారి కీ చెప్పినలాభములు కలుగు ననిభావము) శ్రాద్ధఫల మన్ననో బ్రహ్మసమాగమము. (బ్రహ్మజ్ఞానసంపత్తి శ్రాద్ధముభక్తితోఁ బెట్టినందువలనఁ గలుగుఫల మని భావము) ఆయువును, పుత్రులను, విద్యను స్వర్గమును, మోక్షమును, సర్వసుఖములను, రాజ్యమునుగూడ తృప్తులైన పితరులు. తమ సంతతి వారి కొసంగఁగలరు. మున్ను కౌశికునికుమారు లైదు జన్మములలో, విష్ణుపుయొక్క పరమోత్తమస్థానమును (మోక్షమును) బొందిరని వినఁబడుచున్నది. (శ్రుతియం దున్నదని భావము.)

ముఖు లడిగిరి. కౌశికునిసంతాన ముత్తమయోగమును గడించి యైదుజన్మములలోనే యెట్లు కర్మక్షయము పొందిరి ? (మోక్షము పొందిరి ?) నూతుం డిట్లనియె.

—* కౌశిక కుమారులు పితృదేవతల నర్చించి

మోక్షము పొందుట *—

కురుక్షేత్రమునఁ గౌశికుఁ డను మహారి యుండెను. వారికి స్వస్థుడు, క్రోధుడు, హింస్రుడు, పిశునుడు, కవి, వాగ్దుష్టుడు, పితృవర్తి యను నేడ్వరు సుతు బుండిరి.

వా రెల్లరు గర్గునికి శిష్యులు. వారి తం డి చనిపోగా వర్షములు లేక దుర్భిక్షము పట్టెను. గర్గునియొద్దచే వారొకగోవును గాచు కొనుచు సరణ్యముననుండి ఊద్యాధ నావుకొనలేక శ్రాధ మను పేరుపెట్టి గోవును చంపిరి. సోదరు లందరిలో పితృవర్తియను నేడవవాఁ డిద్ద రన్మలను పితృస్థానమునందును, ముగ్గురను పితృస్థానమునందును కూరుచుండబెట్టి, ఒక్కని నతిథిని గావించి, తాను శ్రాధము పెట్టువాఁడుగా నేర్పడి సమంతకముగా తద్దినము పెట్టెను. అప్పుడు పెద్దపులి మింగెనని వంటించి, దూడను గురువున కప్పజెప్పిరి. ఈ విధముగా నా యేడుగురును నా గోవును భక్షించి, తుదకు చనిపోయి, బోయవాండ్లయి దాశపురంబున జన్మించిరి. పితృపూజా ఫలముచే వారికి జన్మాంతరస్మరణము మాత్రము లభించెను. దానిచే వారి జన్మమున విరాగులై నిరాహారులై చనిపోయి, కాలంజర మను పర్వతమున శివునిముందు మృగములై జనించిరి. అచ్చటకూడ పూర్వజన్మస్మృతి పొంది నిరాహారులై చనిపోయి, మానససరస్సున చక్రవాకములై యోగులై జనించిరి. అప్పుడు సుమనుఁడు, కుమారుఁడు, శుద్ధుఁడు ఛిదదర్శి, సునేత్రికుఁడు, సునేత్రుఁడు, అంశుమంతుఁడు, నను పేరులతో, పేరులకుఁ దగిన వర్తనముతో యోగివరులై విలసిల్లిరి.

అందు ముగ్గురు యోగభ్రష్టులైరి. వారిలో పితృవర్తియను వాఁడు ఒక యుద్యానమున స్త్రీలతో క్రీడించుచున్న విభ్రాజ మానుడను నొక పాంచాలరాజును జూచి, రాజ్యకాముడై రాజై పుట్టెను. మఱి యిద్దరు, మంత్రిత్యముపై నాసచేసి

మంత్రీకుమారులై అయ్యేడ్వరలో నిష్కాములైరి. నలుగురు
 మాత్రము బ్రాహ్మణులై జనించిరి. విభాజమానుని కుమారుఁ
 డైన పితృవర్తి బ్రహ్మదత్తుఁడను పేరు నొంది రాజయ్యె. కండ
 రీకుఁడు, సుబాలకుఁడు ననుపేర తక్కిన యిర్వురును మంత్రీ
 కుమారులైరి. బ్రహ్మదత్తుఁడను రాజు, సర్వశాస్త్ర విశారదుఁడై
 యోగియై, జంతువులయు, పక్షులయు, భాషణము నెఱుంగఁ
 గలవాఁ డయ్యెను. అతనిభార్య దేవలనికూతురు సంనతి
 యని పేరొందె. తొలుతటి జన్మంబున కపిల, పితృకార్షణియు క్ష
 యగుటచే బ్రహ్మవాదినయై జనించె. ఒకనాడ భార్యతో బ్రహ్మ
 దత్తుం డుద్యానమున కేగి, మన్మథాకులమైన కీటమిథునము
 మాటలాడుకొనుచుండగా వినెను. ఒక కీటుము, ఆడుచీమను
 బ్రతిమాలుచు నిట్లనుచుండెను. ఓభామినీ! నీతోనీడైన యంగన
 కానిపింపదు. నడుము సన్నము, పిరుదు సువిశాలము, విశాల
 మైన వక్షముచే బ్రాకెదవు. మేను బంగారుచాయగలది. అల్లన
 నందముగా పలుకుదువు. చక్కగనవ్వుదువు. బెల్లము పంచదార
 యన్న ప్రేమగలదానవు. నేను భుజించినగాని భుజింపవు. నేను
 స్నానముచేసినగాని స్నాన మాడవు. నే నెలకేని దూరమరిగిన
 దీనురాలై యుందువు. బెదరించిన భయ మందెదవు. నే డేలనో
 కోపమూని యున్నావు” యనగ, నాడుచీమ, మోదకచూర్ణ
 ముంగొని, మఱొక్క తెకిచ్చి నన్నువీడివెళ్ళితివనిపలికె. అప్పుడు
 మగచీమ, పోలికను బట్టి పొరబడి మరొక్క తెవలదగుల్కొంటి.
 ఇక నెన్నడు నిట్టి కానిపనిచేయనని పాదములంటి, అనుగ్ర
 హింపుమని కోరిన నది ప్రియుని లాలించె. ఇది బ్రహ్మదత్తు

డెటిగి, చక్రే యనుగ్రహమునఁ దన కేర్పడిన యీ జంతుభాషా జ్ఞానమున కచ్చెరువంది వెళ్ళిపోయెను. అని తెల్పిన ఋషులు నూతునిం గని యాతని కా రుతజ్ఞానము కలుగకారణమేమి ? ఆ చక్రవాకములు నాలుగు నేమయ్యె? తెలుపుమన నతఁడు వారి కిట్లనియె.

ధృతిమంతుడు, తత్త్వదర్శి, విద్యాచండుడు, తపోత్సు కుఁడు అనుపేరులతో తక్కిన నలుగురును, ఒక వృద్ధవిప్రునికి కుమారులై జనించిరి. పుట్టగానే తపస్సునకు లేచిపోవుదమని వారేగుచుండ, దర్శిద్రుఁడగు నన్నువడలి మీరేగుట ధర్మము కాదని వారించె. వారప్పు డతనికి.

“యేవిప్రముఖ్యాః కురుజాంగలేషు
దాశాస్తథాదాశ పురేమృగాశ్చ
కాలంజరే సప్తచ చక్రవాకా
యేమానసేతేవయ మత్రసిద్ధాః”

అను శ్లోకముంజెప్పి ఇది యీ పాంచాల రాజుకడ జదువుడు. అతడు పుష్కలమైన ధనమిచ్చునని తెల్పి వెళ్ళిపోయిరి.

వృద్ధ బ్రాహ్మణుఁడు. సర్వభూత రుతజ్ఞుడైన దేవదత్తుని కడకఱిగె అతని భార్య నీకీ రుతజ్ఞాన మెట్లు కలిగెనని యడిగిన, తెలిపి, ఆమె నమ్మకున్న హరియే యీమెకు సాక్ష్యమిచ్చు గాకయని యేడురాత్రులు నియమమున సమాధిబూని యున్నతఱి స్వప్నమున కేళవుడు కానిపించి, నేడొక వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు నీకు దర్శనమిచ్చును. అతనివల్ల నశేషము తెలియునన నందులకు వేచియుండగా, భార్యతోఁగూడిన

యతనిముందు పై శ్లోకము వినిపించుచు నొక వృద్ధవిప్రుడు కానిపించె.

దేవదత్తుం డా శ్లోకము వినగానే, జాతిస్మరతస్య పొండి జన్మాంతరస్థితి గ్రహించెను. అతనిమంత్రులును తమ చరిత్ర మెఱింగికొనిరి. యోగవిభ్రష్టులమై, కర్మబంధనమునం జక్కి చెడితిమని విలపించి, యా రాజును మంత్రులును నా విప్రునికి పుష్కలముగా ధనమిచ్చి, విష్వక్సేనుడను తన కుమారుని రాజ్యమునఁ బట్టముగట్టి మానసరోవరమునసోదరులెల్లరు గలిసికొనిరి. సంసతి యిట్టిపనికి నేను కారణమైతి నని తపింప, నీ యనుగ్రహమ్మునకదా, నేను పూర్వజన్మ జ్ఞానము పొందితి నని, యభినందించెను. ఆవల నా యేడ్వగును యోగమూని బ్రహ్మరంధ్రమునుండి, పరమపదము జేరికొనిరి. ఇట్లు. కౌశిక కుమారులు ఆయువును, ధనమును, విద్యను, స్వర్గమును, మోక్షమును, సుఖమును పొందిరి. పితృదేవతలు తృపులై నరులకు, సతులను రాజ్యమునుగూడ యిత్తురు. ఈ పితృ మాహాత్మ్యమును విన్నవారును, వినిపించినవారు, పఠించిన వారు, కల్పకోటి శతములు బ్రహ్మలోకమున సుఖింతురు. అని యతడు తెల్పిన ఋషులు హర్షించి శ్రాద్ధవిధానము సమగ్రముగా నానతిమ్మని వారిని వేడికొనిరి.

—♦ పితృప్రీతికరములయిన తీర్థములు ♦—

గయ మొట్టమొదటి పితృతీర్థము. అందు దేవదేవుడగు పితామహుఁడు నివసించుచున్నాఁడు. పితృదేవతలు తమకు భాగముకోరి “పెక్కుమంది కుమారులు కావలయునని

కోరుచు అందొక్కడైన గయకు వెళ్ళునా?" లేక
అశ్వమేధము చేయునా, లేక నల్లని వృషభమును వదలునా?
అను గాధను గానము చేయుచుందురట. రెండవది కాశీ
క్షేత్రము. అవిముక్తకమను నాక్షేత్రసన్నిధానముచే భుక్తి
ముక్తులు రెండును గలుగును అట్లుపైన విమలేశ్వరము,
ప్రయాగ మాధవస్వామితోఁగూడిన వలేశ్వరము (అక్షయవ
టము) గొప్పపితృస్థానము. అందు విష్ణువు యోగసమాధియం
దున్నవాఁడు. దశాశ్వమేధఘట్టము, గంగాద్వారము, నంద,
లలిత, మాయాపురి, మిత్రపదము, కేదారము, గంగాసాగరము,
బ్రహ్మసరస్సు, శతద్రూపదిలోని మడుగు, నైమిశము,
సుత్రపుపితృతీర్థములు, శూలధారియై యజ్ఞవరాహమూర్తి
యవతరించిన 'గోమితీ'తీర్థ ముత్తమము. అందు కాంచన
ద్వారమున్నది. హరుఁడు పదునెనిమిది బాహువులతో నందు
వెలసియున్నాఁడు, హరిచక్రముయొక్క నేమి (అంచు)
విడిపోయినచోటునకు నైమిశారణ్యమును పేరుగల్గినది.
అది సర్వోత్తమమైన పితృస్థానము, అచటఁగూడ వరాహ
స్వామివారిదర్శన మగుచుండును. అదిచూచినవాఁడు
నారాయణస్థానము పొందును. జనార్దనుఁడు నృసింహాకృతి
ధరించి వెలసిన పుణ్యతీర్థము. 'శ్రుతిశౌచము' అనునది గలదు.
అవ్వల ఇక్షుమతి, గంగాసంగమము, కురుక్షేత్రము, సర్వదేవ
వంద్యమగు సరయూనది, ఇరావతీనది, యమున, దేవిక,
కాళి, చంద్రభాగ, దృవద్వతి, వేణుమతి, వేతవతి యను
నదులత్యుత్తమ పితృతీర్థముః శ్రాద్ధమునకు రోటిగుణితములు,
జంబూమార్గము చాలగొప్పది, ఇప్పటికి సుంహ దారి

కనిపించునట. నీలకుండము, రుద్రసరస్సు, మానససరోవరము, మందాకిని, అచ్చోద, విపాశ, సరస్వతి, పూర్వమిత్రము, వైద్యనాథము, క్షీపానది(శీపా) మహాకాలము, కాలంబరము వంశోద్భేదము, హరోద్భేదము, గంగోద్భేదము, భద్రేశ్వర మను విష్ణుక్షేత్రము, సర్వదాద్వారము, ననునవి గయలో పిండమువేసినంత పుణ్యమునిచ్చు తీర్థములు. వీనిని స్మరించిననే చాలును. ఇక శ్రాద్ధము పెట్టినఁగలుగులాభము చెప్పవలయునా? ఓంకారము, కావేరి, కపిలోదకము, చండవేగానదీ తీరము, అమరకంటకము, కురుక్షేత్రముకంటె నూరురెట్లు ఫలము గలవి. స్నానాదులనంతఫలదములు. శుక్రతీర్థము, సోమేశ్వరము ననునవి సర్వరోగహరములు. శతకోటిఫలదములు. కాయావరోహణమను క్షేత్రమున శ్రాద్ధము. దానము, హోమము, స్వాధ్యాయము ననునవి చేసిన ననంతఫలము లభించును. చర్మణ్వతినది, గోమతి, వరణ, ఔశనసతీర్థము, భైరవము, భృగుతుంగము, గౌరీతీర్థము, వినాయకతీర్థము, భద్రేశ్వరము, పాపహరము, తపతీనది, మూలతాపీఠయోక్షీ, పయోక్షీసంగమము, మహాబోధి, పటల, నాగతీర్థము, అవంతిక, వేణానది (కృష్ణవేణానదులలో నొకటి), మహాశాలము, మహారుద్రము, మహాలింగము, దశార్ణానది, శతరుద్ర, శతాహ్వా, విశ్వపదము, అంగారవాహిక, శోణము ఘర్జరము నను రెండు నదములు కాలికానది, వితస్తానది యను నీ తీర్థములు స్నాన దానముల కర్మములు. ఇటఁజేయు శ్రాద్ధము లనంత ఫలమొసంగును. ద్రోణి, వాటనది, ధారాసరిత్తు, క్షీరనది, గోకర్ణము, గజకర్ణము, పురుషోత్తమము, ద్వారక, కృష్ణ

తీర్థము, అర్చుద, సరస్వతి, మణిమతి, గిరికర్ణిక, దూతపాప
తీర్థము, దక్షిణసముద్రము ననునవి యుత్తమపితృతీర్థములు.
మేఘకరమను తీర్థమున విష్ణుమూర్తి శార్ఙ్గమును విల్లుపూని
యవతరించియున్నాడు. మండోదరీతీర్థము, చంపానది, సామల
నాథము, మహాశాలనది, చక్రవాకము, చర్మకోటము, జన్మే
శ్వరము, అర్జునము, త్రిపురము, సిద్ధేశ్వరము, శ్రీశైలము,
శంకరతీర్థము, నారసింహము, మహేంద్రము, శ్రీరంగము,
ననునవి దర్శనమాత్రముచే ననంత ఫలదములు. తుంగభద్రా
నది, భీమరథి, భీమేశ్వరము, కృష్ణవేణా (కృష్ణానదియని,
కృష్ణవేణీయని నేటివాడుక), కావేరి, కుట్టలానది, గోదావరి,
త్రిసంధ్య, త్రియంబకము ననునవి కోటిగుణితములు. వీనిని
స్మరించిన జాలును, పాపములు నశించును.

శ్రీపర్ణి. తామ్రపర్ణి, జయ, మత్స్యనది, శివధారము,
భద్రతీర్థము, పంపాతీర్థము, రామేశ్వరము, ఏలాపురము, అం
గభూతము, ఆమర్దకము, అలంబుషము, ఆమాతకేశ్వరము,
ఏకాంభకము, గోవర్ధనము, హరిశ్చంద్రము, కృపుచంద్రము,
పుఘాదకము, సహస్రాక్షము, హిరణ్యాక్షము, కడలీనది,
రామాధివాసము, సౌమిత్రినంగమము, ఇంద్రకీలము, మహా
నాదము, ప్రియమేలకము, నను నీ తీర్థములందు సర్వదేవతలు
నుందురు. బాహుదానది, సిద్ధవనము, పాశుపతీర్థము, పార్వతి
కానది, యనునవి గొప్పవి. గోదావరినదిలో వేయిలింగము
లున్నచోటు. జామదగ్న్య తీర్థమనునది చాలగొప్పది. అప్ప
రోయుగ మనునది చాలగొప్పది. సహస్రలింగము, రాఘ
వేశ్వరము, సేంద్రఘ్న యనునదియు పుణ్యములు, సేంద్రఘ్న

యొద్దనే మున్ను ఇంద్రుడు ముచిని సంహరించి, పతితుడై తపస్సుచేసి స్వర్గమునేరెను. పుష్కరము, సాలగ్రామము, సోమపానము, ననునవి ముఖ్యములు. సోమపానమునందు వైశ్వానరాలయమున్నది. సారస్వతము, స్వామితీర్థము, మలందరానది, కౌశికి, చంద్రిక, వైదర్భ, వైరానది, ప్రాజ్ఞాభయైన పయోష్ణి, ఉత్తరముఖయైన కావేరి, జాలంధరగిరి, లోహదండము, చిత్రకూటము, గంగానది వింధ్యపర్వతముతోఁ కలిసిన చోట కుబ్జామము, ఊర్వశీపులినము, సంసారమోచనము, ఋణమోచనము, అట్టహాసము, గౌతమేశ్వరము, వసిష్ఠతీర్థము, ఘోరీతము బ్రహ్మనర్తము, కుశానర్తము, కాయతీర్థము, పిండారకము, శంఖోద్ధారము, ఘంటేశ్వరము, బిల్వకము, నీలపర్వతము, ధరణీతీర్థము, రామతీర్థము, అశ్వతీర్థము, వేదశిరస్సు, ఓఘవతీనది, వసుప్రదము, ఛాగలాండము, అనునవి యుత్తమ పితృతీర్థములు. బదరి, గణతీర్థము, జయంతము, విజయము, శక్రతీర్థము, శ్రీపతితీర్థము, దైవతికము, శారదాతీర్థము, భద్రకాలేశ్వరము వైకుంఠము, భీమేశ్వరము అనునవి పితృతీర్థములలోఁ గొన్ని తెల్పితిమి. కోట్లకొలదిగానున్నవాని నన్నిటిని దెల్పఁ దరము గాదు. మఱియు సత్యమొకతీర్థము, వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థయొకతీర్థము. మూడేసిముహూర్తములవంతున ప్రాతఃకాలము, సంగవకాలము, మధ్యాహ్నము, అపరాహ్ణము, సాయంహ్నమునని యైదుభాగములుగా పగలుజరుగుచుండును. ఇందు మధ్యాహ్నకాలము వితృప్తికరమయిన కాలము, సాయంకాలము రాక్షసప్రీతికరమయిన కాలము, అప్పుడు శ్రాద్ధము పెట్టరాదు. పగటిని బదునైదుభాగములు చేయగా, సం

దేనిమిదవ ముహూర్తము కుతపకాలమనంబడును, మధ్యాహ్నమున సూర్యుడు మందగించును కాన, మధ్యాహ్నకాలమునకు ముందు (అరంభకాలము) శ్రాద్ధమున కుత్తము, మధ్యాహ్నము, ఖడ్గపాత్రము (ఖడ్గోహముతోఁజేసిన పాత్ర మన్నమాట) నేపాలకంబళము, రూప్యము (వెండి) దర్భలు, తిలలు, గోవులు, దాహిత్రుడు (కూతురుకొడుకు) నను నీ యెనిమిదియు కుతపములనంబడును. 'కు' అనగా కుత్సితము, పాపము, దానిని తపింపఁజేయునవి కాన పైచానికి 'కుతపము' అనుపేరు వచ్చినది. కుతపకాలమును దాటినతర్వాత నాల్గు ముహూర్తములును శ్రాద్ధమున కుచితములు. విష్ణుదేహము నుండినల్లనువ్వులు, కుశలు జనించినవి. కాన శ్రాద్ధమునం దివి ప్రశస్తములు. ఇవి శ్రాద్ధరక్షణము చేయును. తీర్థశ్రాద్ధము వేళ, నీటిలో నిలబడి 'తిలోదకాంజలి' దర్భలు హస్తమున ధరించి యివ్వవలయును. శ్రాద్ధకాలమున నొక్కచేతనే తర్పణము చేయఁబడును. కాని తీర్థశ్రాద్ధమున రెండుచేతులతోఁ దర్పణము చేయవలయును. మత్స్యమూర్తి చెప్పిన యీతీర్థ శ్రాద్ధప్రకరణము వినవారు వినిపించినవారు శ్రీమంతులగుదురు. ఇది సర్వపాపహరము, అలక్ష్మీనాశకము, పవిత్రము.

—† సోమ వంశ చరిత్ర †—

ఋషు లడిగిరి:—

సోముడు పితరులకధిపతి యెట్లయ్యెను? వాని వంశము నందలి రాజులచరిత్ర తెలుపుమన సూతుం డిట్లనియె.

బ్రహ్మచేత సృష్టికార్యమందు నియుక్తుడై, అత్తి
 తీవ్రతప మొనర్చెను. ఆనందకరమును, జగత్కేశముల
 వారించునదియు, బ్రహ్మవిష్ణు సూర్యరుద్రులతో నంతర్దూ
 ఢమై యతీంద్రియమై, శాంతి గూర్చునట్టి యొకానొక
 తేజస్సు తపోమహిమచే నతని నేత్రమునందు గోచరించెను.
 ఉమాపతి యుమాదేవితో నా తేజస్సునం దెనిమిదవ భాగ
 ముచే నధిష్ఠించియుండెను. అందుచే నా శిశువునకు సోముఁ
 డను పేరువచ్చెను. జలములందుఁ బుట్టిన యా తేజస్సు
 మహర్షి నేత్రములనుండి క్రిందికిఁ గారెను. అత్తతీ నా తేజ
 స్సుచే నెల్లవిశ్వము వెన్నెలతో నిండెను. ఆ తేజస్సును
 దిక్కులు స్త్రీరూపము ధరించి గ్రహించినవి. అందుచే వారికి
 గర్భమయ్యెను. మూడువందల సంవత్సరము లా గర్భమును
 వారు మోసిరి. కాని తుదకు మోయఁజాలక విడిచిపెట్టిరి.
 బ్రహ్మ యా తేజస్సు నొకటిగాఁగూర్చి యొక యువకునిగాఁ
 జేసెను. అతఁడు సర్వాయుధములను ధరించియుండెను. వేయి
 గుఱ్ఱములుకల వేదశక్తిమయమైన రథముమీఁద నా బాలు
 నుంచి తన లోకమునకుం గొంపోయెను. అచట బ్రహ్మర్షు
 లందరు పితరులు, గంధర్వులు, దేవతలు, ఓషధులతోఁగూడి
 యతనిని దమ ప్రభువునిగా వరించిరి. సోమదేవతాకములయిన
 మంత్రములచే నాతనిని నుతించిరి. ఆ స్తోత్రముచే నతఁ డత్య
 థిక తేజస్వియయ్యెను. ఆ తేజఃపుంజమునుండి దివ్యములయిన
 యోషధులు పుట్టెను. వానిదీప్తి రాత్రులం దధికమగుట
 కదియేకారణము ఓషధీశుఁడని, ద్విజరాజనియు నాతనికిఁజేరులు
 గలుట కిదియే కారణము. వేదతేజస్సుయొక్క సారమేయీ

చంద్రమండలముః ఇది శుక్లపక్షమందు వృద్ధిపొంది, కృష్ణపక్షమున క్షీణించును. ప్లాచేతగుడు (దక్షుడు) వాని కిరువదియేడుగురు కుమార్తెల నిచ్చెను. అవ్వల కొన్ని వేలపద్మసంవత్సరములు తపస్సుచేసి విష్ణుమూర్తి యనుగ్రహముచే నింద్రలోకము జయింపగల శక్తిని వరించెను. “నాయంట జరుగు రాజసూయమునందు దేవతలు ప్రత్యక్షముగా హవిర్భాగముల భుజింపవలయును. నా యజ్ఞమునకు రాక్షసులు రాకుండ శివుడు పాలింపవలయు” నని కోరెను. విష్ణుమూర్తి యంగీకరించెను. అత్రి హోతయయ్యెను. భృగుమహర్షి యధ్వర్యుడయ్యెను. బ్రహ్మ యుద్ధాత యయ్యెను. విష్ణువు బ్రహ్మత్విమును స్వీకరించెను. సనకాదిబ్రహ్మర్షులు దస్యులయిరి. చమసాధ్వర్యులు విశ్వేదేవులు పదిమందియు నైరి. ముల్లోకములు ఋత్విగ్దక్షిణగా నిర్ణయించెను యాగము పూర్తియై యవబృథస్నానము చేసియున్న యా సోముని దివ్యసౌందర్యమునకు మోహితలై తొమ్మిండుదేవతాస్త్రీ లతనిం గామించిరి. విష్ణుని విడిచి లక్ష్మీయు, కర్దముని ద్యజించి సినీవాలియు, విభావసుని దొలంగి ద్యుతియు, ధాతనుబాసి తుష్టియు, ప్రభాకరుని గాదని ప్రభయు, హవిష్మంతు నొల్లనని కుహువును, జయంతుఁ డక్కరలేదని కీర్తియు, మరీచకశ్యపుని వలదని వసువును, నందీశ్వరు నుల్లంఘించి ధృతియు, సోముని మోహించి వెంబడించిరి. సోముఁడును వారిని స్వభార్యలట్లు కామించెను. ఇట్లపచరించిన సోము నాయా దేవతలు కాపములచేగాని శిస్తాస్త్రములచేగాని యేమియుం జేయఁజాలకపోయిరి. చంద్రుఁడు తన తేజములచే నెల్లదెసలు

వెలిగించుచు, నఖండై శ్వర్యసంపన్నుడై సప్తలోకాధి
పతిత్వమున రాజ్యమైను.

ఒకనాడు దేవగురుండగు బృహస్పతిభార్య తార
సర్వాభరణభూషితయై, సర్వాంగసుందరియై, సవిలాసముగ
నుద్యానవిహారము చేయుచుండగా సోముండు గని మోహ
వివశుడై జుట్టుపట్టుకొని యొకానొక యేకాంతప్రదేశమున
కుం గొంపోయెను. ఆతని రూప సంపదకు వివశయై
యామెయు నాతనితోఁ గ్రీడించెను. అతఁడామెను దనయింట
నే చిరకాలముంచికొని యనుభవించియుత్పత్తివడయ్యెను.
బృహస్పతి, ప్రియావియోగమునకుఁ దపించియు, శస్త్రాస్త్రము
లచేఁగాని, అగ్నిచేఁగాని, విషముచేఁగాని వానిం దహింప
లేడయ్యె. శాప మతనియెడ నిచ్చుటకుఁగూడ శక్తిచాలద
య్యెను. మన్మథవశుడై తుదకు నా భార్యను నాకిమ్మని
జంఁద్రుని యాదించెను. కాని వాఁ డీయ ననెను. బ్రహ్మాదిదేవత
లందరిచేతఁ జెప్పించిన నంగీకరింపకుండెను. తుదకు వామ
దేవుఁ డనఁబడు శివుఁడు కోపమువచ్చి, ధనుర్ధరుడై చంఁద్రుని
మీఁదకునడచెను. అయ్యిర్వుర పోరాటముచే ముల్లోకములును
సంక్షోభించెను. రుద్రుండు బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమును,
సోముండు సోమాస్త్రమును బ్రయోగించిరి. అయ్యిస్త్రముల
తీవ్రతకు జగత్ప్రళయము కానున్నతటి బ్రహ్మ మధ్యవర్తియై
“లోకక్షయము చేయకుము. పరశ్రీహరణము మహాపాపము
అది చాలక యుద్ధము చేయుదువా? నీవు సహజసౌమ్యుడ
వయినను, కృష్ణపక్షమున పాపగ్రహ మయ్యెదవు. సిగ్గు
లేదా? చాలుచాలు నిడవై న బృహస్పతి భార్యను బృహస్పతి.

కిమ్మనెను. ఎట్టకేలకు శశి యామెను గురున కొసంగెను, అతండును కుదుటబడిన సంసారమునకు హర్షించి స్వగృహమున కేగెను.

—* బు ధ డ న న ము *—

అవ్వల తార గర్భముందాలెప్పెను. సంవత్సరముకాగానే ద్వాదశాదిత్యులవలె వెలుంగువాడును, దివ్యపీతాంబరధరుడును, దివ్యాభరణధారియు, చంద్రునిపోలికవాడు నగునొక్క కుమారుడు దుదయించెను. అతడు అర్థశాస్త్రసండితుడు గజశాస్త్రమునకుఁ బ్రవర్తకుడు. రాజనగాఁ జంద్రుడు. వాని పుత్రుడు రాజపుత్రుడు. అతడు రచించినది గజవైద్యము కాన దానికి 'రాజపుత్రీయము' అను పేరు ప్రఖ్యాతమయ్యెను. ఆతడే బుధుడన నొప్పెను. వాని జన్మోత్సవమునకు బ్రహ్మాది దేవతలు బృహస్పతియింటికి వచ్చిరి. తారను బిలిచి వీఁ డెవనికి గలిగినాడని పృచ్ఛసేసిరి. అది మిగుల సిగ్గుపడి యేమియు ననక తలవంచికొనియుండెను. వారు తఱిమి తఱిమి యడుగగా నెట్టకేలకు సోమునివాడనెను. సోముడు హర్షించి యా బాలు నెత్తుకొనెను. బుధుడని నామకరణముచేసి రాజ్యమిచ్చెను. బ్రహ్మవానికి గ్రహసామ్య మొసంగెను. ఆ బుధుడు ఇలాదేవియందు పురూరపునింగాంచెను. అతఁ డశ్వమేధములు నూరు గావించినవాడు. అతడు విష్ణునింగూర్చి తపమొనర్చి సప్తద్వీపాధిపతిత్వముఁ బొసెను. కేళి మొదలగు రక్క-సులం జీల్చిచెండాడెను. వానికి 'ఊర్వసి' భార్యయ్యెను. కీర్తి యతనికి నిరంతరము వింజామరలు వీచుచుండెను. ఇందుఁ

డక్థాసనమిచ్చెను. ధర్మార్థకామములను సమముగాఁభాగించెను,
 ఒకనాడు ధర్మార్థకామము లాకారము దాల్చి యాతని కడకు
 రాగా ధర్మము నెడ నించుక హెచ్చుగాఁ బూజ సమర్పించెను,
 అర్థకామము లందులకుఁ గోపించెను, అర్థము, నీవు లోభగుణ
 ముచే నశింతువుకాక యనెను. కామము, నీవు గంధమాదనమునఁ
 గుమారవనమున నూర్వాశీవియోగము పొంది పిచ్చివాడ
 వయ్యెదవనెను. ధర్మముమాత్రము నీకు దీర్ఘాయువు గలుగును.
 నీ సంతతి యాచంద్రార్కముండు ననియె. అతఁడు దినదిన
 మింద్రదర్శనము కేగుచుండెను. ఒకనాడు దక్షిణదిశగా
 రథముమీఁద నూర్వునితోఁగూడ పోవుచు, కేశియను రాక్ష
 సుఁడు చిత్రలేఖ, ఊర్వాశి యను దేవతాస్త్రీలను లాగుకొని
 పోవుచుండగాఁ జూచి, వానిం జయించెను. వాఁడు
 దేవతలతో సంతిసేసికొని యూర్వాశి నింద్రుని కిచ్చి
 వేసెను. అది మొదలు పురూరవున కింద్రుఁడు స్నేహితుఁ
 డయ్యెను. సర్వలోకాతితత్వమును, బలమును, ఊర్జస్సును,
 యశస్సును, లక్ష్మీని అనుగ్రహించెను. భరతునిచే పీని కీర్తిని
 గానము చేయించెను. ఆ చరిత్రకు లక్ష్మీస్వయంవరము అని
 పేరు. మేనక, ఊర్వాశి, రంభయును భరతుఁడు రచించిన
 యీ కథ నభినయించిరి. ఊర్వాశి లక్ష్మీవేషము వేసికొని యీ
 చరిత్ర గానముచేయుచు నర్తనముచేసెను. అత్తరిని కామవశు
 రాలయి యతనియొడ మనసుపడి భరతుఁడు బోధించిన యభి
 నయశాస్త్రముంతయు మఱచిపోయెను. భరతుం డందులకుఁ
 గోపించి, పురూరవునిబాసి, తీయకారముదాల్చి యేబది
 యైదేండ్లు భూలోకమునఁ జరింతు వని యూర్వాశిని, పిశాచు

మగుడువని పురూరపుని శపించెను. శాపాంశమున నూర్వశి పురూరపునియం దెనమండ్రు కుచూరులం గనెను. వారు ఆయువు, దృఢాయువు, ఆశ్వాయువు, ధనాయువు, ధృతి మంతుడు, వసువు, శుచివిద్యుడు, శతాయువు ననువారు. దివ్యబల సంపన్నులు. ఆయువునకు నహుషాదు లైదుగురు పుట్టిరి. నహుషుచి కుమారులలో యయాతి యనువాడొకడు. యయాతి సంతానములలో యదువు, తుర్వసువు ననువారు ప్రసిద్ధులు. వారు దేవయాని బిడ్డలు. యయాతిభార్య శర్మిష్ఠ యందు ద్రుహ్యుడు, అనుడు, పూరువు జనించిరి. వారిలో యదువు పూరువునను వారిద్దరు వంశవృద్ధికరులైరి. యయాతి ముసలితనమురాగా, కుమారులంజూచి నా ముదిమి మీరు తీసికొని మీ యావనము నా కిండు, నాకీ లోకసుఖములపై నాశ తీరలే దని యడిగెను. పూరు వందుల కంగీకరించెను. మిగిలినవా రొప్పక శాపముపొందిరి. తండ్రి యనుగ్రహముచే పూరువు వంశవృద్ధి నొందెను.

—♦ క చ దే వ యా ని ♦—

మున్ను దేవాసురు లైశ్వర్యమునకై తగవులాడిరి. దేవతలాంగిరసుని (బృహస్పతిని) పౌరోహిత్యమున కర్థించిరి. అసురు లుశనసుని (శుక్రుని) వర్ణించిరి. ఆయిరువురు బ్రాహ్మణులుకూడ తగవులాడుకొనుచుండిరి. దేవతలూ చంపినరాక్షసులను శుక్రుడు మృతసంజీవనీవిద్యచే బతికించుచుండెను. బృహస్పతి యావిద్య యెఱుంగఁడు కాన తెల్లబోవుచుండెను. దేవతలు జడిసి, బృహస్పతి కుమారుడగు కచుని శుక్రునికడ

విద్య నేర్చికొనిరమ్మని పంపిరి. కచుడు శుక్రునికడకేగి బ్రహ్మ చర్యముచేసి నీవిద్యలను గ్రహింతునని ప్రణామములు చేసెను. శుక్రాచార్యుడును “బాలకా! నీవు చెప్పినమాటల కంగీకరించెదను. నీవు బృహస్పతికుమారుడవుగాన నే నర్చింపఁదగిన వాడవు. కాన నిన్నర్చించెదను. నిన్ను సత్కరించిన మీ తండ్రిని సత్కరించినట్లు కాఁగలను.” అని శుక్రుడు పల్కెను. కచుడు యథావిధిగ వ్రతనిష్ఠుడై శుక్రుని, వాని ప్రియపుత్రికయగు దేవయానిగూడ యారాధించుచు విద్యలను నేర్చుచుండెను. దేవయాని యావనప్రాదుర్భావము నందుచుండెను. ఆమెను సంజింపఁజేయుటకుఁ గచుడు పాటలుపాడుచు, వాద్యములు మేళవించుచు, నృత్యమొనర్చుచు నిరంతరము గురుపుత్రకు రంజింపఁజేయుచుండెను. ఫలపుష్పాదులచే నామెను దృప్తిపఱచుచుండెను. దేవయానిగూడ, వ్రతాచరణ పరుడై, నియమశీలియైయున్న యాబాలునితోఁబాటు పాడుచు నాడుచు నేకాంతమున వాని ననుసరించి సంచరించుచుండెను. ఇట్లు అయిదువందల సంవత్సరములు జరిగెను. ఒకనాడు రాక్షసులు వానిం జూచి యోర్వక యడవిలో నావులు కాచుచుండగా వానింజూపి, ముక్కముక్కలుగాఁ గోసి తోడేళ్ళకుం బారవైచిరి. గోవులు సాయంకాల మొంటరిగా నిల్లుచేరెను. దేవయాని చూచి, “తండ్రి! నీ వగ్నిహోత్రముచేసి చాలసేపైనది. సూర్యుడాయస్తంగతుఁ డయ్యెను. గోవులవెంట మన గోపాలకుడు రాలేదు, కచుండెక్కడ? నిజముగాఁ జంపఁబడియో, పట్టుకొనఁబడియో యుండును. అతఁడు లేకున్న, నేను

జీవింపజాలను. నిజముచెప్పుచున్నాను.” అని పలికెను. “రారా! రారా! యని పిలిచి యిపుడే మృత సంజీవనీ విద్యచే వానిం దెప్పించెదను. అమ్మా! ఊరడిలు” మని యతఁడు పిలువగా కచుం డరుదెంచి గురునకు నమస్కరించి నిలువంబడెను. తాను జంపఁబడిన వార్త గురున కెఱింగించెను. అవ్వల మరల దానవులు వానిం జంపి పొడిచేసి కల్లులోఁగలిపి శుక్రు నిచ్చేద్రావించిరి. దేవయాని మఱల మొట్టపెట్టెను. శుక్రుఁడు బిడ్డంజూచి అమ్మా! ఏడువకుము. సామాన్య మర్త్యులవలె మనము దైవకృతమున కేషవవచ్చునా? చూడు నా ప్రభావమువలన బ్రహ్మ (వేదము) బ్రాహ్మణులు, ఇంద్రాది దేవతలు, వసువులు, అశ్వినీదేవతలు, అసురులు, సర్వజగత్తు స్వాధీనము కాఁగలదు. పోయినవాఁడు బోయెను. వానిం జీవింపఁజేయుటకు శక్యముకాదు. జీవింపఁజేసినను మఱల వానిం జంపుచునే యుందురుగదా!” యని యోదార్చెను. దేవయాని విని, అంగిరసుని మనుమఁడు తపోనిధియగు బృహస్పతి గన్నకొడుకు, ఋషివంశమునఁ బుట్టిన సుందరుఁడు కచుఁడు. అట్టివానింగూర్చి యేల యేడ్వకుండును? అతఁడు బ్రహ్మచారి, తపస్వి కర్మతుఁడు, దక్షుఁడు. నా కనురూపుఁడైన పియుఁడు. నేనును వాని మార్గముంబట్టికొని పోయెద నని వాపోయెను. శుక్రుఁడు దేవయాని యా రూపముంగని సంరంభించి, “అకటా! రాక్షసులు నాయెడ పగఁబట్టిరి. నాశిష్యు నూరక మఱిమఱి చంపుచుండిరి. లోక ‘మ బ్రాహ్మణ’ము కావలెనని యెంచిరి. ఈ పాడుపనిచే వాఁడు చచ్చినం జచ్చు గాక! ఈ ఘోరమైన బ్రహ్మహత్య వీరిం గాల్చకేమాను?

అని యతఁడు సంజీవనీ విద్యను బ్రయోగించి పిలువగా కచుఁ డాతని జతరమునుండి ప్రత్యుత్తరము పలికెను. అంత శుక్రుఁడు వత్సా ! నా కడుపులో నెవడు ని న్నుంచినాఁడు ? అన, కచుఁడు రక్కసులుచేసిన పని యెల్ల వివరించెను. అంత నయ్యసురగురుఁడు నాగర్భముం జీల్చినఁగాని యీతఁడు బయిటికిరాఁడుగదా ! అమ్మా ! దేవయాని నేనున్న నితఁ డుండఁడు. ఇతఁ డుండవలెనన్న నేను నీకు దక్కను. ఏమందు వన, దేవయాని, తండ్రి ! ఈ రెండువిధములలో నేదైన నాకు దుఃఖము తప్పదు. ఏమిచేయుదు నని విలపించెను. అంత శుక్రుఁడు “ఓయీ ! బృహస్పతి కుమార ! నిజముగా నీవంద గాడవు. నీ సౌందర్యమిప్పుడు సార్థకము. దేవయానికి నీయెడ నింతవలపు గల్గినది. నీవు కచుఁడనుపేర నిండుడవే కాకు న్నుచో నా మృతసంజీవనీవిద్యను బడయుము. నాయుద రముంజొచ్చినవాడు బ్రాహ్మణుఁడు గాకున్న నింకొకఁ డివ్వ లకు రాజాలఁడు. కాన యీ విద్యను బడయుము. నాకు బుత్రుడవైనా కడుపుచించుకొని వెలికిరమ్ము. పిమ్మట న న్నీ విద్యాప్రభావముచే బ్రతికింపుము. గురుకృపచే గడించికొన్న యీవిద్యను మఱల యెవ్వరికివ్వవలయునా యని యెదురు చూచితిని. నీవు లభించితివి.” అన, కచుం డావిద్య నాతని వలన గ్రహించి, వాని గర్భమునుండి వెలువడి, పూర్ణిమయం దొక హిమవత్సర్వత శృంగముచాటునుండి వెలువడివచ్చు చంద్రబింబమ్ము నా వెలింగె. అవ్వల నాకచుఁడు గుప్పగూలిన వేదరాశియగు గురువర్యుని తన విద్యాప్రభావముచే నుజ్జీవింపఁ జేసిప్రణమిల్లి, చేతులు మొగిచి “గనులకెల్లగనియై,

వరప్రదాడై, యర్చనీయుడై, హిమవన్నగంబువలె వెలుంగు
గురువును నాదరింపనివాండ్రు నిలువ నీడగానక, కక్షకు
పాపలోకములఁ గూబుదురు” అనిపలికెను, అటమీఁదశుక్రుడు
సురాపానదోషముచే చైతన్యము దప్పి ఘోరమైన చిత్త
భ్రంశము పొందితి నని గమనించి, తన యొడలు తా నెఱుం
గక కచుని ద్రావిన విధం బరసి, కుపితుడై లేచి, విప్రులకు
హితవుచేయవలెనని యెంచి, “ఎవ్వఁడేని మూర్ఖుడెఱుంగక
కల్లుద్రావెనేని యీనాడు మొదలు ధర్మచ్యుతుడై బ్రహ్మ
హత్యాపాపియై యిహమందును పరమందును గర్హితుండగును.
బ్రాహ్మణధర్మమునకు నే నీహద్దును నిర్ణయించుచున్నాను.
బ్రాహ్మణులు, గురుభక్తులు, దేవతలు, దానవులు నీ మాట
వినుండు” అని పలికి, ప్రభావసంపన్నుడగు శుక్రుడు, తపో
నిధులకు నిధియగు నయ్యసుర గురుండు, నిగూఢ మగు నాలో
చనచేసి పాపమునకొడిగట్టిన దానవులం జూచి యిట్లనియె.
ఓరీ! మూర్ఖులారా! ఇప్పుడు మీకు చెప్పుచున్నాను వినుండు.
వీడు కచుడు. నా సన్నిధి నివసించి, యిన్నాళ్లు పరిచర్య
యొనర్చి, నా వలన ననల్పప్రభావమగు నీ మృతసంజీవనీ
విద్యవడసి బ్రాహ్మణుడై బ్రాహ్మవిద్యాసంపన్నుడై నాయంత
వాడైనాడు” అట్లుపై కచుడు వేయేండ్లు గురుసన్నిధి నివ
సించి గురుననుమతి వడసి దేవలోకమునకుఁ జనవలయునని
యనుకొనెను.

∴ వృతసమాప్తి చేసికొని, గురుననుజ్ఞవడసి యమరలోక
మునకుఁ బోనుత్సహించు సురగురుకుమారు సుకుమారుం గని
దేవయాని, “అంగిరసుని మనుమడవు. బృహస్పతి కనుంగు

బిడ్డవు. ఉత్తమ వంశము, ఉత్తమ ప్రవర్తన కలవాడవు. విద్యాప్రభావము, తపఃప్రభావముచే నెంతయు రాణించుచున్నావు. ఇందియ శిశువాముకూడ కలిగియున్నావు. నా తండ్రి యాంగిరసుఁడు ఋషి, యఖండ కీర్తి సంపన్నుఁడు, నా కెంత మాన్యుఁడో, మీ తండ్రి బృహస్పతి నాకెంత మాన్యుఁడు, మఱిమఱి పూజ్యుఁడు ఇదంతయుండెలిసి నేనిపుడు పలుకు పలుకుల గ్రహించుము. నీవు వ్రతస్థుడవై, నియమము లోనున్నదితే నేను నీయెడ నెట్లు వర్తించితి నో యెఱుంగుదువు. విద్యలు పూర్తిచేసికొనిన నీవు నీయెడ భక్తురాలనైయున్న నన్ను విడిచిపోదగవు మంత్రపురస్సరముగా నన్ను బాణిగ్రహింపుము” అని కోరెను. కచుడిట్లనియె. దేవయానీ ! మీ తండ్రి నా కెట్లు పూజనియుండు మాననీయుఁడో నీవును నట్లు నాకు పూజ్యురాలవు. శుక్రుని ప్రాణసుతవు. గురుపుత్రి వగుటచే నీవు నాకు ధర్మముననుసరించి మాన్యవు. కాన నీవు నన్ను గామింపఁ దగదు. దేవయాని విని వెండియు నిట్లనియె.

*పలుమారులు నీ వసుకులచే జంపబడినపుడు నీయందు నే నెట్టిప్రీతిఁ జూపితి నో నీవే జ్ఞాపకము చేసికొనుము. స్నేహము నందును, అనురాగమునందును నీయెడ నేనుజూపిన యత్యుత్తమభక్తిని యెఱింగియు, ధర్మజ్ఞుడవైయుండి నీయెడల సక్తురాలయియుండి యెట్టి యపరాధము చేయని నన్ను విడువ

* గురుపుత్రస్య పుత్రో మేనకు త్వమసి మేపితుః

తస్మా శ్శాస్త్ర్యకృ పూజ్యకృ మమాపిత్యం ద్విజోక్తమ

మూలము. అధ్యాయ 27 శ్లో 9

భావము అర్థముకాలేదు.

న్యాయముకాదు. నావిని కనుండు, “కూడని పనియందు నన్ను నియోగించుచున్నావు భామిని! నాయెడ ననుగ్రహము చూపుము. గురువుకంటెను శారవార్హవగు నీవు శుక్రుని గర్భమున నున్నట్లే నేను నాతని కడుపున వసించి పునర్జన్మ మెత్తితిని! నీవు నాకు ధర్మము ననుసరించి చెల్లెలగుదువు. సుఖముగా నున్నాను. నీయెడఁ గోపము నాకు లేదు. నిన్ను సెల వడుగుచున్నాను. పోయివచ్చెదను. నాచారి శుభగబగు గాక! ధర్మమునకు విరోధముగానితెఱంగున నన్ను జ్ఞాపక ముండేసికొనుచుండుము. జాగరూకవై నిత్యము నాగురు నారాధింపుము” అని బ్రతిమాలెను. దేవయాని, “నీవు దైత్యులచేఁ జంపబడినపుడు నా వల్లభుడ వని తలంచి రక్షించితిని. ధర్మ కామార్థపరురాలనగు నన్ను గాదంటివి గావున, నీవు మాతండ్రి కడ గ్రహించిన యీ విద్య ఫలింపదు” అనెను. కచుడు, “గురుపుత్రివని నిన్ను గాదంటినిగాని నీయెడ దోషముండుటచే గాదు. గురువగు శుక్రాచార్యులచే నభ్యుజ్ఞ గొనియున్నాను. నీ యిచ్చవచ్చినట్లు శపింపుము. ఋషిప్రోక్తమగు ధర్మము ననుసరించి పల్కితిని. నేను శపింపవలయువాడనుగాను. కల్యాణీ! కామపరవయి యీ కార్యమునకు దిగితివి. కాన నీ కామము సిద్ధింపదు. ఋషిపుత్రుండెవ్వఁడును నీన్న జేపట్టడు. నీ మాటవలన నాకు విద్యయు ఫలింపదు. కాని నే నుపదేశించినవాని కిది ఫలించితీరును, పోనిమ్మా” అని దేవయానిం బలికి కచుడు దేవలోకమునకేగెను. ఇంద్రుని దేవత లాతని రాక తెలిసి బృహస్పతిని సత్కరించి కచునకు స్వాగత మొసంగిరి. పెక్కురీతులం గొనియాడిరి.

కనుం డట్లు విద్యాసంపన్నుండై వచ్చినతరువాత నింద్రుడు రాక్షసులపై దండయాత్రసాగించుటకు సర్వసన్నాహములు చేయుచుండెను 'ఒకనాడు వైతరథమునందు స్త్రీలందరు జలక్రీడలాడుచుండగా, వారి వలువలన్నియు నింద్రుడు వాయురూపుడై కలిపివైచెను, నీరు వెడలివచ్చి వారిలో వృషపర్వునికూతురు శర్మిష్ఠ దేవయానిచీర గట్టుకొనెను. అందులకు దేవయాని కినిసి, గర్వితయై "ఓసీ! రాక్షసీ! నాకు శిష్యురాలవై యుండి నా వస్త్రమేల కట్టుకొంటివే. ఆచార దూరవగు నీకు శ్రేయస్సు కలుగ"దనెను. శర్మిష్ఠ విని, నీ తండ్రి నా తండ్రిని నిలుబడియున్నను, కూరుచున్నను పరుండినను వెంటబడించి పొగడుచుండునే. క్రింద నిలువఁ బడి వినయముతో మఱిమఱి యడిగి తెలిసికొనునే. నీవు యాచకుని కూతురవు. నే నో దాతబిడ్డను. నీవు స్త్రీత పాతకుని కుమార్తెవు. నేను స్త్రీతపాత్రుని నూతురను. నీ కాయుధములు లేవు. నే నాయుధములుగలదానను. ఓసీ! భిక్షుకీ! నామీఁదఁ గోపపడిదవేమే! నీతో సరిగ తగవాడు వానిం గాంచెదవుగాక! నేను నిన్ను లెక్కచేయను. అని శర్మిష్ఠ తెల్లబోయి చూచుచు నాచీరపై ముచ్చటబడియున్న దేవయాని బట్టుకొని యొక నూతిలోఁ బడవైచి తన పురమ్మున కరిగెను. కోపవేగమున నొడలుమఱచి, శర్మిష్ఠ దేవయాని చచ్చిన దనుకొని తిరిగి చూడనై నచూడక లేచిపోయెను. అవ్వల నహుషకుమారుడగు యయాతి, వేటాడి యులసి దప్పికగొని యానూతికడకు వచ్చెను. అట్లువచ్చి యా పాడు నూతిలో నీరుగానక యం దగ్నిశిఖవలె వెలుంగు నక్కనృకం

గాంచెను. చూచిచూడగానే, యాదివ్యాంగనను మధురాతి మధురములగు పలుకల ననునయించి, సుమఃఖి ! ఎవ్వతెవీవు యశావనమందున్నావు. నీకీట్టి దశరాగతంబేమి ? ఎవరికూతురవు. ఈపాడునూతిలో నేలపడితివి ? అని యడిగిన దేవయాని తన కథ సర్వము వినిచి యిదిగో నా కుడిబాహువు చాచితిని, చేఁగొని యుద్ధరింపుమనియె. అతఁ డామె బ్రాహ్మణకన్యంగాఁ దెలిసి కుడిచేయిచాచి, యా కూపము వెలువడందిగించి, యామె కడ సెలవుపుచ్చుకొని స్వపురంబునకుఁ జనియె దేవయాని గడచిన వృత్తాంతమంతయుఁ దన తండ్రియగు శుకాచార్యులకు నివేదించెను, శుక్రుఁడు రాద్రమూర్తియై శర్మిష్ఠచేసిన యా కార్యమంతయు విని అమ్మా ! నీవు స్తోత్ర పాఠకుని బిడ్డవుకావు. స్తుతిపాత్రుని దుహితవు. నవలవకుమారుఁడు, వృషపర్వుండును నా యీశ్వరబలమును తెలిసినవాఁడే యని యోదార్చెను.

మఱియు శుక్రుండు దేవయానితో నిట్లనియె. దేవయాని ! ఎవ్వఁడు పరుల దూషణములను సైరించునో వాఁడు సర్వమును జయింపఁగలఁడు. ఎవఁడు ద్విక్షమైన కోపమును గుఱ్ఱము నట్లు లొంగదీసికొనఁగలఁడో వాఁడే సరియైన 'రాతు' అని చెప్పబడును ఎవఁడు క్రోధము నక్రోధముచే శమింపఁ జేయునో వాఁడు సర్వమును జయించినవాఁడే. ఎవఁడు పెంపొందుచున్నకోపము నోరిమిచే పాము కుబుసమును విడిచినట్లు విడుచునో యతఁడే పురుషుడనుట కర్హుఁడు. ఎవఁడు ధర్మభావనచేసి, మిక్కిలి యోరిమిగలిగి యుండునో, యుడుకుఁగల వానితోఁ బాటుడుకునోతాకుకాకుండునో యతఁ డర్థమును

పురుషార్థమును సంపాదింపఁగలవాఁడు. నూరుసంవత్సరములు ప్రతిమాసమశ్వమేధము చేసినవానికెంత సుకృతములభించునో యంతకంటెను గ్రోధములేనివాఁడు మిక్కిలి సుకృతవంతుఁడు. మగపిల్లలు నాడపిల్లలు బుద్ధి లేక తగవులాడుకొన్నట్లు ప్రాజ్ఞులు చీటికిమాటికి దగవులాడుకొనుట తగదు. అదివిని దేవయాని యిట్లనియె, తండ్రీ! నేను జిన్నపిల్లనైనను గార్యాకార్యముల నెఱుంగుదును. కోపమువచ్చినప్పుడు, అతివాదమునందును, గార్యముయొక్క బలాబలము లర్థముచేసికొన్నదాననే. భాని శ్రేయస్సుకోరినవారు శిష్యుఁడైయుండి, యశిష్యునివలె నవిధేయుఁడై న ద్రించిన పుణాతప్పు సహించఁదగినదికాదు. దుర్వర్తనులతోఁ గలిసి మెలిసియుండుటకు నా మన సొప్పుదు. ఉత్తమ ప్రవర్తనము, ఉత్తమవంశము లేని దుర్బుద్ధులతోఁగలిసి బుద్ధిమంతుఁడు చరింపఁడు. అన్ని యరణి దహించినట్లు, వృషపర్వుని కూతురు శర్మిష్ఠ యాడిన ఘోరమైన మాటలు నా హృదయమును దహించుచున్నవి. ప్రజ్వలితమైన శత్రువై భవనుమీఁద నాధారపడి, యెవడేని, వన్నెయువాసియుం దిక్కి జీవించునేని యంతకంటెఁ గష్ట మింకొకటి యుండదు. ఇట్లామె పలికిన శుక్రుఁడు కుపితుఁడై వృషపర్వునికడకేగి యిట్లనియె. అధర్మము వెంటనే గోవువలె ఫలంపదు. పలు మారు లావృత్తమై మూలముతోఁగూడ పెల్లగించును. తాను, కుమారులు, మనుమలు మొదలగువారు చేయు పాపము దెలిసికొన కూరకున్నవాఁడు ధర్మార్థకామములకు దూరుడగును. గురుఁడనగు నేను భక్షించిన నా శిష్యుఁడు కఠుఁడై యీ నా మరణమునకుఁ గారణమయ్యెనో, తలిదండ్రులు

తమ బిడ్డలుచేసిన పాపమును దిగ్గ్రమింగి యూరుకొన్నచో నది వారి నాశనమునకుఁ గారణమగును. నాయుంటునుండి నాకు శుశూషచేయు కచునిజంపి, నా కుమార్తెను జుపించినంతగా నా కపచారము తలపెట్టితివి. కాన నీ దొంగతన మిప్పుడు గ్రహించితిని. నిన్నిపుడే వదలిపెట్టుచున్నాను. నీకూతురుచేసిన తప్పు నుపేక్షించితివి. అనిన విని వృషపర్వుండు “భార్గవా! మీయెడ దోషములేదు. మీరన్యత మాడఁగని యెఱుంగుదును. సత్యధర్మములకు నీ వాధారభూతుడవు నన్ను వదలి నీవేగి తివేని యిప్పుడే సముద్రములో దిగెడను” అన, శుక్రాచార్యుడు; సముద్రమునం బడుచువు గాక! లేక ఓ రాక్షసులారా! దిక్కులవెంట పారిపోండు! నా ప్రియకుమారికకు జరిగిన యీ పరాభవము నేను సహింపను. మీ యోగక్షేమముల కోరినవాడను. కాన నా కుమార్తెను దేవయాని ననుగ్రహింపఁజేసికొనుఁడు. నావిని వృషపర్వుండు, శుక్రాచార్య! రాక్షసప్రభువుల సర్వైశ్వర్యములకు నీశ్వరుడవు నీవే యన, నల్లైన మా దేవయానికి విన్నవించికొని యామెను బ్రసన్నురాలిం గావించుకొనుఁడని యాదేశించె. “వృషపర్వుండు దేవ యాసకడకేగి యనునయించినంత నామె, వేయిమంది కన్యకలతో శర్మిష్ఠ నాకు దాసియై యుపచరింపవలయును. అత్త వారింటికి నే నేగినపుడుకూడ నన్నామె వెంబడించి రావలయును” అని తెలిపెను. వృషపర్వుం డంగీకరించి దాసిని రావించి దేవయాని కర్పించెను. శర్మిష్ఠయు తన తండ్రి పంపున శ్రేయస్సునకు భంగము కలుగునెమో యను భయముతో, దేవయానికి సేవచేయుట కంగీకరించి, వెంటనే యామె

వెంట బయలుదేరెను. దేవయానియు నేను స్తోత్రపాఠకుని కూతురను, నా తండ్రి యాచకుడు. నీవు స్తుతిపాతుని బిడ్డవు. నీ తండ్రి దాత. రాజాధిరాజు కదా! నీవు నాకెల్ల దాసి వయ్యెదవే? యని యెత్తిపొడిచిన నది పైరించి, యేమన్న నందువుగాక! నాజ్ఞాతులకు సుఖముకాలయునని నీకు నేను బరిచర్య జేసెదను దేవయానీ! అంగీకరింపు మని తొంటి యాగ్రహముదక్కి వేడుకొనెను. దేవయాని సంచితసింది తండ్రిలోఁ దాను జాల సంతసించితినియు, నతని విజ్ఞానము విద్యాబలమును నమోఘమనియుం గొనియాడి స్వగృహమ్ము నకుం జనియె.

అంతటఁ గొంతకాలమునకు దేవయాని వేయిమంది పరిచారికలతో తన్నునేవింప వనవిహారంబు వెడలి, ఫలంబులు భక్షించుచు, తేనెలానుచు, పువ్వులఁగోయుచు, విలసింపుచున్న తఱి నహుషకుమారుఁ డగు యయాతి వేటకై యేగుదెంచెను. దివ్యభూషణములం దాల్చి దేవకన్యకయల్లుండి దేవయాని శర్మిష్ఠపాదము లొత్తుచుండఁ జూచి మీ యిద్దరి పేరేమని యడిగెను. దేవయాని సర్వముం దెలిపి తనకు శర్మిష్ఠ పరిచర్యచేయు కారణము విశదఁరచెను. యయాతి బ్రహ్మచర్యముచేసి వేదము సాంగముగా విని గ్రహించితిని నేను రాజకుమారుడను. రాజును. వేటకైవచ్చి దప్పికగొని నీరాసించి వచ్చితినియె. దేవయాని వేయిమంది పరిచారికలతో, శర్మిష్ఠతో నీ యధీనురాలయ్యెదను. నీకు శుభంబగు గాక. నన్ను బాణిగ్రహింపు మనియె. యయాతి, బాలా! మీరు బ్రాహ్మణులు. నేను క్షత్రియుడను. కాన నిన్ను

వివాహము చేసికొన నప్పుడునుగాను అనిన, దేవయాని
 తోత్రము బ్రహ్మసంపన్నము, బ్రహ్మశ్రయము, (వేద సంప
 న్నము, వేదము నాశ్రయించినది యన్నమాట) నీవు ఋషివి,
 ఋషికుమారుడవు” అన యయాతి, ఒకేళిరీగమునఁ బుట్టియు
 నాల్గువర్ణములు నాలుగు విధములయిన ధర్మములు, నాలుగు
 విధములయిన యాచారములు గలవి. అందు బ్రాహ్మణుఁ
 డుత్తముఁడు అనెను. దేవయాని, సహుషాత్మజా! ఇంతకు
 మున్న నాచేయి పట్టికొన్న మగవాఁడులేడు. నీవే మున్ను
 పట్టుకొంటివి. కాన నిన్నే నేను ఁరించితిని. మానవతినగు
 నన్నింక నే పురుషుఁడు స్పృశింపఁగలఁడు? అన యయాతి,
 తెలిసికొన నేర్చెనేని, బ్రాహ్మణుఁడు కుపితుఁడైనచో, విష
 జ్వాలలం గ్రక్కు క్రూరసర్పముకంటెఁ గూరుడగునన,
 దేవయాని యదెట్లని ప్రశ్నించిన సర్ప మొక్కనినే కఱువఁ
 గలదు, శత్రు మొక్కనినే చంపఁగలదు. కాని బ్రాహ్మణుఁడు
 కోపించెనేని, రాష్ట్రములతో పురములతోఁగూడ సమూలము
 దహింపఁగల్గును. నీతండ్రి దుర్బుధుఁడు. అఁ డీయకున్న నిన్ను
 నేను వివాహ మాడఁజాల ననెను. దేవయాని, చాలికత్తెచేఁ
 దండ్రికిఁ గబురుచేసిన, నతఁడు దర్శన మొసంగెను. రాజు
 వందనమొనర్చి కృతాంజలియై నిలువఁబడియుండెను. శుక్రుఁడత
 నితో మృదుమధురముగా నిట్లనియె, యయాతీ! నా కుమారిక
 నిన్ను వరించెఁగదా! నేనును నీ కీమెనిచ్చెదను. ఈవర్ణసాంకర్య
 ముచేబాపముపొందెదనని భయపడెదవేని నీకాపాపములేకుండ
 నేను జేసెదను. ఈమె నుద్వాహము కమ్ము. అనల్పమైన పీఠి

గలుగును. ఇదే శర్మిష్ఠ వృషపర్వునికూతురు. దీనింగూడ నీవు కైకొని పూజింపుము. కాని యీమెతో నీవు సంగమింపకుము. అని శాసించిన యయాతి శుక్రునికే బ్రదక్షిణ మాచరించి యనుజ్ఞ వడసి స్వపురమ్మున కరిగెను.

యయాతి దేవయాని నంతఃపురమునం దుంచి యామై యనుమతితో శర్మిష్ఠనశోకవనమున నొక్క సౌధమునఁ బ్రవేశింపఁ జేసెను. అవ్వల పెక్కు సంవత్సరములు దేవయానితోఁ గ్రీడించి యానందము నందెను. దేవయాని కొక కుమారుఁడు గూడ కలిగెను. ఇట్లు వేయి సంవత్సరములు గడచిన తరువాత నెలప్రాయమున నున్న శర్మిష్ఠ, ఋతుకాల మరుగుదెంచిన తమకించి, అక్కటా! ఋతుకాలమైనది. నాజన్మము వ్యర్థ మయ్యెగదా! ఏమిచేయునును? ఏమిసుఖమందితిని! దేవయాని పురుడుకూడ పోసికొన్నదే. అది రాజు నడిగినట్లే నేనును బుత్రఫలము నిమ్మని యర్థించెదను. అని నిశ్చయించి, శర్మిష్ఠ ధర్మజ్ఞురాలు కావున, ధర్మపరుడైన యా రాజు ధర్మనము లభించునా? వాంఛ తుదముట్టునా? యని యెదురు సూచుచు నుండె. ఒకనాడు తలవని తలంపుగా యయాతి యశోకవన మధ్యమున విహరించు శర్మిష్ఠ జగన్మోహనమగు నాకారముం గని యాశ్చర్యపడెను. ఆమెయు నతని కెదురేగి, దోసిల్లాగ్గి రాజా! సోముఁడుగాని, చంద్రుఁడుగాని, వాయువుగాని, యముఁడుగాని, పరుణుఁడుగాని నీ యింటనున్న యబలను జూడఁ గలఁడా! రూపముచే, పుట్టుకచే, నడవడిచే నా యోగ్యత నీ వెఱుంగనిదికాదు. నాతోఁగూడి విహరింపు

మని యర్థించెద నను గ్రహింపుమనియె. బాలిక ! నీ యోగ్యత నే నెఱుంగుదును. సూదిమొనయంతైన నీవు ధర్మము తప్పినదానవుగావు. శుక్రుఁడు మున్ను శర్మిష్ఠతో సమాగమముచేయరాదని శాసించినాఁడు” అని పలికిన శర్మిష్ఠ రాజా ! స్త్రీలయెడలను, వివాహములందును, ప్రాణము విత్తము, మానము సమూలము నశించునప్పుడు నీ యెదు సమయములందు నాడినమాట తప్పినను దోసంబు గలుగదు. సాక్ష్యమడిగిన తఱి నసత్యముమాడినవారు దోషు లగుదురు. బహుప్రయోజనము గలుగుతఱి నన్యతమాడుటవలన దోషము కలుగును, (ఇచట బహుప్రయోజనములు గలవన్నమాట.) అన, యయాతి సర్వతభూతములకు రాజు ప్రమాణభూతుఁడు, అతఁడు మాటదప్పినేని నశించును. బహుప్రయోజనము లున్నను గూడ యసత్యమాడుటకు నా కిష్టములే దనెను. శర్మిష్ఠ “రాజా ! తన భర్తయు సఖురాలిభర్తయు నొక్క వరుసవారందురు. నా చెలికత్తెకు నీవు పతివిగావున నాకును బతివికాదగుదువు” అన యయాతి, అడిగినవానికి లేదనక యిచ్చుట నావ్రతము. నీవో నాతోడిపొందు యాచించు చుంటివి. ఏమిచేయుదును ? తెల్పుమన, శర్మిష్ఠ న న్నధర్మము నుండి కాపాడి, ధర్మమును నిర్వహింపుము. నీవలనసంతానము వడసి యీ లోకమున ధర్మము నాచరింతును. భార్య, సేవకుఁడు, కుమారుఁడు ననువా ముగ్గురు నిర్ధనులు. యజమాని యెవరినశమగునో వారును వారి వశమగుదురు. కాన దేవయానికి వశ్యురాలనైన నేను నీకు వశ్యురాలై నట్లే.

ఆమెతోబాటు నేనును నీకు భరింపదగినదానను. అనిన విని రాజు శర్మిష్ఠ పలికిన పలుకులు నిజమని యంగీకరించి యామెను బూజించి ధర్మమును నిశ్చయించెను. అవ్వల నొండొరులు కలిసి చరించిరి. వార్షపర్వమున (శర్మిష్ఠ) గర్భ వతియై దేవకుమారునివంటి లేజస్వీయగు కుమారునిం గనెను.

శర్మిష్ఠ కుమారిం గనెనని దేవయాని విని, యంగనా ! కామపరతంత్రవై యేల యిట్టిపాపమున కొడిగట్టితివే ? యని యడిగెను. శర్మిష్ఠ వేద విద్యాపంపన్నుడు మహానుభావుఁ డగు నొక్క ఋషి వచ్చిన నేను ధర్మబద్ధమైన కామమును యాచించితిని. నేను న్యాయముదప్పి కామచారిణి నైనదానం గాను. ఈ బాలకుడు నాకును ఋషికిని జనించినవాఁడు. నిజము చెప్పుచున్నాను. శర్మిష్ఠా ! ఇది యిట్లుగునేని నాకు నీమీఁద కోపములేదు. బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠునివలన నీకు సంతాన లాభమయ్యెనేని మంచిదే. కాని యాశోభనము నిజమగునేని యా విప్రుని కులగోత్రనామము లెవ్వయో వినవలయునని కుతూహలపడుచున్నాను. చెప్పవే! యని దేవయాని యడిగిన నోదస్సుచేతను, దేజస్సుచేతను సూర్యునివలె వెలుంగుచున్న యమ్మునిం జూచినతోడనే యపన్నియు నడుగుటకు నాకు శక్తి చాలదయ్యెను. ఇట్లాసుండరు లిర్వురును విస్మయముగా దెలియనాడుకొని, యొకరింజూచి యొకరు నవ్వి కొనిరి. అవ్వల శర్మిష్ఠ, యా రాజర్షివలన ద్రుహ్యుడు, అనువు, పూరువు నను మువ్వురు కుమారులం గనెను. ఒకనాడు దేవయాని యయాతితో హరితవనమునకు వెళ్లెను. అందుదేవ

కుమారు లట్లాడుకొనుచు, చనవుగలిగి వర్తించు కుమారులం గని యాశ్చర్యపడి, యాయాతితో నృపాగణీ! ఈ పిల్ల లెవరు? సురకుమారులట్లు మోహనైయున్నారు. వర్చస్సు చూచిననురూపము చూచినను నిన్ను బోలియున్నాడు. ఇట్లు రాజును బ్రశ్నించుచునే యా బాలకులంగని, నాయనలార మీపేరేమి? గోత్రమేమి? మీ తండ్రి బ్రాహ్మణుడగునా? సత్యము తెలుపుడ, వినవలయునని యెంతో కుశూహల పడు చున్నాను" అనెను. వారు చూపుడు వ్రేలిచే రాజును జూపిం చుచు, తమ తల్లి శర్మిష్ఠయని పలికిరి. ఇట్లు పలుకుచు వారం దరు యయాతి దగ్గరకు జేరిరి. దేవయాని దగ్గరనున్నదని రా జాబాలకులను లాలింప కూరకుండెను. ఆ బిడ్డ లేడుచు శర్మిష్ఠదరి కేగిరి. రాజునెడ వారుచూపిన ప్రణయమును గని, యందలి యథార్థ మనగతము చేసికొని దేవయాని శర్మిష్ఠతో నా యధీనమందుండి, నా కప్రియమైన పని యొనర్పితివే నీ వెనుకటి యాసురస్వభావము పోలేదు. భయములేదా? అని పలికెను. శర్మిష్ఠ ఋషు తేది న్యాయమని పలికి రట్లే నేను వర్తించితిని. న్యాయమునుబట్టి ధర్మమునుబట్టి ప్రవర్తించిన దానం గావున నేను భయపడదు. నీ వెప్పుడు రాజును వరించి తివో యప్పుడే నేనును వరించితిని. సఖురాలి భర్త తనకు భర్త కాదగునని ధర్మము తెలుపుచున్నది. నీవు బ్రాహ్మణివి, జ్యేష్ఠపు, శ్రేష్ఠురాలవు. కాన నాకు: బూజ్యురాలవు. నీవల్ల నే యీ రాజుని నాకును బూజ్యతరుండైనాడు. ఆ సంగతి నీ వెఱుంగవా? అనెను. దేవయాని విని, రాజా! ఇంక నే

నిటనుండను. నా కప్రియ మాచరించితివి. అని కన్నీరు పెట్టు చుండ్యరతో శుక్రునికడ కరుగుచున్న దేవయానింగని రాజు, తొట్టుపడుచు, బ్రతిమాలుచు నామెను పెంబడించెను. క్రోధా రుణితలోచన యగు నమ్మినలోచన యశ్రులోచనుండగు రాజుతో నించుకయు మాటలాడకయే పోయి యచిరకాలమున శుక్రునింజేరి నమస్కరించి యెదుట నిలిచెను. యయాతియు నా భార్గవునకు వందన మొనర్చి పూజించెను. దేవయాని “తంత్రి ! అధర్మమే ధర్మమును జయించినది. క్రిందు మీఁదై మీఁదు క్రిందైనది. వృషపర్వునికూతురు శర్మిష్ఠను దుష్టురాలొకతె యున్నదికదా ! దానియందీ రాజు ముగ్గురుకుమారులం గాంచి నాఁడు. దౌర్బాగ్యురాల నగు నా కిద్దరు కొడుకులు పుట్టిరి. ఇదిగో చెప్పుచున్నాను. ఈ రాజు ధర్మజ్ఞుడని విఖ్యాతికెక్కిన వాఁడు. కాని మర్యాద దాటినాఁడు.” అని పలికెను. శుక్రుడు విని, మహారాజా ! నీవు ధర్మము నెఱింగియు నీ కప్రియమైన యధర్మము నాచరించితివి. కాన నిన్ను ద్వారలో ముదిమి యావరింపనున్నది. దానిం గెలువజాలవు. పొమ్మనెను. యయాతి, ఋతుకాలమున కాను మభ్యర్థించిన యంగనను గాదని తోసిపుచ్చిన పురుషుఁడు భూమిహత్యాపాపము నందునని బ్రహ్మవాదులు పల్కుదురు గదా ! ఋతుమతి రహస్యమందు సంగమమర్థించిన నా కోరిక తీర్చకున్న నధర్మ మని పండితులందరు చెప్పుదురు. ఇట్టివెన్నో కారణముల నరసి యధర్మమగునని బెదరి శర్మిష్ఠను గలిసికొని. అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. శుక్రుఁడు, రాజా ! నీవు నా యధీనుఁడవు. మిథ్యా

చార మొనర్చుట దొంగతన మగును, నిన్ను క్షమింపవీలుగా
దని యాగ్రహించిపలికెను. వెంటనే యయాతిని ముదిమి
యావరించెను. యయాతి బ్రాహ్మణోత్తమ ! దేవయానితోఁ
గ్రీడించుతఱి నాకీ యావనముచాలదని యనిపించుచున్నది. నా
యెడఁ బ్రసన్నుడవై యింతలో నీ జరాభారము నాకుఁ గలుగ
నీకుమని యర్థించెను. శుక్రుఁడు వెంటనే ప్రసన్నుడై, నృపతీ!
నామాట తిరుగదు. కాని కావలెనన్న నీ ముదిమి నింకొకనికి
సంక్రమింపఁ జేసికొను మనియె. యయాతి భృగూద్వహ !
నా కుమారులలో నెవఁడు నాకుఁ దనయావనమిచ్చునో వాఁడు
రాజ్యమును, పుణ్యమును, కీర్తిని గాంచున ట్లనుగ్రహింపు
మనియె. శుక్రుఁడట్లేయఁగఁక ! నన్న ధ్యానించుచు నీవు
వర్తింతువేని నీకుఁ బాపము కలుగదనెను. నీకు ముదిమి
నొసంగిన నీ కుమారుఁడును రాజగును. ఆయుష్మంతుఁడగును.
కీర్తివంతుఁ డగును. బహుసంతానవంతుఁడగు ననెను.

యయాతి శాపవశమున ముసలితన మొంది, జ్యేష్ఠ
కుమారుఁడు నుత్తముఁడు నగు యదువుంగని, యావనము
నెడఁ దృప్తి కలుగలేదు. కాన నీ యావనము నాకిత్తువా ?
యనెను. యదువు నెరసిన గడ్డముతో, నవయవములన్నియు
శిథిలములుకాగా, ముడుతలుపడిన మేనితో, నీరసించి,
యేవగింపుకొలుపు నాకారముతో నందరిచే నవమానింపఁ
బడుట నా కిష్టములేదు. నాకంటెఁ బ్రియుతములు పెక్కు-
మంది కుమారులు నీకుఁ గలరుకదా ! వారి నడుగుమనియె.
అంతట యయాతి, నా హృదయమునుండి జనించితివి, అయినను

నీ వయస్సు నా కిచ్చుట కిష్టపడవైతివి. కాన నీ సంతానము మేనమామల సంబంధమైన పాపముచే దుష్టులగుదురు గాక ! యనిపలికి. తుర్వసుంగని, వేయియేండ్లు పూర్తికాగానే నీ యావనము నీ కిచ్చివేయఁగలను నీవైన నంగీకరింపుమనియె. కామభోగములను, బలరూపములను, బుద్ధిమానములనునశింపఁ జేయు వృద్ధత్వము నా కక్కరలేదని తుర్వసుండనియె. యయాతి విని ఓరీ ! నీకు సంతానము లేకపోవుననియె. నీవు ప్రతిలోమజాతులకు, మాంసాహారులకు, సంకీర్ణులకు, చొంగలకు రాజు వయ్యెదవని శపించెను. గురుభార్యాసంగమముచేసి పశుపక్ష్యాది జన్మములనంది, పశుస్వభావులయి యున్న స్త్రీచ్ఛులలో జనింతు వనియె. ఇట్లు పలికి తుదకు శర్మిష్ఠ జ్యేష్ఠ కుమారుఁడగు ద్రుహ్యునింగని యావన మడిగెను. ముదిమి నొందినవాఁడు, రాజ్యమును, గజాశ్వరథ వైభవమును, సుందరాంగనలను బొందజాలఁడు. రాగము నశించిపోవును. కాన నాకు జర వలదనెను. యయాతి నీ కోరిక సిద్ధింపదని, పడవలలోఁ దిరుగుచు, తెప్పలమీఁద నీదుచు రాజ్యభోగివను పేరొందక, నీ వంశముతోఁగూడ నామరూపములు లేక పోయెదవనియె. అవ్వల ననువను కుమారు నడిగిన నతఁడును, ముసలివాఁడు పసిపిల్ల వానివలెనయి, యశుచియై, యెట్లో కూడు కుడుచుచు, నగ్నిహోత్రాదులు సేయనేరక దీనుఁడగును గాన నా కది వలదనియె. యయాతి వానిగని నీవు వలదన్న ముదిమివలని దోషములన్నియు నిప్పుడే కాంతువు. నీ సంతానము యావనమునం దుండగానే నశింతురు. అగ్నులు

చెడి నీవును నశింతువనియె, అవ్వల పూరునింగని, యందరి కంటె నుత్తముడవు, నాకుఁ బ్రీయతముడవు కాన నీవు నా కోర్కెను జెల్లింపుమనెను, వెంటనే పూరు విట్లనియె, తండ్రీ! నీవు మహారాజవు, నీయాన దలదాల్చి తప్పక నీ ముదిమిం దీసికొందును, నా ప్రాయము నీ కిప్పుడే యిచ్చెద ననియె,

అంతట యయాతి మహావ్రతయొన శుకాచార్యులను స్మరించి, మహాత్ముడైన తన పుత్రునియందు తన ముదిమిని సంక్రమింపఁ జేసెను, పూరుని ప్రాయమునొంది వివిధ భోగ ములను యధేచ్ఛగా ననుభవించెను, కాలానుగుణముగ నుత్సాహానుగుణమున నిచ్చవచ్చినట్లు, ధర్మవృత్తిక్రమము లేకుండ సర్వసుఖముల ననుభవించెను, దేవతలను యజ్ఞములచేతను, శ్రాద్ధములచేఁ బితరులను, దీనుల నభిలాషలచేతను, బ్రాహ్మణుల నడిగిన పదార్థములచేతను సంతృప్తిపఱచెను, అతిథుల కన్నపానము లర్పించెను, శూద్రులను దర్పము చేతను, దొంగలను దండనముచేతను స్వాధీనముచేసికొనెను, ధర్మరంజనముచేయుచుఁ బ్రజల నాదరించెను, దేవేంద్రునివలె నాతఁడు యశావనముచే రాణించెను, విషయముల వెంటఁజరించుచున్న నతఁడు ధర్మమునకింతయు విరుద్ధమునేయక యుత్తమసుఖభాజనుండై యుండెను, ఇట్లు వేయి యేండ్లు సులభముగా గడచిపోయెను, కాని యాతనికి ఖేదము తప్పలేదు, ఆతఁడు, కాలమును, నిమిషములతోఁ గూడ లెక్క వేసికొనుచు, నిక యశావనమువదలి ముదిమి

నొండవలసిన సమయమాసన్నమైనదని యెఱింగి, పూరుంగని యిట్లనియె. కుమార ! కామోపభోగము లనుభవించినకొలది పెచ్చుపెరుగునేకాని తగవు. అగ్నిలో హవిస్సు వేసినకొలది పెచ్చుపెరుగుట ప్రత్యక్షముకదా ! పుడమింగల ధాన్యము, బంగారము, పశుసంపద, స్త్రీలు మొదలయినవాని యనుభవ మింకచాలునని యెవ్వనికి ననిపింపదు. కాన వివేకము తెచ్చుకొని శమశీలుడై తుదకు సుఖవిముఖుండు కావలెను. నాయనా ! నీవలన సర్వసుఖము లందితిని. తృప్తి చెందితిని. నీకు శుభంబు గలుగుగాక ! నీయావనము నీవు తీసికొనుము. దీనితోఁబాటు రాజ్యము నీవే తీసికొనుము. నీహృదయే నా ప్రియంబు నాచరించినవిడ్డవు. ఈ యయాతి వచనములచే బూరువు తన యావనము నొందెను. యయాతి ముదిమింగించెను. పూరువునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయుతఱి, బ్రాహ్మణోత్తములు రాజా ! శుక్రుని మనుమఁడు దేవయాని కుమారుఁడు నగు జ్యేష్ఠుని యదువుం గాదని, పూరునకు రాజ్య మెట్లిచ్చెద వనిరి. యయాతి, విప్రులారా ! నాయాజ్ఞను బాలింపని కుమారులు నాకుఁ బుత్రులనడగరు. ఇది సత్పురుషు లొప్పినమతము. తలదండ్రులమాట శిరసావహించు వాఁడొక్కఁడే పుత్రశబ్దవాచ్యుఁడు. తక్కినవారందరు నన్ను పరాభవించినవారే. ఒక్కపూరువే నామాట జవదాటని వాఁడు. శుక్రుఁడుకూడ యిండుల కంగీకరించి వర మిదివరకే యిచ్చియున్నాఁడు. కాన వీనికే రాజ్యార్హత గలదనెను. ప్రకృతివర్గ మీ వాదము నంగీకరించిరి. శుక్రుఁడిచ్చిన వరము

వలన నిట్లు జరుగఁదగునేకాని ప్రత్యుత్తరముతోఁ బనిలేదనిరి. అంతటఁ బూరునకుఁ బట్టాభిషేకము జరిగించి యయాతి వన వాసమున కేగెను. యదు సంతానము యాదపులనపేర వృద్ధి నందిరి. తుర్వసుని సంతానము యవనులయిరి. ద్రుహ్యుని సంతతి భోజులయిరి. అనువువంశము మేచ్ఛులయిరి. పూరుని వంశము పౌరవ మయ్యెను. ఈ వంశమున వేయి సంవత్సరములు గడచిన తరువాత పూరువంశమని పేరొందెను.

ఇట్లు సుతునికి రాజ్యము వప్పగించి యయాతి, విజితేంద్రియుండై వానప్రస్థధర్మమును బాలించినపిమ్మట స్వర్గస్థుఁడయ్యెను. కొలది కాలములోనే యతని నిందుఁడు స్వర్గము నుండి క్రిందికిఁ ద్రోసివైచెను. కాని యతఁడు భూమిమీఁదఁ బడిపోలేదు. అంతరిక్షమందు నిలిచెను. అక్కడినుండి మరల వసుమంతుఁడను రాజుతో, నష్టకునితోడను ప్రతర్దనునితోడను శిబిచక్రవర్తితోడను సభలో సమావేశమయి యా మీఁద మరల స్వర్గమునకు వెళ్ళినట్లు వినికిడి. అనవిని శతాసీకుండు శౌనకునిగని. మహాత్మా ! యయాతివంటి యుత్తమప్రభువు స్వర్గమున కేగియు, నటనుండి త్రోయఁబడి, మరల స్వర్గమున కేగుటకుఁ గారణమేమి ? అని యడిగిన శౌనకుండిట్లనియె. ఇహమునందును, బరమునందును సంపూర్ణ ఫల మిచ్చునదియు సర్వపాపహరంబును నగు యయాతి పుణ్యచరిత్ర నీకుఁ దెల్పుచున్నాను వినుము. యయాతి వానప్రస్థుఁడై శిలోంఘవృత్తులచే జీవించుచు, నీరుగోలియు, వాయువు భక్షించియు, పంచాగ్నిమధ్యంబున తప మొనర్చెను. వాయు

మాతాహారియై యొంటికాలిమీఁద నిలిచి భగవద్ద్యాన పడుండయ్యెను. అంతట తనవెలుంగుచే దెసలెల్ల వెలిగించుచు స్వర్గమున కేగెను.

శౌనకుండిట్లనియె. దేవసిద్ధసాధ్యమరుద్వసు! పభృతు లగు మహానుభావులు పూజింప నా యయాతిచక్రవర్తి స్వర్గమునందుండి యటనుండి బ్రహ్మలోకముదాక సంచారము చేయుచున్నట్లు వింటిమి. ఒకనా డింద్రుఁ డతనింగని “ఓనూ! యయాతీ! నీ కుమారుఁడు నీ ముసలితనముం గొనెనుగదా! అతనికి నీవు రాజ్యమిచ్చి యేమిపల్కితివి? యధార్థము తెల్పుమని యడిగెను. యయాతి “మృతినామంతాదుల యనుమతిని దీసికొని పూరునిరాజ్యమునందుంచి యిట్లుంటిని, గంగాయమునానసదులమధ్యప్రదేశము నీ రాజ్యము. ఇది భూమండలమునకు మధ్యభాగము. నీవు దీనికిఁ బ్రభువవు. నీ తరువాత నీ సోదరులు రాజులగుదురు. కోపికంటె నకోపముఁ డుత్తముఁడు. ఓరిమిగలవాఁ డది లేనివానికంటె నుత్తముఁడు. కోపములేనివాఁడు కోపియైనవానిని దనయోరిమిచేత దహింపఁ జేయఁగలడు. అంతియగాదు, కోపియైనవానిపుణ్యము నతఁడు పొందును. ఇతరుల నొప్పింపరాదు. పరుషము పలుకరాదు. ఇతరులను నీచులనుగా భావింపరాదు. ఏమాటలవలన నితరులు నొచ్చుకొందురో, బాధపడుదురో యట్టిమాట పలుకరాదు. ఇతరుల నొప్పించుచు నీచములు, నిందలు పలుకు మనుష్యు డతిదర్శిఁడు. (అలక్ష్మీకుఁడు) అట్టివాఁడు తన ముఖమునందు నిబద్ధుడైన నిర్ఋతిని వహించియున్నవాఁడు. ఎవఁడో

రిమిగల్గియుండునో వానికి ముందును వెనుకను సత్పురుషులు
రక్షకులయి యుందురు. కఠినవాక్యములు ములుకులై పరునికి
మూడురోజులు నొప్పిగలిగించి, వెనుదిరిగి వానిం బ్రయో
గించినవాని మర్మములను భేదించును. కాన యుక్తాయుక్త
వివేచనముగలపండితుఁ డొరులమీఁద వానిని బ్రయో
గింపఁడు. మైత్రి, దానము, మధురభాషణము నను
వీనికంటె నుత్తమ సంవననము మఱొక్కటి లేదు. కాన మధు
రముగా భాషింపవలయును. పరుషముగా మాటలాడరాదు.
పూజ్యులను బూజింపవలెనేకాని యెన్నఁడును నొవ్వబలుక
రాదు. శాపమియరాదు. ఇంద్రుఁ డిట్లనియె, యయాతీ !
నీవు తపస్సంపన్నుడవు కదా ! నీతోఁ దుల్యులగు వారెవ్వరో
తెల్పుము. అన యయాతీ యిట్లనియె. దేవతలలో, మనుష్యు
లలో, గంధర్వులలో మహర్షులలో నా తపస్సునకు సమాన
మైన దేదియుఁ గనిపింపదు. ఇంద్రుఁడు విని, ఓయీ ! పాప
పుణ్యులలోఁ దరతమ ప్రభావము గమనింపక నాకు సరిలేరని
యంటివి కాన నీ వీ పుణ్యలోకములం జరకాలము నిలువవు.
క్రిందికి బడుదువనియె. యయాతీయు, దేవర్షి, గంధర్వ సర
సంఘమును నే నవమానించితి నని యీ స్వర్గలోకము నాకు
క్షీణమయి పడినఁ బడుదుఁగాక ! సత్పురుషుల నడుమఁ బడ
వలయునని మాత్రము నేను గోరుచున్నాననియె, ఇంద్రుఁడు
సాధుసంఘముననే పడుదువు. అందువలన మఱిల ప్రతిష్ఠం
బొందెదవు. ఈ సంగతి తెలిసియు నీతో సములగు నుత్తములు
లేరని యితరుల నవమానింపకు మనియె. అంతట యయాతీ

స్వర్గమునుండి క్రిందికి దొరలుచుండెను. ధర్మమార్గ రక్షకుండు రాజర్షి శ్రేష్ఠుండునగు అష్టకుండా రాజర్షింగని యిట్లనియె. “ఇంద్రాగ్నులట్లు వెలుంగుచు నడివయస్సుతోనుండిన నీవు మేఘ మండలమట్లాకాశమునందు జరించుచు గ్రహముల నడుమ రాణించు సూర్యునివలె భాసించుచు నేలమీదఁ బడి పోవుచున్నావు. నీవు పడుటచూచి యిటనున్న దేవలోకము లన్నియుఁ గ్రిందికిఁ గూలిపోవునా యనిపించుచున్నది. దేవ మార్గమున సంచరించు నఖండప్రకాశుడవగు నిన్నును, నీ ప్రభావమును గమనించి, నీ యీ పతనమునకుఁ గారణము తెలిసికొనుటను మేచుందరము నిటకు వచ్చినారము. నిన్ను మేము గొప్పవారమని గర్వించి యడుగుటలేదు. నీవును మమ్మల నడుగలేదు. నీ చక్క రూపుచూచి నీ వెవ్వరి వాడవు ? ఎందుఁ కిచటవచ్చితిని ? అని మాకు ముచ్చటయై యడుగుచున్నాము. బలారియైన యింద్రుఁడుగూడ సత్పురుషుల సన్నిధి నున్నంతసేపు నిన్నోర్వజాలడు. నీ కేమియు నపకృతి చేయజాలడు. కాన భయము, విచారము, మోహమును విడిచిపెట్టుము. సుఖదూరులయిన వారికి సత్పురుషులార్థమగుదురు. నీ కిప్పుడు సమావేశమయిన మేమందరము స్థావరజంగమాత్మకమైన లోకమున కధినేతలము. నీవు సత్పురుషులయి నీకు సదృశులు నయిన వారియందు నిలిచియు న్నావు. నీకేమియు లోపమురాదు. అగ్ని సంతాపమునకుఁ బ్రభువు. భూమి బీజములు మొలకెత్తుట కాధారము. సూర్యుఁడు వెలుంగున కధీశుడు. సాధువుల కభ్యాగతుడు ప్రభువు.” అనిరి.

యయాతి విని, నేను నహుషుని కుమారుడను. పూరుని తండ్రిని. సర్వభూతముల నవమానించిన కతమున సురలోకము నుండి పతనము నందుచున్నాను. వయసులో నేను మీకంటె జాల పెద్దవాడను. కావున మీకు ననుస్కరింపను. విద్య, తపస్సు, పుట్టుక అనువానిచే ద్విజుడు వృద్ధుడగును. అస విని యష్టకుండు “రాజా! నేను వయస్సుచే పెద్దవాడనంటివి. విద్యాతపోవంశములచే వృద్ధులు ద్విజులనియుం దెలిపితివి. ఇదెట్లు సంగతమగుననియె. యయాతీ. విరుద్ధకర్మములొనర్చిన బాపమగును. వారితోఁగూడిన లోకము పాపలోకము. సత్పురుషులు వారి ననుసరింపరు. వారికిఁ బ్రతికూలముగా మాటలాడుదురు. నాకుఁ జాలసామ్మిగలదు. ఇదంతయు నేనుసంపాదించుట వలననే వచ్చినది. యని యనుకొనని యతఁడు ధీరుఁడు. జీవలోకమున జరుగు లాభాలాభములన్నియు దై వాధీనములు. దై వముబలీయమనియెరింగి సుఖముగాని దుఃఖముగాని పొందినపుడు పొంగక క్రుంగక యున్నవాడే ధీరుఁడు. అప్రకా! నేను భయభ్రాంతుడనుగాను. నా మనస్సులో నెట్టితాపముం గలుగదు. బ్రహ్మవాసినది తప్పదు. స్వేదజాదులు, రాళ్ళు, గడ్డి, కట్టలు మొదలయిన విగూడ ప్రారబ్ధక్షయము కాగానే తమతమ ప్రకృతిని బొందును” అని పలుకగా విని యష్టకుండు తనకు మాతామహుఁడును, గుణవంతుఁడు నగు యయాతిని మఱిల యిట్లు ప్రశ్నించెను. రాజా! క్షేత్రజ్ఞునివలె నీవు మాటలాడుచున్నావు. కాన నీ వేయే లోకములయం దెన్నెన్ని నాశ్శైల్లనుభవము పొందితివో తెలుపుమన యయాతి యిట్లు

పలికెను. నేను సార్వభౌమపదవి నంది యచటినుండి యుత్తమ లోకముల కేగితిని. అందు తొలుత వేయిద్వారములుగలదియు నూరుయోజనములు విశాలమయినదియు నగు నింద్రలోకమున కేగితిని. అవ్వల జరామరణ శూన్యమగు బ్రహ్మలోకమున కరిగితిని. అటఁగూడ వేయియేడ్లుంటిని. ఆ దేవసదనములందు నాతోఁ దుల్యులగు పుణ్యాత్ములు పెక్కురచేఁ బరివేష్టితుడనై యానందించితిని. అవ్వలనందనవనమున కామరూపి నై పెక్కేండ్లుంటిని. అచట నప్పరసలను, పుణ్యపరిమిళములు సుందరములు, సుపుష్పితములు నగు కల్పవృక్షములను గాంచితిని. అవ్వల దేవదూతయొకఁడువచ్చి భయరూపుడై గట్టిగా పుతస్వరముతో 'ధ్వంస' (నశింపుము) అని బిగ్గరగా పలికినట్లు విన్నాను. ఇంతే నా తెలిసినది. అవ్వల నన్నుగూర్చి దేవతలు జాలిపడి పలికిన మాటలను గూడ వింటిని. సత్పురుషుల నడుమ పడునట్లనుగ్రహింపుడని వారిని గోరితిని. వారు తెలిపిన యాయజ్ఞభూమిలో హవిర్వాసనావాసితమైన యీ పవిత్రస్థానమునఁ బడితిని.

అప్పుడు డిట్లడిగెను, రాజన్ ! నీవు నందనవనమునందు బెక్కేండ్లుండి క్రిందికిఁబడుటకుఁ గారణమేమి ? యయాతి యిట్లనియె. ధనము పోయినతరువాత ధనికుని జ్ఞాతి సుహృద్బంధుజనము విడిచినట్లు పుణ్యముపోయిన తరువాత మనుజుని దేవతలు వెంటనే విడిచిపెట్టెదరు. అప్పుడు డడిగెను. స్వర్గమున పుణ్యక్షయమందిన వారెట్లు మోహవశులై జారి యెచటఁ బడుదురు ? తేత్రజ్ఞుడవుగాన నివ్వడుగుచున్నాను. యయాతి

పుణ్యమయి పోయినవారు భూమిమీఁద, గ్రద్దలు, నక్కలు మొదలయినవాని మాంసము తినుటకై కూలిపోవుదురు, కాన పాపము చేయరాదు అనియె. అష్టకుండు; పాపులు గృధ్రాది జన్మము లెత్తుటయు, గర్భవాసము చేయుటయు నెట్లు జరుగును ? అన యయాతి, పురుషుని రక్తము, రేతస్సు, పుష్పర సమునందుఁగలిసి, స్త్రీయొక్క రజస్సుతోఁగలిసి, గర్భమగును. వనస్పతులందును, నోవధులందును, నీటను, వాయువులోను, భూమియందును, అంతరిక్షమునందును జెడరి యది చతుష్పాత్తులు, ద్విపాత్తులు మొదలగు జీవకోటి గర్భవాసమునందును. అన నష్టకుండుడిగె. జీవుండు గర్భమునందు మఱియొక శరీరమును స్వీకరించునా ? లేక తన యిచ్చాను సారమైన శరీరము తనంతనే స్వీకరించునా ? సంశయము వారింపుము. యయాతి వాయువు, పుష్పరసముతోఁగూడి గర్భమునకుఁ గారణమైన రేతస్సు నాకర్షించును. ఆ వాయు వా గర్భము నందంతమాత్రపు పని కధికారము వహించి యా గర్భమును వృద్ధిపొందించును. ఆ శిశువుపుట్టి, మేనుపొంది, నామరూపము లంది, శ్రోత్రాదీంద్రియముల వ్యాపారములను గ్రహించి క్రమముగఁ బెద్దవాడగును. అష్టకుండనియె. పురుషుండు దహింపఁబడి, పూడ్చుఁబడి, మఱిమఱి యెన్నోవిధముల రూప నాశనము చేయఁబడియు (అభావమయ్యును) తిరిగి స్వరూపము నెట్లు పొందుచున్నాడు ?

ఈ విచిత్రము తెల్పుమననిట్లు వివరించెను. ఓయీ ! జీవుండు ప్రాణములను విడిచిన వెంటనే నిద్రపోయినవానివలెనయి

తన చేసిన పాపపుణ్యములను బురస్కరించుకొని పాపపుణ్య యోనులను జేరుకొనును. ఆయాపాపములయొక్క తారతమ్యమునుబట్టి, పురుగులూ, పక్షులు గూడ నగుచుందురు. ఆవివర మెంతయేనిగలదుకాని నాకుఁ జెప్పవలయుననిలేదు. అప్రకృష్ట ప్రశ్నించెను. ప్రభూ! ఏ పుణ్యముచేసి జీవుఁడు తపస్సు, విద్య మొదలయినవానిచే నుత్తమమైన జన్మమందును? దేనిచే నుత్తమగతి నందును? అన యయాతి - తపస్సు దానము, శమము, దమము, (హింస గు) ఆర్జవము (ఋజువర్తనము) సర్వభూతదయ అను నీ యేడును స్వర్గద్వారము లందురు. ఈ తపఃప్రభృతినాధనసంపత్తియంతయు తమఃప్రాయమైన మానముచే (నేను గొప్పవాఁడనయితినను గర్వముచే) నాశనము నందును. చదివి, తానే పండితుఁడ ననుకొని, తన విద్యచే నితరుల కీర్తిని హింసించినవాఁడు శాశ్వతమైన యుత్తమగతి నందఁజాలడు. వానికి బ్రహ్మఫలము సిద్ధింపదు. అవగా బ్రహ్మజ్ఞానము లభింపదన్నమాట. ఈ లోకములో నాలుగు పను లితిరులకు భయంకరములు. తనకును భయంకరములే. అవి యేవియనిన, మానాగ్నిహోత్రము, మాన మహానము, మానాధ్యయనము, మానయజ్ఞము. అనగా సెదుటి వాఁడు మెచ్చుకొనవలెననిచేయు అగ్నిహోత్రము; మానము, చదువు, యజ్ఞము ననునవి విపరీతఫలమిచ్చునన్నమాట. ఇట్టిపనులు చేయువారిని జూచినప్రజలు భయభ్రాంతులుకూడ యగుదురు. తుదకుఁ జేసినవాఁడు కూరములయిన లోకముల నందుదునని లోలోన బెదరిపోకమానఁడు. గౌరవసత్కారమంది

సంతసింపఁగూడదు. అవమానము నంది తపింపఁగూడదు. సత్పురుషులు సత్పురుషులనే పూజింతురు. అసాధువులు సాధుస్వభావము నెన్నటికిని బొందరు. ఇది తెలిసి యాయ వలెను. యజ్ఞముచేయవలెను. అధ్యయనము చేయవలెను అని వింటిని. వీని కభయములని పేరు. ఇవి నిత్యము నాచరింపఁ దగినవి.

అష్టకుఁ డిట్లనియె. గృహస్థుఁడు, భిక్షువు, వానప్రస్థుఁడు మొదలయినవారి ధర్మములెవ్వి? యయాతి యిట్లనియె. అధ్యయనమునకుఁ బిలువఁబడినవాఁడు, గురుశుశ్రూషాపరుఁడు, గురువుకంటె మున్నే మేల్కొన్నవాఁడు గురువుకంటెఁ దర్వాత నిద్రపోయినవాఁడు, మృదుస్వభావుఁడు. దాంతుఁడు, ధైర్య శీలుఁడు, అప్రమత్తుఁడు, అధ్యయనరతుఁడు. నగు బ్రహ్మచారి యుత్తముఁడు. ధర్మలబ్ధమయిన ధనముచే యాగములుచేయుట, అతిథిపూజ, దానగుణము, ఒరులివ్వని వస్తువును దీసికొన కుండుట యనునది పౌరాణికమయిన గృహస్థాపనిషత్తు. తన శక్తిచే దాను జీవించుట, పాపదూరుడగుట, ఇతరులకిచ్చుట, పరులకుఁ దాపముగల్గింపకుండుట, యను లక్షణములుగల్గి, యాహారాది నియమములు గల్గి, యరణ్యమున వసించు ముని (వానప్రస్థుఁడు) యుత్తముఁడు. శిల్పముచే జీవింపక, యిల్లు వాకిలి విడిచి, ఇంద్రియములు గెల్పి సర్వకర్మవిముక్తుడై లఘ్వాహారియై, ఏకాంబరి (ఒక్కటే వస్త్రముకలవాఁడై) యైన వాఁడు భిక్షువు. ఏ రాత్రి తానభిమానించిన కామవశులైన జనమును దూరము చేసికొనునో యా రాత్రియే యతఁడరణ్య

ముంజేరి నియమవంతుఁడు కావలెను. అనగా నేక్షణములో భార్యా పుత్రాదులయెడ విరాగము పొందునో యాక్షణము లోనే ప్రవాజనము (సన్యాసము) చేయవలెనన్నమాట" అరణ్యవాసియై తన శరీర ధాతువులను విడిచినవాఁడు. (సన్యసించి శరీరత్యాగము చేసినవాఁడన్నమాట) పదిమంది పూర్వులను, పదిమంది తరువాతి వారిని తన జ్ఞాతులను సతో నిరువదియొక్కమందిని దరింపజేయఁగలఁడు. అష్టకు డిట్లనియె, దేవా! మునులెందరు? మానము లెన్ని రకములు? అరణ్యము నం దున్నవానికి గ్రామమును, గ్రామమున నున్నవాని కరణ్యమును పృష్ఠభాగమున నెట్లుండును? భావము వివరింపు మన, యయాతి, యరణ్యవాసియగు ముని గ్రామ్యములయిన వాని నుపయోగింపరాదు. అట్లుపయోగింపకుండుటయే యరణ్యవానికి గ్రామము వెనుకఁబడుటయని తాత్పర్యము. అగ్నులు లేనివాఁడై, యిల్లు వాకిలి లేనివాఁడై, గోత్రధర్మములు లేనివాఁడై, కౌపీనముమాత్రము గట్టుకొని, జీవనసాధనమైన భోజనమే చేయుచున్నవాఁడై, గ్రామమున నున్నచో వాని కరణ్యము వెనుకఁబడియుండును. అనఁగా నట్టి ధర్మము నాచరించువాఁడు గ్రామములో నున్నను, అరణ్యములో నున్నవానికంటె గొప్పవాఁడే యని భావము. ఎవఁడు చోరికలు విడిచి, కర్మములు విడిచి, యింద్రియములను ముడిచి, మానము పట్టునో యమ్ముని సత్వరసిద్ధి పొందును, దంతముల దోషముకొని, గ్రోళ్లుత్రుంచుకొని. ఎల్లప్పుడు స్నానమొనర్చి. అలంకరించు

కొని, మలినుడయ్య, నిర్మలినమైన బ్రహ్మధ్యానమున నుండిన యమ్ముని నెవ్వడర్చింపకుండును ? తపస్సుచే గృశించి, చిక్కి మాంసము, ఎముకలు, రక్తము తీగించి, ద్వంద్వాతీతుడై మాంసము వహించిన ముని యీ లోకమును జయించి, పరమాను జయింపగలడు. ఎవడు గోవువలె నోటితో నాహారము వెదకునో వానికి లోకము సర్వము స్వాధీనమగును. అతడు అమృతత్వమును బొందగలడు. అకలిబాధ తీర్చుకొనుటకే యాహారము గొనుంగాని, జిహ్వా చ్ఛేదనమువలన నాహారము గొనడని తాత్పర్యము.

అష్టకుండెట్లడిగెను. గృహస్థ సన్యాసులను నిద్దరును బంధము వేసికొని చంద్రసూర్యులట్లు పరుగెత్తుచున్నారు కదా ! ఇందెవరు మున్ముందుగా దేవాత్మభావము పొందగలరు. తెల్పుమనియె. [చంద్రసూర్యు లిద్దరును సృష్టి కాధార భూతులయినట్లే, గృహస్థు, జ్ఞాని యను వారిద్దరు నాధారభూతులని తెలుపుటకు చంద్ర సూర్యుల యుపమాన ముచెప్పబడినది.] యయాతి పలికెను. ఆ యిర్వరిలో కామ జయమొంది, భిక్షువై గ్రామమువెంట తిరుగు సన్యాసి యుత్త ముడు. ముందు మోక్షము పొందగలవాడు. దుర్లభమైన దీర్ఘాయువును బొందికూడ యీ హాయిర్థాయము నా కెందు కని వికృతినొంది, తపించి, మఱిమఱి తన తపోస్థితి వదలక చేయునో యతఁ డుత్తముడు. నీచమైన పనులన్నిటిని నపథ్య మని పిలుతురు. ఎవడు ధర్మబుద్ధితో గాక యధర్మబుద్ధితో ధర్మముచేయునో వాఁడసమర్థుడు. అట్లుగాక ధర్మబుద్ధితో

ధర్మము నాచరించుట ఆర్జవ మనంబడును. అట్టి తపస్సు పవిత్రమైనది. అట్టి సమాధి యుత్తమము. అనగా నితరులను మోసగించుటకు తపస్సమాధి పట్టినవాడు కుత్సితుడనియు, కేవల పరమార్థబుద్ధితో తపస్సమాధి నాచరించినవాడు ఋజుశీలుడనియు భావము. కొన్నికొన్ని సిద్ధులు గలిగిన తరువాత లోకమునకు వానిం బ్రదర్శించి వక్రబుద్ధులగు మునులు యోగభ్రష్టు లగుదురని యభిప్రాయము.

అష్టకుండీట్లడిగెను. ఎవరు నిన్ను బంపిరి ? నీవు యెవ్వరుడవై హోరములందాల్చి, సుందరుడవై, చక్కని వర్చస్సుతోఁ గానవచ్చుటకుఁ గారణమేమి ? ఎక్కడనుంచి నీవు వచ్చితివి. ఎక్కడికేగదవు ? తెలుపుమన యయాతి యనియె. ఈ భామమయిన నరకమున కేతెంచుచున్నాను. నా పుణ్యము సన్నగిల్లి గగనమునుండి భూమికిదిగఁ ద్రోయఁ బడతిని. మీరడిగినదానికిబదులుపలికి నేనుగిందికిఁబడిపోయెదను. కాన లోకపాలురు బ్రహ్మజ్ఞులగు వారందరు త్వరగానడుగుఁడు. ఇంద్రునివలన సత్పురుషులలోఁ బడునట్లు వరము పొందితిని. దానికి ఫలముగా మీతో సాంగత్యము లభించినది అనెను. అష్టకుండీట్లనియె. రాజా ! నీవు తేత్రజ్ఞుడవు కాన యడిగెదను. నాకంతరిక్షమునందా ! ద్యులోకమునందా ? పుణ్యలోకము లెందున్నవి ? యయాతి; రాజసింహ ! పుడమిమీద గోవులు, అశ్వములు, అరణ్యజంతువులు, పక్షులు సంచరించుచున్నంత కాలము నీకు ద్యులోకమునం దుత్తమగతులున్నవి యనెను. అష్టకుండనియె. రాజా ! నాకున్నలోకముల నన్నింటిని నీ

వాక్రమింపుము. నీవు పడిపోవద్దు, నేను నా పుణ్యగతులను నీ కిచ్చివేయుదును. అవిన యయాతి ఓయీ ! నావంటివాడు బ్రహ్మవేత్తయగు బ్రాహ్మణుడు దానము పట్టడు. మునుపు నేను బ్రాహ్మణుల కిచ్చినవాడనుగాని పుచ్చుకున్నవాడను గాను. అ బ్రాహ్మణుడైనవాడును, వీరునిగన్న బ్రాహ్మణ భార్యయును, దైన్యముచే జీవించరాదు. ఎన్నడును జేయనిపని నేను జేయజాలను. ఉత్తమకార్యమేదో తెలిసికొనఁదలఁచితిని అవ్వల ప్రతర్దనుండిట్లుడిగెను. ఓ సుందరాకార ! నాకంతరిక్షము నందో, ద్యులోకమునందో, పుణ్యలోకము లెక్కడున్నవి ! యన యయాతి, రాజా ! నీకుమధుచ్యుతములు, ఘృతవంతములు విశోకములునను లోకములు గలవు. ఒక్కొక్కదానియం దేడేసివందలరోజులు విహరింపఁగల వన, ప్రతర్దనుడు, నా లోకములు నీ కిచ్చెదను. అందు విహరింపుమనియె. యయాతి విని, నీతో సమమయిన తేజస్సుగలవాడను. నేనురాజునై పుట్టి మరియొక రాజువలన యోగక్షేమముల నపేక్షింపను. దైవవశ మున నాపదలోఁ జిక్కుకొన్న రాజు పరిజ్ఞాతయై యుండి దైన్యమునొంది నీచకార్యము చేయరాదు, యశస్కురమైన ధర్మమార్గమును గురించి యాలోచించుచు, నెల్లపుడు తపో ధర్మమును భావించుకొనుచు ధర్మబుద్ధియైన నావంటివాడు నీచమైన యిట్టి పనికొడఁబడఁడు. ఎవ్వరును నెన్నడునుజేయ నిది నేనుజేసిన శ్రేయస్సు గలుగునా ? యనిన వసుమంతుఁ డతనింగని యిట్లనియె.

మహాత్మా ! బౌషదశ్విగను నేను వసుమంతుఁ డను పేరుగలవాడ నడుగుచున్నాను. నా కంతరిక్షద్యులోకములం,

దెక్కడనైన పుణ్యలోకము లున్నవా ? యన యయాతి
 నూర్వూడు వెలుంగునంతవరకు నంతరిక్షమునందును, భూమి
 మీఁద సర్వదిశలందును నీకు నుత్తమలోకములున్నవి. అవి
 నీకొఱ కెదురుచూచుచున్నవి. అనిన వసుమంతుఁడా లోకము
 లను నీ కిచ్చెదను. ఒకవేళ దానము పట్టుట దోషమగునేని
 గడ్డిపోచతోనైన విలువగట్టి పుచ్చుకొనుమనియె. యయాతి
 శిశువునై యున్నపుడు గూడ నే నాడుచు పాడుచునైన వ్యర్థ
 మైన క్రయవిక్రయ వ్యాపారము చేసి యెఱుంగను. అనిన
 వసుమంతుఁడు రాజా ! నీకు నేను దానముచేసెదను. నీకుఁ
 గొనుట కిష్టములేనిచో నూరక తీసికొనుము. నేను వానిని
 మరల వాంఛింపను. అవి నీనే యనియె. అంతట శిబి యిట్లు
 నియె. ఉశీనరుని కుమారుఁడను శిబిచక్రవర్తిని. అంతరిక్షద్యు
 లోకములలో నాకున్న పుణ్యగతులు నీవే తీసికొనుము.
 యయాతి, ఓయీ ! నీవు వాక్కుచేఁగాని, హృదయముచేఁగాని
 యాచకునికి లేదని యవమానించి యెఱుంగవు. కాన నీకుద్యు
 లోకమున స్వనవంతములు విద్యుద్ద్రావములు నను నుత్తమ
 లోకములున్నవి. నేను నీ యొసంగినది గ్రహించుటకాని,
 క్రయమునకుఁ దీసికొనుటగాని యంగీకరింపఁజాలను. కాన
 శిబీ ! నీ మాట గాదనక తప్పదనియె. అంతట అష్టకుఁ
 డిట్లనియె. ఓయీ ! యయాతీ ! మామా ప్రత్యేకములయిన
 పుణ్యలోకములను విడివిడిగా స్వీకరించుటకు నీ కిష్టము
 లేకపోవునేని, యందరమును మొత్తముగాఁగూడి మా మా
 పుణ్యగతులను నీ కొసంగెదము. మేము సరకమున కేగెదము.

అనుగ్రహింపుమన యయాతి, సత్యదృష్టిగలవారు, సత్పురుషులు కాన మీ కర్హమైనట్లు మీరు పలికితిరి, సరికాని నేను మాత్రము నా చేసికొన్న పుణ్యమునలనఁ గలుగు గతి తప్ప యితరుల పుణ్యగతులను స్వీకరింప నొల్లను. నేను స్వీకరింపక పోయినను, పుణ్యగతిప్రదానమువలన మీకుఁగలుగఁజొవు సుకృత మనంతఫలదమగునుగాక యనియె. అష్టకుండిట్లడిగెను. ఇవిగో రథము లైదు కనిపించుచున్నవి. బాగారముచేదయారు చేయబడినవి. చాలయెత్తుగా నున్నవి. అగ్నిజ్వాలలట్లు ప్రకాశించుచున్నవి. ఇవి యెవరివి ? యయాతి యిట్లనియె. ఇవి మీవి నావియును. మనమందరము నివి యెక్కివెళ్ళునము అనియె. అష్టకుండు రాజా ! ఎక్కుము. గగనమార్గమున సంచారము సాగింపుము. మేమును నీవెంటవత్తుమనియె. యయాతి, నే నొక్కడనేకాదు మనమందరము స్వర్గమునకు వెళ్ళవలసినవారమే. ఇదిగో యీ స్వర్గమార్గము విరజస్కమై (విర్రులమై) కనిపించుచున్నది యనియె. శౌనకుం డిట్లనియె. ఇట్లు వారు మాటలాడుకొని యారథముల నెక్కి తమ కాంతులచే దిశల వెలిగించుచు ద్యులోకమున కేగిరి. అష్టకుండిట్లడిగెను. నా మిత్రుఁ డింద్రుఁ డొక్కడే యీ మార్గమున వెళ్ళగలవాఁడు. ఇప్పుడు శిబి మహావేగమున నిట ప్రయాణము చేయుచున్నాఁడే. కారణమేమన. యయాతి, దేవయానమున కెంతటి ద్రవ్యము దానముచేయవలయునో యంతయు నితఁడు చేసినవాఁడు. కాన స్వర్గమార్గమునఁ బ్రయాణించుట కితఁ డర్హుఁడయ్యెను. దానము, శౌచము, సత్యము, అహింస, శ్రీ,

తితిక్ష, సమత, ఆన్మకంస్యము మొదలగు నుత్తమలక్షణము లీ రాజునందున్నవి. కాన యీతఁడీ రథమెక్కి ప్రయాణము చేయుచున్నాడనియె. అన శౌనకుఁ డిట్లనియె. అష్టకుండు తన మాతామహుఁడును, ఇంద్రతుల్యుఁడునగు యయాతిం గని వెండియు నిట్లడిగెను. రాజా! ఒక్కటి యడుగు చున్నాను. నిజము తెల్పుము. నీ వెవఁడవు? ఎటనుండి వచ్చితివి? ఎట్లు వచ్చితివి? నీవు చేసినంత సుకృతమును బ్రాహ్మణుఁడు కాని క్షత్రియుఁడు కాని, యీ లోకమునఁ జేసియుండఁడు' అన యయాతి, నేను నహువుని కుమారుఁడను. పూరుని తండ్రిని, సార్వభౌముఁడను. నావారికి గుహ్యమైన మంత్రము తెలుపుచున్నాను. మీకు నేను మాతామహుఁ డను. ఈ సర్వమహీమండలమును జయించి సర్వసమృద్ధ మయిన దీనిని బ్రాహ్మణుల కొసంగితిని. చక్కనివి పవిత్రము లు నగు గుఱ్ఱములు పెక్కింటిని దానమిచ్చితిని, దేవతలు పుణ్య భాజను లట్లు మెచ్చికొనిరి. అన్న సమృద్ధమయిన భూమిని, గోవులను, బంగారమును, ధనములను, ఏనుఁగులను, గుఱ్ఱము లను, కోట్లకొలది, అర్బుదములకొలది యిచ్చితిని. సత్య వ్రతముచే నాకు ముల్లోకములు సుప్రకాశము లయి యున్నవి. నే నెన్నడు వ్యర్థవాక్యము పలికి యెఱుంగను. సాధువులు సత్యమును బూజింతురు. అష్టకా! ప్రతర్ధనుఁడు వసుమం తుఁడు, శిబి అను వీరలతో సత్యము తెల్పుచున్నాను. దేవ తలు, మునులు, లోకములు, సత్యమునే పూజింపవలసి యున్నారు. ఇది హృదయములోని మాట. ఎవఁడు మన స్వర్గ

గతినిగూర్చి నిజముగా జరిగిన యీ కథ ననూయ జేసివాడై బ్రాహ్మణసభలో వినిపించునో యాతఁడు మనతో సాలోక్య మందు ననెను. శౌనకుం డిట్లనియె, రాజా ! ఇట్లుత్తమ మిత్రులగు మనుమలవలన తరింపజేయఁబడి యయాతి యిహ ముం బాసి స్వకృతసుకృతముచే స్వర్గముఁజేరెను. నహుష కుమారుఁడు యయాతివంశము పౌరవవంశము, అందు జనించివాడవగుటచే నీ కీవంశకథ తెల్పితి ?

—♦ కార్తవీర్యార్జునుఁడు ♦—

శతానీకుండనురాజు శౌనకునివలన మిగులసంతసించెను. ఋషులు సూతునింగని, యయాతివంశము తెలుపుచునిరి. సూతుండు యదువు మొదలుగ విస్తరిల్లిన వంశచరిత్ర తెలిపెను. వారిలోఁ గృతవీర్యుని కుమారుఁడు కార్తవీర్యార్జు నుఁడు. అతనికి వేయి బాహువులుండెను. అతఁడు సప్తద్వీప ములకుఁ జక్రవర్తి యయ్యెను. కాంచనయూపములు, కాంచన వేదికలతో నతఁడు సర్వయజ్ఞము లాచరించెను. నారదుఁడాతని యజ్ఞమునం దాతని కీర్తిని గానము చేసెను. అతఁడు యోగ సంపన్నుఁడు. యోగ దృష్టిచేతనే దొంగలను గనిపెట్టువాఁడు. అతని రాజ్యకాల మెనుబదియైదు సంవత్సరములు. అతఁడే పశుపాలకుఁడుగా, అతఁడే త్రైతపాలకుఁడుగా, అతఁడే వర్షము గురియించు పర్జన్యుఁడుగానయి తన యోగశక్తిని వివిధరూప ములఁ బ్రకాశింపజేసెనట. ఇతఁడు కర్కోటక కుమారుఁడైన నాగునిగల్గి మాహిష్మతీపట్టణముం దుండెను. రావణుని మాహిష్మతీ పట్టణమున బంధించెను. అవ్వల రావణునితండ్రి

పులస్త్యబహ్మ యితనిని బ్రతిమాలుకొని కుమారు విడిపించుకొనెను. హేమతాలమనువనమును గాల్చివేయగా నితనియెడ నాపవ్రుడనుముని కోపించి, ఓయీ! నీ వేయిచేతులు ఖండించి, యొక బ్రాహ్మణుడు తపస్వి, నీ బలమునెల్ల నశింపజేయును. నిన్ను జంపునని శపించెను. పరశురాముడు వానిపాలించి మృత్యువై యవతరించెను. కార్తవీర్యార్జునుని నామ సంకీర్తనముదయము లేవగానే చేసినవానికి ద్రవ్యనాశము కలుగదు. నష్టద్రవ్యలాభమును గలుగును. ఈతని జన్మవృత్తాంతము తెలిపినను, విన్నను స్వర్గలాభము కలుగును.

ఋషులడిగిరి. కార్తవీర్యుడు ప్రజారక్షకుడని విని యున్నాము. అట్టివాఁడాపవుని యాశ్రమవనమును దహించుటకుఁ గారణమేమి? విస్తరముగఁ దెల్పుమన, సూతుం డిట్లనియె. సూర్యుడు బ్రాహ్మణవేషము ధరించినచ్చి నాకుఁ దృప్తికరమైన భోజనము పెట్టుము. స్థావరమైన యాహారము కోరెను. తేజస్సుచేగాని, బలముచేగాని స్థావరములను దహించుటకు శక్తి చాలదు. కావున నీకొక సమస్కారము చేసెదనని కార్తవీర్యార్జునుడనియె. అంతట భాస్కరుడు, ఓయీ! నీయెడల సంతోషించితిని. నీకు సర్వతోముఖములు, నక్షయములు, నా తేజస్సుతోఁ గూడికొన్నవియునగు నుత్తమములయిన బాణముల నొసంగెదను. వానిచే నీ స్థావరజగత్తును శోషింపజేయఁగలవు. స్థావరమును దహించుటచేనాకుఁ దృప్తి కలుగుననియె. రాజంగీకరించెను. సూర్యదత్తములగు నా శరజాలమును బ్రయోగించి, గ్రామములను, ఆశ్రమములను,

పల్లెలను, పట్టణములను, జక్కని తపోవనములను, ఉపవనములను భస్మముచేసివైచెను. ఇట్లు నాల్గుదిక్కులను నాశనము చేసెను. ఈ సమయమున నాపవుడను మహర్షి పదివేలయేండ్లు దకమధ్యస్థుడై తపము చేయుచుండెను. అమ్మహాముని తపస్సు చాలించి కన్ను తెరిచిచూడగాఁ దన యాశ్రమమంతయు నర్జునునివలన దగ్ధమయినట్లు గనుఁగొనెను. వెంటనే కార్తవీర్యార్జునుఁడు మున్న నేను దెలిపినట్లు శపించెను. [అనగా నీ చేసిన దుష్కరమైన కర్మము నొరుండు హరించుననియు, నీ వేయిచేతులు ఖండించి, తపస్వి బ్రాహ్మణుఁడు నగు భార్గవుఁడు పరశురాముఁడు నిను సంహరించుననియు శాపము] ఆ పైన కోష్ఠ్యవంశక్రమము వివరింపఁబడినది మూలము 45, 46 అధ్యాయములు. కృష్ణునివంశము, కుంతి జన్మవృత్తాంతము మొదలయినవి వర్ణింతములు.

సూతుండిట్లనియె. విష్ణుమూర్తి దివ్యమూర్తిని విడిచి మనుష్యులయందవతరించును. బలిచక్రవర్తి కాలమున దేవాసురుల కపూర్వమైన మైత్రికలుగును. అవ్వల రెండు పక్షములకు సుదారుణమైన యుద్ధములు కలుగును. భృగుశాప నిమిత్తముగా విష్ణు వప్స డవతార మెత్తును. దాయనిమిత్తముగ దేవాసురసంగ్రామములు పండెండు జరుగును. వాని పేరులు వరుసగా. దెలిపెదను. నారసింహము, తామసము, వరాహము అమృతమథనము, తారకామయము, ఆడిబకము. త్రైపురము, అంధకము, వృత్రాసురవధ, ధాత్రము, హాలాహలము, కోలాహలము, హిరణ్యకశిపుడు నరసింహావతారమూర్తిచే సంహ

రింపఁబడెను. వాఁడొండు బలిని బంధించెను. హిరణ్యాక్షుండు
 ద్వంద్వయుద్ధముచేసి మడిసెను. అప్పుడు వరాహమూర్తి
 కోరచే సముద్రము రెండుగాఁ జీల్చిబడిపడి. అమృతమథనమున
 నింద్రుండు ప్రహ్లాదుని జయించెను. ప్రహ్లాదుని కుమారుండు
 విరోచనుఁ డింద్రునిమీఁదఁ బగగొని, తాగకామయ సంగ్రామ
 మునం దింద్రునిచేతిలోఁ జచ్చెను. అంధకాసురయుద్ధమున
 శంభునిచే దానవులు, పిశాచులు, అసురులు పెక్కుమంది
 చచ్చిరి. హాలాహలమున వృత్రుండు మడిసెను. విప్రచిత్తియను
 దనుజుడు తమ్మునితోఁగూడ యోగవిద్యచే ధ్వజరూపమున
 డాగియుండగా విష్ణు సహాయముచే నింద్రుండు వానిని
 సంహరించెను. కోలాహలమున దైత్యదానవులను జయించి
 వృషభమూర్తియైన యీశ్వరుండు దేవతాపరివృతతుండై
 ప్రకాశించెను. ఈపండ్లెండుసంగ్రామములు చండామర్కులను
 రాక్షసగురువుల యజ్ఞమునందు జరిగెననియు, యజ్ఞాంతమునం
 దవబృథస్నానముచేసి వారిద్దరు దేవతలకు గనిపించిరనియుం
 గలదు. ప్రహ్లాదుని యనంతరము, త్రిలోకాధిపత్యము
 దేవేంద్రునికి సంక్రమింపగా, శుక్రాచార్యుండు దేవపక్షమునం
 జేరెను. రాక్షసు లదిచూచి, శుక్రాచార్య! మమ్మువదలి
 నీవు వెళ్ళినచో దిక్కుగానము. మేము పాతాళమునకుఁబోయి
 డాగెదము. అనియాకండించిరి. శుక్రుండు వారినోదార్పి
 ముర్రతములు, ఓషధులు, రసములు, ధనము మొదలయినసర్వ
 స్వము నాదగ్గరనేయుండును. నాల్గవవంతు దేవతలకుఁజెందినం
 జెందుగాక ! నా సర్వస్వముమీకే యిత్తును, అనిరహస్యముగా

దెలిపెను. ఈరహస్యమును దేవతలు గ్రహించి శుక్రుడు పోయి తన విద్య సర్వమును చదివింపకమునుపే రాక్షసులలోఁ దలగలవారి నెల్ల సరిహరింతమని పోయి వారిని జంపనారంభించిరి. దానపురాంతట శుక్రుని శరణొందిరి. అప్పుడు శుక్రుఁ డాలోచించి ; దేవతలారా ! వామనాకారము ధరించి ముల్లోకము లాక్రమించి విష్ణుమూర్తి బలిని బంధించినాఁడు. జాభుని జంపినాఁడు. విరోచనుడు చచ్చినాఁడు. పండ్రజెండు మహా సంగ్రామములందు రాక్షసులెందరో హతులైనారు. ఇత మిగిలినవారు కొద్దిమంది. కావున మీరు పగచాలించి యీ యున్నవారిని బ్రతుకనిండు. నేను మీకు నీతులను బోధించెదను నిలుపుఁడు. తరువాత శంకరునిగూర్చి తప మ్మొనరింపఁ బోయెదను. అతనినుండి యుత్తమమంత్రశక్తులను సంపాదించి వత్తును. అప్పుడు మీరు దేవతల నెదుర్కొనవచ్చును. అప్పుడు మీకు జయము కలుగునని బోధించెను. ప్రహ్లాదుం డంతట దేవతలతో అయ్యా ! మే మాయుధములను బట్టము. నారలు గట్టుకొని యడవులలో తపము చేసికొందుము. కాన యుద్ధము వలదని వారించెను. దేవతలు ప్రహ్లాదుని వచనముల నమ్మి యూరకుండిరి. శుక్రుడు తపోనిష్ఠుగాని తన తండ్రియూ శ్రమము నుండి, తనరాక కనురుచూడుడని దానపురకు సందేశ మిచ్చి తాను శంకరు ననుగ్రహింపఁ జేసికొన్నంత శంభుఁడు, ఓయీ ! నీవు తలక్రిందుగ నిల్చి తప మ్మొనర్చుము. నీ శిరస్సు నందు బ్రహ్మరంధ్రమునుండి పొగవచ్చుదాక నీవట్లు నిష్ఠ సలుపుము. అట్లు చేయుదువేని సర్వమంతములు నీకు వశము

లగుననియె. శుక్రుడట్లు ఘోరనిష్ఠతోఁ బ్రవేశించెను. దేవత
 లభ్యంతర మెఱింగి, బృహస్పతితోఁగూడ యాయుధము వై
 రాక్షసులపైకి నడచిరి. అంతట దానవులు బెదరి బెదరి గుమి
 గూడి, “అయుధము దింపినాము. అభయము నిచ్చి గురువు
 తపస్సున కేగినాడు. దేవత లాలోకువగనిపెట్టి మీడికి
 వచ్చిరి. జయింపఁజాలము. ఇక దిక్కెచ్చను ? శుక్రుని తల్లిని
 శరణొందుదము” అని యాలోచించి దానవులు శుక్రాచార్యుని
 తల్లిపాదములంబడిరి. అమె, భయపడకుండు. నా సన్నిధినే
 యుండుండు. మీకే భయము గలుగదని శరణిచ్చెను. కాని
 దేవతలామెదరికి పరువిడి రాక్షసుల భాధింపఁజొచ్చిరి. అత్తఱి
 నామె కుపితయై ఓరీ ! మూరులార ! ఇంద్రునితోఁ గూడ
 మిమ్మందర మట్టుపెట్టగలను, అని యోగశక్తిచే నింద్రుని
 కాలుచేయి యాడకుండ స్తంభింపఁజేసెను. దేవత లది చూచి
 భయభ్రాంతులై పారిపోయిరి. విష్ణుమూర్తి యింద్రుని దనలోఁ
 బ్రవేశింపుమని చెప్పెను. అది చూచి శుక్రమాత కోపించి,
 ఓరీ ! విష్ణునితోఁగూడ నిన్ను దహించెదను జూడుము నా
 తపోబల మనియె. అంత విష్ణువును నింద్రుఁడును నామె తీవ్ర
 తకు గడగడలాడిపోయిరి. ఎట్లు తప్పించుకొందుమని కలఁతవడిరి
 ఇంద్రుఁడు విష్ణునితో వెంటనే యీమెను సంహరింపుము.
 లేనిచో మనలను బ్రతుకనీయదు. నామాట యెట్లున్నను,
 నీవుకూడ చిక్కుకొంటివని మఱిమఱి యవమానితుండనై
 తపించు చున్నా ననియె. విష్ణుమూర్తి త్వరపడి యామెశక్తి
 దుస్పహమయితోచి, భయముపడి చేయునదిలేక స్త్రీ వధ

కూడదని యెఱింగియు దారి గానక కటారియెత్తి యామె తల నఱికివైచెను. ఘోరమైన యా స్త్రీవధ చూచి, భృగుమునీశ్వరుండు క్రోధమూర్తియై భార్యవధకు కారణమైన విష్ణు నిట్లు శపించెను. ఓరీ! స్త్రీవధ పాపమని యెఱింగియు, చేసితివిగాన నీ వేడుజన్మములు మనుష్యుడవై పుట్టెదవు. ధర్మము నశించి, యధర్మము వృద్ధిచెందినపుడెల్ల నీవు మనుజులొకమున జన్మించి ధర్మరక్షణము చేయుచుండుము. అని శపించి తన భార్య శిరస్సు తీసికొనివచ్చి మొండెముతోఁ గలిపి, “నేను ధర్మము సమగ్రముగ నాచరించిన వాడనేని, యాడినమాట తప్పనేని, యా ధర్మముచే, యా సత్యముచే, జీవింపు”మని చల్లని నీరు ముఖమునఁ జల్లిన నాయిల్లాలు నిద్రనుండి మేల్కొని నిట్లు ప్రాణములంబడసి లేచి కూర్చుండెను. సర్వభూతములు బాగుబాగుని యెల్ల దిశలందుఁ బ్రశంశించినవి. ఈ కథయధృతమై దేవతలకుఁ ప్రాణోపకారిగను, దానవులకు సుఖకారిగను బరిణమించెను. ఇంద్రుఁడు దీనికి సంతోషించి చేయునదిలేక తనకూతురగు జయంతింబిలిచి యిట్లనియె. కుమారీ! ఈ శుక్రుఁడు తీవ్రవ్రతము నేయుచున్నాడు. వీనికి భయపడుచున్నాను. నీవేగి మృదుమధురములగు విలాస వచనములచే వానిని వశపఱచుకొనఁగలవా? మనోహరములగు మాటలచేతను, సపర్యలచేతను వానిని లోఁగొనఁ గలవేని నాకుఁగావలసినదిలేదు. నిన్నాతనికిచ్చివైచితిని. పొమ్మనియె. జయంతియుం దండ్రమాటకెదురాడక శుక్రుఁడు ఘోరతపముచేయుచున్న యెడకుఁజని, యొకానొక యడ్డనిచే దలక్రిందుగాఁ గూల్పబడి స్వరూపధ్యానవిష్ణుడై

శల్యమాత్రావశిష్టఁడై పొగ గ్రమ్మియున్న శుక్రాచార్యునిం గని మధురమధురముగా నాతనింగొనియాడి, తన కరకమలములచే నాతని మేనొత్తుచు, శీతలోపచారములు సేయుచు పెక్కేండ్లు పరిచర్య లొనరించె. ధూమవ్రతమొక వేయియేండ్లకు పూర్తియై శంకరుఁడు వరముకోరుకొమ్మని యాదేశించెను. మఱియు నిట్టిఘోరమైన వ్రతముచేసినవారింకొకరు లేరు. తపస్సుచేత, బుద్ధిచేత, పాండిత్యముచేత, బలముచేత, తేజస్సుచేత, నీవొక్కఁడవే దేవతలందరిని గెలువజాలుదువు. ఈ రహస్యమెవ్వరికిఁ దెలుపకుము. నీవు సర్వాధికుఁడవయితివి. అని తెలిపి కృపామూర్తి యగు శంభుం డతనికి ప్రజాధిపతిత్వము ధనాధిపతిత్వము, అవధ్యత్వము ననుగ్రహించె. ఇట్లు పరమేశ్వరునివలన వరములు వడసిన తరువాత నతనిమేను పులకరింప భక్తిరసప్రవాహమున నను కొనకుండ నతని నోట నిట్లు శంకరస్తవము ప్రాదుర్బవించె. అతఁడట్లు తలక్రిందుగా నేయుండి శివుని వినుతించెను. [చూడు శివస్తుతి అధ్యాయము 47] వినయ వినమితుండై బాష్పపరిప్లుతుండై భక్తి పరిపుష్టముగ నిట్లు వినుతించి, యీ స్తోత్రమున నీ సమగ్రరూపముం వర్ణింపలేనైతి నేని యగుంగాక ! నీ భక్తుడను బ్రహ్మణ్యమూర్తి ! నన్నను గ్రహింపుమని శంకరుని వేడుకొన నమ్మహాదేవుఁ డాతని మేను తన కరకమలంబు నందాకి, ప్రీతుండై సంపూర్ణదర్శన మొసంగి యచటనే యంతర్ధామయ్యెను. అట్లు మహేశ్వరుండు సన శుక్రుండు, తన కిన్నాళ్లును బరిచర్యచేయు సుందరివంకఁ గనుంగొని, సుందరి ! ఎవరిదానవు. ఎవ్వతెవు. నేను దుఃఖించిన దుఃఖం

చుచు, తపోనిష్ఠఁబూని నన్నెల నేవించుచుంటివి. నీ భక్తికిని, నీ శమదమాదిగుణసంపత్తికిని జిత్తమున మెచ్చితిని. నీకేమి కావలెను ? నీ కోరిక యేమో తెల్పుము. ఎంత కష్టమైనను నీ కోరిక సమకూర్చెదను. అన విని జయంతి, తపోధన ! నీ యెఱుంగనియది కలదే ? నా హృదయము నీ కవగతమే. అన శుక్రుఁడు, దివ్యదృష్టిచే దాని మనోగతంబరసి, భామినీ ! నాతోఁ బది సంవత్సరములు రమింపవలయుననికదా నీవాంఛ. అతే యగుండుగాక ! మా యింటికిఁ బోవుదమురమ్ము అని తోడ్కొనిపోయి యామెను బాణిగ్రహించి, మాయాశక్తిచే సర్వభూతములకును గనిపింపక యామెతోఁ బది సంవత్సరములు క్రీడించెను. అసురులు తమ గురుని యింటికిఁగి దర్శింపఁ బోగా నందాతఁడు కానరాడయ్యె. బృహస్పతి యీ రహస్య మెఱింగినవాఁడు కావున, ఇందుని ప్రోత్సాహముచే, శుక్రుని వేషమువేసికొని యసురులను దనయొద్దకు రమ్మని పిలిచెను. వారును దరికివచ్చిరి. వారికి విద్యలనేర్పెదనని మోసగించెను. అవ్వల శుక్రునికి దేవయాని జనించెను. అప్పటికిఁ బదేండ్లు గడచినవి. అంతట శుక్రుఁడు తన శిష్యులగు నసురకోటిచే యజ్ఞములు చేయింపవలయునని తలంచెను. దేవీ ! నాకు యాజ్ఞలు (యజ్ఞము చేయింపవలసినవారు) రాక్షసులు. వారిని జూడఁబోయెదనని జయంతితోఁ బలుకగా నామె సంచలించి, వెలవెలవోయియు, నతనింగని, భక్తుల సాదరింపుము. ఇది సత్పురుషుల ధర్మము. కాన దానికి లోపమునేమియు మని యనుమతించెను. అంతట శుక్రుండేఁగి చూచినంతట, తన రూపము వహించి బృహస్పతి యసురులకు గుర్తువై వారిని

వంచించిన సందర్భము గ్రహించి ఓయీ ! నేను శుక్రుడను, హరుని సంతృప్తిపరచి వచ్చితిని. మీరు సురగురునిచే వందితులైతిరనెను. ఆమాటవిని రాక్షసులు విస్మయపడియొకడుకూర్చుండి యున్నవాడును, నొకడు నిలువబడియున్నవాడునుగనున యిద్దరి శుక్రులనుజూచి కంగారుపడి, మోహితులై నిజము తెలియరైరి. శుక్రుడు వారింగని, మీకు నే నాచార్యుడను. ఇతడు దేవతల కాచార్యుడు. నన్ననుసరింపుడు. నీనిం ద్యజింపుడనియె. కాని దానవులు నమ్మరైరి. అది గని తపోధనుడును, బుద్ధిశాలియునగు బృహస్పతి యించుకయుఁ జలింపక దైర్యముతో వారింగని “నేను మీ గురువగు శుక్రుడను. వీడు దేవగురువగు బృహస్పతి. నా రూపునొని మిమ్ములను మోహింపఁజేయు చున్నాడు” అనెను. అనుగులందరు గుమిగూడి యొక్క మాటగా నిట్లనిరి. “ఇతడు మనలను బది సంవత్సరములనుండి శాసించుచున్నాడు. ఇతడు సమర్థుడు. మనకు గురు వితఁడే.” అని యభినందించి మ్రొక్కికొని చిరకాలాభ్యాసవశమున మోహితులై యతనినే గురువుగా గ్రహించిరి. అంతియగాక యా దానవులు గ్రుడ్లెఱచేసి కుపితులై “మాకు హితుండగు గురుఁడీతఁడు. నీవు పొమ్ము. మాకు నీవు గురువవుకావు. భార్గవుడుకానిమ్ము. అంగిరస్సు కానిమ్ము. ఎవఁడైన నేమి ? మాకీతఁడే యాచార్యుడు. ఇతని యాజ్ఞతో వర్తించుము. కావున మంచిది. నీవు వెంటనే వెళ్ళిపొమ్ము.” అని పలికి బృహస్పతినంటి యుండిరి. అంతట శుక్రుడు కోపవశుఁడై పరాభవమార్పలేక ఓరీ! నేను దెలియఁజెప్పినను వినక, నన్ను నేవింప

కున్నారు కావున సంజ్ఞాహీనులై (మతిభ్రష్టులై) యవమానము నందుదురుగాక! యని వారల శపించి తనదారి దాను జనియెను. శుక్రుని శాపమునకు గురియైనతోడనే కృతార్థుడై బృహస్పతి యయ్యసురులకు నిజరూపమును జూపి యంత్రగాన మయ్యెను. ఆ వెనుక దానవులు విభ్రాంతులై అయ్యో! మోసపోయితిమి. బృహస్పతి మనల ముందును వెనుకను గూడ కొట్టిపోయినాడు. ఇప్పుడు దిక్కులేదు. అని శరితపించి, ప్రహ్లాదుని ముందిడుకొని శుక్రాచార్యుని సన్నిధికి పరుగెత్తిరి. తలలు వాంచికొని నిలువబడిన శిష్యుల నాతడు చూచి, యెత్తిపొడిచెను. ప్రహ్లాదునితోఁగూడి, దుఃఖించుచు, కన్నీళ్ళు గార్చుచు, “గురూత్తమ! నీ భక్తులము. నిన్ను సేవించు వారము. నీవు కనబడనియప్పుడు, మోసమువలన బృహస్పతిని సేవించితిమి. ఒడతెలుంగక పొరపాటు చేసితిమి మమ్మెప్పటి యట్లనుగ్రహింపసేని పాతాళమున నణంగిపోయెదము. అని వాపోయిరి. శుక్రుడు దయతలచి, భయపడకుండు. పాతాళమునకు పోనక్కరలేదు. విధి బలవత్తరము. కానున్నది కాక మానదు. పోయిన తెలివి మఱల మీకు వచ్చునుగాక! దేవతల జయించినమీఁదటనే పాతాళమునకు వెళ్ళుదురు గాక! నా ప్రసాదముచే మీకు ముల్లోకములు వశమాలగును. ఇది దేవతలకు తమదశాకాలము. బ్రహ్మ వీరికింతదనుక చెప్పినాడు. సావర్ణికమున మీకు మరల రాజ్య లాభమగును. నీ మనుమడు బలి లోకేశ్వరుడు కాఁగలడు. విష్ణువు చెప్పియున్నాడు. ఈశ్వరుడు నాతోడను నిల్లే చెప్పెను. కాలవశుడై భూతముల కదృశ్యుడై యాతఁడన్నాడు. నీకు బ్రహ్మ

మరియొక వరము నిచ్చియున్నాడు. నీవు నసురులతోఁ
 ఘాటుగ నిరుత్సాహివై యున్నావు. నీతో నిజము చెప్పటకు
 వీలులేదు. బ్రహ్మ నన్ను జెప్పవలదని నిషేధించినాడు. ఇదిగో
 వీరిద్దరు నాశిష్యులు. బృహస్పతియంతవారు. దేవాసురులేకమై
 వచ్చిన నోర్వంగలవారు. అని శుక్రుడు దెలుపఁగా నసురులు
 సంతుష్టులై ప్రహ్లాదునితోఁ గూడ వెళ్లిపోయిరి. అవ్వల
 దేవతలను యుద్ధమునకుఁ బిలిచిరి. ఘోరమైన దేవాసుర
 సంగ్రామము ప్రవర్తించెను. శుక్రశాపముచే చండామా
 ర్గులు దేవతలతోఁ గలియటచే నసురులు పరాజితులైరి.
 విష్ణుమూర్తి ధర్మప్రణాశమైనపుడెల్ల యవతరించి యసుర
 సహార మొనర్చి ధర్మ స్థాపన చేయుచుండెను. కాలముచెడి
 వచ్చిన కతన నసురులు ప్రహ్లాదుని యాలోచనతోఁ గూడ
 నిలువరైరి. అందుచేవారు సామాన్యమనుష్యుల చేతిలోఁగూడ
 చత్తురనిమున్ను బ్రహ్మయే చెప్పియుండెను. చాక్షుషాంతరమున
 దేవతలు యజ్ఞారంభముచేయఁగా నారాయణాంశమవతరించెను.
 వైవస్వతాంతరమున బ్రహ్మ పురోహితుడయ్యెను. నరసింహో
 వతారము రెండవది. అందు రుద్రుడు పురోహితుడయ్యెను,
 మూడవ యవతారము వామనావతారము. ధర్ముడు పురో
 హితుడయ్యెను. ఈ మూడును దివ్యసంభూతులని పేరొంది
 నవి. మిగిలిన యేడు సంభూతులును మానుషములు. అవి
 నారాయణునికి శాపవశమునఁ గల్గిన యవతారములు.
 మొదట త్రేతాయుగమున జతుర్థాంశమున దత్తాత్రేయు
 డయ్యెను. అతనికి మార్కండేయుడు పురోహితుడు. పదు
 నేనవత్రేతాయుగమున నుత్తరకుండను పురోహితుడు కలిగి

మాంధాతచక్రవర్తియై యవతరించెను. అది యైదవ యవ తారము. పందొమ్మిదవ శ్రేతాయుగమున విశ్వమిత్రుఁడు పురోహితుఁడుగా సర్వక్షత్రియ నాశకుఁడై జమదగ్నికుమారుఁడైన పరశురాముఁడవతరించెను. వశిష్ఠుఁడు పురోహితుఁడుగా నిరువదినాల్గవ శ్రేతాయుగమున రాముఁడవతరించెను. ఇతని దేదవయవ తారము. ఎనిమిదవయవ తారముననిరువదియెనిమిదవ ద్వాపరమునఁ బరాశరునివలన విష్ణువు వేదవ్యాసుఁడై యవతరించెను. అతనికి జాతూకర్ణుఁడు పురోహితుఁడు. తొమ్మిదవ దానియందును బుద్ధుఁడై యవతరించెను. దేవసుందరరూపమున నాతఁడు జనించెను. అతనికి ద్వైపాయనుఁడు పురోహితుఁడు. ఆ యుగములోనే యుగసంధికాలములోనే పారాశర్యుఁడు పురోహితుఁడుగాగల విష్ణుయశ స్సనువానికి కల్కి యవతరించెను. కల్కికి యాజ్ఞవల్క్యుఁడు పురోహితుఁడుగా నుండును. నాస్తికులను నశింపఁజేయును. అతని కాయుధధారులయిన బ్రాహ్మణులు వేలకొలదిమంది సహాయులయి యుందురు. అప్పుడు బ్రహ్మద్వేషులగు శూద్రరాజుల నందరిని నాశనము చేయును. ఇరువది యెనిమిదవ యుగమున కల్కిమూర్తి సైనికులతో శూద్రులను, వృషలులను వెదకివెదకి చీల్చి చెండాడును. సర్వభూత ప్రకోపముచేయును. వాయూదిభూతములు విజృంభించునన్నమాట, సముద్రావధియగు పుడమిలో నధార్మికులగు వారినందరిని సంహరించి చరితార్థుఁడై ప్రజలను సమృద్ధిమంతులుగానొనర్చును. పిమ్మట ప్రజలు తమంత తా మకస్మాత్తుగాఁ గుపితులై యొండొరులను జంపుకొందురు. అవ్వలకల్కిమూర్తి యంతర్ధాన మందును. అవ్వల రాజులు నశింతురు. ప్రజలు

రక్షణశీక యొండొరుల బాడిచికొని ప్రజలు నిరాధారులై దుఃఖతులయ్యెదరు. పురములను, బట్టణములను విడిచి, పెద్ద పిన్న భేదము నశించి, ఆశ్రమధర్మములు చెడి, వర్ణవిభాగము నశించి నశించెదరు. గ్రామములందుఁగూడ నన్నవిక్రయము జరుగును. (పూటకూటిండ్లు బయలుదేరును.) రాజవీధులలో వేదము లమ్మబడును. స్త్రీలు మానము నమ్ముకొందురు. హాస్వదేహులు స్వల్పాయుష్కులు బహుబాధాపీడితులు నయి ప్రజ లడవులపాలగుదురు. నదులు, పర్వతములు, నాశ్రయించి, దుంపలు, ఆకులు, పండ్లును దినుచు, పట్టలు, చర్మములు గట్టుకొని యొండొరులను బాడిచుకొని చచ్చుచు నుత్పాతాదులకువశులై, స్వల్పధనులై కలిసంధ్యంశమున ఊడించి ఊడించి, కలయుఁజుత్తోపాలు నశితురు. ఇట్లు కలియుగావసానముకాగా కృతయుగారంభమగును. యదువంశ ప్రసంగమున విష్ణుశశస్సుచు వర్ణించుపట్టున దేవాసుర చరిత్రము తెల్పితిని.

యదువంశమున తుర్వసుని పరంపర వర్ణింపబడినది. ఆ వరుసలో సుతపుండని వాని కుమారుఁడు బలి పుట్టెను. అతఁడు మహాయోగి. వంశము ఊడించుచున్నదని యెఱింగి, సంతానము నిల్వవలయునని తాను స్వయంశ్రీగా మనుష్య జన్మ మెత్తెను. అతని కుమారు లైదుగురు. అంగుఁడు, వంగుఁడు, సుహ్యుఁడు, పుండ్రుఁడు, కలింగుఁడు బ్రాహ్మణుని. కతని కేత్రమునందుఁ భార్యయందు సంతానము కలెను. వారు బ్రాహ్మణులైన వంశకర్తలైరి. బలికి బ్రహ్మ వర మిచ్చెను. మహాయోగితత్వమును కల్పాంతమువర కాయువును,

అజయ్యత్వమును, ఉత్తమ ధర్మబుద్ధియు, మూడుకాలములను జూడఁగలశక్తియు, సంతానప్రాధాన్యమును, ధర్మయుద్ధ జయమును తత్త్వదర్శనమును చాతుర్వర్ణ్యసంస్థాపనము ననునవి బ్రహ్మవరప్రసాదలబ్ధములగు శక్తులు, అనిన విని మునులనిరి. బలిచరిత్ర వినవలయును, అతని పట్టమహిషి యెవరు? అతనికెన్నవ కుమారుడుగా ఋషిపుట్టినాఁడు. అతని మహిమ సమగ్రముగ తెలుపుము. అనిన సూతుం డిట్లనియె. ఉశిజుడను ఋషి పండితుఁడొకఁ డుండెను. అతని భార్య మమత. ఉశిజుని యన్నయగు బృహస్పతి తమ్ముని భార్యను గామించెను. ఆమె మరడింగని “నేను గర్భిణిని. గర్భస్థుడగు నీశిశువు కోపింపఁగలఁడు. ఈ శిశువు సాంగో పాంగముగ వేదముల పఠించుచున్నవాఁడు. నీవో యమోఘ రేతస్కుడవు. ఈ సమయము గడచిన తరువాత నీ యిష్టము చెల్లించుకొనవచ్చును” అనిన, నఖండతేజశ్శాలియగు బృహస్పతి యెంతటి మహాత్ముడైనను కామవశుడై మనస్సును బట్టుకొనలేకపోయెను. అకాముకమైన యామెతో నతఁడు ధర్మాత్ముడయ్యు నొడలు తెలియక కలిసికొనెను, అతఁడు రేతస్సును విడుచుచుండగా లోనున్న శిశువు “ఓ తండ్రీ! బృహస్పతీ (వాచస్పతీ) ఇందిద్దరికీ జోటులేదు. నీ వమోఘ వీర్యుడవు. ఇంతకు ముందే నే నిందుంటిని. అనిన బృహస్పతి కోపించి. యన్న కుమారుడైన యాశిశువును శపించెను. ఇట్టికాలమున గర్భమందుండియు నన్న వలదను చున్నావుగాన నీవు దీర్ఘమైన తమస్సులో (అంతులేని చీడటిలో) బ్రవేశింతువుగాక! యనెను. ఆ శిశువు

దీర్ఘ తముఁడనువేర జన్మించెను. అతఁడూర్ధ్వ రేతస్కుఁడు. అఖండకీర్తివంతుఁడునై యుండెను. బృహస్పతియంత టియోజోవంతుఁడై యుండెను. అతఁడు భ్రాతయాశ్ర మమున నివసించుచుండెను. వాని పినతండ్రికొడుకు వాని పోషణముచేసెను, ఒకనాడు తనంతట తానుగా నొక వృషభ మాతనిదరికి వచ్చెను. అది సురభియను కామ ధేనువుబిడ్డ. యజ్ఞాగ్రము తెచ్చికొన్న దర్భలవంకకీడి పోవు చుండెను. దీర్ఘ తముఁడు దాని కొమ్మలుపట్టుకొని కదలకుండ నిలిపివేసెను. ఆవృషభము లింద్రీ! నీయంతబలవంతు నింతకు మున్నెన్నఁడు నేను జూడలేదు. నన్నవదలి పెట్టుము. నీయెడఁ బ్రీతుఁడనైతిని. వరమిచ్చెదను. కోరుకొ మ్మనెను. దీర్ఘ తముఁ డదివిని బ్రతికియుండగా నన్నవదలించుకొని పోనేరవు. నీ విత రుల సొత్తుదినుదానవు. నిన్ను విడువ ననియె. వృషభమిట్లయె. నాయనా! మాకు దొంగతనము, పాతకము ననునవిలేవు. భక్ష్యోభక్ష్యములు, చేయూపేయములు లేవు. ద్విపాత్తులకు (మను జులకు) సర్వధర్మములు చెప్పఁబడియున్నవి. మేము చతుష్పా త్తులము. కార్యకార్యములు, గమ్యాగమ్యములు మాకు లేవ నెను. అది విని దీర్ఘ తముఁడు తొట్టువడి, గోధర్మమిది యని యెఱింగి, దానిపట్టు వదలి యథాశక్తిగానన్నపానమొసంగి యనుగ్రహింపఁ జేసికొనెను. అట్లది యనుగ్రహించి వెళ్ళిపోగా నాముషి భక్తియుక్తుడై గోధర్మమును మనస్సున నిలిపి గోనిష్ఠ కలవాడై యుండెను. అవ్వల తన తమ్ముఁడు గౌతముఁ డను వాని భార్య నతఁడు సంగమింపఁ గొరెను. ఆమె యవ మానింపగా నతఁ డెద్దవలెఁ బ్రవర్తించి యామెచేసిన పరాభ

వము సహింపడయ్యెను. గోధర్మము ననుసరించి తనకు
 కోడలివరుసదియైన మరదలిని గామించెను. ఆమెచేతు లడ్డము
 పెట్టి బలవంతముగా వాని నాపెను. ముందు జరుగఁజూపు
 విషయము నానెఁ తెలిసికొని యామె తన మహిమచే నిట్లనియె.
 ఓయీ! మానవభర్తృపిపల్యములుగా నెద్దులె నీవు చేరి
 చుచున్నావు. కూతురువరుసదానను, నీకు గమ్యాగమ్యములు
 తెలియవు. గోధర్మము ననుసరించియున్నావు. దుష్టుఁడవగు
 నిన్ను వదలివేసెదను. నీ కర్మము నీవనుభవించువు. అని యొక
 కఱ్ఱపై నెక్కించి సముద్ర మందో గంగలోనో వదలివేసెదను.
 నీవు గ్రుడ్డివాడవు. మునుసలివి కావున నింతమాత్రము
 నీకు సహాయపడెదను. అని వానిని మోసికొని పోయి ప్రవా
 హమునఁ బారవై చెను. అందు గొట్టుకొనిపోవు నతనిదరికి
 బలిచక్రవర్తి వచ్చిచూచి, వానిని దీసికొనిపోయి యతఃపురము
 నందుంచి, భక్ష్యభోజ్యములచేఁ దృప్తిపఱచి సంరక్షించెను.
 అతఁడు సంతసించి బలికి వరమిత్తుననియె. బలిచక్రవర్తి
 సంతానముగోరి “నాక్షేత్రమునందు ధర్మార్థతత్వజ్ఞులయిన
 కుమారులను బుట్టింపు”మని యాతని నర్థించెను. ఆ దేవర్షి
 యట్లే చేయుదుననియె. బలి తన భార్యయగు సుధేష్ఠ యను
 దాని నాతనికడ కంపెను. ఆమె వానిని గ్రుడ్డివానిగా ముస
 లిగా నెఱిగి వెళ్ళదయ్యెను. అది వేటొక స్త్రీని దాసీని
 పంపెను. ఆమెయం దా ఋషికాక్షీనంతుఁడు మొదలగువారిని
 శూద్రులను గనెను. బలి యిట్లనియె. ఋషిధర్మములందు
 నిపుణులును, సర్వసమర్థులును, బ్రహ్మవాదులును శుచిమం
 తులు నగు నక్కుమారులనుగని వీరు నాకుఁ బుట్టినవారని

బలి పలికెను. కాదు నాకుఁ గలిగిరని దీర్ఘ తముఁ డనెను. సుధేష్ఠ చేసినపని యిది యని తెలిపెను. బలి సుధేష్ఠ చేసిన వేషమునకు దానిని భయపెట్టెను. మరల యామెను సర్వాలంకారయుత నొనర్చి ఋషిదగ్గరకుఁ బంపెను. దీర్ఘ తముఁ డామెను గని ఉప్పుగలిసిన పెరుగుతోడను, తేనెతోడను గలిసిన నాశరీరము నాపాదమస్తకముగ నాకుము. ఆసహ్యించు కొనకుము. నీవు కోరినకుమారులను బంధముంగలవని తెలిపెను. అతఁడు చెప్పినట్లెల్ల యామె చేసెను. కాని యపాసస్థానమును మాత్రము వదలిపెట్టెను. అతఁడును, దానింగని. అపాసము లేనివాఁడు నీకొక కుమారుఁడు ముందు కలుగు ననెను. ఆమె మహాభాగ ! నా చేసిన సేవకు సంతసించితివి. యథాశక్తిగ నేను మీ మాట చెల్లించితిని. నా కిట్టి యపకారము చేయుట దగదు. దయచూడుము. అని వేడుకొనెను. నీ యపరాధము వలననే యిట్లెర్పడినది. కాన నేను చేసినదేమియులేదు. నీకుఁ గుమారుఁడు ఫలమివ్వఁడు. మనుమఁడు నీ కుత్తమభిము సమకూర్చును. దీర్ఘ తముని యంశమున సుధేష్ఠకు అంగ, కళింగ, పుండ్ర, సుహృవంగనామకులై దుగురుకుమారులు బలిచక్రవర్తికిఁ గలిగిరి. దీర్ఘ తమునిప్రభావమున పారికి బ్రాహ్మణ్యము సిద్ధించెను. అవ్వల మనుష్యస్త్రీయందు నతనికి సంతానము కలగిరి. దీర్ఘ తముని సురభి గాంచి యిట్లనియె. నీవు గోధర్మమును బరిపాలించితివి. నీ భక్తికి మెచ్చితిని. కావున నీయొక్క తమస్సును (అజ్ఞానమును) ఆఘ్రాణించి తొలఁగించెదను. నీ యందు భార్గవస్మత్యమయిన పాపమున్నది. నీ ముదిమిని మృత్యువును, తమస్సునుగూడ మూర్ఛిని తొలఁగించెదను.

అని వెంటనే యాతనిని వాసనచూచి యా దోషములను హరించెను. అంతట నమ్ముని ఆయుష్ష్యంతయు, వపుష్కంతయు చక్షుష్మంతయు నయ్యెను. గోవుచే హరింపఁబడిన తమంబుగల వాడగుటచే నతడప్పటినుంచి గౌతముడన నొప్పెను. కాక్షీవంతుడు తండ్రితో గిరివజ్రమునకేగి, తండ్రితోఁబాటుచిరకాలము తపమాచరించి, నిర్లిప్తలనఁగి నివశింపఁబడుచు ద్యజించి బ్రాహ్మణ్యము నొందెను. తండ్రి యక్కుమారుని గొని యాడి దేహమునీడి బ్రహ్మలోకమునఁగెను. కాక్షీవంతుడు బ్రాహ్మణ్యమునొంది వేయిమంది కుమారులంగనెను. వారు కౌష్మాండులు గౌతములనని ప్రఖ్యాతిగాంచిరి. దీర్ఘతముని యొక్కయు, బలిచక్రవర్తియొక్కయు సమావేశము వారి సంతతినిగూర్చి తెల్పితిని. బలి తన యెదుగురు పుత్రులవలనఁ గృతార్థుడై యోగమాయతోఁగూడి, సర్వభూతములకు నదృశ్యుడై యుండెను. అంగుడు మొదలుగాఁగల యతని కుమారుల వంశపరంపర విస్తారమయ్యెను. లోమశాదుఁడతనివంశములోనివాడే. అతని కుమార్తె శాంత. ఆమెను ఋష్యశృంగుఁడు వివాహమయ్యెను. ఋష్యశృంగుని యనుగ్రహముచే చతురంగుడు దాశరథియై జనించెను. చతురంగుని కుమారుడు పృథులాక్షుడు. వాని కుమారుడు చంపుడు. వారిపట్టణము చంప. వీనికి పూర్ణభద్రునిప్రసాదముచే హర్యంగుఁడుదయించెను. వీరి పరంపరలో సత్యకర్తయను వాని కధిరథుడను నూతుడు గల్గెను. అతడే కర్ణుని బెంచిన వాడు.

పూరువు కుమారుడు జనమేజయుడు, వానివంశము
 నువిస్తృతమయ్యెను. ఆ పరంపరలో వాడే దుష్టుడు.
 వాని కుమారుడు భరతుడు. అతని వంశమునానే భార
 తులు, భరణి కుమారులు నూర్చుకొని పుట్టినవారే.
 మరుత్తులు బృహస్పతికుమారుడైన భరద్వాజుని భరతుని
 కుమారునిగా సంక్రమింపఁ జేసిరి. ఈ భరద్వాజుడే ధీరత
 ముడు. ధీరతమునికథ యిదివరకే వర్ణితము. బృహస్పతియు
 మమతయు విడచివెల్లిన యాబాలుని యనురులు కరుణించి కొని
 వచ్చి పుత్రార్థమై యజ్ఞముఁ జేయుచున్న భరతుని హవిర్భాగ
 ములకు మెచ్చి అతని కా కుమారు ధీచ్ఛిరి. ఆబాలునికి వితనుడ
 నియుపేరుగలదు. ఆ భరద్వాజునకు బ్రాహ్మణులు శ్రుతియులు
 నగు సంతానము పెక్కునుంది గలిగిరి. అందుఁ గొందరు
 బ్రాహ్మణత్వమును బొందిరి. వారి వంశము లనంతములుగాఁ
 బెరిగినవి. ఆ వంశపరంపరలలో కురువను చక్రవర్తి పుట్టెను.
 అతఁడు భూమిని పెక్కుసంవత్సరములు దున్నుచుండగా
 నిందుడుభయపడి వానికి వరమిచ్చెను. ఆ క్షేత్రము కురు
 క్షేత్రమని ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఆపరంపరలో ప్రళయఁడను
 రాజునకు దేవావి, శంతనుడు బాహ్లేకుండరు ముగ్గురు పుత్రులు
 కల్గిరి. శంతనుడు మహావైద్యుడు. అతఁడు కృశించి రోగ
 గ్రస్థుడైనవానిని జేతులతో దాకగానే యువకుడగు మండను.
 అందుచేతనే శంతనుడనుపేరతనికి సార్థకము. అతని వంశము

నందు ధృతరాష్ట్రపాండురాజులు, విదురుడును జనించిరి
 ద్రౌపది ధర్మరాజవలన ప్రతివంధ్యుని, భీమునివలన శ్రుత
 సేనుని, ఆర్జునునివలన శృతకీర్తిని, సహదేవునివలన శృతకర్తుని,
 నకులునివలన శతానీకుని గాంచెను. భీముడు హిడింబియును
 ఘటోత్కచుని, కాశీయుడు సర్వగుని గాంచెను. సహదేవుడు
 మాద్రియును భార్యయందు సుహోత్రుడనువానింగ నెను.
 నకులుడు కలేణుమతియును నామెయందు నిరమిత్తునిం
 గనెను. అర్జునుడు సుభద్రయం దభిమన్యుంగాంచెను.
 ధర్మరాజు దేవకియందు ఔధేయుడను కుమారునింగాంచెను.
 అభిమన్యుని కుమారుడు పరీక్షిత్తు. పరీక్షిత్తు కుమారుడు
 జనమేజయుడు. అతడు వాణినేయకుని బ్రహ్మగా నియమించు
 కొనెను. వైశంపాయనుడతనిని శపించెను. ఓరీ! నీ మాట
 ప్రపంచమున నిలువదు. నీవుజీవించియుండగ నే ఊత్రియయాజ
 పులు అనగా ఊత్రియునిచేత యజ్ఞము చేయింపగలవారుండ
 రని శపించెను. అది జరిగెను. జనమేజయునికి శతానీకుడు.
 అతనికి సోమకృష్ణుడు కలిగిరి. ప్రస్తుతము మీరుచేయు సత్ర
 యాగమా సోమకృష్ణుని పరిపాలనా సమయమునందే జరుగు
 చున్న దని తెలిపి నూతుండు శౌనకాదులకు భవిష్యద్రాజ
 చరిత్రమును తెలుపఁచొడంగెను మఱియు ఔమకుడను రాజు
 వరకు బ్రహ్మ ఊత్ర వంశములు కలియుగములో నిలిచి
 యుండుననెను.

—* కర్మయోగ ప్రశంస *—

సూతుండిట్లనియె. లోక మేకార్ణవమయినపుడు మత్స్య
మూర్తి మనువునకు కర్మయోగము, సాంఖ్యము నుపదేశిం
చెను. అది వినిపితునని ఋషుల కిట్లనియె. జ్ఞానయోగము
కంటెఁ గర్మయోగము ప్రశస్తము. దానినుండియే జ్ఞాన ముద
యించును. కర్మహీనునికి జ్ఞానము కలుగదు. ధర్మమూలము
వేదము. వేదవేత్తల యాచారముకూడ ధర్మమునకుమూలమే.
ఆత్మగుణము లెనిమిది. అవి సర్వభూతదయ, ఔంతి, ఆర్త
రక్షణము, ఆనూయలేకుండుట, అంతర్బాహ్యశుచిత్వము,
అనాయాసములయినకార్యములందు మంగళాచరణము,
ద్రవ్యములందు కార్పణ్యములేకుండుట, పరదారధనాదుల
యందు కోరిక తేమి అనునవి. ఈ గుణములు కలిగి శ్రుతిస్మృతి
ప్రోక్తమగు క్రియాయోగము గలిగెనేని దాని మూలమున
జ్ఞానయోగము తనంతనే సిద్ధించును. కర్మయోగము లేక జ్ఞాన
యోగ మెవ్వనికిని గలిగినట్లు లేదు. బ్రహ్మ, విష్ణువు,
సూర్యుడు, వృషభవాహనుడు (శంకరుడు) అష్టవసువులు,
పదునొకండుగురు గణాధిపతులు, లోకపాలురు పితరులు, మాతృ
దేవతలు అను వీరు చరాచరములయందుఁ గూడియున్న
విభూతులు. బ్రహ్మ, విష్ణు, సూర్య, శంకరులు నలుగురు
సర్వమునకు మూలము. ఈ నలుగురసమిష్టికి అవ్యక్తాధి

పతిత్వము గలదు. ఈ నలుగురను సభేదముభావించి పూజించె నేని, చరాచరమంతయుఁ బూజింపఁబడినట్లే, బ్రహ్మాదులకుఁ బరంధామమయినది వేదము, వేదాధిపానమగు 'పూష'యను దేవత పూజనీయము. ఈ దేవతలను, అగ్నిముఖమునఁగాని, ద్విజముఖమునఁగాని పూజింపవలయును. దానవ్రతోపవాసాదులు పూజాసాధనములు.

—* పు రాణ సంఖ్య *—

నూతుండు శౌనకాదులకుఁ దెల్పెను. సర్వశాస్త్రములకు ముందుఁ బురాణమును బ్రహ్మ స్మరించెను. అనంతర మాతనినాల్గుముఖములనుండి వేదములు ప్రవర్తించెను. కల్పాంతరమునఁ బురాణమొక్కటియే శతకోటి ప్రవర్తింపఁజేయుండెను. లోకములు దగ్ధములయినపుడు వాజిరూపధరుండనై (గుప్తమునై) వేదములను, వేదాంగములను, న్యాయమును, మీమాంసను, ధర్మశాస్త్రమును గ్రహించి మత్స్యశారము నొంది యీ లోకమున కనుగ్రహించితిని. కాలక్రమమున నింత పెద్దగ్రంథమును గ్రహింపలేరని నే నే వ్యాసుండనై ప్రతిద్వాపరమందును పురాణములను నాల్గులక్షల శ్లోక సంఖ్యతోఁ బదునెన్నిదిగా విభాగించితిని. ఇప్పటికిని దేవలోకమున నూరుకోట్ల గ్రంథమున్నది. దానియర్థము నాల్గులక్షల శ్లోకములచే సంక్షేపింపఁ బడియున్నది.

—♦ మహా పురాణములు ♦—

పేరు	ఎవరెరికిఁ దెల్పిరి	కోశ సంఖ్య	దాన విధి	గుమయము	ఫలము
బ్రాహ్మము	బ్రహ్మ మరీచికి	౧౩౦౦౦	జలధేనువుతో	పై కాళి పూరితు	బ్రహ్మలోకము
పాద్యము		౫౫౦౦౦	సువర్ణ కమలముతో	శ్రీమహాసమున	అశ్వమేధ ఫలము
వైష్ణవము	వశిష్ఠుఁడు పరా శరణికి	౨౩౦౦౦	సువృల్లతో	అమాధ పూరితు	వరుణలోకము
వాయవీయము	వాయువు చెప్పినది	౨౪౦౦౦	ఘృతధేనువుతో		
భౌగవతము		౧౮౦౦౦	గుడ ధేనువుతో	కాళికణ పూరితు	శివలోకము
సారథీయము	సారథుఁడు	౨౫౦౦౦	వృషభముతో	భూద్రవపద పూరితు	పరమపదము
మార్కండేయము	మార్కండేయుఁడు పక్షులతో	౯౦౦౦	బంగారు సింహముతో	ఆశ్వయుజ పూరితు	పునరావృత్తి
అగ్నియము	అగ్ని వశిష్ఠునికి	౧౬౦౦౦	ధేనువుతో	కార్తిక పూరితు	రహిత స్థానము
భవిష్యము	బ్రహ్మ వసువునకు	౧౪౫౦౦	తిల ధేనువుతో	మౌర్యర పూరితు	సర్వక్రతు ఫలము
బ్రహ్మ వైవర్తము	సావర్ణి సారథునకు	౧౮౦౦౦	దైలపు జుండతో	పుష్క పూరితు	అగ్నిహోమ ఫలము
కైంకము	అగ్నిలింగ వధ్యమందుండి	౧౧౦౦౦	తిల ధేనువుతో	మాఘ పూరితు	బ్రహ్మలోకము
	శివుడు	౧౧౦౦౦		ఫాలిన పూరితు	శివసారూప్యము

పేరు	ఎకరలవిశేషము	క్లోకసంఖ్య	దానవిధి	సమయము	ఫలము
వారాహము	విష్ణువు భూమితో	౨౪౦౦౦	బంగారు గరుడపక్షితో తల ధేనువుతో	చైత్ర పూర్ణిమ	విష్ణులోకము
సాగిందము	కుమారస్వామి	౧౦౦౦౦	బంగారు కులముతో	మీనమాసమున	శివపదము
వామనము	బ్రహ్మ	౧౦౦౦౦		శరద్ృతువుతో	కరదృతువుతో
కార్తీకము	కూర్మరూపి జనార్దనుడు	౧౦౦౦౦	బంగారు కూర్మము రిత్తో	విష్ణుపక్షుశాడు	విష్ణులోకము
మాతృకము	మత్స్యమూర్తి మనువునకు	౧౦౦౦౦	బంగారు మత్స్యమూర్తితో ధేనువుతో	అయినములయందు.	గోసహస్రదాన ఫలము
గారుడము	కృష్ణుడు గరుడునకు	౧౦౦౦౦	బంగారు హంసలతో	విషువమున	సర్వభూవంశాల దానఫలము.
బ్రహ్మాండము	బ్రహ్మ	౧౨౨౦౦	రెండు బంగారు కంబళములతో	పృథివీపాతమున	వేయి రాజనూయ యోగముల ఫలము
		౧౨౨౦౦	బంగారు ధేనువుతో		బ్రహ్మలోకము

ఉ ప పు రాణ ము లు

నారసింహము

(పద్మాంతర్గతము) సరసింహస్వామి ౧౮౦౦౦

నందీశ్వరపురాణము కుమారస్వామి

సాంబపురాణము

(భవిష్యాంతర్గతము) }

ఆదిత్యపురాణము, మరియొకటి కలదు. కాని యిది పదునెనిదిపురాణములలోఁ జేరినదికాదు. ' పురాణము లన్నియు బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రుల మహిమను జెప్పుచున్నవి. పురాణములు సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము, మన్వంతరము, వంశచరితము నను పంచలక్షణములు కలిగియున్నవి. ధర్మార్థ కామమోక్షములను వివరించుచున్నవి. సాత్త్వికపురాణములు విష్ణు మహిమను, రాజసపురాణములు బ్రహ్మ మహిమను, తామసపురాణములు, అగ్ని, శివుల మహిమను వర్ణించుచున్నవి. సంకీర్ణములయిన పురాణములు సరస్వతి, పితృదేవతల మహిమను దెల్పుచున్నవి. సర్వపురాణోపబృంహకముగా భారత మను నితిహాసమును లక్షగ్రంథముగా వ్యాసులు రచించిరి. రామాయణము శతకోటిప్రవిస్తరమై దేవలోక మందున్నదానిని వాల్మీకిమహర్షి నారదోపదేశమువలన రచించెను. ఇట్లు పురాణేతిహాసకావ్యరూపమయిన యీ యార్ద్రవాఙ్మయమంతయుఁ జేరియుండులక్షల ఇరువదియైదువేల గ్రంథమయియున్నది. ఈ పురాణప్రశంస దేవర్షిపితృప్రతికర

మయి విన్నవారలకు, చదివినవారలకు ననంతఫలదాయకమయి విలసిల్లుచున్నది. ఇట్లుపై దానధర్మ ప్రతోపవాసాది విశేషములు వర్తితములు, చూ మూలం. ౪౩ అ. ౬౩ అ - వరకు.

—♦ అ గ స్త్య చ రి త ము +—

భూర్లోకము, భువర్లోకము, స్వర్లోకము, మహర్లోకము, జనోలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము, నని సప్తదేవ లోకములు ప్రసిద్ధములు. వీని కధిపతియగుట యెట్లు? ఇహ లోకమున చక్కనిరూపము, ఆయుర్దామము, సౌభాగ్యము, లక్ష్మీప్రసన్నత యెట్లు కలుగు నన మహేశ్వరుఁడు నారదుని కిట్లనియె. ఇంద్రుఁడు ముచ్చు వాయువును దోడిచ్చి యగ్నిని రాక్షసదహనమునకుఁ బ్రోత్సహించెను అత్తతీ నెల్ల యసురులు దగ్ధులైరి. కాని తారకాసురుఁడు, కాలదంష్ట్రుఁడు, కమలాక్షుఁడు పరావసువు, విరోచనుఁడు ననువారు యుద్ధమునుండి పారిపోయి సముద్రమున డాగిరి. అగ్నిమారుతములు వారినే మియుఁ జేయఁజాలక యూరుకొనిరి. అది మొద లారాక్షసులు దేవమునిసంఘములను మనుష్యులను, జంగమభూతము లన్నిటిని బీషించుచు సముద్రముం జొచ్చుచుండిరి. ఇట్లు జలదుర్గ మాశ్రయించి యవ్వీరులు పండ్లండ్లండ్లు ప్రబలులై చరించిరి. ఇంద్రుఁ డగ్నిని వాయువును బిలిచి, మీరిద్దరు నీ సముద్రము నింకించి వేయుడన, వారు, “ఇదిచాలా ధర్మవిరుద్ధము అనేక జీవకోటి కాశ్రయమైన యీ సముద్రమును నశింపఁ జేయ రాదు. పాపమగునన నింద్రుఁడు మిక్కిలి కంపితుఁడై దేవతలకు

ధర్మాధర్మములవలని భల మంటదు. విశేషించి మీ యిద్దరును, బ్రభావసంపన్నులు, నామాట గాదంటిరి. కావున మీ రిద్దరు నొక్కటే శరీరమునొంది సునిరూపధరులై యహింసాది వ్రతము ననుష్ఠించువారై మనుష్యలోకమున సంచరితురుగాక యని శపించెను. మనుష్యజన్మకొందిన యగస్త్యుడను మునివై నీవు సర్వద్రుమును బ్రాగినపుడు నీకు మరలవాయువుతోఁ బాటు దేవత్యము వచ్చునని యగ్నింగూర్చి యింద్రుడు పలికెను. ఇట్టిశాపముచే వారు భూమిపైఁగూలి కుంభమునుండి మనుజులై జనించిరి. మున్న విష్ణువు ధర్మనికుమారుఁడై గంధమాదనమునఁ దీవ్రతపంబొనర్చెను. అతని తపోనిష్ఠ నెఱచుట కింద్రుడు మన్మథుని వసంతుని నప్పరోగణము తోడిచ్చిపంపెను. వారి విలాసముల కించుకయు హరి సంచలింపఁడయ్యెను. అందులకు మన్మథాదులు విషాద మొందిరి. వారి నేజిపింపవలయునని నారాయణుడు తన తొడనుండి త్రిలోకమోహినియగు నొక కామినిని సృష్టించెను. ఆమెయే యూర్వశియని ప్రసిద్ధిగాంచినది. ఆమెగని మిత్రుడు మోహించెను. ఆమె యతనికడ కేగుచుండగా వెంటఁబడి వరుణుడా మెచ్చికొంగు పట్టుకొనెను. కాని యామె వరుణునింగని “నేను మున్ముందు మిత్రునిచే వరింపఁబడితిని.” అన వరుణుడు, “నీ చిత్తము నాయుండుంచి మిత్రునితో సంగమింపు”మని కోరిన నది యందుల కోప్పకొనెను. మిత్రుఁడది యెఱింగి ఓసీ! నీవు వేశ్యావృత్తితో వర్తించితివి గాన మనుష్యలోకమున సోమసుతుండగు బుధునికుమారుని (పురూరవుని) బొందుమని శపించెను. మిత్రావరుణులు జల

కుంభమునఁ దమ వీర్యము నుంచిరి. అందుండి యిచ్చురు ఋషులుదయించిరి. ఒకనాడు నిమియను రాజు వారితో జూదమాడుచుండగా వశిష్ఠమహర్షి విచ్చేసెను. నిమి యామహర్షిని బూజించుట యోజుంగఁడయ్యెను. దానికి వశిష్ఠుండు కోపించి దేహము లేనివాడ వయ్యెదవు. (విదేహుడవు) అని శపించెను. ఆ రాజుగూడ వశిష్ఠు నట్లే శపించెను. అన్యోన్యశాపహతులై వారిద్దరు బ్రహ్మను శరణొందిరి. బ్రహ్మచూర్జుచే నిమి, నేత్రములయందు నివసించెను. అందువలన నిమేషములు (తెప్ప పాట్లు) ఏర్పడెనట. వశిష్ఠుండు జలకుంభమున వసించెను. అందుండి తెల్లనివాడై నాల్గుబాహువులు కల్గి జపమాలయు కమండలువుం దాల్చి అగస్త్యుఁ డనుపేర శాంతాత్ముడైన ఋషి శేఖరుండుగా నుదయించెను. మలయపర్వతమున వైఖానసవిధానమున భార్యతో దుష్టరమైన తపంబొనర్చెను. కొంతకాలము నకుఁ దారకాసురునిచే బీడింపబడుచున్న లోకము ననుగ్రహింప నెంచి సముద్రమునంతనుదాగిపై చెను. అంతట శంకరాదు లతనికి వరము లిచ్చిరి. అతఁ “డిర్వదియైదు కోట్ల బ్రహ్మకల్పములుదాక దక్షిణపర్వతమార్గమున వైమానికుడనై సంచరింతును. నా విమానోదయముకాగానే (అగస్త్యోదయసమయమునన్నమాట) నన్ను బూజించినవాడు సప్తలోకాధిపతియగు”నని వరమడిగెను. దేవత లట్లే యనుగ్రహించిచనిరి. అందుచే నగస్త్యోదయమం దర్ఘ్యమియవలయునని శాస్త్రములు తెల్పుచున్నవి. అగస్త్యార్ఘ్యవిధానము వర్ణితము (చూ. 61 అధ్యాయము. 44 శ్లో - 54 వరకు) ౬౦ అధ్యాయము నుంచి ౧౧౨ వరకు వర్ణితవిశేషములు వర్ణితములు.

గృహయజ్ఞము - గృహస్వరూపము - శాంతకాముడు
 గృహయజ్ఞము చేయువిధానము 931 అధ్యాయమున వర్ణితము.
 నిష్కాముడై యీ యజ్ఞముచేసినవాడు విష్ణుపదమందునని
 కలదు. 94 అధ్యాయము గృహస్వరూపము నిట్లు వర్ణించు
 చున్నది.

సూర్యుడు : పద్మాసనుడు, పద్మహస్తుడు, పద్మగర్భము
 నందలి రంగువంటి కాంతిగలవాడు, ఏడుగుఱ్ఱములు
 ఏడుపగ్గములు గలవాడు. రెండు భుజములు
 కలవాడు.

చంద్రుడు : తెల్లనివాడు, తెల్లనివస్త్రములు ధరించినవాడు
 తెల్లని వాహనములు కలవాడు, గదాపాణి, వరదుడు.

కుజుడు: రక్తమాల్యాంబరములం ధరించువాడు, శక్తి,
 శూలము, గద, ధరించువాడు, నాల్గుబాహువులు
 కలవాడు, తెల్లని రోమములు కలవాడు. వరదుడు.

బుధుడు: పసుపుపచ్చని మాల్యములు నంబరములు ధరించు
 వాడు. కొండగోగువువృషంబిరంగుగలవాడు, (కర్ణి
 కారము) ఖడ్గము, చర్మము, గద, ధరించువాడు
 సింహవాహనుడు. వరదుడు.

గురుడు: పసుపు పచ్చనివాడు, నాల్గు భుజములు కలవాడు
 దండధరుడు, అక్షమాల కమండలువు ధరించువాడు.
 వరదుడు.

శుక్రుడు: తెల్లనివాడు. నాల్గుభుజములుకలవాడు, దండ

ధరుఁడు. వరదుఁడు. అక్షమాల కమండలువు ధరించు
వాఁడు.

శని: ఇంద్రనీలమురంగు గలవాఁడు, శూలధరుఁడు. వరదుఁడు.

గ్రద్దనెక్కినవాఁడు. విల్లు బాణములు ధరించినవాఁడు.

రాహువు: భయంకరముఖుఁడు, ఖడ్గము, చర్మము, శూలము
ధరించువాఁడు. నీలవర్ణపుసింహాసనమున నుండువాఁడు.

కేతువు: దూమవర్ణులు. రెండు బాహువులు కలవారు. గదా
ధరులు, వికారముఖులు, గృధ్రాసనులు, కేతువులు
(ఈ గ్రహము బహువచనముగా వర్ణితము. కారణము
గమనార్హము.) గ్రహములన్నిటికిఁ గిరీటములుండ
వలెను. ౧౦౮ అంగుళములు పొడవుండవలెను.

—♦ భారతవర్ష ప్రశంస ♦—

‘భారతవర్షమున స్వాయంభువాదులు పదునల్లరు మను
వులు ప్రజాసృష్టి కావించిరి అని వింటిమి. ఇందలి విశేషము
తేలుపుడన లోమహర్షణి యిట్లనియె. ఈ వర్షమునందు
మనువు భరించుటవలన, సృష్టించుటవలన భరతుఁడని పేరొం
దెను. అతనిపేట నిది భారతవర్షమని నిరుక్తి నందినది. ఇందుఁ
దప్ప వేరొకచోట కర్మాచరణములేదు. ఈ వర్షము తొమ్మిది
భాగములుగా నున్నది. ఇంద్రద్వీపము, కశ్యపు, తామ్రపర్ణి
గభస్తిమంతము, నాగద్వీపము, సౌమ్యము, గంధర్వము,
వారుణము, సాగరావృతమైనమరియొకటి గలదు. ఈ
తొమ్మిదవద్వీపము దక్షిణోత్తరములుగా వేయి యోజనములు
పొడవు గలది. దీని విస్తీర్ణము పదివేలయోజనములు. కుమారి

మొదలు గంగాప్రవాహముదాక నిది విస్తరించియున్నది. (కుమారి యనగాఁ గన్యాకుమారియే కావచ్చును.) దీని చివర మ్లేచ్ఛులు, తూర్పుపడమరలచివర యవనులు కిరాతులు నివసించుదురు. చాతుర్వర్ణము లిందు నడుమ నివసించును. యజ్ఞములు, వాణిజ్యమును నిండలివృత్తులు. దర్మార్థకామములు వీరి పురుషార్థములు. స్వకర్మాచరణము వీరి ధర్మము. ఆశ్రమధర్మముల కిది స్థానము. దీనిం జయించినవాడు 'సమ్రాట్టు' అని బిరు దందును. ఇందు సప్తకులపర్వతము లున్నవి. గంగాదినదు లున్నవి. కురుపాంచాలాదిదేశము లున్నవి.

—♦ పురూరపుండ్ర రూపవంతుడగుట ♦—

ద్విజగ్రామమునఁ బురూరపుండ్రును పేర బ్రాహ్మణుఁ డుండెను. అతఁడు ద్వాదశిమం దుపవసించి జనార్దను నర్చించి రాజ్యవైభవము వడసెను. కాని యతఁడు కురుపియగుటచేఁ బ్రజలాతనియెడ ననురాగము చూపరైరి. అందుల కతఁడు రాజ్యము మంత్రుల కిచ్చి, విరావతీనదీతీరమున నున్న వనమునఁ దపంబుచేయుట కేగెను.

♦ అందు హైమవతీనదిం గాంచెను. దేవేంద్రుడందు విహరించుచుండును. అందప్పరోగగణములు గంధర్వులతోఁ

♦ అప్పరోవిహారము, హిమవన్నగవర్ణము, అందలి వృక్షజాతుల పేర్లు చాలా మనోహరముగా వర్ణితములయి యున్నవి. “మన్మథస్య కిరాకారై స్సహకారై ర్మనోరమైః.” ఇది మచ్చు.

చూడుడు. అధ్యాయము 116, 117-120.

గూడి సౌందర్యమదమత్తులై వసించుచుందురు. పురూరపుడు సురనదీతీరమునఁ బ్రయాణించి మార్గశ్రమ మపనయించు కొనుచు హిమపన్నగంబునకుఁ జనెను. కాముకుల కగమ్యమును నిష్కాములకు సుగమ్యమునగు నా నగరాజము నా రాజు దరిసి మిక్కిలి యానందించెను. ఐరావతీనది పుట్టినచోటి కతఁడేగి యందు నానావిధవృక్షజాతమును దిలకించెను. అత్రి నిర్మించిన యాశ్రమ మందుఁ గలదు. అం దాతఁడు తపము నారంభించెను. అందప్పరసలు గంధర్వులతో నొనరించు కీడావిహార మత్యద్భుతము. పురూరపుడందు నిరాహారియై తీవ్రతపోనిష్ఠునండగా నొకనాటి రాత్రి స్వప్నమున నేటిరాత్రి గడచి, రేపు నీ సత్రిమహర్షి సమాగమ మంది కృతకృత్యుడ వయ్యెడవని వినిపించెను. ప్రాతఃకాలమున నతఁడు స్నానాదు లొనర్చి జనార్దనధ్యానశఙ్ఖండ్లై యున్నంతట సత్రిసందర్శన మయ్యెను. అతనివలన నాతఁడు రూపవంతుడై కృతార్థత గాంచెను.

—♦ త్రిపురోపాఖ్యానము ♦— (129 అధ్యాయము)

మాయలకు జనకుడైన మయాసురుడు శత్రువులవలన నోడిపోయి తపస్సుఁజేసెను. వానికి సహాయులుగా విద్యున్నాటి తార కాసురుడు గూడ తీవ్రతపంబొనర్చిరి. బ్రహ్మ వారియెడల బ్రసన్నుడయ్యెను. త్రిపురనిర్మాణమునకు వర మిమ్మనిరి. బ్రహ్మ యనుగ్రహించెను. నూరేసియోజనములు నిడివిలో నొక్కొక్కపురము విస్తరించిరి.

మయుడు ప్రాకారములను, గోపురములను, రథ్యులను

ఉపరథ్యలను, అంతఃపురములను, రుద్రాయతనమును
తటాకములను, వాపీకూపములను, సరస్సులను, ఆరామోద్యా
నములను, సభలను, మనసుచేతనే కల్పించెను. ఉక్కుతో
నిర్మించిన యావరణముగల పురమునందు తారకాసురుడు
నివసించెను. పూర్ణచంద్రసదృశమై వెండిచేత నిర్మింపబడిన
పురమునందు విద్యున్నాళి నివసించెను. స్వర్ణమయమైన పుర
మున మయుడు వసించెను. నానారత్నసమలంకృతమయమైన
యష్టరములందు దానవులు దర్శితులై వసించుచుండిరి.
పాతాళాదిలోకములందుండి దానవులు వచ్చియందే కీర్తిించిరి.
మయుడొకనాడు తనకువచ్చిన దుస్స్వప్నవృత్తాంతమును
రాక్షసులకుఁ దెలిపి దేవతలమీదికి రెచ్చగొట్టెను!

అసురవిహారమునలన ముల్లోకములకును తో భకలెను.
బ్రహ్మయిచ్చిన వరమువలన మహేశ్వరుడుతక్క నొక్క
బాణముచేఁ నీపురములను దహింపగలవాఁడు లేడని దేవత
లెరింగి శంకరుని శరణొందిరి. ఈశ్వరుడు తన విజయయాత్ర
కనువైన రథమును నిర్మించుకొనిరండని దేవతలకాజ్ఞ
యిచ్చెను. దేవతలు రథమునిట్లు నిర్మించిరి.

—♦ ది వ్య ర థ ము ♦—

రుద్రుని పార్శ్వచరు లిద్దరు కూబరకములయిరి. మేరు
శిఖరమధిష్ఠాన మయ్యెను. (రథ మధ్యభాగ మన్నమాట)
అక్షము మందరమయ్యెను. (బండి చక్ర)ముయొక్క కుంచము,
ఇరును) చంద్రసూరులు బంగారు చక్రము వెండి చక్రము

లై 3. శుక్లకృష్ణపక్షములు రెండుచక్రముల అంచులఁ గావించిరి. (నేమి) కంబళాశ్వతరులను సర్పములచేఁ గట్టబడినది. శుక్రాదిగ్రహములిందు సహాయులై యుండిరి. ఆకాశము వరూధము (తోటై) యయ్యెను. † గంగ, సింధు, శతద్రు, ఇరావతి, నితస్థ, విపాశ, యమున, గండకి, సరస్వతి, జేవిక సరయు, అను నదులు రథమునందడుగున పరచిన కమ్ములుగా (వేణువులుగా) నుండెను. వామకీప్రభృతి సర్పకులములు బాణములయ్యెను. సురస, సరమ, కదుగ్రీవు, వినత, శుచితృష, బుభుక్ష, మృత్యువు, బ్రహ్మవధ్య, గోవధ్య, బాలవధ్య అనునవి గదలుగను శక్తులుగను నిందుండెను. కృతయుగము యుగము (కాడి) అయ్యెను. స్వర్ణకుండలధరులై చతుర్వర్ణములవారు సవిలాసముగా నందధిష్ఠించిరి. వేదములు నాలుగు గుఱ్ఱములయ్యెను. అన్నాది దానములు గుఱ్ఱముల కలంకారములై యుండెను. పద్మద్వయము తక్షకుడు, కర్కోటకుడు, ధనంజయుడను నాగులు గుఱ్ఱముతో కలకుచ్చు లైరి. ఓంకారమునుండి పుట్టినమంత్రములు, యజ్ఞములు క్రతువులు, ఉపద్రవములు, వాని శాంతిక్రియలు పశుబంధేష్వులు మొదలైన వన్నియును మణులుగా, ముత్యములుగా, పవడములుగా

† “ఆదిద్యయం పక్షయంత్రం యంత్రమేతాశ్చ దేవతాః”

కృతం ద్విజిహ్వనయనం త్రివేణుం శాతకాంభికమ్.

మణిమస్తేంద్రనీలైశ్చవృతంహ్యాప్తమమైశ్శురైః

భృతరాష్ట్రైశ్చ యే నాగాస్తేచ వేద్యాత్మాకా కృతాః

అర్థమచింత్యమా.

నా రథము వలంకరించినవి. ఓంకారము కొరడా యయ్యెను. వచ్చారము దాని యగ్రముయ్యెను. శివీవాలి, కుహువు, రాక, అనుమతి, యనునవి కల్లెములయ్యెను. నానావర్ణములగు పతాకలు ఋతువు లయ్యెను. ధనువు సంవత్సరముయ్యెను. అంబి కతోఁ గూడి అజర వింటినారియయ్యెను. కాలము రుద్ర రూపము. అది సంవత్సరాత్మకము. అది ధను స్సయినపుడు రుద్రుని భార్య 'ఉమ' అజర యను పేరుతో వింటినారి యయ్యెనని యర్థము. ఆమెయేకాలరాత్రి. త్రిలోచనుఁడు త్రిపు రములను సగర్భముగా దహించుట కుపయోగించిన బాణము విష్ణుసోమగ్నిరూపమై (దేవతాత్రయాత్మకమై) యుండెను. బాణముఖ మగ్నియయ్యెను. బాణశల్యము తమోహరుండైన సోముడయ్యెను. బాణముయొక్క తేజస్సు విష్ణువయ్యెను. వాసుకి యను సర్పరాజు తేజోవృద్ధికై దానియందు విషము ప్రసరింపఁజేసెను. దానివలన వీర్యవృద్ధియయ్యెను. ఇట్లాదివ్య రథమును సజ్జితమొనర్చి దేవతలు పరమేశ్వరుఁడు సమర్పిం పగా శంకరుడది మాటిమాటికిఁ దిలకించి బాగుబాగుని పలు మారులు కొనియాడెను. మరియును మీరెట్టి రథమును సిద్ధ మొనర్చిరో యిందులకు తగునట్టి సారథినిగూడ కల్పింపుడని పలికెను. దేవదేవుని పల్కులు దేవతల కీ యీటెపోటుల ట్లయ్యెను. సారథి యెవ్వడని మిగులఁ జింతించిరి. విష్ణునికంటె మరొక్కఁడు కన్పింపఁడు. అతని నుపాసించి బాణమునందు నిల్పితిమి. అని దేవతలు పర్వతాఘాతమునఁ జలించు వృషభరాజములట్లు నిట్టూర్పు పుచ్చుచు సంక్షోభించిరి. బ్రహ్మ స్వయముగా నావిర్భవించి సారథిసగుమనని

పగ్గములఁ బట్టుకొనెను. అంత దేవతలు సింహనాద మొనర్చిరి, బ్రహ్మ రథ మధిష్ఠింపగనే విశ్వేశ్వరుడు చక్కని సారథి దొరకెనని తాను రథమెక్కెను. ఈశ్వరుఁడెక్కగనె గుఱ్ఱములు భారము నోర్వలేనివై మోకాళ్ళతో భూమిపై దిగఁబడినవి. ధూళి రేగెను. శంకరుఁడు చూచి. సుపుత్రుఁడు దుఃఖితులైన పితరులను లేవదీయునట్లు వేదరూపములైన యా గుఱ్ఱములను లేవనెత్తెను. అంతట సింహనాదముల దిక్కులు పిక్కటిల్లెను. జయజయధ్వానములెసంగెను. స్వయంభువు ఓంకారమయమైన కొరడాగొని గుఱ్ఱములను నడిపించెను. అవి భూమ్యాకాశముల నొక్కటిగావించునా యనునట్లు నడువసాగినవి. నందీశ్వరుఁడు జెండాకట్ట నూతగాఁగొని నిలువఁబడెను. భార్గవాంగిరసు లిద్దరును దండధరులై సూర్యునివలె వెలుంగుచు రథచక్రములను రక్షించుచుండిరి. శేషుడు బాణహస్తుఁడై రథమును, బ్రహ్మాసనమును గాపాడుచుండెను. యముడు మహిషము నధిష్ఠించె. కుబేరుఁడు వ్యాళమును, దేవేంద్రుడు గజమును, గుహుఁడు పురివిచ్చి కిన్నరునివలె కూయునెమలి నధిష్ఠించి తండ్రరథమును వెంబడించిరి. నందీశ్వరుఁడు వెనుకను పార్శ్వములందును గూడ రక్షించుచుండెను. ప్రమథగణము లగ్నులవలె వెలుంగుచు శంకరరథమును, వెంబడింగిరి. భృగు, భరద్వాజ, వశిష్ఠ, గౌతమ, కృతు, పులస్త్య, పులహ, మరీచి, భార్గవాంగిరఃపరాశరాగస్త్రాత్రీ ప్రముఖులైన మహర్షులు నజేయుఁడు నజుఁడు నగు మారుని విచిత్రాలంకారములగు నచనములచే వినుతించిరి. రెక్కలతో నడచు బంగారుకొండవలె రథ మాకసమున విహరించెను.

ప్రమథగణములు సజలజలదములవలె గర్జించుచు రథమును చుట్టుకొని నడచిరి. తిమితిమింగలావృతమగు సముద్రమువలె, పిడుగులుపడునంతటి ధ్వనికలదియై రథము నడచెను.

అద్భుత రథాసీనుడై మంగళాకారుడై శంకరుఁడు బయలుదేరగానే నారదుఁడు మయునికడ కరిగి పూజింపఁజేయఁజూపుటలక్షణములను వర్ణించి పిరికిమందు పోసెను. మయుడు శంకరుని శరణొందెను. త్రిలోచనుఁడది యెరుగనేయెరుగఁడు. ఐనను మయుని యభిలాష ప్రార్థనామాత్రముచేతనే నెరవేరెను.

శంకరుఁ డిలా వృతమున విడిచిచేసెను. ఇంద్రుని ద్రిపురముల మీఁదికి పంపించెను. దానవులు తారకాసురునితో వెంబడించి యుద్ధమునకు నడచిరి. అఖండమైన యుద్ధమారంభమయ్యెను. విద్యున్నాళియును, నందియును తలఁబడిరి. దేవేంద్రుఁడు వానిని దుదకు సంహరించెను. అవ్వల తారకాసురుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చెను. ప్రమథగణములు వాని ధాకకోర్వలేక పోయిరి. వాఁ డీశ్వరసైన్యము నొక్కుమ్రుడిని దహించెను. మయుఁడు మాయాబలముచే శత్రుసంహారమునకుఁ బూనుకొనెను. దిక్పాలురు యుద్ధమునకు నడచిరి. మయుడు దేవబలమును ప్రహరించి మాయాబలమున విజృంభించి తనపురమునకు మరలెను.

మఱియు వాఁడు రాక్షసపరివారముతో కలిసి సమాలోచన జరిపెను. ఉత్తవౌషధులతోఁ గూడి అమృతరస పూర్ణమైన యొక దిగుడుబావిని సృష్టించెదను. అని పలికి

సంజీవనౌషధులతో బ్రహ్మ రంభను సృష్టించి నట్లాకబావిని సృష్టించెను,

చంద్రకిరణసదృశమైన జలము కలిగి పరిమిళితమై గుణపూర్ణయగు నంగనవలె నది ప్రకాశించెను. చిత్రరూపమైన కథవలె నది సోపానపరంపరతో రాణించుచుండెను. విద్యున్నాలి మొదలగు రాక్షసుల నందు ముంచి లేవనెత్తగనే యప్పటికప్పుడే హోమము చేయబడిన యగ్నివలె వెలుంగుచు రాక్షసులందుండి బయల్పడలిరి. విద్యున్నాలి యట్లు లేచి వెంటనే రుద్రునితోఁగూడ నంది యెక్కడ ? ప్రమథులనెడి నక్కలెక్కడ ? మనకు దయ యెక్కడిది ? అని గర్జించుచు యుద్ధసన్నద్ధుడయ్యెను. మయుఁడును వానింగని కంట తడి పెట్టుచు స్తుతించి నా జీవితము నినాధారపడియున్నది. అని వాని నుత్సాహపరచెను. అవల భయంకరమగు యుద్ధ మారంభమయ్యెను.

విద్యున్నాలి యమృతరసపూర్ణమగు బావినుండి లేచి పరివుప్పినొంది దేవదేవుని రథముమీఁదికి నడచెను. త్రిపురము లందు మరల భేరిశంఖనినాదము వినిపించె. భూమి కంపించెను. రథము భూమిలోనికిఁ గ్రుంగెను. రుద్రుఁడును, సారథి యగు బ్రహ్మయును గూడ సంతోభించిరి. వా రధిష్ఠించిన యాదివ్యరథము నిలువక సంచరించెను. ధాతుక్షీణత వచ్చినపుడు శరీరము శిథిలమైనట్లు, గ్రీష్మకాలమున జిన్నగుంటయెండినట్లు, అపకారముగాఁ బరిణమించిన స్నేహము ట్లాదేవదేవుని రథము శిథిలమైపోఁజొచ్చెను. దిగబడిపోవుచున్న త్రిలోకరూప

మగు నారథమునుగని బ్రహ్మవెంటనే మీఁది కెగిరి యఖండ ప్రాణశక్తితో నుద్ధరించెను. బాణమునం దధిష్ఠించియున్న విష్ణువు బయటపడి, వృషభరూపముధరించి రథమునుద్ధరించెను. తారకుఁడు తెక్కలున్న పర్వతము క్లెగిరి బ్రహ్మమీఁదబడగా నతఁడు ములుగోలను తొట్టిలోఁబెట్టి నిట్టూర్పులు విడచెను. విష్ణువు వృషభమూర్తియై దైత్యబలమును జూచి చెండాడి తి్రపురములందుఁ బ్రవేశించెను. కలువలు, తామరపూవులు మొదగువానిగూడి మేఘమండలాకృతమైయున్న దిగుడుబావి యందలి యమృతమునంతను సూర్యుడు తమంబునట్లు పీల్చివైచెను. మరలవచ్చి శివబాణమునందు నిల్చెను. అంతట తారకుఁడు సహరించిన సురబలములు నిహతిములై పురంబుఁబొచ్చియు నిజపు కానరైరి. మహేంద్రుఁడు నంది, కుమారస్వామి, గణాధిపతి ప్రభృతులు సింహనాదము లొనర్చుచు జయప్రశంసచేయుచు నిలువఁబడిరి.

మయుఁడు మఱిలసభచేసెను. అమృతరక్షకులువచ్చి యమృతరస మింకినవార్త మనవిచేసిరి వృషభమొక్కటివచ్చి త్రాగివేసినది కాని యా రూప మెవ్వరిదో దెలియదనిరి. మయుఁడది విష్ణుపుత్రుఁడు నన్యులు చేయరని చేయలేరని నిశ్చయించెను. మనమందరము సముద్రమునందు దాగి యుందుమనెను. త్రిపురాసులందరు మయుని యానతిచే సముద్రమున దాగిన వార్త దేవతలు బ్రహ్మకెఱిగించిరి. రథ ముచటకే. సడపింపు మనిరి. పశ్చిమసముద్రమునకు దేవబృందము విజయయాత్ర సాగించెను.

ఇంతిమిడు దేవగణములతో సాగరగర్భమున యుద్ధ మారంభించెను. తారకుడు దేవరథము వెంటబడించి తీవ్ర యుద్ధమొనర్చెను. హరుణొకపాదమున ఋగ్వేదమయ్యైన గుఱ్ఱము పీపునందును రెండవ పాదము వృషభముమీదనుంచి నిలువబడి త్రిపురసంహార సమయమునకు నిరీక్షించుచుండెను. శివపదముంచుటవలన నపుడా గుఱ్ఱము పొదుగును, వృషభము దంతములును రాలిపోయెనట. అది మొదలుగ లోకమున గుఱ్ఱములకు పొదుగును, వృషభములకు దంతములు నిగూఢములై కనిపింపకున్నవట. సందీశ్వరుడు తారకుని గట్టి తీసి కొనివచ్చి శివసన్నిధిని నిల్పెను. మఱియు తన గండ్రగొడ్డలిని వాని శరీరముపై నూరి పడనుజెట్టెను. వాడును దప్పించు కొని యెదురు తిరిగెను. మయుడును విద్యున్నాళియు మరల విజృంభించిరి. మయుడు సర్వవిధముల మన మీపురముం గాపాడుకొందమని రాక్షసులకు హెచ్చరిక చేసెను. ప్రబోధ సమయమున త్రిపురములందలి యసురకోటి చంద్రోదయము నంతట యధేచ్ఛా విహారములతో నంగనలతోఁ గీడించిరి.

(చూ. వర్ణన అధ్యాయము 139)

సూర్యోదయము కాగానే మరల యుద్ధమారంభ మయ్యె. భయంకరమైన యయుద్ధమున సందీశ్వరుడు విద్యున్నాళిని సంహరించెను. మయుడు దిక్పాలుర నెదిరించి తీవ్రముగాఁ బోరుచుండెను. ప్రమథగణముల దెబ్బలకుఁ దాళ జాలక యసురులు త్రిపురములకుఁ బారిపోయిరి. దేవసైన్యమున శంఖములు, భేరులు, పిర్రలములు మ్రోయించిరి. సింహగర్జ

నము లొనర్చిరి. అంతట ఋష్యయోగము వచ్చెను. త్రిపురములు నశించుట కది యనుకూలమయిన సమయమయ్యెను. అంతట హరుండు దేవతాత్రయతేజోమయంబైన బాణమును త్రిపురసంహారార్థముగాఁ బ్రయోగించెను. అది వదలగానే యాకాసమంతయు సూర్యునిచే నెలింగి, బంగారురంగుగల దయ్యెను. శివుఁ డట్లు తీవ్రమైన బాణమును విడిచి వెంటనే కష్టము, కష్టము అయ్యయ్యా! ఎంతపనిచేసితి నని యాకాసం దించెను. నందీశ్వరుం డిది యేమని ప్రశ్నించెను. చంద్రశేఖరుం డా ద్రుడైనట్లు దోచి నందింగని, “నా భక్తుడు మయుడు కూడ యిందు దగ్ధుండు కానోవు?” అన నంది త్రిపురములం బ్రవేశించి మయునింగని, ఓయీ! త్రిపురనాశనము దారుణముగా సంభవించినది. నీ విపుడున్నయింటితోఁ గూడ లేచిపోము. నేను జెప్పుచున్నాను. అనివంతనే మయుండు, శివభక్తుండు గావున నందీశ్వరుని మాటచే నటనుండి తొలంగి పోయెను. శివబాణ మెండు టాకునట్లు త్రిపురములం గాల్చి వైచెను. అగ్ని, సోముడు, నారాయణుండు నను మూడుమూర్తుల యంశములను ధరించి యది మూడుపురములం బూది యొనర్చెను. దుష్టుడగు పుత్రుని దోషముచే కులములు దగ్ధములయి నట్లు త్రిపురములు వినాశమొందెను. త్రిపురదాహమున రాక్షసులు, స్త్రీలు, బాలుకు పొందిన దురవస్థవర్ణితమైనది. చూ. 140 అధ్యాయ. శ్లో. 55 నుంచి 78 శ్లో. వరకు) మయు డట్లు పారిపోయి, ధ్రువస్థానమున వసతిగొని యుండెను. కాని యట నిలువలేక ఆప్తోర్యాములను దేవతలుండు లోకముల

కేగెను. అటఁగూడ నిలువరాదయ్యెను. అంతట మయుఁడు కోరిన శంకరుండు వానికొక గృహము నిర్మించి యిచ్చెను. ఇంద్రుండు వానితో వైరము మానుకొనెను. శంకరుని బూజించెను. సర్వదేవతావందితుండై పరమేశ్వరుండు బ్రహ్మాది దేవతల నాదరించి, యంతర్హితుండయ్యెను. ఈ కుద్రవిజయమును జదివినవారును, విన్నవారును సర్వకార్య జయమునంది యీశ్వరు ననుగ్రహము వడయుదురు.

—♦ యజ్ఞములందు పశుహింస తగునా? ♦—

(తౌతాయగ వివర్ణ)

ఋషు లిట్లుడిగిరి. త్రేతాయుగమున యజ్ఞము లెల్లు సాగినవి. తెలుపు మన నూతుండిట్లనియె. ఇంద్రియాత్మకులైన దేవతలు యజ్ఞములందు హవిర్భాగములు గ్రహించుటకు రాగా, అధ్వర్యుఁడు ప్రైషయిచ్చిన సమయములో మహర్షులు ఋషులందరును నిలుచఁబడి, దీనములయిన పశువులను జూచుచు, విశ్వభుక్కును నింద్రు నిట్లు ప్రశ్నించిరి. “యజ్ఞ విధియేమి? ఇది ఘోరమైన యధర్మము. ధర్మము కొఱకు హింసచేయుటయేమి? ఇది క్రొత్తదారిగానున్నది. ధర్మభిన్నమైన యిప్పని నీవారంభించితివి. హింస ధర్మమని యొక్కడను జెప్పఁబడలేదు. కావలయునన్న నీవు యజ్ఞము నాగమవిధానమున నాచరింపుము.” అన నింద్రుడు మానమోహవశుడై వారి మాట నంగీకరింపఁడయ్యెను. అంతట వారికి తీవ్రమైన వాదము జరిగెను. మహర్షు లింద్రునితో వాదించుటకుఁ చాలకపోయిరి. తుదకింద్రునితో సంధిసేసికొని,

యాకననుండున్న వసువుంగని (ధ్రువుని) మధ్యవర్తిగా నిడికొని, నీ యభిప్రాయ మిమ్మని ప్రశ్నించిరి. అతడు వారి బలాబలములను గమనింపక వేదశాస్త్రములను మాత్ర మనుసరించి యజ్ఞ తత్త్వ మిట్లనియె.

ఉపసీతులు యజ్ఞముచేయవలెను. పవిత్రములయిన పశువులచేత, ఫలమూలములచేతను యజ్ఞము చేయనగును. యజ్ఞమునకు హింసస్వభావమని నాకు దర్శనములందు గనిపించుచున్నది. *తారకాదినదర్శనములయిన మహర్షులు ధీర్ఘములయిన తపస్సులుచేసి హింసలింగములయిన యీ మంత్రముల భావించియున్నారు. అప్రమాణమునే నేనును చెప్పితిని. కావున మీరు శాంతివహింపుడు. ఓ ద్విజులారా! మీ మీ మంత్రవాక్యములే ప్రమాణములగునేని యట్లే యజ్ఞమును బ్రసరింపజేయుడు. అన్నమాట మాత్రము తప్పకూడదు. (యజ్ఞ సకల్పముచేసి పొరపాటు పడకూడదని భావము) ఈ వాక్యమునువిని తమ బుద్ధి కొలచి విచారించి వారు రాజును శపించిరి. (వసువు నన్నమాట) వారి శాపముచే నూర్ధ్వలోక సంచారియగు నాతడు పాతాళలోకమునఁ బడిపోయెను. ఎంత తెలిసినవాడయిన ధర్మసంశయమును దనంతటతా నొక్కడగు నిర్ణయించి చెప్పరాదు. ధర్మమునకెన్నో రకములయిన వాడి యున్నది. ధర్మగతి దురోభధ్యము. ఎవ్వఁడైన ధర్మ మిది యింతే యని

* తపోదృష్టిచే తారకలను అనగా నక్షత్రముండలమును గనిపెట్టి నవారని యర్థము.

నిశ్చయించి చెప్పటకు శక్యముగాదు. అట్లు చెప్పంగలవారు దేవతలు, ఋషులు, స్వాయంభువు, మనువు అనువారు మాత్రమే కావున యజ్ఞమున హింస యవసరములేదు. ఋషులు మున్ను చెప్పియున్నారు. కోట్లకొలది ఋషులు తమ తపస్సులచే స్వర్గమునందియున్నారు. కాన హింసా యజ్ఞమును మహర్షులు ప్రశంసింపరు. ఉంఛమా, దుంప, పండు, ఆకుకూర, ఉదకపాత్రము మాత్రము తమకుఁ గలిగినంత యిచ్చి స్వర్గము నందినవారు గలరు. అద్రోహము, అలోభము, దమము, భూతదయ, శమము, బ్రహ్మచర్యము, తపస్సు, శౌచము, అనకోశము (జాలి) ఓర్పు, ధైర్యము, సనాతనధర్మమునకు మూలములు. ఇవి యందరికిని లభ్యము లయ్యెడి గుణములుకావు. ద్రవ్యము, మంత్రము అనువానితో గూడినది యజ్ఞము. సర్వసమత్వ రూపమయినది తపస్సు. (సమరసదృష్టి) యజ్ఞ ములచే దేవతల నందఁగలుగును. తపస్సుచే వైరాగ్యము రూపొందఁగలుగును. రూఢమైన వైరాగ్యముచే బ్రకృతినిజయించి కర్మసన్యాసమువలన బ్రహ్మను, వైరాగ్యము వలనఁ బ్రకృతిలయమును, జ్ఞానమువలనఁ జైవల్యమును బొందును. ఇవి యైదుగతులు చెప్పఁబడియున్నవి. ఇట్లు యజ్ఞ ప్రవృత్తి విషయములో స్వాయంభువాంతరమున దేవతలకు, ఋషులకుఁ బెద్ద వివాద యేర్పడెను. తపస్సిద్ధులయిన బ్రహ్మ క్షత్రియులెందరో వినఁబడుచున్నారు. వారు ప్రియవ్రతోత్తాన పాదులు, ధృవుఁడు, మేధాక్షి, వసువు, సుధామ, విరజాడు, శంఖపాత్తు, రాజసుఁడు, ప్రాచీనబర్హి, పర్జన్యఁడు, హవిర్ధా

నుడు మొదలయినరాజులు, వీరందరు రాజరులు. అందుచే
యజ్ఞముకంటెఁ దపస్సు సర్వకారణములచేతను గొప్పదిగా
ఁననది. బ్రహ్మ యీ సృష్టి తపస్సుచేతనే కావించెను.
సర్వము తపోమూలమే కాని యజ్ఞమూలము కాదు. తపో
రూపమైన యజ్ఞమే స్వామిభువాంతరమునఁ బ్రవృత్త
మయ్యెను.

—† ద్వాపరయుగస్వరూపము †—

త్రేతాయుగధర్మము లన్నియు మారిపోవును,
శ్రుతులు స్మృతులు రెండువిధములై పోవును. నిశ్చ
యార్థము తేలకుండపోవును. అందుచే ధర్మతత్త్వ ముండదు.
ద్వాపరమున వర్ణాశ్రమాది ధర్మములు తారుమారయి
కలితఁ బూర్తిగా నశించును. ఇందు ఒకచేదము నాలుగు
విభాగాలు లగును. దృష్టివిభమముగల ఋషిపుత్రులు
వేదములను భిన్నభిన్నము లొనర్తురు. వారు బ్రాహ్మణాదులను
జేర్చి, స్వరక్రమములనుఁ దారుమారొనర్చి ఋగ్యజుస్సామ
సంహితలను సంగ్రహమొనర్తురు. బ్రాహ్మణము, కల్పనూ
త్రములు, భాష్యవిద్యలు, మొదలైనవి భిన్నార్థములై
చెడును. ఆధ్వర్యవ మొక్కచే మును పుండెను. అధ్వర్యునికి
సంబంధించిన పోక్తియ ద్వాపరమున సామాన్యవిపరీతార్థము
లచే వ్యాకులమైపోవును. అధర్వణ సామమంత్రములు కొన్ని
లుప్తములై, పెక్కు వికల్పములకులొనై. భిన్నదర్శకులగు
పండితులచేవేదార్థము వ్యాకులమయిపోవును. దృష్టిలోపము,
మరణము, వ్యాధులు, ఉపద్రవములు ద్వాపరమునఁ గలుగును.

త్రికరణములచేతఁ జేసిన సనులవలన నిర్వేదము కలుగును. నిర్వేదముకలిగి దుఃఖనివారణ విచారణకల్గును. విచారణవలన వైరాగ్యము, దానివలనదోషదర్శనము దానివలన జ్ఞానోదయము కలుగుచుండును. ఆయుర్వేదము, జ్యోతిషము, అర్థశాస్త్రము, హేతుశాస్త్రము, కల్పసూత్రప్రక్రియ, భాష్యవిద్యలు, స్మృతులు, ప్రస్థానములు మొదలయినవాని కెన్నో వికల్పములు విరుద్ధాన్వయములు మానవుల బుద్ధిభేదముచుబట్టి యేర్పడును. సర్వభూతములకు కాలము క్లేశకరమగును. లోభము, వాణిజ్యము, యుద్ధము, తత్త్వములయందనిశ్చయము. వేదశాస్త్రనిపర్యాసము, వర్ణసాంకర్యము, కామద్వేషములు కల్గును. వేము సంవత్సరములు పూర్ణాయుర్దాయమగును. మనోవాక్కాయములచే నతికష్టముమీద వార్త జరుగును.

—♦ కలియుగ స్వరూపము ♦—

మనోవాక్కాయములచే *వార్త సిద్ధింపనే సిద్ధింపదు. కలిలో రోగములు హెచ్చు. ఆకలిభయ మెక్కువ. అనావృష్టి భయము కల్గి దేశములు తారుమారగును. గర్భమునందో, యావనమందో, యీడుగడచియో, మధ్యకొమారమింకో, ప్రజలు చనిపోదురు. అల్పతేజస్కులు, అల్పబిలులు, పావులు, మహాకోపులు, అధర్మపరులు, అసత్యవ్రతపరులు, దుర్మాగములు, దురధ్యయనములు, దురాగమములు, దురాచారములు గలవారైన విప్రులచేయు కర్మదోషమువలన ప్రజలకు భయ మావేశించును. హింసాదిదుర్గుణములు పెచ్చుపెరుగును. వేదాదులఁ బఠింపరు, క్షత్రియులు

స్త్రీశ్శ్యులతోపాటు సంచరింతురు. శూద్రులకు బ్రాహ్మణులతో మంత్రనిమిత్తమైన సంబంధమేర్పడును. శయనాసనభోజనాదులలో శూద్రసంసర్గము కలుగును. రాజులు శూద్రబహుళులు. పాపప్రవృత్తికలవారు. కామాయముల ధరింతురు. * గోచీలు పెట్టరు. కపాలముల ధరింతురు. జీవనార్థము, వేదధర్మ వేషములు దాల్చి కొందరు దేవవ్రతస్థులట్లు చరించుచు ధర్మమును జేతురు. శూద్రులు ధర్మార్థనిష్ఠులై వేదములఁ బఠింతురు. శూద్రజలయిన రాజు లశ్వమేధయాగము లొనర్తురు. స్త్రీలను బాలురను గోవులను జంపి, యొండొరులఁ జంపుకొని ప్రజలు నశింతురు. దుఃఖమయ లోక మల్పాయుష్కము. దేశమునుండి దేశమునకు లేచి పోవుట రోగపీడ హెచ్చుగానుండును.

—♦ తారకాసుర చరిత్ర ♦—

ఆశ్చర్యకరమును పుణ్యావహము నగు తారకాసుర వృత్తాంతము, కుమారస్వామి జన్మవృత్తాంతమును వినవలయునని ఋషులన్న సూతుండిట్లనియె.

బ్రహ్మమానసపుత్రుండగు దక్షుఁడపజాపతి కరువడిమంది కూతులుగలరు. అందు దితియునునామె కశ్యపునిభార్య. ఆమె ఇంద్రజేతయగు గుమారు నిమ్మని భర్త నడిగెను. వేయేండ్లు నియమముగా నున్నచో నీ కోరిక కొడు కుదయించునని యతడు చెల్పెను. ఆమెయు పదేండ్లు వెలితిగా వ్రతమునడపి

ఇందుని కాసంగతి తెల్పి, చరణము లిడుచోట తలపెట్టుకొని పరుండెను. ఆ ధర్మలోపమును గ్రహించి యిందుని డామె గర్భమును వజ్రాయుధముచే నేడు తునుకలు చేసెను. ఒక్కొక్కటి మరల రెండేసి తునుకలు గావించెను. దితి మేల్కొంచి యేమిరా? క్రూరుడవై యిట్టి ఘోర మొనరించితివని నిందించిన వాడును చేతులుమోడ్చి, పగటివేళ నిద్రించితివి, అదియును వ్యత్యస్తముగాజరిగెను, అందుచే నీ గర్భమును ఛేదించగలిగితిని. వారు నలుబదితోమ్మండుగురు సుతులుగా నీ కుండుంచి ఆకసమునఁ జరింతురు. వారే మరుత్తులుగా ప్రసిద్ధిగాంతురు. అనితెల్పిన నామె మరల భర్తకడకేగి శక్రహంతయుగు కొడుకు నిమ్మనియే, పదివేలయేండ్లు నీవు తపస్సుచేసిన వజ్రశరీరియుగు కుమారుని వజ్రాంగుఁ డనువాని బడయుదువు పొమ్మని కశ్యపుడనుగ్రహించె.

అట్లే కుమారుఁడుదయించె. ఆమె వాని నిందసంహారమునకుఁ బురికొల్పెను. వాడు, సహస్రాక్షిని బంధించి తల్లి కడకుఁ గొనివచ్చెను. ఇంతలో బ్రహ్మవచ్చి వీనిని వదలివేయుము. వీడు నీకెందులకు? వీడు బ్రతికియు చచ్చినవాడే. చిక్కినక్కయున్న వీనిపై నాగ్రహించుట నీవంటివానికి దగదన, నాకేమియు పనిలేదు. కాని తల్లియాజ్ఞ నిర్వర్తించితిని. ఇప్పుడు నీమాటచే వీనిని వదలెనని వానిని వదలెను, బ్రహ్మ వరాంగియును కన్యను సృజించి భార్యగా వానికిచ్చెను. వాడు నామెతో తపంబునకేగ. వేయేండ్లు తలక్రిందుగాఁ దపంబొనర్చె, వానిభార్యయు నిరాహారయై

ఘోరమైన తపంబుచేసె. ఇందుండిది యెఱిగి, కోతిరూపొంది, యామె యాశ్రమంబును గంపింపజేసెను, మేకరూపున వణకించెను. పామురూపొంది యామె పాదములను బట్టుకొని దూరముగా లాగికొనిపోయెను. కాని యామె చలింపలేదు, పిమ్మట నక్కయై ఆశ్రమమును దూషించెను. మేఘమై యానేల తడిపివేసెను. ఎంతకును మానకున్న వీని దుర్వృత్తి గాంచి యామె తానున్న పర్వతమును శపింపనెంచెను. ఆ పర్వతము నేనుకాదు. ఇంద్రుడు నీకు ద్రోహము చేయువాడని తెల్పెను. ఇంతలో బ్రహ్మ సంతసించి వజ్రాంగునికి వరము లిత్తు నని వచ్చెను. వజ్రాంగుడు బ్రహ్మకు మ్రొక్కి యిట్లనియె.

నాకు రాక్షసత్వమువలదు. నాకు పుణ్యలోకము లక్షయము లగుగాక, తపస్సునందే నాకు కోర్కెకలుగు గాక. శరీరము నిలిచియుండుగాక! అనియడిగిన, బ్రహ్మ వల్లెయనియె. ఆవల వజ్రాంగుడొకలిగొని, తన భార్యకై వెదుక నామె యాపర్వతగుహలో నేడ్చుచుండగాఁగని కారణమడిగిన నామె యింద్రుడని తెలిసి వజ్రాంగుడు కోపించి మరల తపశ్చర్య నూనె. బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై మరల తపమానుటకు కారణ మడిగి, తారకుడను బలవంతుడైన కొడుకు పుట్టును. వాడు దేవతల నుక్కడింప గలవాడని తెలిపివెడలిపోయె. తారకుడవ్వలదనించె. వాడు పుట్టినతోడనే ప్రచండవిక్రముడై, రాక్షసరాజ్యాభిషిక్తుడై యెసంగె.

పిమ్మట దేవతల జయింతునని, రక్కసులసహాయమున నొకరహస్యమైన గిరిగుహలో తీవ్రతపంబునీసి, మానమానమునకు తినమేని మాంసము నన్నిలో హోమముచేయ నారంభించెను. సురలడలిరి; లోకములు తల్లడిల్లెను. బ్రహ్మహర్షించి వచ్చి వరముకోరుమన నెవ్వరికింగాని శంపవలనుగాని యిట్లు వరంబువేడె. బ్రహ్మ “మృత్యు వెవ్వరికిం దప్పదు. కాన దానిం దప్పించి మరొక్కటివేడు” మన నేడురోజులు వయసుగల శిశువు నన్ను జంపువాడు గావలెనని కోరిన విధి సరి యనియె.

అవల వాడు ముల్లోకముల జయించె. దేవతలు వంది మాగధులై వాని విజయము గానముచేయుచుండిరి. రణపండితుని వాని సంహరింప కార్తి కేయు డవతరించె. ఇదివిని తోలుత బ్రహ్మయిచ్చివరము నెంచి, మతిచలించి, సేనల గూర్చుకొని తొలియుద్ధంబునకు నడచె. కుమారునిగాంచి యిట్లనియె. ఓరీ ! నీవు శిశువవు, బంతిచూడుకొనుటకుగాని కలహమాడుటకు రాకుము. దానవుల నెఱుగవు, కుఱ్ఱతనముచే నీబుద్ధి యిట్లు పెడతలబట్టినది. అనవిని కుమారస్వామి ఓరీ! తారకా! శాస్త్రార్థముచేయుచున్నావు. శాస్త్రములచే బ్రయోజనము యుద్ధములందు గానము. నేను శిశువునని యేల గేలిసేసెదవు ! కాలసర్పము శిశువుగాదా ! బాలభాస్కరుడు కన్నెత్తిచూడ వలనుపడునా ? అల్పాక్షరము గలది మంత్రముకాకున్నదా ? అని కుమారుడనునంతలో తారకుడు ముద్గరము విసరెను. అప్పుడు దేవదానవుల నడుమ యుద్ధం బతిభయంకర మయ్యె. దానవేశుని తీవ్రబలప్రయోగమున సురబలములు బెదరి చెద

రటగని కుమారస్వామి ఆగుమాగుమని శక్తిని బ్రయోగించె, షణ్ముఖప్రయుక్తముగు నాశక్తి వజ్రపర్వతతుల్యమైన యా ఘోరరాక్షసునిహృదయమును జీల్పివైచెను. వాండుప్రాణములు వాసి ధరపై గూలెను. లోకకంటకుడగు తారకుడు గూలినంతనే యమరులకలవిగానిహర్షముచేకూరె, మహాత్సవంబులరె, నిలింపు లన్నిలింప సేనాని నింపుమీర వినుతించిన ర్తించిరి. పెక్కు వరములిచ్చిరి. సుఖంబుగ స్వలోకము నధిగమించిరి. ఈ పవిత్రమైన కుమారవిజయమును విన్నవారును పఠించువారును కీర్తిమంతులై ఆయువు, భాగ్యము, ఆభయము, ద్వంద్వా తీతస్థితి పుణ్యవృద్ధియు గందురు. ఇది సర్వకామాదముగు చరిత్రము, తను ఊయమయినతటి షణ్ముఖసాయుజ్యమునండుదురు.

కుమారస్వామి జనన వృత్తాంతము వినవలతు మన నూతుండు మునులతో నిట్లనియె.

—♦ కుమారస్వామి జననము ♦—

దేవతలు దానవసంహారమునకుఁ జాలిన సేనానాయకుండు కావలయునని భావించి, అతఁ డీశ్వరపీఠ్యసంభూతుఁడుగా నుండినగాని ప్రయోజనములేదని యెంచి మన్మథుని ప్రేరేపించిరి. అతడును హిమవంతుని కనుంగుబిడ్డయై జనించి ఊమ యను పేరొంది తపస్సు చేయుచున్న పార్వతీదేవితో త్రిశూలి తపముచేయుచోటి కరిగి పుష్పబాణము విసరెను. కామవీకార ముదయించుటకు హేతువురసి పినాకి మూడన కంటిమంటచే మన్మథుని భస్మముచేసెను. అవ్వల పార్వతి రూపవిభ్రమములకు హర్షించి యామెను వివాహముచేసికొ

నెను. శంభుడు పార్వతీద్వితీయుడై పెక్కువర్షములు మందర గిరియందు విహరించెను.

అచట గౌరియు చెలికత్తెలంగూడి బాహ్యులుచేసికొని కీడించుచుండెను. ఒకప్పుడు గౌరి పరిమిళితమైన నూనె పూసికొని, నలుగుబట్టుకొని ఆపిండితో నేనుగమోముగల మానవునిగా నొక బాహ్యులుచేసి యాబాహ్యుతో కొంతప్రాద్దు వినోదించి గంగలో పడవేసెను. గంగోదకములఁ బడవైచిన వెంటనే యాబాహ్యు విశాలము నున్నతమునైన శరీరముగల వాడై యొక బాలుఁ డుదయించెను. వానిని బుత్రునిగా భావించి గిరిపుత్రి హర్షించెను. ఆబాలుడు పార్వతీ సుతుడుగా, గంగలో జనించుట గాంగేయుఁడుగా దేవతలచేఁ గొనియాడబడెను.

పార్వతీదేవి మరల పుత్రార్థినియై యశోకవృక్షంకురములఁ జక్కగాఁ బెంచెను. దేవతలును మనులును వచ్చి వృక్షమును కుమారునిగా భావించు విదియేమియని యడిగిరి. ఆమె ఉదకములేనిచోట నూయిత్రవ్వించిన పుణ్యాత్మకుఁడు, నూతనెన్నిబిందువు లుండునో యన్నియేండ్లు స్వర్గసుఖ మనుభవించును. పదికూపములతో సమానమయినది దిగుడుబావి, పదిబావులతో, సమ మొక మడుగు, పదిమడుగులతో సమమయిన వాఁడు కుమారుఁడు, పదిమందికొడుకుల కీడునచ్చునది వృక్షము. ఇది నా మర్యాదయని బదులు చెప్పెను. దేవతలు హరించి వెళ్ళిపోయిరి. ఆవల శంకరుఁ డామెనొకచేతఁ బట్టుకొని యొక సుందరవనమందీరమునకు గొనిపోయిఁ పాచికలాడి కోరిక మీర విహరించెను. అంతనొక కోలాహలము వినిపించెను,

ఇదేమని దేవి యడిగెను. వీరు గణాధిపతులు, ఈ పర్వతమున నాడుకొనుచున్నారు. నాసన్నిధికివచ్చినారు అని తెల్పి గిరిజ గవాక్షమునుండి వారినిజూచెను. వారి యోకారములు పెక్కు తీరుల నుండెను. మృగచర్మముధరించి, తెల్లనిమేచుగలిగి, ముంజ గడ్డితో నల్లిన మేఖలధరించి, మణిశిలకూర్చిన కల్కము ముఖమునఁ బూసికొని, కలువపూలమాలలఁ దాల్చి, మనోహరుడై కంచుతాళముల వాయించుచు, కింసరు లనుగమింప గణములు పాడు గీతముల నవధరించు, నీ ప్రభు వెవ్వరని యడిగిన, పార్వతికి శంకరుఁడు నాకు ప్రియుడైన వీరకుఁడు గణేశ్వరవిభుఁడని తెల్పిన, నదేవి మట్టికుమారుఁడు నాకుఁగావలె ననియె. అంతఁ జంద్రశేఖరుఁ డవ్వీరకుని బిల్చి పార్వతి కిచ్చిన, నామె యా బాలుని దరిఁజేర్చి, ముద్దాడి శిరస్సు మూర్ఛొని, ఒడలు తడవి, దివ్యభూషణముచేతను, కింకిణీ మేఖలాదులచేతను, అందెలచేత హారకేయూరాదులచేతను, లేతచిగుళ్లచేతను, నలంకరించి, రక్షగట్టి, గోరోచనాపత్ర రేఖలందీర్చి యాడుకొమ్ము పొమ్ము, గంగలో దిగకుము, భయంకరమైన యడవుల కాలువెట్టుకుము. అని లాలించి బుద్ధులు చెప్పిపంపిన సతఁడు బాల్యలీలా విశేషముల నా జగ న్నాతీను సంతసింపజేయుచు, స్వర్గాదిబోకముల విహరించు చుండెను.

ఆవల, శివుఁడు, భవానింగని, భూతిసితమైననామేన సీవు నల్లనిమేసితోఁగూడి, చందనతిరువునంటిన పామువలె నున్నానన నామె కోపముచే నాయంతినేను తపంబుచేసి నిన్ను వరించితి

నని యింత తేలిక చేసితివి, నీవలెనేను కుటిలురాలను గాను విషమురాలనుగాను, నీవు విషముకలవాడవని యపఖ్యాతి పొందితివి. దోషాకరుల కాశ్రయముయి, నెత్తిన శూలము దింపుకొన్న నీవు నన్ను నల్లనిదానవని గేలిసేయుదు వేటిగొడవ యని తేచిపోవ నుంకించెను. శివుడును బ్రతిమాలెను కాని భవాని వినక, కోపము విడక, వెళ్ళిపోనుంకించిన నీవెల్ల యవయవ ములచే, తిండికికెదగిన కూతురువే. మేఘ మండలము నాకు లముచేయు, శిఖరములతో, దురవగాహ్యుడైన నీ తిండి వలెనే నీహృదయము కఠినము, దుర్బోధ్యము వంకర మార్గములచే నీతిడు కూడియున్నట్లే నీవుచు కుటిలురాలవై యున్నావని యెత్తిపొడిచె. అందులకు శర్వాణి పాములచే, పెక్కునాలిక లుండుటయు, బూడిదచే, చంద్రునిచే హృదయ కాలవ్యము, ఎద్దుచే, దుర్బోధ్యత్వమును, స్మృతానవాసముచే భయములేకుండుటయు, దిగంబరివగుటచే సిగ్గులేకుండుటయు, పురైల చాల్చుటచే దయలేమియు నీక చెల్లినది. అని నిందించి, శివమందిరమునుండి వెడలిపోయెను.

అట్లేగుచున్న తల్లింగని, గణములు దుఃఖించిరి. వీరకు డిది యేమి జనసి! నేనును నీవెంబడి వత్తునని వెంటబడిన నామె యతని మోమెత్తి కుమారా! అట్లుగాదు పర్వతము మీఁదనుండి పడకుము, నేను నల్లనిదానను, మీ తండ్రి యధి త్కేపించిన నోర్యక తవస్సుచేసి, గౌరినగుట కుత్సహించి పోవుచున్నాను. నేను వచ్చుదనుక నీ వీద్వారమున నుండుము. మీ తండ్రి స్త్రీలంపటుడు. కాన మరొక్కతె యిందు ప్రవే

శింపకుండ చూడుమన నతడట్లే తల్లియానతిచే ద్వారపాలకుడయ్యె.

—* ఆ డి వ థ *—

కాళీదేవి తపంబు చేయుటెరిగి అంధకాసురునికొడుకు తండ్రిని జంపెనని క్రోధముగొని, యీశ్వరుని మందిరములోనికి సర్పరూపమునఁ జొరబడెను. పృథ్వీపుత్రకుండ ననుగ్రహింపుమని బ్రహ్మను వరమడిగి, అది వీలులేదని తెల్పిన రూపము మార్చుకొనుశక్తి నతనివలన వరముగాఁబొందెను. కాన వీడ్చిల్లురూపు మార్చుకొని, యొకబిలము వెంబడి లోనికేగెను. అటుపోయి, యీ రూపమువిడిచి పార్వతీరూపము వహించి శర్వుని మోసపుచ్చ నెంచెను. అవలమరల భయంకరమైన దంతములధరించి శివుని సంహరింప నెంచెను. పార్వతీరూపమున నున్న యీ యసురంగాంచి హరుడు నిజమునుకొని మఱల ప్రసన్నురాలవైతివి. వచ్చితివా నీవు లేకున్న నా గృహము శూన్యముగ నున్న దన, వాడతని యభిప్రాయము గ్రహింప నేరక యేమేమో పల్కెను. శూలి వాని మర్కముగ్రహించి చిఱునవ్వు నవ్వి, పార్వతి గుర్తు లెఱింగినవాడు కాన, ఎడమప్రక్కనున్న పద్మరేఖను గానక వాడు రక్కసుడని యెఱిగి, తానును కపటముగొని, వజ్రాస్త్రమును సంధించి వానిని సంహరించెను.

—* వీ ర కు ని శా ప ము *—

కావలికాచు వీరకుడా సంగతియే యెఱుంగడు. నాగదేవత తన దూతయైన వాయుపుమూలమున దేవి కీ యంశ

మెఱింగించిన నామె, మనస్సులో భేదపడి వీరకునిగని, తల్లి నగు నా యాజ్ఞ నుల్లంఘించి శంకరుని సన్నిధికి స్త్రీలను పోనిచ్చితివిగాన నీకు హృదయము లేని ఒడనుయినరాయి తల్లి యగుగాకయని శపించెను. ఇట్లు శపించినపిమ్మట శ్రోధమూర్తి యగు నయ్యంబమోమునుండి శోపము సింహరూపమున వెలువడెను. ఆ సింహమును పెంపవలయునను బుద్ధి యామెకుతోచెను. అంత చతుర్ముఖుడటకు వచ్చి యేమికావలయునని యడిగెను. నాభర్త నన్న నల్లదానవని పెక్కుమారు లాడిపోసెను. కాన బంగరుచాయమేను గలదాననై, నా భర్త శరీరమునఁ బ్రవేశించునట్లు వరమిమ్మన నతఁజానియె. ఆమె యట్లే భర్త యొక్క సగము శరీరము నాక్రమించెను. నీ శోపముచే జనించిన సింహము నీకు వాహనము కాగలదు. నీ జండాయుండు నిది యుండుగాక. నీవు వింధ్యాద్రికేసుము, దేవతల కార్యము నిర్వహింపుము. పంచాంగుడను వీడు యక్షుడు లక్షనుంది యక్షుల పరివారముతో ని న్ననుగమించును. పెక్కుమాయలు గలవాడని తెల్పిన యుమ పతిసన్నిధికిం జనియె.

వీరకుఁ డయ్యమ్మచుజూచి రూపము మారియుంటచే గ్రహింపనేరక లోనికిఁ బోసీను, మొన్న రాక్షసుడు స్త్రీరూపమున లోనికిగేసినది మొదలుగ మిక్కిలి జాగరూకుడ వగుమని శంకరు డాన యిచ్చినాడు కాన తొలగిపోమ్మన కాత్యాయని, తాను వ్యర్థముగా వీరకుని శపించినందులకు పశ్చాత్తాపపడి ఓయీ! నేను నీ తల్లిని, నీ కిచ్చిన శాపము తప్పదు కాని, నెంటనే మరల నా సన్నిధికి వత్తువుగాని యని యూరడించిన

వీరకుఁ డామెం దల్లిగా నెఱిగి, పెక్కువిధములవినుతించి లోనికిఁ బ్రవేశింపఁజేసె.

—* కు మార స ం భ వ ము *—

శ్రీ కంఠుఁ డామె రాకగని, హాస్యాదులకుంజొర నెంచి, మరలశంకించి యీమెంజంప భయంకర మైనభైరవాకారమును దాల్చిన నామెయు భైరవియై చూపట్టె. ఆమెకు వేయి రూపములు చూపట్టె. ఆవేయిరూపములు ససంహృతములయి నక్షత్ర రూపముపొందిన నామెతో నిశ్శంకముగా శంకరుడు క్రీడించెను. ఇట్లు వారు వేయివత్సరములు రహస్యక్రీడగావించిరి. అత్తఱి దేవతలు శంకరుని దర్శింపవచ్చిరి. వీరకుడిదిసమయము గాద నను, వారు వెడలిపోయి మరల వేయిసంవత్సరముల కగ్నిని శంకరుని చర్య తెలియఁబరిపిరి, అతడు కిటికిసంఘముండి చిలుకరూపముతో లోనికిగి శివాసహితుడైన శివునిజూచెను. శంకరుడును శివమూర్తియైన యగ్నింజూచి యొకించుక కోపముగొని, నావీర్యము సగము దేవియందుంపబడినది. ఇంతలో నీ రాకచే సిగ్గుపడి యూరకున్నది కాన, మిగిలిన సగమును నీవు ద్రాగుమని పలికెను. అందులకు హవ్యవాహనుడు దోసిల్లాగ్ని, యీ వీర్యముద్రాగెను. అందుచే వాని కుక్షియెల్ల యీశ్వరవీర్యము నిండి కడుపుభేదించుకొని వెడలి పుటముబెట్టిన బంగారువలె వెలుంగుచు, నాశ్రమమంతయు పెక్కుయోజనములు ప్రపహించి పెద్ద సరస్సయ్యెను. బంగరుతామరపూలును పెక్కుపక్షుల కిలాకిలారావములును, బంగారువృక్షములునుగలయా చెఱువుం

గని పార్వతీయందు క్రీడించి యా పూవులకొప్పునబెట్టుకొని, శులిక తైలతో, నా మడుపునొడ్డున విలిచియందలి నీరు ద్రావ కోరెను. అంతలో నందు స్నానముచేసివచ్చుచున్న కృత్తికలను నాఱ్వురంగాంచెను. తామరాకుతో పోసికొనివచ్చి యిది నీకిత్తుము. నీకు గలిగిన గర్భము మా కిమ్మని కోరి. నామేన జనించి సర్వావయవసంపూర్ణుడైన నా కుమారుడు మీ కెట్లు కొడుకగునన వారి బాలున కాఱుశిరస్సు లుండనట్లు చేయుదుమన నామె వారిచ్చిన యుడకమును ద్రావినంత నామె యుదరదక్షిణభాగముండి అద్భుతుడు సమస్తలోకముల వెలిగించువాడును సూర్యప్రభలు గలవాడును బంగారు కాంతిగలవాడును నిర్మలమై యున్నతమైన శక్తియును నాయుధము ధరించినవాడునై యాఱుమోముల బాలుడుదయించె. కుత్తితులైన దైత్యులను మారణముచేయఁ బుట్టినవాడు గాన కుమారుడనియు ప్రసిద్ధిపహించె.

అగ్నినుండి స్కందనముపొంది దేవియొక్క యెడమ గర్భమునుండి పుట్టి అరుశాఖలయిన మోములచే కృత్తికలారుగురతోఁగలియుట విశ్వాఁడని షడాననుడునని పేరొందె. చైత్రమాసము బహుళపక్షమున పంచదశియందు రెల్లు వనమున నతడు జనించెను. చైత్రశుద్ధ పంచమినా డాతనిని దేవరక్షకుడుగా నొనర్చిరి. ఆ వష్టియందే గౌఢమాల్యాదులచే ఛత్రచామరాదులచే భూషణములచే దేవసేనానాయకుడుగా బ్రహ్మాండోపేంద్రాది దేవతాబృందములచే పట్నాభిషేకింపఁ బడెను. ఇంద్రుడు తన కుమార్తెయగు దేవసేన సతనకిచ్చి

వివాహ మొనరించె. అగ్ని కేజస్సు నిచ్చెను. వాయువు కామ రూపియగు కోడిని వాహనమనగా ననుగ్రహించెను. పెక్కు దేవతలు పెక్కుపరివారమునిచ్చిరి. సురలు మోకరించి యను పమానమైన స్తుతులచే మతించిరి.

— ♦ ప్రవరానుకీర్తనము, భృగువంశము ♦ —

ఋషుల నామగోత్రములు, వంశములు, వాని సామ్యా సామ్యములు, దెలుపుమన మనువునకు మత్స్యమూర్తి యిట్లనియె,

దక్షయజ్ఞమున మహాదేవుని శాపముచే మహర్షులు దేహములను వీడి మరల జనించిరి. అవుడు శుక్రుడు పదచ్యుతి నందెను. దేవమాతలు, దేవపత్నులకూడ యప్పుడే జనించిరి. బ్రహ్మయగ్నియందు హోమముచేయగా ముందు భృగుమహర్షి పుట్టెను. నిష్పబాగ్గులనండి యంగిరస్సును అర్చిస్సులనుండి (కాంతులనుండి) ఆత్రి, మరీచులనుండి (అగ్ని కిరణులనుండి) మరీచి, కేశుడు, కపిశుడు, పులస్త్యుడు, ప్రలంబుడు, పులహుడు జనించిరి. వసుమధ్యమునుండి వసిష్ఠుడు జనించెను. భృగుమహర్షి పులోముని కుమార్తెను వసించెను. ఆమెయందాటనికీ బ్రహ్మండుగురు యాజ్ఞికులయిన దేవతలు జనించిరి. వారిపేరులు భవనుడు, భౌవనుడు, సుజన్మడు, సుజనుడు, క్రతువు, వసువు, మూర్ధ, త్యాజ్యుడు, వెనుదుడు, ప్రభవుడు, అవ్యయుడు, దక్షుడు, భృగుడు, చ్యవనుడు, ఆపువానుడు, జౌర్వుడు, జమదగ్ని, వాత్స్యుడు, దండి, నడాయనుడు,

వై గాయనుడు, వీతిహవ్యుడు, వైలుడు, శౌనకుడు) యనుడు, జీవంతిక్కుడు, అంభోజుడు. పార్వణి, పై విరూపాక్షుడు, రాహిత్యాయని, వైశ్వానరి, నీలుడు, లుట్టోమో సౌవర్ణికుడు, విష్ణుడు, పౌరుడు, బలాకి, ఐలికుడు, అనంతభాక్తు, మృగుడు, మార్గేయుడు, మార్కండేయుడు, జవి, వీతి, ముండుడు, మాండవ్యుడు, మాండూకుడు, ఫేనపుడు, స్థలపిండుడు, శిఖావర్ణుడు, శార్కరాక్షి, జాలభి, సౌధికుడు, క్షుభ్యుడు, కుత్సుడు, మాద్గలాయనుడు, మాంకాయనుడు, దేవపతి, పొండురోచి, గాలవుడు, సాంకృత్యుడు. చాతకి. సార్పి, యజ్ఞపిండాయనుడు, గార్గ్యాయనుడు, గాయనుడు గార్హాయనుడు, గోపాయనుడు, వాత్యాయనుడు, వైశంపాయనుడు, వైకర్ణిని, శార్దరవుడు, యాజ్ఞేయి, భ్రాష్టకాయణి, లాలాటి, నాకులి, తొట్టేయి, ఉరిమండలుడు, ఆలుకి, సౌచికి కౌత్సుకు, పైంగలాయని, సాత్యాయని, నూలాయని, కౌటిలుడు, కౌచహస్తికుడు, సౌహస్తోక్తి, కౌవాక్షి, కౌసీ, చాంద్రమసి, నైకజిహ్వకుడు, జిహ్వకుడు, వ్యాధాజ్యుడు, తౌహవైరిణుడు, శారద్యతికుడు, నైతిష్యుడు. లోలాక్షి, చలకుండలుడు, వాగాయని, అనుమతి, పూర్ణమామకేకుడు, భృగువు, చ్యవనుడు, ఆపువనుడు, జౌర్వుడు, జమదగ్ని, యనువారి వైదుప్రవరలు. జమదగ్ని, విదర్భుడు, పౌలస్త్యుడు, బైజభృత్తు, ఉభయజాతుడు. కాయని, శాకటాయనుడు, జౌర్వేయులు, మారుతులు అను వారి ప్రవరలు కలవు. భృగు, చ్యవన, ఆపువనులునను ముగ్గురుముఖుల ప్రవరలు.

వివాహం జరిగి కలియరాదు. భృగుదాసుడు మార్గపథుడు, రూపియ్యయిన, కటాయని, ఆవస్తంబి, బిల్వి, నైకశి, దేవత్రాక్షి, గార్దభి, కార్దమాయని, ఆశ్వాని, రూపి, యను ప్రవరలు సంచార్దేయములు. భృగు, చ్యవన, ఆపువాన, ఆర్షిషేణ, రూపి యను నైదు ప్రవరలవారు నన్యోన్య వివాహములు చేసికొనరాదు. యస్క, వీతిహవ్య, మదిత, దమ, జైవంత్యాయని, మాంజ, పిలి, చలి, భాగిల, భాగావత్తి, కాశాపి, కాశ్యపి, బాలాపి, శ్రమదాగోపి, సార, తిథి, గార్గీయ, జాబాలి, పౌష్పాయన, గ్రామాదుల ప్రవరలు త్రాన్దేయములు. భృగు, వీతిహవ్య, రైవస, వైవసుల ప్రవరులు కలియరాదు. శాలాయని, శాకటాక్ష, మైత్రేయ, ఖండవ, ద్రాణాయన, రాక్మాయణ, ఆపిశలి, కాయని, వాంస జిహ్వ లనువారి ప్రవరులు త్రాన్దేయములు. భృగువు, వ్యృశ్వడు, దివోదాసుడు, అనువా రన్యోన్యము కలియఁ గూడదు. ఏకాయనుడు, యాజ్ఞపతి, మత్స్యగంధుడు, పత్య హుడు, సౌరి, చౌక్షి, వైకార్దమాయని, గుత్సమదుడు, సన కుడు, అనునవి యార్దేయ ప్రవరలు కలవు. భృగు, గుత్స మదములను ప్రవరలు నార్దేయములు, ఇవన్నియుఁ బరస్పర వివాహమునకుఁ బనికిరావు. వీరందరు భృగువంశజు లయినట్టి రాజవంశగ్రోతకర్తలు. ఈ గ్రోత కీర్తనమువలన సర్వ పాపములు నశించును.

—♦ అంగిరో వంశము ♦— (196 అధ్యాయము)

మరీచి కుమార్తె సురూప అంగిరసునిభార్య. ఆమె కుమారులు పదిమంది దేవతలు. ఆత్మాయువు, దమనుడు, దక్షుడు, సదుడు, ప్రాణుడు, హవిష్మంతుడు, గవిష్టుడు, ఋతుడు సత్యుడు. అంగిరసు లను వీరు పదిమందియు సోమ పానము చేయువారు. సురూప సర్వేశ్వరులైన ఋషులనుగూడ గాంచెను. వారు బృహస్పతి, గౌతముడు హవర్తుడు, ఉత ధ్యుడు, వాసుదేవుడు, ఆజస్యుడు, ఋషిజుడు వీరందరు గోతకర్తలు ఉతధ్యుడు గౌతముడు తౌలేయుడు, అభిజ తుడు. సార్ధనేమి, తాగాక్షి, క్షీరుడు, కాష్టికి, రాహుకర్ణి, సాపురి, కైరాతి, సామతోమకి, పౌషజతి, భార్గవతుడు, చైరీ డవుడు కారోటికుడు, జీవి, ఉపబిందువు, సురైసిణుడు వాహినీపతి, వైశాలి, క్రోష్ట, ఆరుణాయని సామోతాయని కాసోరు కాశల్యులు, రాహిణ్యాయని, రేవాగ్ని, మూలపుడు పాండువు క్షపావిశ్వకరుడు, అరి, పారికారారి, అనువారు త్రాస్వరేయులు. వారిప్రవరలు:—అంగిరస్సు, సువచోతధ్యుడు ఉశిజుడు అనువారు పరస్పరము వివాహమునకుఁ దగరు. ఆత్రేయాయని, సౌవేష్ఠ్యుడు, అగ్నివేష్ఠ్యుడు, శిలాస్థలి, బాలిశాయని, ఏకేపి, వారాహి, బాష్కలి, సౌటి, తృణకర్ణి, ప్రావహి, ఆశ్వలాయని, వారాహి, బర్హిసాది, శిఖ్రగీవి, కారికి, మహాకవి, ఉడువతి, కౌచకి, ధమితుడు, పుష్పాన్వేషి, సోమ తన్వి, బ్రహ్మతన్వి, సాలడి, బాలడి, దేవరారి, దేవస్మాని, హరికర్ణి, సరిదుభివి, ప్రావేపి, సాద్యసుగ్రీవి, గోమేదగంధికుడు

మత్స్యచ్ఛాన్ద్యుడు, మూలహరుడు, సలాహారుడు, గాంగో
దధి, కారుపతి, కారుక్షేత్రి, నాయకి, జేత్రదాని, జైహ్వలా
యని, ఆపస్తంబి, మాంజవృష్టి, మార్జిపింగలి, వైలుడు,
శాలకాయని, ద్వ్యాఖ్యాయుడు, మారుతుడు, అను వీరి
వ్రవరలుత్ర్యాదేయములు. వారికి ప్రభముడంగిరసుడు, రౌ
డవవాడు బృహస్పతి, మూడవవాడు, భరద్వాజుడు. ఈ
గోత్రములవారు పరస్పరము వివాహములు చేసికొనఁగూడదు,
కాణ్డాయనులు, కోపచయులు, వాత్స్యితరాయనులు, భ్రాష్ట్ర
కృత్తు, రాష్ట్రపీడి, లంద్రదాని, సాయకాయని, శ్రోష్టాక్షి,
బహువీతి, తాలక్పిత్తు, మధురావహుడు, లావకృత్తు, గాలవి,
గాధి, మార్కటి, పౌలికాయని, స్కందసుడు, చక్రి, గార్గ్యుడు
శ్యామాయని, బాలాకి, సాహరి, అనువారు పంచాదేయములు.
అంగిరస్సు, బృహస్పతి, భరద్వాజుడు, గర్గుడు, సైత్యుడు,
పరస్పరము వివాహమునకు తగిరు కపీతరుడు, స్వస్తితరుడు,
దాక్షి, శక్తి, పతింజలి, భూయసి, జలసంధి, బిందుమాది,
కుసీదకి, ఊర్వుడు, రాజకేసి, వాషాడి, శంసపి, శాలి, కలశీ
కంతుడు, కారీరయుడు, కాట్యుడు, ధాన్యాయని, భావాన్యాయని,
భరద్వాజి, సౌబుధి, లఘ్వి, దేవమతి, వీరు త్ర్యాదే
యములు. అంగిరస్సు, దమవాహుడు, ఉరుక్షయుడు, పరస్పర
వివాహార్హులుకారు. పరస్పరాయణి, అపర్ణి, లాక్షి, గార్గ్యహరి,
గాలవి, అనువారు త్ర్యాదేయములు. అంగిరస్సు, సంకృతి,
గౌరవీతి, పరస్పరవివాహార్హులుకారు. కాత్యాయనుడు,
హరితికుడు, కౌత్సుడు, పింగుడు, హండిదానుడు, వాత్స్య

యని, మాది, మేలి, కుబేరణి, భీమవేగుడు, శాశ్వదర్శి,
 అనువారు త్రాన్వరేయులు. అంగిరస్సు, బృహదుక్కుడు, జీవనాశ్వుడు
 పరస్పరవివాహార్హులుకారు, బృహదుక్కుడు, వామదేవుడు,
 త్రివక్తరులు, అంగిరస్సు, బృహదుక్కుడు, వామదేవుడు,
 పరస్పరము వివాహార్హులుకారు. మత్స్యగోత్రజులు త్రిపవరులు.
 అంగిరస్సు, సదన్యుడు. పురుకుత్సుడు, కుత్సుడు, ఇవి
 పరస్పరము వివాహార్హులుగావు. రథీతరులగోత్రములు
 త్రాన్వరేయులు, అంగిరస్సు విరూపుడు, రథీతరుడు,
 వీరు రథీతరుగోత్రులు, పరస్పర మవివాహ్యులు. విష్ణుసిద్ధి,
 శవమతి, భత్పణుడు, కత్తణుడు, వీరు త్రాన్వరేయులు.
 అంగిరస్సు, విరూపుడు, వృషపర్వుడు, పరస్పరవివాహార్హు
 లుకారు. హంసజిహ్వడు దేవజిహ్వడు, అగ్నిజిహ్వడు,
 విరాడపుడు, ఆగ్నేయుడు, ఆస్వియుడు, పరణ్యుడు.
 విహాద్గుతులు, త్రాన్వరేయులు, అంగిరస్సు, తాండి, మాద్గ
 ల్యుడు, పరస్పర వివాహార్హులుకారు. అపాండువు, గురువు.
 శాకటాయనుడు, ప్రాగాధమ (స్త్రీ) మార్కండుడు, మర
 ణుడు, శివుడు, కటువు, మర్కటపుడు, సాథాయనుడు,
 శ్యామానుడు, అనువారు త్రాన్వరేయులు. అంగిరస్సు, అజా
 మీధుడు, కటుడు, పరస్పరము వివాహార్హులుకారు. తిత్తిరి,
 కపిభువు, గార్గ్యుడు, త్రాన్వరేయులు. అంగిరస్సు, తిత్తిరి,
 కపిభువు, పరస్పర వివాహార్హులుకారు. ఋషీడు, భరద్వా
 జుడు, ఋషిచంతుడు, మానవుడు, మైత్రవరుడు, పరస్పర
 వివాహార్హులుకారు వీరు పంచాన్వరేయులు. అంగిరస్సు,
 భరద్వాజుడు, బృహస్పతి, మిత్రవరుడు, ఋషిచంతుడు,

మానవుడు, వివాహార్హులుకారు. భరద్వాజుఁజు, హుతుఁడు, శాంగుఁడు, శైశిరేయుఁడు, వీరు ద్వాప్యముహ్యాయణగోత్రులు. పంచార్షేయులు. అంగిరస్సు, భరద్వాజుఁడు, బృహస్పతి, మాద్గల్యుఁడు, శైశిరుఁడు అను వా రన్యోన్య వివాహార్హులు కారు. వీరందరు నంగిరోవంశమునందలి ఋషిగోత్రకారులు. వీరి సంకీర్తనము పాపహరము,

—♦ అ త్రి వంశ ము ♦—

కర్దమాయనులు, శాఖేయులు, శారాయణులు, ఉద్దాలకి, శౌణకర్ణి, రథులిద్దరు, శౌక్రతవులు, గౌరగ్రీవుడు, గౌరజనుఁడు, చైత్రాయణుఁడు, అర్ధపణ్యుఁడు, వామనధ్యుఁడు, గోపనుఁడు, అస్తకి, బిందువు, కర్ణజిహ్వఁడు, మాప్రీతి, వైద్రాణి, శాకలాయని, తైలవుఁడు, వైవేయుఁడు, ఆత్రి, గోణీపతి, జలమఁడు, భగపాదుఁడు, సౌపుష్టి, ఛందోగేయుఁడు, త్యాగ్రేయులు. శ్యావాశ్వుఁడు, అత్రి, ఆర్చనానశుఁడు పరస్పర వివాహార్హులుకారు. దాక్షి, బాలి. పర్ణవి, ఊర్ణనాభి, శిలార్దని, బీజవాపి; శిరీషుఁడు, మాంజకేశుఁడు, గవిష్ఠిరుఁడు. భలందనుఁడు, అనువారు త్ర్యాగ్రేయులు. అత్రి, గవిష్ఠిరుఁడు, పూర్వాతిథి పరస్పర వివాహార్హులుకారు. అత్రి, వామరథ్యుఁడు, పౌత్రి, పరస్పర వివాహమునకుఁ దగరు. ఇది యత్రివంశము. పాపహరము.

—♦ అత్రియొక్క మఱియొక వంశము ♦—

(విశ్వామిత్ర వంశము)

అత్రికుమారుఁడు సోముఁడు. వాని వంశములోనివాఁడు విశ్వామిత్రుఁడు తపస్సుచే బ్రాహ్మణ్య మందినాఁడు. విశ్వా

మిత్రుడు, దేవరాతుడు వైకృతి గాలవుడు, వతండుడు, శీలంకుడు, ఆయతాయనుడు, శ్యామాయనుడు, యాజ్ఞ వల్క్యుడు, బాబాలురు, సైంధవామునులు, బ్రాభవులు, కరీషులు, సంశుతులు, ఉలూపులు, జౌపహావులు పయో దులు, జనపాదవులు, ఖరవాచులు, హలయములు, సాధితులు, వాస్తుకౌశికులు, త్రాన్వరేయులు. విశ్వామిత్రుడు, దేవరాతుడు ఉద్దాలుడు, పరస్పర వివాహములకుఁ దగరు. దేవశ్రవుడు, దేవరాతుడు విశ్వామిత్రుడు పరస్పరము వివాహార్హులుకారు ధనంజయుడు, కపర్దేయుడు, పరికూటుడు, పాణిని, త్రాన్వరే యులు, విశ్వామిత్రుడు, ఆద్యుడు, మాధుచ్ఛందనుడు అనువారు త్రాన్వరేయులు. విశ్వామిత్రుడు, మధుచ్ఛందుడు అఘమర్షణుడు పరస్పర వివాహార్హులుకారు, కామలాయని జుడు, అశ్వరథ్యుడు, వంజలి, త్రాన్వరేయులు. విశ్వామిత్రుడు, అశ్వరథ్యుడు, వంజలి, పరస్పరము వివాహములకుఁ దగరు. విశ్వామిత్రుడు, లోహితుడు, అప్తకుడు, పూరణుడు, నిశ్వామిత, పూరణు లను వారివి రెండు ప్రవర లేర్పడినవి. పరస్పర వివాహార్హులుకారు. పూరణులు, లోహితులు, అప్త కులు త్రాన్వరేయులు, పరస్పర వివాహార్హులు కారు. విశ్వా మిత్రుడు, లోహితుడు, అప్తకుడు, అనువారు. అప్తకులు లోహితులు వివాహార్హులు కారు. ఉదరేణువు, క్రథకుడు, ఉదావహి శాత్రాయని, కరీరాశి, శాలంకాయని, లావకి, మాంజాయని అనువారు త్రాన్వరేయులు, ఖలి ఖలి, అవిద్యుడు విశ్వామిత్రుడు వివాహములకుఁ దగరు. వీరందరు కుశిక

గోత్రజులు. (విశ్వామిత్ర గోత్రులన్నమాట) వీరి సంకీర్తనము పాపహరము.

—* క శ్య ప వంశ ము *—

మరీచికొడుకు కశ్యపుడు. అతని వంశమున గోత్ర కర్తలగు ఋషులు, ఆశ్రామిణి, ఋషిగణుడు, మేషకీరిట కాయనులు, ఉద్రగజులు, మాతరులు, భోజులు, వినయలక్షణులు, శాలాహవేయులు, కారిష్టులు, కన్యకులు, అసురాయణులు, మందాకినియందు (మందాకినీ తీరమందని భావము కానోవును) మృగయులు, శ్రోతనులు, భౌతపాయనులు, దేవయానులు, గోమయానులు, అదశ్చాయులు, అభయులు, కాత్యాయనులు, శాక్రాయణులు, బర్హియోగులు, గదాయనులు, భవనంది, మహాచక్రి, దాక్షిణ్యుడు, యోధయానులు కీర్తివయులు, హస్తదానులు, వాత్సాయనులు, విప్రజులు' ఆశ్వలాయనులు, ప్రాగాయణులు, వైలహళి, ఆశ్వవాతాయనులు, కౌబేరకులు, శ్యాకరులు, అగ్నిశర్మాయణులు, మేనువులు, కైకరసవులు, చిభులు, ప్రాచేయుడు, జ్ఞానసంజ్ఞేయుడు, అగ్నులు, ప్రాసేవ్యుడు, శ్యామోదరులు, వైవశేవులు, అద్భుతాయనులు, కాష్ఠాహారిణమారీచులు, ఆజిహాయనులు, హస్తీకులు, వైఃరేణ్యులు, కాశ్యపేయులు, సాసినులు, హరితాయనులు, మాంతాగినులు, భృగులు. వీరు త్రత్యార్షేయులు, వత్సరుడు, కశ్యపుడు, నిధువుడు, శైశరుడు, ఉదవహి, సైరంద్రధి, జౌపనేవకి, యాముని, కాద్రువు, పింగాక్షి, జాతాంబి, దివావస్తులు, వీరందరు కాశ్యపగోత్రులు. వీరు త్రత్యార్షేయులు, వీరి ప్రవరలు పవిత్రములు. వత్సరుడు, కశ్య

పుడు, వశిష్ఠుడు, పరస్పర వివాహార్హులుకారు. సంయాతి, నభుడు, పిప్పలుడు, జలంధరుడు, భుజాశవూరుడు, పూర్వుడు, కర్ణముడు, గర్దభీముడు, హిరణ్యబాహువు, కైరాతూడు, కాశ్యపుడు, గోభిడు, కులహలుడు, వృషకండుడు, మృగ కేతువు, ఉత్తిరుడు, నిదాఘుడు, మిస్పణుడు భత్స్యులు కేరలులు, శాండిల్యులు, దానవుడు దేవజాతులు, ప్రైప్పలాది అనువారు సమాన ప్రవరులు, త్ర్యాంశ్వులు, అసిత, దేవల కశ్యపులు, పరస్పరవివాహార్హులు కారు. ఋషిముఖుడగు కశ్యపునికి తాక్షణులవలన సర్వజగత్సంతతి కలిగెను.

—* వ శి ష్ఠ వం శ ము *—

వశిష్ఠగోత్రజు లేకారేయులుకలరు. వసిష్ఠు లే వాసిష్ఠులు. వీరువసిష్ఠగోత్రజులతో వివాహార్హులు కారు. వ్యాఘ్రుపాదులు, జౌపగవులు, వైక్లబులు, శాద్వలాయువులు, కపిష్ఠులు జౌపలోములు, అలబులు, శకులు, కతులు. గోపాయనులు, బోధవులు, దాకవులు, వాహ్యకులు, బాలిశయులు. పాలి శములు వాగ్గంధులు, ఆపస్థానులు, శీతవృత్తులు, బ్రాహ్మ పురేషుకులు, లోమాయువులు, స్వస్తికరులు, శాండిలులు, గాడిని, వాదోహలి, సుమనుడు, ఉపావృద్ధి, చౌలి, వౌలి బ్రహ్మబలుడు, పౌలిశవసుడు, పౌడవుడు యాజ్ఞవల్క్యుడు వీరేకారేయులు వశిష్ఠప్రవరులు. వీరు పరస్పరవివాహార్హులు కారు. శైలాలయుడు, మహాకర్ణుడు, కౌరవ్యుడు, క్రోధి, కపింజలులు, వాలఖిల్యులు, భాగవత్తాయనులు, కౌలాయులు, కాంక్షిలు, కోరకృష్ణులు, సురాయులు, శాకాహార్యులు,

శాకధియులు, కాణ్వులు ఉపలావులు, శాకాయానులు, ఉహాకులు, మావశరావులు, దాకాయనులు, బొలవులు, వాకులు, గోరధులు, లంబాయణులు, శ్యామవులు, క్రోడోర రాయణులు, ప్రలంబాయనులు, జౌపమన్యవులు, సాంఖ్యా యనులు, వేదసేరకులు, పాలంకాయనులు, ఉద్గాహులు, బలేక్షువులు, మాతేయులు, బ్రహ్మబలులు, పర్ణాగరి, అనువారుత్త్యాదేయులు, భిగీవసువు, వశిష్ఠుడు, ఇంద్రప్రమది అనువారు పరస్పరవివాహార్హులు కారు. జౌపన్ములు, స్వస్థులు పాలులు, హాలులు, హాలులు, మాధ్యందినులు, మాక్షతులు పైప్పలాది, విచక్షువులు, త్రైశృంగాయణులు. ఇబల్కులు, కుండినులు అనువారు త్ర్యాదేయులు, వశిష్ఠమిత్రావరుణులు, మహాతపస్వియగు కుండినుడు అనువారు పరస్పర వివాహార్హులుకారు. శివకర్ణుడు, వయుడు, పాదపుడు, అనునవి త్ర్యాదేయగోత్రములు. జాతూకర్ణుడు, వశిష్ఠుడు అత్రి అనువారు పరస్పరవివాహార్హులు కారు. ఈగోత్రసంకీర్తనము సర్వపాపహరము.

201 అ|| వశిష్ఠుడు నిమిచక్రవర్తికిఁబురోహితుఁడై యుండెను. నిమిచక్రవర్తి చేసిన యనంతములగు యజ్ఞములచే నిర్వరును నలసియుండిరి. అత్తతీ మరల రాజు యజ్ఞసంకల్పముచేసి వశిష్ఠుని యాజనమునకు రమ్మనికోరెను. అతఁడు కొంతకాలము విశ్రాంతి తీసికొమ్ము. నేనును విశ్రాంతి కైకొందుననెను. రాజు ధర్మకార్యాచరణమునకు విశ్రాంతి కూడదు. జీవిత మస్థిరమును. తొడలుమేఁపిల్లను నోటఁగరచుకొనిపోయినట్లు మృత్యువు జీవులను లాగుకొనిపోవును. మృత్యువునకు

ప్రియఁడు, ద్వేషియన్నవారులేరు, విద్యాధనము లార్జించుపట్ల శరీరము శాశ్వతమునియు, ధర్మముచేయుపట్లనశాశ్వతమనియు భావించును. యజ్ఞసంభారములన్నియు సేకరించుకొంటిని, నీ సన్నిధికివచ్చితి ననియె. నీవు యాజకత్వమునకు రావేని మఱియొక్కని వరించియైన యాయజ్ఞము సమాప్తిచేసికొందు ననియు తెల్పెను. ఆ మాట వినఁగానే మహర్షి కోపించి నీవు విదేహఁడవు (దేహము లేనివాడవు) అయ్యెదవని శపించెను. నిమియు వశిష్ఠుని విదేహఁడవుగమ్మని శపించెను. వారి జీవములు బ్రహ్మాదగ్గరికరిగెను. బ్రహ్మ నిమికి కంటితెప్పలలో స్థానమునిచ్చెను. వశిష్ఠుని మిత్రావరుణులకు గుమారుడ వయ్యెదవనెను. మిత్రావరుణుల కూర్వశియందు మోహము కలుటయు, వారివీర్యము కృష్ణాజినమున స్థలితమై దానిని పాత్రలోనుంచుటయు, వానివలన వశిష్ఠాగ్రస్త్వముదయించుటయు నిదివరకే తెల్పబడినది. వశిష్ఠుడు నారదుని సోదరియగు నరుంధతిని వివాహమాడెను. ఆమెయందు శక్తి యుదయించెను. శక్తియనుచానికి పరాశరుఁడు పుట్టెను. అతని కుమారుఁడు ద్వైపాయనుఁడు. అతఁడు విష్ణువే. అతఁడు భారత వంశమున కుద్ధారకుఁడు.

—♦ ప రా శ ర వం శ ము ♦—

కాండశయుఁడు, వాహనపుఁడు, జైహ్మపుఁడు, భౌమ తాపనుఁడు గోపాలి అనువారు గాడపరాశరులు (తెల్లనివారు) ప్రాప్తోషాయులు, వాహ్యమయులు, ఖ్యాతేయులు, కౌతు జాతులు, హర్యశ్వ, అనువారు నీలపరాశరులు (నల్లనివారు)

అన్నమాట) కార్తాయనులు, కపిమునులు, కాకేయులు, జపాతులు, పుష్కరుడు బాదరి, స్తంబులు, క్రోధనాయకులు, తొమ్మిది అను నైదుగురు శ్యామపరాశరలు (శ్యామవర్ణము వారు) ఖల్వాయసలు, వార్త్యాయనులు, తైలేయులు, యూధపులు, తంతి అనువారు ధూమవర్ణమువారు పరాశరులు. పరాశర గోత్రజులందరు త్ర్యంబేయప్రవరులు, పరాశరుడు, శక్తి, వశిష్ఠుడుననువారు పరస్పర వివాహార్హులుకారు. పరాశర గోత్రజుల సంకీర్తనము పాపహరము.

— ♦ అ గ స్త్య వంశ ము ♦ —

అగస్త్యులు, కరంధులు, కౌశల్యుడు, శకటుడు, సుమేదనులు, మయోభువుడు, గాంధారకాయణులు, పౌలస్త్యులు, పౌలహులు, క్రతువంశభవులుఅను వారు త్ర్యంబేయులు. అగస్త్యుడు, సుహేమడు, మయోభువుడు పరస్పర వివాహార్హులుకారు. పౌర్ణమాసులు, పారణులు త్ర్యంబేయులు. అగస్త్యుడు, పౌర్ణమాసుడు, పారణుడు పరస్పర వివాహార్హులుకారు. పౌర్ణమాసుడు పారణులతో సంబంధము చేసికొనరాదు. మునులు పులహుడు, పులస్త్యుడు, క్రతువు; అగస్త్యుడుననువారివంశము తెల్పుమన మత్స్యమిట్లనియె. క్రతువునకు వైవస్వతాంతరమున సంతానములేదు. అతఁ డిధ్మవాహుని పుత్రునిగాఁగొనెను. అతఁ డగస్త్యుని కుమారుడు. అందుచే క్రతువు లాగస్త్యులని పేరొందిరి. పులహుని కుమారులు ముగ్గురు. పులహుడు తన ప్రజను జూచి

ప్రీతినొందకి అగస్త్యకుమారుని దృఢాన్యుని బెంచి
కొనెను. అందుచే పౌలహు లాగస్త్యులని పేరొందిరి. అట్లే
పులస్త్యుడును రక్షస్సులవలన జనించిన పుత్రులంగని అగస్త్య
కుమారుని దత్తుచేసికొనెను. అందుచే పౌలస్త్యులు నాగస్త్యులని
పేరొందిరి. వీరందరు సశోత్రులుకనుక సంబంధములకుఁ బనికి
రారు. ఆట్లు సమగ్రమున ద్విజగోత్రప్రవరలను పాపహర
మైనదానిని దెలిపితిని మత్స్యమూర్తి మనువుతోఁ బలికెను.

—♦ ధర్మవంశము ♦—

ధర్మనికి దాక్షాయణులవలన విస్తరించిన వంశము
తెల్పెదను. అరుంధతికిఁ బర్వతాదులు మహాదుర్గములు శరీ
రములుగా గల సంతతి యుదయించెను. అష్టాసువులు, సోమ
పులు పుట్టిరి. ధరుడు, ధృవుడు, సోముడు, ఆవుడు,
అనలుడు, అనిలుడు, ప్రత్యాఘుడు, ప్రభానుడు, అను
వారష్టవసువులు. ధర్మకుమారుడు ద్రవిణుడు. ధ్రువుని
కొడుకు కాలుడు. కాలుని యవయవములకు మూర్తిమంత
ములగు శరీరములు జనించెను. సోమునికి వర్చస్సు, ఆవునికి
శ్రీమంతుడు నుదయించిరి. కుమారుఁడనలునికిఁ బుట్టెను. అని
లునికిఁ బురోజవుడు పుట్టెను. ప్రత్యాఘునికి విశ్వకర్మపుట్టెను.
అతఁడు త్రిదశులకు వడ్రాగి. లంబాపుత్రుడు ఘోషుడు.
భాను కుమారులు భానువులు గ్రహములు. ఋక్షములకు మరు
త్వతియందు మరు త్వంతుఁ డుదయించెను. సంకల్పకు సంక
ల్పుడు పుట్టెను. ముహూర్తకు ముహూర్తు లుదయించిరి.
సాధ్య కుమారులు సాధ్యులు. మనస్సు, మనువు, ప్రాణుడు,

నరోహనుడు వీర్లవంతుడు చిత్తహీనుడు, అయినాడు
హంసుడు, నారాయణుడు, విభువు, ప్రభువు అనువారు
పండ్రెండుగురు సాధులు, విశ్వయొక్క కుమారులు విశ్వే
దేవులు, క్రతువు, దక్షుడు, వసువు, సశ్యుడు, కాలకముడు
ముని, కురజుడు, వీజుడు, రోచమానుడు, అనువారు పది
మంది విశ్వేదేవులు. ఇంతవరకు ధర్మవంశము కుప్తముగా
దెల్పితిని. పెక్కువేల్పడ్లకైన బూర్తిగాఁ జెప్పశక్యముగాదు,
ఈవంశములవారిని శ్రాద్ధాదులతో భుజింపఁ జేయవలయును,
అనంత ఫలదము.

[ఇటు పితృగాధలు గానము చేయబడినవి. చూ,
అధ్యాయము 203]

కృష్ణాజినదానము, వృషోత్పరనము, ధేనుదానము
వివరింపబడినది. అవల మహాపతివతి సాన్నితిచరిత్ర రాజధర్మ
ములు అనుజీవివర్తనము వర్ణింపబడినది. చూపు 216 అధ్యాయము వరకు.

రాజధర్మ ప్రకరణము — సహాయసంపత్తి (217-219 అ)

—♦ వృక్షౌషధాది సంగ్రహము ♦—

రాజు అన్నిద్రవ్యములు, హేచ్చుగయవధాన్యముల కొట్టము
లను, కట్టెలరాసులను సంగ్రహింపవలెను, బెల్లమును, అన్ని
విధములైన తైలములను (నువ్వులనూనె, కొబ్బరినూనె, అవిశ
నూనె, ఆవనూనె, కుసుమనూనె, ఆముదము, వేరుశనగనూనె,
మొదలగునవి) గోమూత్రము, గోమూసము, అన్నివిధములైన
పసలు (కొవ్వులు) మజ్జలు (ఆయాజీవములయొక్క ఎముకల

మధ్యశంకు చమురు పదార్థములు.) సరములు, ఎముకలు, గోచర్మముతో చేసిన డప్పులు మొదలగు వాద్యములు, అన్ని విధములైన శమీశూక ధాన్యములు అభ్రపటములు, యవలు, గోధూమలు, అన్నివిధములైన రత్నములును అన్నివిధములైన లోహములు, బటాణీలు, పెసలు, మాషములు, సెనగలు, నవ్వులు, అన్నిసస్యములు, అవుపేడబూడిద, అవుపేడజొన్నలు, తెల్లగుడ్డిలము, భుజశ్శత్రము, జతు అను లక్క, పుడకలక్క, వెలిగారము, ఇదిగాక యింక నవసరముగు వస్తువులనన్నిటిని రాజు ప్రోగుచేయవలెను ||99|| సర్పాదులయొక్క విషములతో కుంభములను నిర్మించవలెను; సింహములు, సర్పములు మొదలగు ఘాతుకజాతులను, అనేకవిధములైన మృగములను, పక్షులను తన రాజాగారమున రక్షించి పోషించుచుండవలెను, అట్టిజాతులలో పరస్పర విరుద్ధము (శత్రువు)లగు జంతువులకు ప్రత్యేకస్థానములను భద్రముగ ఒండొకటితో కలహములు లేకుండునట్లు నిర్మించవలెను. ||౧౦|| పైన చెప్పబడినట్టిరాజార్హద్రవ్యము కేవేలితేగలవో వాటినిసంపూర్ణముగ సేకరించి ప్రజా హితవును గోరురాజుభద్రముగ రక్షించుచుండవలెను. ||42|| జీవనము, ఋషభకము, కాకోలి, ఉసిరిక, అడ్డసరము, ముయ్యాకు పొన్న, కోలాకు పొన్న, కారు పెసర, కారుమినుము, మేద, మహామేద, తెల్లసుగంధిపాల, నల్లసుగంధిపాల, బలా, (చిట్టాముట్టి) అతిబలా (ముత్తవపులగము) నాగబలా (తుత్తురుబెండ) కాక మాచి, మంగ, పిల్లిపీచర, నేలములక, వాకుడు, కర్కటకశృంగి, (కరకపువ్వు) పరికెడుంప, తుమ్మి, గల్బేరు, దర్భ, రేణుకలు, పెద్ద మాను, నేలగుమ్మడు, పాలగుమ్మడు, పాలచెట్టు, బోడతరము,

మద్ది, సహదేవి, కటుకరోహిణి, ఆముదమువేళ్ళు; నాభి, మోదుగ, నీలి, ద్రాక్ష, ఎర్రమద్ది, ఖర్జూరిము, గంటుభారంగి, వెమరుప్పు, తెల్లదింపెన పెద్దుమ్ముడు, సోపు, సదాన, ముంజశృణము, చెఱకు, చెఱకురసము, తేనెపాకము, బెల్లము, పటికబెల్లము, పంచదార, ||47|| తెల్లములక, సహదేవి, నాగబలా, గన్నేరు ముష్టిచుడుకము, ఆరె, సదాపఖాగ - శతావరి, ఇప్పు, రావి, తాటిబెల్లము, దూలగోవిల, కాయఫల్ చక్క, ఎద్దుకాలుక, రాజశీర్షకి, (దిరిసెన) పెద్దావాలు, దనియాలు, దురదగొండి, ఉత్పటా, (పిప్పలి భేదము) కరినేప, తామరగింజ, గోవిల్లి, (పెద్దనేపాళము) మధు పల్లికా, (తియ్యని మాదీఫలము) గచ్చ, కాకిదొండ, సముద్రపాల, కర్బూజాచోస పందిరిదోస, గుంజాతక, (బండిగురివెంద) తెల్లగజ్జెరు, నమ్మదుంప, మారేడుపిందెలు, నాగకేసరాలు, పొట్టుధాన్యములు, మెట్టపైరులు, పాలు, తేనె, మజ్జిగ, నూనె, మజ్జ, వసనయ్యి, వేప, పెరునేము, అఖోప, బాదము, సోమబాణకం () ఈ మొదలైన యింకా మధురగణములోనున్న ద్రవ్యములకు సమస్తమున్న రాజు తన ఆగా మున సంగ్రహించవలెను. (54|| దానిమ్మ, అంబాళము, చింత, పుల్లిపబ్బలి, రేగు, పుల్లరేగు, నిమ్మ వాక, అడ్డసరము, మాదీఫలము, పుల్లకూర, మాలతి, కాళీరేగు, పెద్దరేగు, చిన్నరేగుకలు, మామిడికాయ, పెద్దఅంబాళము, పుల్లబచ్చలి, నారింజ, రాచడిసిరిక, వెలగ, ఉసిరిక, చుక్కకూర, పెద్దవెలగ, నేరేడు, వెన్న, సోపిరకము, (ధాన్యాదులువేసి సంధానము చేయబడిననీరు,) తుషోదక (ధాన్యాదులువేసి సంధానముచేయబడిననీరు) మద్యము,

అసవము, మండము, మజ్జిగ, పెరుగు, ఓషధులు, మజ్జిగ వగయిరాలతో సంధానముచేయబడిన శుక్తములు, మొదలగునవన్నియు ఆమ్లగుణముగలవి, యిట్టివి యింకా యితర ఆమ్లద్రవ్యములనుగూడ రాజుసంగ్రహించవలెను. సైంధవ లవణము, చవుడిఉప్పు, పెల్లుప్పు, కాచి తయారుచేసినఉప్పు, ఉప్పు, (సాముద్రము)రోమకలవణము, సావర్చలవణము, కాచ లవణము, బాలకా, యువాతౌరము, భూమిమీదపండే ఉప్పు, సురేకారం, నవాసారం మొదలగునవన్నియు లవణగుణము. ఇవిగాక యింకా లవణరసముగల ద్రవ్యములనన్నిటిని రాజు సంగ్రహించవలెను.

పిప్పళ్లు, పిప్పలికల్తె, చవ్యము, చిత్రమూలము, శుంఠి, నందివృక్షము, మిరియాలు, మునగ, నల్లజీడి, ఆవాలు, చెంగల్వకోష్ఠ, వాము, ముళ్ళదిరిసెన, ఇంగువ, ముల్లంగి, ధవియాలు, నల్లజీలకర్ర, మెంతులు, మోడుగ, తెల్లతులసి, నల్లతులసి, వనతులసి, వెల్లులి, కామంచిగడ్డి, భూతులసి, సూలవీలకులు, కరక్కాయ, తాళకము, మణిశిల, తిప్పతీగె ఎలుకచెవి, రోహిషత్త్వణము, కుంకుమపువ్వు, గంజాయి, ఆముదపు చెట్టు, ఉత్తరేణు, అందుగు, గంటుభారంగి, అన్నిమృగముల పిత్తములు, మూత్రములు, పచ్చని ఆకుకూరలు, పళ్లు, చిన్న ఏలకులు, హింగుపత్రియివిన్నీయింకను(చేదు)కటురసముగలవిగా జూచి రాజు సిద్ధపరచియుంచవలెను. తుంగము స్థలు, వట్టివేరు, మంచిగంధము, రేల, మానుపసుపు, పసుపు, నలగడ్డి, అవురుగడ్డి, చీకటిచెట్టు, కటుకరోహిణి, నేసాళపుచెక్క, ఆకుపత్రకము, వస, నేలవేము, చేదులనక, పొత్తిదుంప, అతివస, తాలీసపత్రి, గంధి

తగరం, ఏడాకులపొన్న, కాండ్రేగు, బ్రహ్మమేడి, చేమలకాకర, పద్మకాష్ఠం, గోశోమీవన, మాంసరోహిణి, జటాహంసి, పర్వాటకం. షెద్దనేపాళము, రసాంజనము, గుంటకలగర, పచ్చచందనం, భద్రముస్తా, వాకుడు, అగరు, మామిడి, చామలు, కళింగరాష్ట్రం, ప్రొద్దుతిరుగుడు, పులిగోరు, మంజిష్ఠ, షెద్దరేల, అరటి, అడవిసుల్లె, మల్లె, మొల్ల, రేణుకలు, వెదురుమొలకలు, ప్రబ్బళి. ఆనవ, దుష్టుపు, ఆరె, మాలతి, చేమబీర. తేలునుణి జలవిస్ఫుల, మెట్టతాయర, తిప్పయివన్నియు తిక్తగణము ఇవన్నియు నింకా తిక్తరస ద్రవ్యములన్నిటిని రాజు తన దుర్గమున సంగ్రహింపవలెను.

కరక్కాయ, ఉసిరిక, తాడికాయ, ప్రేంకణము, ఆరెపువ్వు, బూరుగ, మద్ది, వేగిస సుగంధిపాల, సారాష్ట్రపుత్రిక, షెద్దమాను, కాయఫల్చెక్క, భుజపత్రి, రాతినార, కలిగొట్టు, ఆకుపత్రికం, మాంసరోహిణి, మంజిష్ఠ, తెగడ, ముల్లంగి, ప్రత్తి, గైరికము, అంజనము, పగడము, మైనము, అంతర తామర, నల్లకలువ, తెల్లకలువ, మట్టి, మేడి, రావి, బూడిద మోదుగ, జమ్మి, సార, వరగోగు, కసివిండు, దిరిసెన, పద్మ కాష్ఠము, మారేడు, నెల్ల, జువ్వి, చామలు, అవిశ, తుంగ ముస్త, రాజాదనము, వెదురుమొలకలు, ధనిమూలు, షెద్ద కడిమి, తొక్కిలాలు, ఆశోకము, రేగు, కడిమి, చండ్ర, కంపు చండ్ర. వీటియొక్క ఆకులు, చేవ, ప్రేళ్లు, పువ్వులు, వీటిని యింకను నిట్టి కషాయరసముగల యితర ద్రవ్యములను కషాయ గణమని చెప్పెదరు. వీనినన్నిటిని రాజు తనపురమున ఉత్ప్రయత్నముతో సంగ్రహించి యుంచుకొనవలెను. కొన్ని

విధములైన కీటములు (క్రిములు) చంపుచుండును. కొన్ని వ్యాధిని బాధలను గలుగజేయువు గాలిని, పొగను, నీటిని మార్గములను దూషింపజేయుచుండును. వీటిని ధరించవలెను. అటు రాజులు దురముందు ధరించవలసినవానిని చెప్పెదము. అతిప్రయత్నముతో రాజు విషములను ధరించవలెను. విష హరములైన విచ్చిత్ర అగద (విషహారాదధములు) ములను ధరించవలెను. రాక్షసులు, భూతములు, పిశాచములు మొదలగువానిని నశింపజేయునట్టిన్ని పాపహరములై వట్టిన్ని పుష్టి కరములై వట్టిన్ని అగదములను ధరించవలెను. ఈ విద్యులను తెలిసి పురుషులను తన పురమందుంచుకొనవలెను. భయ పడువాళ్ళను. మదించినవాళ్ళను, కుపితులను, అవమానింప బడినవాళ్ళను పాపస్వభావముగల కుత్సితభృత్యులను రాజు తనపురమందు వసంపనివ్వరాదు. రాజు ఎల్లప్పుడు తన దురమునందు యుంత్రములు ఆయుధములు, డాలు మొదలగు రక్షక ఆయుధములను, నను స్తమైన భాస్కరములు, ఓషధులు, వీటినిన్ని, వర్తకజనము మొదలగువారితో కూడియుండు రక్షకజనమును యెల్లప్పుడు రక్షించుచు వసంపజేయవలెను.

ఇది శ్రీ మత్స్య పురాణమున ఓషధ్యాది గంగహము చేయవలెనను చెప్ప రెండువందల పదు నేడవ అధ్యాయము.

218 అ. మనువిట్లు చెప్పెను:—రాజు రక్షోహరములై నట్టిన్ని అగదములను వేటిని ధరించవలెనో వాటినిన్నిటిని ఓ ధర్మ శ్రేష్టుడా? చెప్పగోరుచున్నాను.” అన మత్స్య మిట్లు చెప్పెను:— నూరేడుపిందెలు, యనాక్షరము, కలిగొట్టు, ఇంగువ, మిరియాలు, పెద్దమ్మడు, అందుగు

చెక్క వీటియొక్క కషాయమును విషముగలపడేశమున చల్లినయెడల అస్థలము లేక భాగము తక్షణము నిర్విషమగును. యవలు, సైంధవలణం, త్రాగునీరు, ధరించు బట్టలు, నదుండు శయ్యలు, కూర్చునే ఆసనములు, ఉపయోగించు ఉదకము, ధరించుకవచము, ఆభరణములు గొడుగు వింజామర, విసనకరలు, వసించుయిల్లు, వీటిని నక్కరి, కలిగొట్టు, అతివన, మునగ, చాగ, గల్జేరు, మంజిష్ఠ, అడ్డపరపువేళ్లు, వెలగ, ఎద్దురక్తము, పెద్దవెలగ, వీటి కషాయము చల్లినయెడల విషము హరించును. లక్క, వ్రేంఖణము, మంజిష్ఠ, ఏలకులు, రేణుకలు, అతిమధురము, చాగ, యివి ఎలుగుగొడ్డుపిత్తముతో కల్పించునారి ఆముద్దను అచ్చుకొమ్ములో పెట్టి భూమిలో 7 రాత్రులు పాతిపెట్టవలెను. అటుపిమ్మట దానిని బంగారు నగలకు పూసియు ఆముఖలను ఆభరణములను చేతితో ధరించవలెను. విషము కలిసివస్తువు లేనైనను పైమందుతో త్రాకబడినయెడల అవస్తువులన్నియు వెంటనే నిర్విషములగును. మణిశిల, జమ్మిఆకు, చేదుఆనప, తెల్లఆవలు, వెలగచెక్క, చెంగల్యోళ్లు, మంజిష్ఠ, ఇవి కపిలగోవు పిత్తములతో కల్పి మెత్తగనూరి పైవిధముగ ఘనకము కొమ్ములో పెట్టి భద్రపరచినచో అధివిషహరమగును. పైప్రకారముగనే ధరించు రత్నములను విషహరములుగ చేయవలెను. ఎలుక చెవిఆకు, లక్క యివి చేతిలో ధరించుట విషహరము. రేణుకలు, జటామాంసి, మంజిష్ఠ, పసుపు, అతిమధురము, తెనె, తాడిచెట్టుయొక్కచెక్క, తులసి, లక్క, కుక్కపిత్తము, యివినూరి పైవిధముగ కొమ్ములో పెట్టి భూమిలో పాతిపెట్టి

దానితో వాద్యములు (డప్పులు దుంజలు మొదలగునవి) జెండాలు, మొదలగునవి సూయబడినచో ఆ వాద్యముల మీద కొట్టినధ్వనిని వినినీ, పతాకాలు మొదలయినవి చూచినీ; యిది పూసినపువ్వులువగైరా ఆఘ్రూణించినీ, విషములేనివాడుగా గలడు. శుంఠి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, ఉప్పు, సైంధవలనణం, సౌవర్చలవణం, బిడాలలవణం, తొడ్బిడలవణం, మంజిష్ఠ పసుపు, చిన్నవలకులు, తెగడతకులు వాయువిడంగములు, చేదుపుచ్చు, అతిమధురం, ప్రబల్లి, తేనె, యివియన్నియు, మెత్తగనూరి కల్పి కొమ్ములోపెట్టి ఉంచుకొని వేడినీళ్ళతో ప్రైప్రకారము ఉపయోగించవలెను.

॥14॥ అడవి మొల్ల, సీమగుగ్గిలము, ఆనాలు, కూతురుబుడమ, మాల్యంగీసీ విత్తులు, స్పృక్కయను సుగంధిద్రవ్యము, మద్యము, తెల్లమద్దిపువ్వులు, వీటియొక్క ధూపము నివసించు గృహమునందు వేసినచో స్థావరజంగమవిషములు హరించును. మరియు అచట కీటకములుగాని విషముగాని, ఇంద్రగోపము మొదలగు దురదపుట్టించు కీటములుగాని, పాములు, జెర్రలు, తేళ్ళు మొదలగునవిగాని వాటి విషముగాని దుష్టులు ప్రయోగించు అకృత్యములుగాని అంటనేరవు. మంచిగంధము, పాలు, మోదుగు చెక్కబెరడు, చాగ, కూతురుబుడమ, కళింగ రాష్ట్రము, చిర్రివేళ్ళు, కామంచి, వీటి కషాయమును అన్ని శుభకార్యములందును ఉపయోగించిన(ఇంటిలోచల్లిన)మంచిది గోరోచనము, ఆకుపత్రి, మణిశిల, కుంకుమపువ్వు వీటిని మెత్తగానూరి తిలకమును ధరించినయెడల నాతడు విషభాధితు గాడు. మరియు పురుషులకు, స్త్రీలకు, రాజునకు పియ్యడై యుండును.

పసుపు, మంజిష్ఠ, ఉత్తరేణు, పిప్పళ్ళు, వేస, వీటిచూర్ణమును
 ధూపము వేసిన విషజాష్టమైన శరీరము నిర్విషమగును. దిరిశన
 చెక్క, కాంచన, ఆకు, పువ్వు, వేరు, వీటిని ఆబ్రమూతముతో
 నూరి ఉపయోగించిన సర్వవిషములు హరించును. మహేన
 ధులను ఇకమందు చెప్పెదను వినుము. గొడ్డు ఆగాకర, విష్ణు
 కార్పిత, సింహాలీపిప్పళ్ళు (ఉడవిపిప్పళ్ళు) శతావరి, కర్పూ
 రము, తుంసి, చిట్టాచిట్టి, అరటి, కేదుపాట్లు, పుల్లతీగెదుంప,
 పసుపు, తిలక పృక్షము, పెట్టతామర, పెద్దసాపర, నేలములక,
 తినలిగి, ఉడవిపిప్పళ్ళు, ఎద్దునాలుక, వావింట, శతావరి,
 మంజిష్ఠ, పొడము, నమలిజాష్ట, ఆకు, కేదుబీర, చీకటిచెట్టు,
 పాకచెట్టు, గుండంగవృక్షము, మిద్యము, ఋద్ధి, గోలోమవన,
 ఈశ్వర, లింగినియనులత, పెన్నేరు, వెహరు, లక్క, విశల్య
 కరణి, తొడ, ఆతిసుధురం, నల్లేరు, వేస, వావిలి, జీవా
 సంకము, మహామేధ, గ్రంధితగరము, శుంఠి, వాకుడు,
 నలగడ్డి, పెద్దకేదుబీర, జాజిలనీ, పొడపత్రి, బంగారము,
 మహానీల కుండురువృక్షము, హంసపాది, సరస్వతీఆకు, నేల
 గుమ్మడు, గుమ్మడుదుంప, చిర్రి, చిరుచిర్రివేళ్ళు,
 సర్పాక్షి, కానఉసిరిక, బ్రాహ్మీ, కృష్ణాగరు, జీవంతి, ॥౩౦॥
 ధన్వనవృక్షము, జీవకము, మేధ, జీవంతి, కటుకరోహిణి,
 అత్తపత్తి, శుంఠి, ఉసిరిక, బదనిక, నల్లతెగడ, లింగదొండ,
 కాళోలీ, క్షీరకాళోలి, చాగ, జటామాంసి, తేలుమణి,
 తుత్తురుబెండ, పిల్లివేళ్ళు, దూసరతీగె, పెద్దమాల్కింగినీ,
 కురువేరు, నల్లకలువ, మెట్టకలువ, తెల్లచింబెన, గంజాయి,
 బావంచి అన్నిరత్నములున్న విశేషముగ మరకతాది

మాణిక్యములున్న, పక్షుల రెక్కలున్న జీవములవలనకలిగిన మణులున్న, వీటినిన్నిటిని రాజుధరించవలెను. రత్నోహరము లున్న, విషహరములున్న, శత్రునాశనకరములున్న అయిన నరనాగములను, ఆవు, గాడిద, ఒంటెలయుక్క గోళ్ళు దంతములు మొదలగునవియు, పాము, తిత్తిరిపిట్ట, నక్క, వీటియుక్కచర్మములు, నత్త్రములు అలంకారముగను, సింహము పెద్దపులి, ఎలుగుగొడ్డు, పిల్లి, ఏనుగు, కోతి, కపింజల పిట్ట, గున్నవనుగు, గుఱ్ఱము, ఎనుబోతు, లేడి వీటినిన్నిటిని ఇంకా యిట్టి అనేకములైన అవసరద్రవ్యములను తన పట్టణము నందు రాజు భద్రపరచి రక్షించుచుండవలెను. ఇట్టివిగల కోటయందు పరిశుభ్రమై సులక్షణములుగల గృహమునందు నివసించవలెను,

రాజు తన రక్షణకొరకై రహస్యముగా నుంచు కొనవలసినది దుర్గమునందు ఏవి భద్రపరచవలెనో వానిని నా కెరింగించవలసినది అని మనువు అడిగెను. మత్స్య మిట్లు చెప్పెను. దిరిసెన, మేడి, జమ్మి, మాదీఫలము వీటి యొక్క వేళ్ళనునూరి అవునేతితో కల్పి తినిన పసునైదు రోజులవరకు ఆకలివేయదు. అని పురాణపురుషులు చెప్పిరి. భద్రముస్తలా, చెఱుకు వేళ్ళు, వత్సనాభి, తెల్లగరికవేళ్ళు, పాలు, నెయ్యి వైచి దానితో మండము (గంజవలె) తియారుచేసి దానిని సేవించిన నెలరోజులవరకు ఆకలివి ఆపును. ఇది సేవించినవాడు కత్తిదెబ్బలు తినినను మరణింపడు. (కల్పావ) సుగంధముగల భాస్యమును బుట్టించు వరి మొలకలయొక్క గడ్డితో నిప్పును పుట్టించి ఆ నిప్పును ఇంటియందు మూడు

మానులు అపసవ్యముగ త్రిప్పినచో ఆ యింటికి యెప్పుడును అగ్నిభయముండదు. సందేహములేదు. ప్రత్తిరింజలు, పాముకు బుసముకల్పి గృహమందు ధూపమువైచిన నా యింటికి సర్ప భయముండదు. సముద్రలవణము, సైంధవలవణము యవలు యివిన్నీ పిడుగుపడిన ప్రదేశమందలి మట్టియు కల్పి పూత పెట్టినచో నా గృహ మెప్పుటికి నగ్నిచే దహింపబడదు. రాత్రిం బవలు దుర్గమునందు అగ్ని యెల్లప్పుడు రక్షింపబడవలెను. గాలి హెచ్చుగవీచునప్పుడు మిక్కిలి జాగ్రత్తను తీసికొన వలెను. రాజు విషముచే నెల్లప్పుడును రక్షింపబడవలెను. అతనిని రక్షించుటగా యుక్తివి వినుము. రాజు తన వినోదముల కొరకు మృగములను పక్షులను పెంచవలెను. రాజు తినెడి అన్నమును ముందుగ అగ్నియందు వేసియు, నితర మృగపక్షు లకు పెట్టియు పరిక్షించవలయును. మరియు రాజు ధరించు వస్త్రమును, పుష్పములను ఆభరణములను కప్పకొనువాటిని పరిక్షించి విషజుప్తము కాకుండనున్నట్లు గ్రహించి) ధరింప వలెను.

విషమును పెట్టినవానికి నోరెంచుచుండును. శరీరము నందు జడపుకలిగినట్లు బెడరిచూచుచుండును. శరీరమునందు పైబట్ట జారుచుండును. మనస్సు చంచలముగ నుండును. గోడ స్తంభములు మొదలగువాటిలో నక్కుచుండును. తనలో తాను సిగ్గుచు జెందుచుండును. మిక్కిలి త్వరపాటు గల్గి యుండును. భూమియందు గీయుచుండును. మెడ నిటునటు త్రిప్పుచుండును. తల గోకిగొనును. ముఖముచు చిట్లించుచుండును. విరుద్ధకార్యములయందుగూడ త్వరితగతి గలవాడుగ

నుండును. ఇట్టి లక్షణములుగలవానిని విషమిచ్చినవానినిగ
గ్రహించవలెను. విషముకలిసిన అన్నమును యిచ్చియుండు
ప్రేల్చి చూడవలెను. విషము కలిసినచో ఆ అగ్నియందు
ఇంద్రధనుస్సునందలి రంగురంగులుగల జ్వాల బడులుజేరును.
మిక్కిలి తీవ్రముగ చటచట మనుచుండును. ఒకే నుడిగలిగి
దుర్గంధయు క్షమై ప్రేలుచుండును. ఆ పాగను అఘ్రాణించిన
వానికి తలనొప్పి పుట్టును. విషముగల అన్నముమీద ఈగలు
వ్రాలవు. ఒకవేళ వ్రాలినచో చనిపోవును. విషాన్నమును
చూచిన చకోరములయొక్క చూపు ఎర్రబడును. ఇది జూచిన
కోకిల వికృతి స్వరముగలది యగును. హంస విషాన్నమును
జూచి తొట్టుపాటుగ నడచును. భృంగరాజ మను పక్షి
కూయుచుండును. క్రౌంచ (బెగ్గురు) పక్షికి మరముగల్గును.
కోడి కూయును. చిలుక ఆఘోశించును. గోరింక పాంతిజేసి
కొనును. చామీకరము విషాన్నమునుజూచి పరుగిడును. కన్నె
పేడు (కారండవ) చనిపోవును. కోతి మూత్రించును. జీవంజీవ
(చకోరము) పక్షి దైవ్యమునొందును. ముంగిసకు వెంట్రుకలు గగు
ర్పొడుచును. పిల్లి యేడ్చును. నెమలి హర్షమునుబొందును.
విషముగలఅన్నము చాలకాలమునకుగాని పాడువడదు. మరియు
నీరుగారుచు పడునైదురోజులు నిలవయున్న అన్నమువలె
నుండును. అన్నము రుచిగాని పరిమళముగానిలేక చిత్ర
వర్ణము గల్గియుండును. కూరలు మొదలగువాటియందు విషము
గలిసినచో నెండినట్లుండును. ద్రవములందు విషము గలిసినచో
బుడగలువచ్చుచుండును. ఉష్ణకలిసిన ద్రవ్యములందు విషము
కలిసినచో నురుగులు గ్రక్కుచుండును. పాలు విషము గలిసి

నచో పచ్చని తీగెలుగల్గిగాని నీలవర్ణముగగాని ఉండును. మద్యమునగాని నీళ్ళలోగాని విషము గ్రహించినచో కోకిలవర్ణము గల్గిన చారలుండును. తరవాణియందు నల్లని రంగును తేనెయందు శ్యామవర్ణమును, తక్రమునందు నీల పీతవర్ణములు గల్గియు, నేతియందు నీరువలెను, పెరుగుమీద నీళ్లు పావురాయి కంతమురంగు గల్గియు నుండును. తెనెయందు ఆకు పచ్చనిరంగును, తైలమునందు ఎరుపురంగును, పచ్చికాయలు విషయుక్తమైనచో తిక్షణము పండినట్లునుండును. పండినకాయలు కుళ్లును. మాలలు పడలియుండును. గోహములుగాని మనులుగాని మలముతోగాని బురదతోగాని పూయబడి నట్లుండును. అనులేపములుగాని బలముగాని నైగంధ్యము నిర్వాసన గల్గియుండును. దంతకాష్ఠములయొక్క చర్మము నల్లగ నుండును. కల్పని సత్త్వముగల్గియునుండును. ఈ మొదలైన లక్షణములచే ఆయా ద్రవ్యములు విషయుక్తములైనవని తెలియునగును. అందుచే రాజు ఎల్లపుడును, మణిమంత్ర, ఔషధ, అగ్రదములతో కూడినవాడై యుండవలెను. అట్టి రాజే యెట్టి ప్రమాదమువలన నైనను రక్షింపబడువాడై యుండగలడు. ప్రజలనే వృక్షమునకు రాజు వేరుపఱిచాడు. అందుచే మూలమును రక్షించిన వృక్షము పెరుగునట్లు రాజును రక్షించిన రాష్ట్రప్రజలు వృద్ధిపొందెదరు. అన్నివిధములైన ప్రయత్నములచేతను రాజును రక్షించవలెను. రాజరక్షయను ఇది రెండు వందల పందొమ్మిదవ యధ్యాయము సమాప్తము.

220 అ. —† రాజధర్మాను కీర్తనము †—

రాజపుత్రుని రక్ష యొనర్పవలెను. అతని కాచార్హుని నియమింపనగును. రాజకుమారుని కంగరక్షకులు నిత్యము కూడా యుండవలయును. రాజకుమారునికి శిల్పముల నేర్పింప వలెను. కోపములు, లాభములు, పరాభవింపఁజడినవారు నగు జనులతో నతనికి మైత్రియుండరాదు. యశావనారంభమున సన్సార్గమును దప్పిపోకుండ, యిం దియములు వశములోనుండు నట్లు యువరాజునకు శిక్షణమునీయవలెను. స్వభావసిద్ధముగ నుత్తమలక్షణము లలవడని రాజకుమారుని విచ్ఛలవిడిగాఁ దిరుగనీయక సుఖకరమైన మేడలయందు రహస్యముగా నుండు నట్లు చేయవలెను. వినయశిక్షణము నందినకొలది యున్నతాధి కారములందు నియుక్తునిం జేయనగునుకాని యొక్కమారుగా సర్వాధికారములను నందింపరాదు. వేట, త్రాగుడు, హదము, ననువానిని రాజు విడిచిపెట్టవలెను. ఈ వ్యసనములచే జెడిన రాజులెక్క యంతు లేనంతగలదు. రాత్రిం దివములు వృథా సంచారము చేయరాదు. మాటలోగాని శిక్షనిచ్చుటలోగాని కఠిన్యము చూపరాదు, రాజు లెవ్వరింగాని చాటున నిందింపఁ గూడదు. అర్థదూషణము రెండువిధములు. అది రాజు చేయ రాదు. ప్రాకారములు, దుర్గములు మొదలగువానిని నాశనము చేయుట యర్థములయొక్క దూషణ మనంబును. విప్ర కీర్తనము గూడ దానిలో జేరును. అర్థములయెడల దూషణము రెండవది. దేశకాలస్థితము లాలోచింపక దానము

చేయుట యర్థదూషణ మనంబడును. ఇచట దూషణ మనగా నిరాదరమని భావము. కామ క్రోధాదులను జయింప వలెను. అవల సేవకులను స్వాధీనము చేసికొనవలెను. అవల పౌరులను, పల్లెజనమును వశపఱచుకొనవలెను. అవల బాహ్యశత్రువులను గెలువవలెను. బాహ్యశత్రువులుకూడ తుల్యులు. ఆభ్యంతరులు, కృత్రిములు నని మూడు తెలింగులుగా నుందురు. అందుఁ బూర్వపూర్వులు బలవచ్చుత్రువులు, పితృ పై తామహుడయిన మిత్రము (తాతలనాటి స్నేహితుఁడన్నమాట) శత్రునికి శత్రువైనవాఁడు కృత్రిముఁడు నని మిత్రుడును మూడువిధములుగ నుందురు. వీరిలోఁగూడ పూర్వపూర్వులు త్రుములు. రాజు, మంత్రి, దేశము, దుర్గము, దండము, కోశము, మిత్రులు ననునవి రాజునకు సప్తాంగములు. వీనికి రాజ్యమనిపేరు. దీనికంతకు మూలము రాజు. కావున రాజరక్షణము ముఖ్యము. షడంగరక్షణము రాజు చేయవలెను. తక్కిన యాంగములకు నపకారము చేసినవానికి మరణదండన విధింపవలెను. రాజు మెత్తనివాఁడుగా నుండఁ గూడదు. అట్లుండునేని పరాభవముపొందును. అట్లని మిక్కిలి దారుణుడయి యుండరాదు. అందువలనఁ బ్రజలు ద్వేగము పొందుదురు. అవసరమైనపుడు మృదుత్వమును, కఠినత్వమును జూపఁగల రాజహావరములను సాధింపఁగల్గును. భృత్యులతో నెన్నఁడును రాజు పరిహాసమాడరాదు. ఉబ్బి తబ్బిబ్బయిన రాజును భృత్యులు పరాభవింతురు. రాజు వ్యసనపరుఁడు కాఁ గూడదు. కాని లోకసర్వగ్రహముకొఱకు (లోకమును జేపట్టు

టకు) వ్యసనములం దిష్టముగలవానివలె నటించవలెను. (హృదయపూర్వకముగా వానికి లొంగిపోరాదని భావము.) ఎల్లపుడు ప్రతాపశాలియై, ఉద్రిక్తస్వభావుడై యుండవలెనని యట్టి రాజును దరిచేర నెఱచి ప్రజలు వానియెడ విరక్తులయ్యెదరు. అందరితోడను జిటునవ్వుతో నారంభముజేసి మాటలాడవలెను. చంపఁడగిన యపరాధియెడలఁగూడ కడుబాపములు ముడి వడసీయకూడదు. స్థూలలక్ష్మ్యుడై యుండవలెను. అట్లున్న వానికిఁ బుడమియెల్ల స్వాధీనమగును. అనగా రాజుచేసిన పనిం బట్టి యతినియూహ తెలియవలెనేకాని, ముందుగానే యాతని యాలోచన యితరులకుఁ దెలియునట్లుండరాదు. ఎల్ల పనుల యందును రాజు దీర్ఘసూత్రుఁడుగా నుండరాదు. (ఏ పనియందైన మీనమేషములు లెక్కించుచు దీర్ఘాలోచన చేయరాదన్నమాట.) అందువలన సర్వవ్యాపారములు హానిచెందును. రాగమునందు, దర్పమునందు, మానమునందు, దోహమునందు, పాపకార్యమునందు, అప్రియమైన పనియందు దీర్ఘాలోచన చేయుట మంచిది.

రాజాలోచన మిక్కిలి రహస్యముగానుంచవలెను. మంత్ర రహస్యములేని రాజు సర్వాపదల నందును, మంత్రభంగము వలన నెందరో రాజులు భంగమందిరి. ఆకారములచేత, ఇంగితములచేత, నడకచేత, చేష్టచేత, మాటచేత, కండ్లు, ముఖము ననువాని వికృతిచేత నగాధమైన మనస్సు బయలుపడును, బుద్ధిమంతు లది వెంటనే గ్రహింతురు, కావున మంత్రగోప

నమునెడల రాజు బాగరూకుండయ్యెనేని నానికి సర్వ భూతుం
డలయు వశంబగును, ఒంటరిగా నాలోచన చేయరాదు,
చాలామందితోడను నాలోచింపరాదు, నావికులను బరీక్షింపక
యొడుదుడుకుగానున్న నావ (బీడ) యెక్కరాదు శత్రువు
లన్నవారి నందరిని సామాన్యపాయములచే లోబరచుకొన
వలెను. ప్రజలను గనిపెట్టి పాలింపకున్నచో రాష్ట్రమింతయుఁ
గృశించిపోవును, రాష్ట్రకార్యమువలన రాజు పదభ్రష్టుఁ
డగును, బంధువులతోఁగూడ జీతముగూడ పోగొట్టుకొనును,
లేగదూడ చక్కగాఁ బెంపబడి వ్యవసాయ యోగ్యమయినట్లు,
చక్కగాఁ బెంపబడిన రాజ్యము సర్వకార్య సమర్థంబగును,
రాష్ట్రము ననుగ్రహదృష్టితోఁ జూచినవాడే రక్షించుకొన్న
వాడు కాగలఁడు, అందువలన బంగారము, ధాన్యము, మొద
లగు మహత్ఫలమును బొందును, తనవారికి నితరులకునుగూడ
రాజు తల్లివలెఁ దల్లిడివలెఁ గనిపింపవలెను. ఇంద్రియములను
వశపఱచుకొనవలెను. తాని ప్రవృత్తిని గోపనచేయవలెను.
సర్వవ్యాపారములు దేవమానుషాధీనములయి యున్నవి.
దైవమునడక యిట్టిదని యూహింప వలనుపడనిది. పురుష
ప్రయత్నము బాహ్యముగాఁ గనిపించునది. ఈ రెండిటి సామ
రస్యమును గమనించి రాజు నిత్యము సోమరిగాకయుండవలెను.
ఇట్లు నడచిన రాజునకు ప్రజానురాగము, ప్రజానురాగమువలన
క్షీణిలాభము, లక్షీప్రసన్నతీవలన కీర్తియుం గలుగును.

(221 అ.) దైవమా - పురుషకారమా?

(ఏది ప్రధానమైనది)

మనువడుగ మత్స్యమూర్తి యిట్లనియె, దైవమా? పురుషకారమా? యేది గొప్పది? యని ప్రశ్నమునకు త్తిరముగాఁ జెప్పెద వినుము. తొలిజన్మములందుఁ దానుజేసికొన్న తన కర్మను సకే దైవమనిపేరు. కావున పౌరుషమునే శ్రేష్ఠమైన దానిగా బుద్ధిమంతులు చెప్పచున్నారు. ప్రతికూలమైన దైవమును పౌరుషముచేఁ గొట్టివేయవచ్చును. మంగళాచార వంతులు, నిత్యమును మెళకువగల్గియుండువారి కర్మము సాత్త్వికమై ఫలించును. రాజసతామసాది కర్మములు కష్టము మీద ఫలించును. పౌరుషములేనివారు క్షేలము దైవమే దిక్కని నమ్మియుండురు. త్రికాలములందును బ్రయత్నపరుడై యున్నవానికే దైవము సఫలమగుచుండును. దైవసంపత్తి వలనఁ బురుషప్రయత్నము కాలానుగుణముగ ఫలవంతమగును కాన దైవము, పురుషకారము, కాలమునను సీమూడును. మొత్తముగా గుమిగూడి మానవునికి ఫలానుభవమిచ్చునన్న మాట. కృషికి వర్షముతోడై పంటపండును. అదికూడ యకాలమయినపుడుగాక సకాలములోనే జరుగుచున్నది. కాన పురుషుడు ప్రయత్నపరుడై యుండకతప్పదు. అలసులు కేవల దైవాధీనులునగువారిని విడిచి లక్ష్మీ యద్యోగవంతులను (ప్రయత్నవంతులనే) వెదకి వరించుచుండును,

222. ఉపాయప్రశంస - సామము ౧

మనువడుగ మత్స్యస్వామి యిట్లనియె. సామము,

భేదము, దానము, దండము, ఉపేక్ష, మాయ, ఇంద్రజాలము నని యేమవిధములయిన యుపాయములు ప్రసిద్ధములు. అందు తథ్యమని అతథ్యమని సామము రెండు తెలుసుగులు. సాధువైన వానిని తథ్యమైన సామముచే స్వాధీనపఱచికొనవచ్చును. అతథ్యసామము సాధువులకు బాధకలిగించును గాన వారి యెడల దానినుపయోగింపఁగూడదు, ఉత్తమ వంశ్యులు, ముక్కుకు నూటిగా పోవువారు, ధర్మనిత్యులు, ఇంద్రియముల గల్పినవారు సామోపాయముచే లొంగుదురు. వారియెడల “అతథ్యసామము” (అబద్ధపుసామము) ప్రయోగించుట తప్పు. తథ్యసామమనగా వారి కులము శీలము, ప్రవర్తన మొదలయినవానిని వర్ణించుట. వారు చేసినమేలు విస్మరింపక జ్ఞాపనము చేయుట, ‘సామముచే రక్షింపఁబడిన లొంగును’ అని శ్రుతి తెల్పుచున్నది. ఈసామోపాయము నసాధువులయెడలఁ బ్రయోగించినచో నుపశరింపదు. అసాధువులు సామప్రయోగము చేసినవానిని ‘అతిశంకితుఁడు’ (క్షణక్షణమనుమానింపవలసినవాఁడు) అని భావించుదురు, ధర్మసత్యపరులై పూర్వోక్త లక్షణములు గలవారియెడల, వినయవంతులయెడల అభిమాన వంతులయెడల సామమే యుపయోగింపవలయును.

—+ భే దో పా య ము +— (223 అ)

పరస్పరమును దుష్టులై, కోపులై, భయభ్రాంతులై, అజమానితులై యున్న బలవంతులై యున్న యిద్దరికి నడుమ భేదోపాయము నుపయోగింపవలయును. ఎవఁడే యపరాధము నాచరించిన నితరుల కపకారమగునో వారి కదే దోషము

నెత్తిచూపి భేదముచేయవలెను. వాని తప్పు వానికిఁ దెలిపి ఎదుటివానివలన భయము రానున్నదని భయపెట్టి యిర్వరను విడదీయవలెను. అన్యోన్యము పొత్తుగా నున్నవారిని జయించుటకు భేదతంత్రము తప్ప మఱియొకటి పనిచేయదు. ఆ భేదోపాయము తనంతతానుగాగాని, యితరులద్వారమునఁగాని ప్రయోగింపవలయును. ఇతరునివలన నీ యుపాయము ప్రయోగించుపట్ల వాని నమ్మకమునుగూర్చి జరిక్ష చేయవలెను. అప్పటికప్పుడు స్వార్థపరులైనవారియెడల భేదతంత్రము పనిచేసినట్లు కనబడినను నది చివరిదాక ఫలవంతమయినట్లు నిశ్చయింప గూడదు. అంతఃకోపము బహిఃకోపము నని రెండు తెజంగులయిన కోపముగలదు. అంతఃకోపము (లోపలి స్వయంపాకమని వాడుక) రాజులకు మిక్కిలి దారుణమైన యుపకారము చేయఁగలదు. సామంతరాజులు చూపు కోపము బాహ్యకోపము, రాజభార్యలు, యువరాజు, సేనాపతి, అమాత్యులు, మంత్రులు రాజకుమారుఁడు ననువారు రాజునెడల కోపము వహింతురేని యది యంతఃకోపమనఁబడును. అది చాలదారుణము, అది మిక్కిలి ఘాతచేయును. బాహ్యకోప మెంతతీవ్రమైనదైనను, ఆంతరంగికులయిన యీ చెప్పినవారు శుద్ధులైన కనుకూలు రైనచో నారాజు తప్పుక జయింపఁగలఁడు. జ్ఞాతులకుఁ దనకుఁ గల యభిప్రాయభేదమును బైకి పోక్కపీచురాదు. జ్ఞాతు లుడికింపఁబడిరేని మిక్కిలి బాధింపఁగల్గుదురు. దాన మానములచే జ్ఞాతులను మిక్కిలి గంభీరమైన మనసుతో వశము చేసికొనవలయును. జ్ఞాతిభేదము మిక్కిలి భయంకరమైనది. తప్పుక హానిచేసితీరును. జ్ఞాతియెడ ననుగ్రహముగాని,

విశ్వాసముగాని యుంచుకొనరాదు. భేదోపాయము నాచరణమునం దుంచినచో నెక్కువ సైన్యాది సాధనసంపత్తి లేకుండనే జయము పొందవచ్చును. నీతివేత్తలు మిక్కిలి యనుకూలరై నవానిని విడదీయవిధానము నామోదింతురు.

—♦ దానోపాయము ♦— (224 అ.)

మత్స్య మిట్లనియె. ఉపాయములలో దాన మత్యుత్తమము. దానమువలన నీ లోకమునేగాక పై లోకమును సాధింపవచ్చును. దాత యందరికి నిష్పృహై తీరును. దానము వలన శత్రువులను సులభముగా జయింపవచ్చును ఆశ లేక మిక్కిలి లోతు మనసుగలవారు సముద్రముంత యగాధహృదయముగలవారు దానమునకు లొంగనిమాట నిజమే, కాని యెంతవారైనను గొంతవరకు పక్షపాతమైనఁ జూపింపకపోరు. దానస్వభావుఁడే లోకములను బుత్రిభావముచే భరింపఁగలవాఁడు. దానపరులు భూమండలమునేకాక దేవనివాసమైన సురేంద్రలోకమునుగూడ గెలువఁగలరు.

—♦ దండోపాయము ♦— (225 అ.)

ఈ తెల్పిన మూఁడుపాయములు పనిచేయనవుడు, నాల్గవది 'దండము' అను నుపాయము ప్రయోగింపవలయును. సహాయులతోఁగూడి బుద్ధిశాలియుగురాజు ధర్మశాస్త్రమును దప్పక దండన విధింపవలయును. ఆశ్రమ ధర్మపరుఁడుగాని, వర్ణానుసారము నడచువాఁడుగాని, పూజ్యుడుగాని, గొప్ప గురువుగాని యెవ్వఁడైనను దండన విధింపఁగూడనివాఁడు లేనేలేడు. అపరాధి

యకు నెల్ల వాడుచు దండింపవలసినవాడే యున్నమాట వాన ప్రస్థశ్రమమున జరిచుచు నాది నేను నకు మునుకొననులేక నిష్కరిగ్రహాలై (ఏమియు పుచ్చుకొననివారై) యుండి ధర్మ శాస్త్రవిశారదులై యున్నవారిని దనజేశముందుగాని విశేశము లందుగాని వసించువారిని వెదకితెచ్చి 'దండన' విధానము నిర్ణయము చేయింపవలయును. అదంశ్యులను దండించినను, దంశ్యులను దండింపకున్నను నట్టి రాజహితోకమునరాజ్యభ్రష్టులగుటయేకాక రాజ్యాంతమున నరకమున కూడ పోవదు. అందుచే రాజు విధేయుడై ధర్మశాస్త్రము సాగముగ లోకము గ్రహబుద్ధితో ఆపరాధులయెడల ద్వేషబుద్ధితోఁగాదు) దండన విధింపవలయును. నల్లని యెఱ్ఱపిచ్చువు గలదియునై సావము తొలగింపజూలు దండనమును దేవతయొందుసంచరించినో యారాజ్యమందలి ప్రజలు పొకపాటు కడరు. రాజునకు ధర్మమును న్యాయము కరతలానులకముగ నుండును. బాలురు, పృథ్వీలు, రోగాద్వాతురులు, యతులు ద్విజులు, స్త్రీలు, విధవలు మత్స్య న్యాయమున భజించి కేయుదురు. పెద్దచేప చిన్నచేప మ్రింగును. అకలితో నున్నపుడు చేప తన పిల్లలను దానే తిని వేయును. అట్లే రాజు సరిగా దండనము విధింపకండినచో నీ మున్నుచెప్పిన బాలురు మొదలయిన సాధువృథావులుగూడ చెలరేగి తనువారిని, తమ్ములయించిన వారిని తిదికొంటే బలహీనులయిన వారిని సులభముగా తినివేయునునని భావము దేవతలు, దైత్యులు, భూతములు, పక్షులుగూడ దండన విధింపజూలని రాజు రాజ్యమున నుచ్చంఢులయిగఁ జెలరేగి హద్దు మీరిపోవుదురు. ఈ దండము బ్రహ్మభిశాపములందు, సర్వ

విధ శస్త్రాస్త్రములందు సర్వపరాక్రమములందు సర్వకోప
ములందు సర్వయత్నము లందును నావహించియుండును.
దండకముగలవారు దేవతలచేఁగూడ పూజింపఁబడుదురు.
దండించుటచేతగానివా రందరిచేతను నవమానింపఁబడుదురు.
దండోపాయము న్యాయపద్ధతిని నడిపింపగలరాజు రుద్రుని,
అగ్నిని, ఇంద్రుని, సూర్యచంద్రులను, విష్ణువును, దక్షిణదేవ
గణములను బూజించినవాఁడగును. దండన విధింపనేరని రాజు
రాజ్యమున నున్నమానవులు సర్వకర్మములు మానివేయుదురు.
బ్రహ్మను, విధాతను, పూషుని, అర్యమునిగూర్చి యెట్టి
యారాధనముగాని చేయరు, (అందువలన వర్షము, పంటలు,
సుఖము, భోగములు మొదలయినవాని ననుగ్రహింపగల
యాయా దేవతలు పలుకనేపలుకరు, దుర్భిక్షుదులు నీతిబాధలు
గలుగుననిభావము) ప్రజలను దండమే శాసింపగలది. దండమే
సర్వప్రజలను రక్షింపగలది. దండము నిద్రపోవువారిని లేపును.
దండమే ధర్మరూపము, రాజదండనకు వెఱచికాదే పాపాత్ములు
పాపములు చేయకుండుట. రాజదండనకు వెఱచి కొందఱు,
యమదండనకు వెఱచి కొందరు, ఒకరికొకరు వెఱచి మరి
కొందరు పాపముచేయుట మానివైతురు. కావున మొత్తము
మీద నీలోకమున దండోపాయముమీఁదనే సర్వము నాధార
పడియున్నది. దండింపకూరకున్న రా జంధతమస్సులందు
మునిగిపోవును. దండము దమించును. దండము దండించును.
కావున దండము అనుపదము దీనికి సార్థము. (దమించుట
యనగా నదుపాజ్ఞలలో నుంచుట) దండము చూపుటచేతనే
దేవతలందరిచేత శూలికి (రుదు)నకు) యజ్ఞభాగమీయబడినది.

సుకుమార కుమారుడైన కుమారస్వామికి సేనాపతిత్వమిచ్చుటకుఁగారణ మతనిలో రూపొందిన 'దంతోపాయ' విటిష్కతయే.

—♦ రాజు లోకపాలు రందరియొక్క సమిష్టిరూపము ♦—

స్వయంభువుఁడు రాజును దండనమును బ్రయోగించుచుటకే నృప్తించెను. ఆ నృప్తించుటలో నతడు సర్వవిక్వాలురయంశములను సంగ్రహించి రాజనందుఁ బ్రతిష్ఠించెను. అట్టి బలముచేతనే రాజు సర్వభూత సంరక్షణచేయుఁ గల్గియున్నాఁడు. తేజశ్శాలియగు రాజును మతోక్తుఁడు కన్నెత్తి చూడఁజాలడు. అందుచేఁ బ్రభువు సర్వసమర్థుడై సూర్యునివలెఁ బ్రతాప ప్రచండుడై వెలుంగును. లోకమీ ప్రభువుదర్శనము కోరి యాతని ప్రాసాదమునకువచ్చినపుడు వారి కన్నులకు జల్లగాఁ గానిపించుచు చంద్రునివలె వెలుండును. రాజు యను వ్రతము' నాచరింపవలయును. యమవ్రత మనగా యముఁ డెట్లు ప్రియమునుగాని ద్వేషమునుగాని కాలము వచ్చినపుడనుభవింపఁ జేయునో యట్లే రాజుగూడ ప్రజల పుణ్యమునకు పుణ్యఫల రూపమయిన ప్రియమును, పాపమునకుఁ బాప ఫల రూపమయిన ద్వేషమును సమముగాఁ బక్షపాతములేకుండ పంచి కుడిపింపనగుపన్నమాట. అతఁడు వారుణవ్రతము నాచరింపవలయును. వారుణ వ్రతమనగా వరుణుడెట్లు తన పాశములచే బంధించునో యట్లు లోకములను గట్టుబొటుతోనుంచి పాపులను నిగ్రహించుట యన్నమాట. పున్నమనాటి చందమామంజూచి మానవుఁ డెల్లాహ్లాద పడునో యట్లు రాజు యొక్క సప్తపక్రతులు నతనింజూచి రంజింతురేని యాతఁడు

రాజచరిత్రః జనంబునకు, (సప్తమి)కృతాలనా, రాజు, ముక్తకుట, భవాగారము, రాష్ట్రప్రజ, దుర్గము, సేన, యనునవి) పావకర్మములయొడఁ బ్రతాపము వెలయుంచుచుఁ దేజశ్శాలియై రాజు ప్రకాశింపవలయును, దుష్టులగు సామంతరాజులయొడ హింసాపరులయిన ప్రజలయొడల నిట్లగ్నివలె వెలుంగునేని యది అగ్రేష్ఠవ్రత మనంబును. భూమి యొరిగుతోనెల్ల భూతముల నెల్లు మోముచున్నదో రాజు సర్వప్రజల నెల్లు భరించుట పార్థివ వ్రతంబనంబును. ఇంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, వాయువు, యముఁడు, విరుణుఁడు, చంద్రుఁడు, అగ్ని అను వాని తేజములందనమునకు వెలయుచుకొని యా యా కార్య రంగములందు రాజు వ్యవహరించుట తేజోవ్రతంబనబడును. ఇంద్రుఁడు వార్షికములయిన నాల్గునెలలు నెల్లు వర్షించునో రాజు తనరాజ్యప్రజలకెల్ల కోరికలను గురియించు నేని యది యింద్ర వ్రతమనంబును. ఎఱుదిమాసములు సూర్యుఁడు కిరణములచే నీరు నెల్లకర్షించునో యట్లు రాజు ప్రజలనుండి పన్నుల నాకర్షించుటకు అర్హివ్రతమనెను. వాయువెల్లు వర్షభూతిములందుఁ జొచ్చి సంచరించునో యట్లే రాజు గూఢచారుల రూపమున నెల్లెడల సంచరించి ప్రజారహస్యముల గ్రహించుట వాయువ్రతమనంబును. ఇటుపై యే నేరముల కెంతెంత జరిమానా విధించవలెనో యేయే శిక్షలు వేయవలెనో వర్ణింపబడినది. (చూడుదు అధ్యాయము 227).

—* శాంతి పాష్టిక విధానము *— (228 అ.)

చుచుండిన మత్స్యమూర్తి యిట్లునియె, దివ్యములు,

అంతరిక్షములు, భౌమములునని యుత్పాతములు మూడువిధములు. వీనికి శాంతి మూడువిధములుగాఁ జెప్పబడినది. అంతరిక్షోత్పాతములు కలిగినపుడు 'అభయ' అను శాంతిని దివ్యములయిన యుత్పాతములు కలిగినపుడు 'సౌమ్య' అను శాంతిని జేయవలెను. జయముగోరినవాడు ఐశ్వర్యకాముఁడు. శత్రులకేఁ దిరస్కృతుఁడై వారలను నాశనము చేయవలె ననువాఁడు, అభిచారభయము పొందినవాఁడు 'అభయ' యను శాంతిని జేయవలెను. కుష్టు మొదలయిన భయంకరవ్యాధులు గలిగినపుడు 'సౌమ్య'యను దివ్య శాంతిచేయవలెను యజ్ఞము చేయవలె నన్నపుడును సౌమ్యశాంతినే చేయనగును. భూకంపము, అన్నలోపము, అతివృష్టివాస్తవ్యులు, మిడతలు మత్తులు, దొంగలు మొదలైనవారివలని భయము శాంతించుటకు 'వైష్ణవి'యను శాంతి నొసర్పవలెను. పశునాశము, దారుణమైన జననాశము, భయంకరమైన భూతములు కనిపించినపుడు 'రాద్రి'యను శాంతి యుచితము. వేదనాశనము కలిగినపుడు, జనులందరు నాస్తికులై పోయినపుడు, అపూజ్యులైనవారికిఁ బూజలు జరుగుచున్నపుడు (నీచులకు గౌరవము హెచ్చినపుడన్నమాట) 'బాహ్మి'యను శాంతి ప్రశస్తము. పట్టాభిషేకము జరుగబోవుచుండగా శత్రుభయ మానన్నమైనను, తన రాష్ట్రములోని ప్రజ లెదురుతిరిగినపుడు, శత్రుసంహారము చేయవలసినపుడు 'రాద్రి' యను శాంతి నాచరింపజేయవలెను. మూడురోజులు దాటికూడ భయంకరమైన గాలివీచినపుడు, ఆహారము నించితరమైనపుడు, వాయు సంబంధమైన ప్రకోపము గల్గినపుడు 'వాయువి'యను శాంతి చేయు

వలెను. వర్షములు కురియనపుడు, వికృతవర్షములు కురిసినపుడు (అకాలవర్షము, రంగుల వర్షము మొదలయినవి) చెఱువులు మొదలయినవి వికారస్థితి చెందినపుడు (చెడిపోయినపుడు) 'నారుణి' శాంతి చేయనగును. శాపభయము కలిగినపుడు 'భార్గవి'యను శాంతి యర్హము. సంతానవిషయమున వికృతిగల్గినపుడు ప్రాజాపత్య శాంతి ప్రశస్తము. సాధనసంపత్తికి భంగము కలిగినపుడు 'త్వాష్ఠి' శాంతి చేయవలెను. త్రవ్వబేవలను గూర్చి యిల్లు మొదలయినవాని సామగ్రికి నాశనము గల్గినపుడు శాంతి చేయవలెనన్నమాట) పిల్లలకు శాంతికలుగవలెనన్న 'కౌమారి' యను శాంతి నాచరింపవలెను. అగ్నిభయము కలిగినపుడు 'ఆగ్నేయి' శాంతినొనర్పవలెను. రాజాజ్ఞకు భంగము కల్గుచున్నప్పుడు, నౌకరులు మొదలగువారికి నాశనము కల్గినపుడు, ఆశ్వములకు శాంతి కావలసినపుడు 'గాంధర్వి' యను శాంతి చేయవలెను. గజ శాంతికి 'జంగిరసి' యను శాంతిప్రశస్తము. విశాచాది బాధతో 'నైర్మతి' యను శాంతి సముచితము. అపమృత్యుభయము, దుష్ప్వప్నాదులు, నరకభీతి గల్గినపుడు 'యామ్య' యని శాంతి నొనరింపవలయును. దనహానికి 'కౌబేరి' యను శాంతి సిద్ధి నొనలగును. వృక్షములు, ధనసాధనములు చెడినపుడు 'వార్ధివ' యను శాంతి కల్పింపవలెను. మొదటియామమునంబగులుగాని, రాత్రిగాని, హస్త, స్వాతి, చిత్త, పునర్వసు అశ్విని, ఉత్తర, మృగశిరలయందు వాయవ్య శాంతియొనర్పవలెను. పగలుగాని, రాత్రిగాని రెండవజాములో వృషభి, కృత్తిక, విశాఖ, మఖ, భరణి, పుబ్బ యను నక్షత్రములం

దద్భుతములు కల్గిన ఆగ్నేయి యను శాంతి చేయవలెను. మూడవజామున రోహిణి, శ్రవణము, జ్యేష్ఠ, ఉత్తరాషాఢ, ధనిష్ఠ, యను నక్షత్రములందయిన యద్భుతములకు 'నింది' యను శాంతి నాచరింపవలెను. నాల్గవజాములో ఆశ్లేష, రేవతి, ఆర్ద్ర, ఉత్తరాషాఢ, మూల, శతిభిషము అను నక్షత్రములందుఁ దటస్థించిన యుష్కదవములకు 'వారుణి' యను శాంతి చేయవలెను. సూర్యమండలమునందులందద్భుతములేవైన గని పించినచో రెండుశాంతులు చేయవలెను. నిర్నిత్యముగా శాంతి నాచరించినచో నది బాణముల దెబ్బలు మొదలయిన యుష్కదవములు రానీయక శాంతినొసంగును. ధర్మములయిన వారకే దైవోపహుతములురావు.

—♦ అద్భుత శాంతివిధానము ♦— (229 అ.)

మత్స్య మిట్లనియె. వృద్ధగర్గుఁ డతిమహర్షికిఁ దెల్పిన యద్భుత శాంతివిధానము తెల్పెదవినుము. సరస్వతీతీరమున సుఖాసీనుడై యున్న గర్గాచార్యు న్నత్రిమహర్షి ప్రశ్నించెను. నరులు, నగరము, రాజులు తమ పూర్వరూపము చెడి వికారము చెందుటకుఁ గారణమేమి? అనిన గర్గుండిట్లనియె. పురుషుడపచారము చేయుటవలన దేవతలు కోపింతురు. అందువలన దేవతోష్కదవములు తటస్థించును. అద్భుతములు దివ్యములు, అంతరిక్షములు, భౌమములు నని మూడు తెలింగులు. అంతరిక్షాద్భుతము లేవియన హ్రీహములు నక్షత్రములు మొదలయిన వానియందు వికృతి, కొఱపులుపడుట (కల్పాచారము)

దిశలందు మంటలు, సూర్యునిచుట్టు గ్రహములచుట్టు సరి
 వేషము (గుడికట్టుట) గంధర్వనగరములు, వికృతమైన వృష్టి
 అనునవి. చరభూతము స్థిరమగుట, స్థిరభూతము చరమాట
 భూకంపము, మడుగులు మొదలయినవాని వికారము ననునవి
 భౌమాద్భుతములు. భౌమములయిన యీ యద్భుతములు
 చిరకాలమునకు స్వల్పఫలమునే యిచ్చును. అంతరిక్షము
 లయిన యద్భుతములు మధ్యమఫల మొసంగును. అవి మధ్య
 కాలమున ఫలించును. అద్భుతము కనిపించినతర్వాత నేడు
 రోజులలోగా శుభప్రదమైన వర్షము కురిసెనేని యీ యద్భు
 తము నిష్ఫలమగును. అది పనిచేయదు. అద్భుతములు శాంతి
 కర్మ చేతగాని శాంతినొందవు. అద్భుతము మూడు సంవత్సర
 ములకు భయమును గోచరింపజేయును. రాజయొక్క శరీర
 మందు, రాజ్యమునందు, పురద్వారమున, పురోహితులందు,
 రాజపుత్రులందు, కోశాగారమందు, వాహనములందు ఋతు
 స్వభావమును ఒట్టి యద్భుతములు పరిపాక దశనందును. ఇంక
 శుభాద్భుతములం దెల్పదనినుము. చైత్ర వైశాఖములందు
 పిడుగులుపడుట, భూకంపము సంధ్యాసమయమున పిడుగుల
 ధ్వనులు, సూర్యునిచుట్టు గుడికట్టుట, ధూళి, పొగ, సూర్య
 బింబ మెఱ్ఱగానుండుట, చెట్లనుండి జిగురు, పండ్లతోనిండిన
 వృక్షములు, గోవులు, పక్షులు, దేనె వృద్ధిచెందుట, అనునవి
 శుభాద్భుతములు గ్రీష్మఋతువునందు నక్షత్రపాతములు మొద
 లయినవానిచే గలుపితిమై, జేగురురంగుగా సూర్యచంద్రులు
 కనిపించుటనలుపు తెలుపుకలిసిగాని, కనుపుపచ్చగాగాని, ధూస
 రవర్ణముతోగాని ఎఱుపుతోగాని ఎఱ్ఱగాగాని సంధ్యాకాలము

సంతోషించు సముద్రమట్లు కనిపించుట, నదులలో నీతెండ్రుట
అనని శుభాద్భుతములు ఇంద్రధనుస్సు, పర్వులమై కనిపిం
చుట, మెఱుపులు, ఉల్కలు మొదలయినవి కనిపించుట,
భూకంపము, భూమి మీది కూగుట, భూహాసనము భూమిబద్ధ
లగుట, నదులు, సరస్సులు, నూతనలు మొదలయినవానియం
దేదుపందులొడలు దులుపుకొనుట, యీదుట, దాటుట,
మొదలయినవి వర్షర్తువునందుఁ బొడసూపుట శుభము. చల్ల
గాలులు, మంచుతుంపురులు, మృగములు, పక్షులు ధ్వనించుట
రక్షోభూతిపిశాచములు కనిపించుట, అమానుషవాక్కు
వినిపించుట, దిక్కులందుఁ గావిర్జగమ్మి యాకాశము, వన
ములు, పర్వతములు చీకటులు గ్రమ్ముట, నూర్యోదయ
నూర్యాస్తమయము లెత్తులో నగుట, హేమంతమున
శుభఫలదము లగును. దివ్యస్త్రీరూపములు గంధర్వులు
విమానములు కనిపించుట, గ్రహనక్షత్రతారాగ్రహములు
స్వచ్ఛముగాఁ గనిపించుట, అమానుషవాక్కు వినిపించుట,
గీతివాద్యఘోషములు వనపర్వతసానుభాగములనుండి విని
పించుట, సస్యాభివృద్ధి రసోత్పత్తి శరత్కాలమున శుభాద్భుత
ములు. మంచుగురియుట, శీతవాయువులు వీచుట, వాయు
వైరూప్యము, నల్లని కాటుకరంగులో నాకాశము కనిపిం
చుట, తారలు ఉల్కలుపడుట, స్త్రీలయందు, గోవులు,
మేకలు, మృగములు, పక్షులు ననువానియందు, చిత్రమైన
గర్భములుకలుగుట, ఆకులు, మొలకలు, తీగలు మొదలయిన
వానియందు వికారములు గోచరించుట, శిశిర ఋతువువందు

శుభములు. ఈ చెప్పిన ఋతువుల స్వభావముబట్టి కాక యితర సమయములం దీ యద్భుతములు గోచరించినయెడల విధివిధానముగా ఇంతి నొనరింపక తప్పదు.

230 అ. దేవతావిగ్రహములు నృత్యముచేయుట, వణ, కుట, మంటలుపండుట, అగ్నిని కక్కుట, పొగ జిమ్మట, నూనెరక్తము గారుట, క్రొవ్వగారుట, ఆర్చుట, ఏడ్చుట చెమట పట్టుట, లేచి నిలువబడుట, కూర్చుండుట, పరువు లెత్తుట, ఉబ్బుట, తినుట, ఆయుధములు, జెండాలు మొదలగు వానిని విసరిపారవేయుట, పెడ మొగము తిరుగుట, ఒకచోటికిఁ గదలుట, మొదలగు వికారములు కనుపించును. అట్టిలింగముల సన్నిధివి * దేవాలయములసమీపమునను నివసింపరాదు. అవి రాజునకు నా దేశమునకు నాశనము సూచించును. దేవయా: తిలండుఁకూడ యశుభములయిన యుత్పాతములు గన్పించినపుడు దేశనాశము గలుగునని చెప్పవలెను.

శువులకుత్పాతములు రుద్రునివల్లను, రాజులకుత్పాతములు లోకపాలురవల్లను, సేనాధిపతులకరిష్టములు కుమార స్వామినిమిత్తముగను, లోకములకు విష్ణువసుదేవేంద్ర విశ్వే దేవులవలనను గణములకు, (సంఘములకు) గలిగినయుత్పాతములు గణపతివలనను దేవతల నౌకరులవలన రాజుల నౌకరులకును, దేవతాస్త్రీలవలన రాజస్త్రీలకును, గ్రహములకు వాసుదేవకారణముగను గల్గినవని నిర్ణయింపవలయును. దేవతా

* 'పితామహస్య సార్యేషు తత్రవాసు సకారయేత్' ఇటపితామహశబ్దము బ్రహ్మను జెప్పనా? బ్రహ్మకాలయమామందునా? యని సందేహము.

సంబంధములయిన వికారములు గల్గినపుడు వేదవిదుడగు బ్రాహ్మణుడు (పురోహితుడు) దేవాలయమున కేగి విగ్రహములకు స్నానముచేయించి వస్త్రములొసగి భూషణములలంకరించి గంభమాల్కారములను నన్నమును నివేదించి మధుపర్కమిచ్చి యేడురాత్రులు హోమములొనరించి బ్రాహ్మణులను మధురములగు నన్నపానములచే దృష్టిపఱచి దక్షిణయొసంగి యొదివదినమునఁ బగలు గోభూదాదామలకాను బంగారముతోఁగలిపి యొసంగినచో పాపమంతయు శమించును.

231 అ, అగ్ని లేకుండనే కట్టెలు మండినను, అగ్నియున్నప్పటికి నవి మండకపోయినను నా రాష్ట్రమునకు శత్రురాజులవలనఁ బీడ గల్గినని చెప్పవలెను. తడిమాంసముకూడ నీటిలోమండుట ప్రాకారతోరణ ద్వారములు (రాజగృహమున) మండినను, దేవాలయములందీపని జరిగినను, రాజునకుఁ బ్రమాదము గలుగును. ఈచెప్పినవి వైద్యుతాగ్నివలన (పిడుగు పడిననిప్పుచే) కాలిపోయినను సామాన్యాగ్నివలన కాలిపోయినను రాజునకు భయము తప్పదు. దుమ్ముధూళి లేక, రాత్రి కానప్పుడు, చీడకటులు గ్రమ్మినను, అగ్నిలేకుండగనే పొగ కనిపించినను, మహాభయము కలుగనున్నదని యెఱుంగవచ్చును. మేఘములేని మెఱపు కనిపించినను, రాత్రి నక్షత్రములు కనిపించకున్నను, పగలు చుక్కలు పొడిచినను, భయము తప్పదు. గ్రహములు, నక్షత్రములు, తారలు, వికృతముగాఁ గనిపించినను, పుర, వాహన, రథాదియాన, చతుష్పాజ్జంతు, పక్షికూటములందు, ఆయుధములందు మంటలు పొగ

చూపట్టినను. కోశమునుండి (ఆయుధాదిశాల) నండి యివి లేచిపోయినను యుద్ధభయము త్వరలోఁ గల్గును. అగ్ని లేకుండ మీనుగురులు లేచి కనిపించినను, ధనుస్సులు వికృతముగాఁ బూరింపఁబడినను, ఆయుధములందీటి వికారములు కన్పించినను యుద్ధముకలుగును. ఇట్టి యుత్పాతములు గల్గినపుడు పురోహితృడు మూడురోజు లుపవసించి, క్షీరవృక్షముల సమిధలతోడను, నావాలతోడను, నెతితోను, మిక్కిలి శ్రద్ధగా నగ్నిదేవతాకములయిన మంత్రములచే హోమము చేయవలెను. బ్రాహ్మణభోజనము పెట్టవలెను. బంగారము, గోవులు, వస్త్రములు భూమి మీదలగువానిని దానమియ్యవలెను. ఇందువలన నగ్నివలనఁగల్గిన యుత్పాతములు శమింనును.

(281 అ.) పట్టణములందున్న చెట్లు దేవప్రేరణచే నేడ్చినను, నవ్సినను, బహువిధరసములను ప్రసవింపజేసినను, యేరోగములేకయే, గాలివేయుకు డచి కొమ్మలు విరిగి డినను, నకాలమున ఫలమూలములను మూడే డ్లుదాక గోచరింపజేసినను, క్షీరము, నూనె, రక్తము, తేనె, నీరు, ప్రసవింపజేసినను, రోగములేక హఠాత్తుగా నెండిపోయినను, నెడిపోయినవి తటాకమున నుత్పత్తిచిరించినను, నెడిపోయి వెంటనే లేచినను, నిలుకబడియున్నవి తటాకమున గూలిపోయినను, విచిత్ర ఫలములనొనంగును. ఇట్లేడ్చినచో వ్యాధిభయము, నవ్సినచో దేశవిభయము (దేశమంతయు తారుమారగుట కొమ్మలు నెడిపోయిన యుద్ధమున భటులు కూలుట, శత మొక్కలు

పుష్పించిన మిక్కిలి లేతవయసులో నున్న యాడుపిల్లలు రజస్వలగుట లేక నశించుటయు జరుగును. పూవులు లేక పండినచో రాష్ట్రనాశమగును. క్షీరముగఱిన సర్వక్షయ మగును. నూనెగఱినఁ గజపులు వచ్చును. ఎండినవి తటాలున చిగిరించినచో వీర్యవత్తరముయిన యన్నము నశించును. పడిపోయినవి తమంతట లేచి నిలువఁబడినచో మిత్రిభేదవిమిత్తమున భయముగల్గును. ఒకచోటనుంచి మఱియొకచోటికి కడలినచో దేశము భంగమై చెందును. చెట్లెక్కినను, మండినను ధననాశమగును. పుష్పములు ఫలములు వికృతములయినచో రాజనాశమగును. ఈవృక్షోత్పాతము కలిగినపుడు వానిని వస్త్రాదులచే గప్పి గంధమాల్యాదులచే నలంకరించి యా చెట్టుమీద గొడుగుపట్టిన యెడల పాపము శమించును. శివపూజ చేయవలెను. కశువును బశుపతికి నివేదించుట గూడ మంచిదే. 'రుద్రదేభ్యః' అని హోమము చేయవలెను. రుద్రదశమిగూడ చెయవలెను. తేనెతో, నెయ్యితో పాయసమును బ్రాహ్మణులకు పెట్టవలెను. భూదాసము చేయవలెను. గీతవాద్యాదులచే శివారాధన చేయవలెను.

(23కి అ) అతివృష్టి, అనావృష్టి, కజపులు ఆకాలములో పగ లెడతెఱిపిలేకుండ వర్షములు కురియుట, మేఘము లేక మెఱిపుమెఱసినను రాజమరణము గల్గును. చలి, వేడిమి విషర్యాసముగా (ఉండవలసినపుడుండక కూడని యపుడు గల్గినచో) రాజులకు శత్రుభయము కలుగును. రక్కశర్పము కురిసినచో శత్రుభయము కలుగును. బొగ్గులు దుమ్ము పర్చించి

నచో పురనాశనము కల్గును. కొవ్వ: ఎముకలు, చమురు, మాంసము వర్షించినచో జనులకు మృత్యువు కల్గును. ఫల పుష్పాదులు ధాన్యము వర్షించిన శత్రుభయము కల్గును. దుమ్ము, పురుగులు, రాళ్ళు వర్షించినచో రోగభయము తటస్థించును. అన్నవర్షము కనిపించిన పంటలుపోవును. సూర్యుడు స్వచ్ఛముగా మేఘావరణ లేకయుండినపుడుగూడ నీడ కనిపించకున్నను, ఒక వేళ నది తారుమారుగా కనిపించినను దేవోష్ఠద్రవము కల్గును. మబ్బులేనపుడు రాత్రివేళ యామ్నోత్తరదిశలందు (దక్షిణోత్తరముగా) నిర్లద ధనస్సుగాని ఉల్కాపాతముగాని (కొఱపులుపడుట) దిక్కులు మండిపోవుటగాని, గంధర్వనగరముగాని గానిపించినచో శత్రు భయము దేశోష్ఠద్రవము కల్గునని చెప్పనగును. అట్టినమయ ములందు సూర్యుడు, చంద్రుడు, వాయువు నను వారిం గూర్చి యాగము చేయవలెను. గో భూ హిరణ్యాదిదానము లాచరించవలెను. అందువలనఁ బాతకము నశించి శాంతి సిద్ధించును.

234 అ. నదులు, మడుగులు, వాగులు పట్టణమునకు దూరముగాఁబోయినను, మిక్కిలి దూరలో నున్నవి దగ్గరకు వచ్చినను, ఇంకిపోయినను, రంగుమారినను, కలుషమయినను, కాగినను, నురుగు బుడగలు తేరినను జంతుసంకులములైనను, నూనె, పాలు, కల్లు, రక్తము ననువానితో నాకులములయినను నాఱుమాసములలోనా దేశము శత్రువులచేనా కమింపఁబడును, నీటిమడుగులు ధ్వనించినను, వీనిలో మంటలు లేచినను,

దుమ్మ క్రమిణును, శ్రవ్యకయే నీరు పొంగినను, జంతుబా
హుశ్యమున్నను, సంగీతధ్వనులు వినిపించినను జనులకు
మృత్యుభీతి గల్గును. దివ్యోదకముతోఁగూడిన నెయ్యి, తేనె,
నూనె, యనునవి చల్లి వారుణసుంతము జపించి యీవస్తువు
లచే నీటిమీదనే హోమము చేయవలెను తేనె, నెయ్యి
మొదలగు నుత్తమపదార్థములతో బ్రాహ్మణులకు భోజనము
పెట్టవలెను. గోవులు, తెల్లని వస్త్రములు ఉదకకుంభములు
దాన మీయవలెను. ఇందువలన నుదకశాంతి యగును.

235 అ. స్త్రీ లకాలమునఁ బ్రసవించుట, కాలాతీతమ
యినతరువాత సంతానముగనుట, వికృతాకాంగులయిన బిడ్డలం
గనుట, కవలంగనుట, మరువ్యరూపము లేక, నోరు లేక
అందవికలులై బిడ్డలు జనించుట, పశుక్షిగర్భములయందును
నిట్టి వికారోత్పత్తికలుగుటయును వానివలన కులములు,
దేశములు నశించునని చెప్పవలెను. అట్టివారిని దేశము
వెడలగొట్టి, స్త్రీలను బూజింపవలయును. బ్రాహ్మణ
సంతర్పణము చేయవలెను. (236 అ.) గుఱ్ఱములు
నెడ్డుకట్టకుండనే బండ్లునడచుట, అవికట్టినవి నడువకుండుట
జరిగినచో నింతింతసరాని భయము చెప్పవలయును. వాద్మ
ములు వాయించినపుడు మ్రోగవు. వాయించినపుడు మ్రో
గును. కదలునవి కదలవు. కదలనివి కదలును. ఆకాశమునఁ
దూర్యములు వినిపించును. సంగీతము గంధర్వధ్వని వినిపిం
చును. కర్రలు, తెడ్లు, గొడ్డలులు మొదలయినవాని వికారము,
గోవులకు గోతులమూకలు, స్త్రీలకు స్త్రీలు ఘాత చేయున

ఇంట సామగ్రి చెడిపోవును. ఇట్టివి కల్గినపుడు ఘోరమగున శస్త్రభయము కలుగును. వేలపిండితో పాయుదేవుఁ యూజి పడెను. పాయుదేవతాకములయిన మంత్రముల జపింపలేను. దక్షిణతో బాహ్మణ సంతర్పణ చేయవలెను. ఇంట శాంతి గలుగును.

237 అ. అరణ్య జాతువులు, పక్షులు గ్రామము నందుఁ బ్రవేశించుట, గ్రామమునందలివి యాణ్యముం జొచ్చుట, నీటిలోనుండునవి మెట్టకును, మెట్టమీదివి నీటిలోనికింబోవుటఁ ఘోరముగానాచ్చుట, రాజపురద్వారము లందు నక్కలార్పుట, రాత్రిదరించునవి పాలు, పగలు చరించునవి రాత్రి తిరిగినను దేశమునందుపద్రము కలుగును. సంధ్యాకాలములందు పశుపక్షులు గుంపులుగట్టి విక్రమస్వరముగా నార్చినను గ్రామము సర్వశూన్యమగును సూర్యోదయమున సూర్యాభిముఖమై నక్కయార్చినచో మంగళము కలుగును. భయముకలుగు. పావున మింటిలో దూరినను, గ్రద్ద నెత్తిమీఁద గ్రలినను, తేటిగల్గింటిలోఁ బట్టుపెట్టినను, గృహయజమానికి హానిచెప్పవలెను. ప్రాకార ద్వారముల మీఁద, బజారువీధులందు, జెండా, గొడుగు, ఆయుధములు మొదలయినవానియందు గ్రద్దవ్రలినను, పుట్టలు పోసినను అందుఁదేనె స్రవించినను నాయూదిశలు నశించును. రాజు హానిచెందును. ఎలకలు, మిడుతలదందు హెచ్చుగాఁ గనిపించినచో దేశమం దాకలిబాధ హెచ్చును. కాకులు ధాన్యమును నోటగఱచునేని కఱపుగల్గును. కుక్కలు, కట్టెలు,

నిప్పుకొఱపులు, ఎముకలు, కొమ్ములు, నోటగఱచుకొని
తిరుగునేని దేశమునకు దారిద్ర్యముపట్టును, యుద్ధములుగల్గును,
తెల్లకాకి మైధునముచేయుచు గనిపించినచో రాజు నాశనము
దేశనాశనము గల్గును. రాజద్వారమునందు గుడ్లకూబ గనిపిం
చినచో రాజనాశము తప్పదు ఇంట వ్రాలిన యజమాని
నశించును. ధననాశ మగును. మృగపక్షి సంబంధమగు
నుషద్రవము కలిగినపుడు హోమము చేయవలెను. 'దేవాః
కపోతా' అను మంత్రము నైదుగురు బ్రాహ్మణులు జపము
చేయవలెను. గోభూహిరణ్యాదులు వస్త్రములు, ఉత్తరీయ
ములు నొసంగవలెను.

238 అ. గట్టిగానున్న ప్రాసాదములు, తోరణములు,
అట్టలకములు, ద్వారములు, ప్రాకారములు, ఇట్లు నిర్మి
తముగా కూలుట రాజనాశనమునకు సూచకము. దుమ్ము,
పోగ గ్రమ్మి దిశలన్నియు నాకులములై ఆద్యోచంద్ర నక్షత్ర
ములు వెలవెలపోయినచో భయమగును ఎచట రాక్షసులు,
ధర్మదూరులయిన బ్రాహ్మణులు కనిపింతురో, ఋతువులు
తారుమారగునో, అపూజ్యులు పూజింపబడుదురో, నక్షత్ర
ములు దూరదూరములయి విడిపోవునో యాచోటున మహా
భయము కలును. కేతువు కనిపించుట ఉపరాగము సూర్యచంద్రులలో
చంద్రములు గోచరించుట, ఉపరాగము గృహనక్షత్ర
వికారముగల్గిన భయమగును. స్త్రీలు కలహప్రాయులగుట,
పిల్లలు పిల్లలును గొట్టుకొనుట, ఉచితములయిన క్రియలు
సాగకుండ విచ్చిత్తిజెందుట, హోమాన్ని ప్రజ్వలంపకుండుట,
చీమలు, గ్రద్దలు, నుత్తరదిశగానేగుట, పూర్వకుభములు కారి

పోవుట, హావిస్సు తఱిగిపోవుట, మంగళవచనములు వినిపింప
కుండుట దేవతల నట్లు బ్రాహ్మణుల నారాధింపకుండుట,
వాద్యములు మందధ్వనులు గలవియు, విక్రృతస్వరములు
కలవియునగుట నరులుగురువులను మిత్రులను ద్వేషించి శత్రు
వులను బూజించుట బ్రాహ్మణులను, సుహృదులను, మాన్యులను
పరాభవించుట, శాంతి మంగళ హోమాదులవలనఁ బ్రయో
జనములేదని నాస్తిక ప్రబోధము గావించుట మొదలగు వాని
వలన దేశపాలకుఁడు నశించును, రాజనాశనమునకు ముఖ్యమైన
లక్షణములో మొదటిది బ్రాహ్మణద్వేషము, బ్రాహ్మణద్రవ్య
ముల హరించుట, బ్రాహ్మణహింస, మేలును జ్ఞాపకముంచు
కోనకుండుట, యాచింపబడినపుడు కోపము పొందుట,
బ్రాహ్మణునిందచేసి విని సంతోషపడుట, బ్రాహ్మణస్తుతిని
సహింపకుండుట, ఎన్నఁడును విని కని యెఱుంగని క్రొత్త
క్రొత్తపన్నులను ప్రజలమీద రుద్దుట మొదలగునవి మహోప
ద్రవములు ఇట్టివి తటస్థించినపుడు శచీ సమేతుండగు నింద్రుని
బూజింపవలయును. దేవతలకు బలులు చేయవలెను, విప్రులకు
భోజనములు పెట్టవలెను. సాధువులను విప్రులను నారాధింప
వలెను. వారికి దానము లీయవలెను. గోభూహిరణ్యాది
దానములు చేయవలెను. హోమము లాచరింపనగును. దేవతల
బూజింపవలెను. అందువలన నీ పాపము నశించును.

—♦ గ్రహయజ్ఞము ♦— (239 అధ్యాయము)

లక్ష హోమము

మత్స్య మట్లనియె. లక్షహోమముతో గ్రహయజ్ఞము
చేయు విధానము తెల్పెదనని యిట్లనియె. నదీసంగమమున

దేవతా సన్నిధిని సమప్రదేశమునందు జ్యోతిషికులతో, గురులతో ఋత్విక్కులతో భూపరీక్షచేయవలెను. ఒకమూరలోతున కుండము త్రవ్వవలయును. లక్షహోమమునకు ద్వీగుణము కోటిహోమమునకుఁ జతుర్గుణము నుండవలెను. ఎనిమిదిమంది వేదపారగులు ఋత్విక్కులుగా వలయును. కందమూల ఫలములు, దధిక్షీరము లాహారముగాగలవారై యుండవలెను, వేదికయందు రత్నములుంచవలయును. అవ్వల వగ్నిని ప్రతిష్ఠింపవలయును. గాయత్రితోఁ బదివేలు మాణస్తావేన' అనుమంత్రముచేఁ దానికారురెట్లు నవగ్రహాదిచుంత్రములచేఁ నాలుగురెట్లు కూష్మాండహోమము లయిచురెట్లు కుసుమాదులచే పదునారురెట్లు, బౌదరములచే (రేకుఁండ్లు) పదివేలు, హోమముచేయవలెను. పదునాల్గువేలు శ్రీచుంత్రముచే ఇంద్రదైవత్యములచేత మిగిలిన యెదువేలు హోమము చేయవగును. ఇట్లు లక్షహోమము ముగించి పుణ్యస్నానము చేయవలెను. పదునారు బిందెలతో బంగారము మొదలయిన మంగళద్రవ్యములతోఁ గూడిన యుదకముచే యజమాని నభిషేకింపవలయును అది శాంతికలిగించును. దక్షిణయూయవలెను. దీవివలన గ్రహశాంతి తప్పక కలుగును. యథావైభవముగా దక్షిణ యేర్పడియున్నది లక్షహోమ మొకమాసముపట్టును.

—♦ కోటి హోమము ♦—

గంగ, యమున, సరస్వతి, నర్మద, దేవిక అను నదుల తీరములందు కోటిహోమము చేయవలెను. అందుగూడఁ ఋత్విక్కులు పదునాఱుగురు, ఋత్విగాచారులతో సంవత్సర

దీక్ష చేయవలెను. చైత్రము, కార్తికము అను మాసములలో నారంభము చేయనగును యజమానులు పాలుత్రావి ఫలముల దినియుండవలెను. యవాదిధాన్యము, మాషములు, తిలలు, ఆవాలు, పాలాశ (మోదుగ) సమిథలు గావలయును. వసుధారయు నుండవలెను. మొదటి నెలలో ఋక్షిక్కులకు క్షీరభోజనము పెట్టవలెను. రెండవ నెల కృషరము చూడవ నెల సంకూపము, నాల్గవ నెల మోదములు, అయిదవ నెల పెరుగన్నము, ఆఱవ నెల వేలపిడి, ఏడవ నెల అప్పములు (అపూపములు) ఎనిమిదవ నెల నేతిఅరిసెలు, తొమ్మిదవ నెలలో షష్ఠ్యదనము పదియవ నెలలో యవషష్టిక పదకొండవ నెలలో మాషముతో గూడిన భోజనము, పండ్లకొండవ నెలలో షడసోపేతభక్ష్యభోజ్యాదులు పెట్టవలెను. త్రిమాసమున దక్షిణాశీషులెను. శుచివస్త్రములదాల్చి మధ్యాహ్నముదాక హోరములు చేయవలెను. ఇక్కడాది దేవతాప్రీతికై యగ్నిష్టోమము చేయించవలెను. అవ్వల పూర్ణాహుతి దేవప్రీత్యప్రీతి చేయవలెను. తాను భార్యయు బంగారముతో వెండితో తులయందు దూగి దానము చేయవలెను. రాజనూయఫలము కలుగును. దేవమానుషోపదముల కిది శాంతి.

—♦ 241 242 అ. దేహస్పందనఫలము (అదరుట) ♦—

చైత్రయూతావిధానమునందు ప్రసంగవశమున దేహస్పందనఫలం చెప్పబడింది. ఇదివైపుననదిని మత్తినాఫలము. మూర్ధానాన భూకాభము, అలాటమున స్థానివృద్ధి, కనుహములు ముక్కున, మిత్రలాభము, కంటియందుం భృత్యలాభము,

మధ్యమున (పడుమున) అభయసిద్ధి, సంతోషమును యుద్ధమును, కంటికిన స్త్రీ లాభము, చెవియందు ప్రముఖాకృతి శ్రవణము, ముక్కునందు వ్రీతి, సౌఖ్యమును, అధగోష్ఠమున సంతాన లాభము, కంఠమున భోగము, మూపురములందు భోగవృద్ధి, బాహువులయందు విజృంభణ హస్తమున ధనాగమము, పృష్ఠమున బరాజయము, వక్షస్థలమున సర్వోదయము, కుక్షియందు బ్రీతి, స్తనమునందు స్త్రీ లాభము, నాభిదేశమున స్థానభంకము తరువాత ధలలాభము, మోకాలిసంధిలో శత్రుసంధి, లోపిక్కలందు రాజ్యభాగమున నాశము, పాదస్పర్శణమున నుత్తరస్థానము, పాదతలమున లాభము, ప్రయాణము, పుట్టునుచ్చు, పిటకము (పొక్కు) కనిపించుచు న్ననిదేహము, స్త్రీల కెడమప్రక్క సీఫలము గల్గును.

ఇటుమీద మస్కన్నములు తెలుపబడినవి మస్కన్నములను ఒరుకుండెలిసి మరల సైదవోనలెను. కల్కనానము తిఁహోమము, బ్రాహ్మణపూజ, నాసుదేవస్తుతి, గజేంద్రమోక్షము వినుట యనునవి మస్కన్నముదోషమును హరించును. మొదటిజామునవచ్చిన కల సంవత్సరమునకు ఫలమిచ్చును. రెండవజామున కల యాఱుమాసములకు, మూడవజాము మూడుమాసములకు, నాల్గవజాము కల మాసమాత్రముననే ఫలించును. ఆరురోదయమునవచ్చినకల పదిరోజులలో సిద్ధించును. నాంచిస్వన్నమువచ్చిన తర్వాతిస్వన్నము మంచిదికాదు. ఈమీద శకునములు వర్ణింపబడినవి.

—♦ వాస్తు కల్పము ♦— (252-257 అ)

[పానాదములు, భజనములు మొదలయినవాని నిర్మాణముంగూర్చి ఋషులడుగఁగా నూతుండిట్లనియె, భృగువు, అత్రి, వసిష్ఠుఁడు, విశ్వకర్మ, మయుఁడు, నారదుఁడు, నగ్నజిత్తు, విశాలాక్షుఁడు, పురందరుఁడు. బ్రహ్మ, కుమారస్వామి, సందీశ్వరుఁడు, శౌనకుఁడు, గర్గుఁడు, వాసుదేవుఁడు, అశిరుద్ధుఁడు, శుక్రుఁడు, బృహస్పతి, యను వారు వాస్తుశాస్త్రోపదేశకులు. మరువునకు మిత్స్యము సంక్షేపముగానిట్లుపదేశించెను. అంధకవధనమయములో రుద్రుని లలాటమండలి చెనుటచుక్క భూమిపై రాలెను. అందుండి యతిభయంకరమైన భూతము జనించెను. అది భూమ్యాకాశముల మ్రింగునట్లయి, యంధకులరక్తమును ద్రావెను. దానికంతమాత్రమున తృప్తికలుగదయ్యెను. అది శివునిగూర్చి తపస్సు నారంభించెను. భైరవుఁడందులకు హస్తించి, ముల్లోకములను మ్రింగునట్టి పరమిచ్చెను. అది ముల్లోకములందు విప్రంభింపగా బ్రహ్మాదిదేవతలు, దానవాసురరక్షసులు సంతట నాక్రమించి నిలువబడిరి. ఆభూతముంగని వారు “వాస్తు మధ్యమునవేసిన బలి నీ కాహారమగును. వాస్తుపూజ చేయునివారు నీ కాహార మగుదురు. అజ్ఞానమువలన యజ్ఞముచేసినవాడు నీ కాహారము” అనిరి. అతడు శాంతించెను. అది మొదలు వాస్తుయజ్ఞము చేయునాచార మేర్పడెను. అది శాంతికారణము.

—♦ గృహారంభసమయము ♦—

చైత్రమున గృహారంభముచేసిన వ్యాధిము, వైశాఖ
మున ధేనురత్నలాభము, జ్యేష్ఠమున మృత్యువు, ఆషాఢమున
భృత్యరత్నలాభము, భాద్రపదమున హాని. ఆశ్వయుజమున
భార్యాహాని, కార్తికమున ధనభాన్యసమృద్ధి, మార్గశిరమున
గృహనాశము, పుష్యమున చోరభయము. మాఘమున బహు
లాభము గలుగునుగాని యగ్నిభయముమాత్రము కలుగును.
ఫాల్గునమున ఒంగారము, పుత్రలాభము కలుగును. అశ్విని,
రోహిణి, మూల, ఉత్తరాత్రయము (ఇందునక్షత్రము) స్వాతి,
హస్త, అనూరాధ, అను నక్షత్రములు మంచివి! భాను,
భామవారములు పనికిరావు. వ్యాఘాతశూలలు వ్యతీపాత,
అతిగండము, నర్జ్యములు. విష్కంభ, గండ, వరిఘ, వజ్ర
యోగములు పనికివచ్చును. శ్వేత, మైత్ర, మాహేంద్ర,
గంధర్వ, అభిజిత్ రోహిణి వైరాజసావిత్రము లను ముహూర్త
ములు యోగ్యములు సూర్యచంద్ర బలముగల్గిన శుభలగ్న
మును జూడవలయును. ఇట్టిసమయములందు స్తంభప్రతిష్ఠ
చేయవలయును. వాఫీ కూపాదులకు నిదేసమయము.

—♦ భూ ప రీక్ష ♦—

విఘ్నలకు తెల్లనిది, రాజులకు ఎర్రనిది, వైశ్యులకు
పసుపుపచ్చనిది, శూద్రులకు నల్లనిదియు నగు నేలమంచిది.
తీపి, కారము, చేదు కషాయము అను రుచులుగల మన్ను
నాల్గు వర్ణములకు ఎరుసగా ప్రశస్తము. అరత్నిమాత్రము
వయినగోతిలో, చక్కగా పూతపెట్టి మంటి మూకుమనో

నేయిపోసి నాలుగు వత్తులు వేసి దీపము పెట్టవలెను. అది స్వ
వస్తువులను, తూర్పు మొదలయిన దిశలందుఁ బ్రకాశింప
చేయుటంబట్టి బ్రాహ్మణాది వర్ణములు నాల్గింటికి యోగ్య
మయిన భూమిగా నిర్ణయింపవలెను. నాగలితో దున్ని బీజము
లను జల్లగా మూడు, అయిదు, ఏడు రోజులలో నవి మొలచు
నేని మంచి నేలగా నిర్ణయింపవలెను.

ఏకాశీతి పదవాస్తు నిర్ణయము.

మూలము ౨౫౩ అధ్యాయము ౧౯ శ్లోకము మొదలు
౫౧ శ్లోకమువరకుఁ దెల్పుబడిన విషయము 1 వ చక్రములోఁ
జూపితిని.

ఇట్లు కట్టే భూమిని చక్రములోవలె 81 భాగములు వేసి,
గృహారంభ తేత్రమున మధ్యనున్న నవపదములలో బ్రహ్మస్థాన
మును, బ్రాహ్మస్థానమందున్న ౩1 పదముల ప్రదేశము విడిచి,
మిగిలిన స్థానములందు గృహనిర్మాణము చేయవలెను. మర్త
సంధులయందు గోడ పాదములు పెట్టగాదు, మరియు శిల్పార్థ
రణముచేసినపుడు ఏకాశీతిపదవాస్తు దేవతలనర్పించిన శుభము.
నగర గ్రామ దేశనిర్మాణమునందుఁగూడ యిది చూడవలెను.

ఒక్క విశేషము

గృహారంభ సమయమందు గృహయజమాని తనశరీర
ములో నేయవయవమందు తాకునో, లేక దురదక్కునో, ఆ
యవయవమున బట్టి యీ చక్రమునందలి వాస్తువురుషుని యా
యవయవము గలచోట శిల్పములున్నట్లు గ్రహించి వెంటనే
పానిని దీసివేయింప వలయును.

—♦ చతుశ్శాలాది స్వరూపము ♦—

చతుశ్శాలము — నాలుగు ద్వారములు, నాలుగు మంగిలి
వాకిళ్లు కలది. దీనికి సర్వతో భద్రము, సర్వతో
ముఖముననియు హాహుతిము లున్నవి. దేవాలయ
ములు, రాజగృహము లు నిట్లు కట్టవలెను.

సంద్యావర్తము:—పడమటివైపుమాత్రము ద్వారముండును.
స్వస్తిము; తూర్పు గుమ్మముండదు. రుచకముత్తర
ద్వారము లేనిదైయుండును

ఉత్తరవైపు శాలలేనివిశాలమునకు ధన్యకమనిపేరు.
అదిక్షేమపృథ్విలను, బహు పుత్రఫలముల నొసంగును, తూర్పు
వైపుశాలలేని దానికిసుక్షేత్రమనిపేరు. ఇదిధన్యము, యశస్యము,
ఆయుష్యము, శోకమోహవినాశకమై యలరును. దక్షిణ
వైపు శాలలేనిది విశాలమనిపేరు కులనాశనముచేయును.
సర్వవ్యాధిభయములను గూర్చును. పడమటివైపు శాలలేనిది
పక్షిభయము, బంధుమిత్ర సుతాదులను సంహరించును. సర్వ
భయములను గలిగించును. పశ్చిమోత్తర శాలికము అనగా
వాయువ్యమూలను శాలగలది యమసూర్యమని పిలువఁ
బడును. అది రాజభయము, అగ్నిభయము కలిగించును.
కులనాశనముచేయును. ఉత్తరతూర్పుగా ననగా నీశాన్య
మూల శాలగలది యకాలమృత్యువును గలిగించును. దానికి
దండమనిపేరు. పూర్వదక్షిణములుగా ననగా నాగ్నేయముగా
శాలగలది ధనమని పేరుగలగృహము, శత్రుభయమును, అవ
మానము నిచ్చును. పంటశాల, తూర్పునగాని, పడమరగాని

యున్నచో మృత్యుసూచనియగును. వైధవ్యమును అనేకవిధం భయములను నొసంగును. ఉత్తరమునగాని, దక్షిణమునగాని వంటప్రాయమున్నచో భయము నిచ్చును. ఆగ్నేయముల ప్రశస్తము. దక్షిణమున పడకగడలుండవలెను. ఈపైన రాజాదుల కైదురకములయిండ్లు వాని వైశాల్యము వర్ణితము. అది 2 వ చక్రమునఁ జూడవలయును. పండుటిటుకలగోడ యింటివెడల్పులో 16 వవం తుండవలెను. కర్రలతోగాని, మట్టితోగాని గోడపెట్టవచ్చును. అన్నివాస్తులందును గర్భము కొలతనుబట్టియే లెక్కించవలెను. (అనగా ఉల్లోపల లెక్కపెట్టవలెను.) గృహమయొక్క వ్యాసములో(పొడుగు) ఏబదియవ వంతునకుఁ బదు నెనిమిది అంగుళములు కలిపిన నెంతయుండునో అంత గుమ్మము వెడల్పుండవలెను. దానికి రెట్టింపుయెత్తు ఉండవలెను. ద్వారబంధముఎత్తు ఎన్నిచేతులున్న నన్ని అంగుళముల దళసరికలదైగుమ్మముకమ్మియుండవలెను.

—♦ స్తంభమాన నిర్ణయము ♦—

ఇంటియెత్తులో నేడవవంతు స్తంభముపొడవుండవలెను. ఎనుబదియవవంతు స్తంభములూ వుండవలెను. నాలుగు పలకల స్తంభమునకు రుచకమనియు, నెనిమిది పలకలు గలదానికి వజ్రమనియు, పదునారు పలకలు గలదానికి ద్వివజ్రమనియు, ముప్పది రెండు పలకలు గలదానికి శ్రవీనకమనియు, పేరులుగలవు. మధ్యప్రదేశమం దెత్తవలసిన గుండ్రనిస్తంభమునకు వృత్తమనిపేరు. ఈ యైదు మహాస్తంభములును సర్వవిధ వాస్తువులందును బ్రశస్తములు, వీనిమీదఁ

బద్ధములు , వల్లులు, లతలు, కుంభములు (గుండ్రని కడవల రూపముగా) ఆకులు, అద్దములు చెక్కవలెను. స్తంభము యొక్క తొమ్మిదవ భాగమున నెడముపైట్టి పద్మములు, కుంభ ములు చెక్కవలెను. రెండు స్తంభముల మధ్య ప్రదేశము స్తంభముయొక్క నిడివికి సరిపోయియున్నచో, తులయనియు, తక్కువయున్నచో ఉపతులయనియు, చెప్పబడును. మూడవ వంతు నాల్గవంతుతక్కువయున్నచో ఉపతుల యన్నమాట.

—♦ ద్వారములు ♦—

తూర్పుద్వారములుగ, ఇంద్రము, జయంతము ననునవి ప్రశస్తములు. యామ్యము, విలేథము అనునవి దక్షిణద్వార ములు ప్రశస్తములు. పుష్పదంతము, వారుణము ననునవి పడ మటి ద్వారములు త్రమములు. భల్లాటము సౌమ్యము నను నుత్తరద్వారములు ప్రశస్తములు. ద్వారవేధలు పనికిరావు. ద్వారమున కెదురుగా వీథియున్నచో సర్వకుల క్షయ మొన ర్చును. (వీధిశూల యండగూడదు) సింహద్వారమున కెదురుగా చెట్టున్నచో శత్రుద్వేషము హెచ్చుగా నుండును. బురద యున్నచో శోకముగల్గును. నూయియుండినసపస్తారము(మూర్చ) గల్గును. నీటిగుంటయున్నచో వ్యధకలుగును. మేకున్నచో నగ్ని భయముగల్గును. దేవతయున్నచో (గుడియున్నచో) నాశనము గల్గును. స్తంభమున్నచో స్త్రీనిమిత్తముగా నాశము గల్గును. ఒకయింటిశూలమతియొకయింటికి దగిలినచో గృహయజమానికి నష్టము గల్గును. పాకీదొడ్డిగాని, అవసర్కము (పెంటకుప్ప) యొక్కగాని శూలవలన గృహిణి బారిణి యగును. చండాలుని

యిట్లు ఎదురుగానున్నచో శత్రుములవలన భయముకలుగును, ఇంటిపత్తుకు రెట్టిపుస్తలమువదలినయెడల యీశూలదోషము హరించును, ద్వారమును స్వయముగా పెల్లగించివచో పిచ్చి యెత్తును, ద్వారమును మూసియుంచినచో కులనాశనమగును, ద్వారబంధముకొలతకు మించియున్నచో రాజభయము, తగ్గి యున్నచోఁ దస్కరభయము తప్పదు. ద్వారముమీఁద ద్వారమున్నచో నది యంతకముఖ మనబడును. ఇంటిమధ్య ద్వారము సింహద్వారముకంటె పెద్దదయియున్నచో వజ్ర మనబడును. ఇవి నష్టము కలిగించును. కడవల యాకారముల చేతను శ్రీఃర్ణిలతలచేతను (చెక్కడపుసనులచే) సింహద్వారము శోభింపఁజేయవలెను. దానిని అక్షతోదకములచేతను బలుల చేతను నిత్యమును బూజింపవలెను.

—♦ గృహపరివర పృథిములు ♦—

ఇంటికి దూర్పున పొట్టిచెట్లు సర్వాభీష్టముల నిచ్చును. దక్షిణమున బ్రహ్మ మేడీ చెట్టు, (ఉదు బర) పడమట పిప్పలము (రావి) శత్రుమున స్వత్వమును (జువ్వి) శుభముల నిచ్చును. ముళ్ల చెట్టు, పాలచెట్టు. ♦ ఆననము, (వేగిస) ఃఘాన్యత్వము (గుమ్మడు) లేకు లేదా జల్లేడు ఇవి భార్యకును సంతతికిని హాని కలిగించును వాటిని నరకివేయుట కిష్టము లేనిచో వానికిని యింటికిని నడుమ మఱియొకరకము శుభకరములయిన చెట్లను బొతించవలెను. పున్నాగము, అశోకము, (వంజులము=

♦ ఆననము : వేగిసచెట్టు, పారిద్రవు- పచ్చచందనము * జంబీరము, అనిగూడ యున్నది పొటలము = కలిగొట్టు 2 పొన్న చెట్టు పున్నాగ = మల్లానోసుమెగ 2 తిలకపుచెట్టు 3 నురపొన్న.

పేము) వకులము, (బొగడ, జన్మి, తిలకము, చంగకము(సంకెంగ,
దానిమ్మ, పిప్పలి, (తీగె) ద్రాక్ష మొదలయినవి పూజపండిళ్ళు)
జంబీరము, [నిమ్మ,] పోన, పవన, మొగలి, జాజి, తానుక,
శతపత్రి (నూరు రేకులుగల తామరపువ్వు) ఇల్లి, కొబ్బరి,
అరటి, పాటలము మొదలయినవి పెరటిలోనున్నచో లక్ష్మీ
సంపత్తి గలిగించును.

256 అ. ఇల్లు ఉత్తరవాలుగా ఉండవలెను, అనగా నా
స్తలములో నీటివాలు ఉత్తరముగానుండవలెనన్నమాట శిఖరము
(నడిసుప్ప) సమముగా నుండవలెను (వాలుగా ఉండరాదన్న
మాట, దేవాలయములు, ధూర్తులయిండ్లు [జూదగాండ్లు
మొదలయినవారియిండ్లు, మంత్రులయిండ్లు] చుట్టునుట్టునుగలచోట్ల
నిల్లు కట్టకూడదు. ఒకవేళ కట్టినను నా యిండ్లకుమందు
నాల్గు స్తంభము లెడ ముండవలెను. వెనుకను గూడ యంతే
యిండవలెను. ఒకయింటినానుకొని కుడివైపుగా నిళ్ళుకట్టుకొని
రావలెనుగాని యెడనువైపుగా నిళ్ళు కట్టరాదు. అనగా సవ్యా
వర్తము మంచిది అసవ్యావర్తము పనికిరాదు. దక్షిణమునం
దారంభించిన శీర్షక మనంబడును, ఇతరదిక్కులందారంభి చిన
సంపూర్ణ మనంబడును. అది సర్వకామఫలదము, శుభముహూర్త
మునందు సర్వబీజములు రిత్నములు మొదలయిన మంగళ
ద్రవ్యములను శుభవస్త్రములను సంపాదించి, పనివారితో
వేదవిదులతో, సర్వావధులతో, గూడ స్తోభవతిష్ఠ చేయ
వలెను. బ్రాహ్మణులకుః బ్రాహ్మసాన్నమును విదోసర్పవలెను.
సూత్రము ట్టినుపును, చత్విష్ఠ మందు గుమ్మ మెత్తినుపును

గృహప్రవేశసమయమందు వాస్తూపశమనమునందు (ఇల్లు ముగించునపుడు) నిట్లు చేయవలెను. పై సమయములందై దింటి యందుచేయు నీ క్రియకు వాస్తుశుజ్ఞమనిపేరు. ఈశాన్య మూలసూత్రము పట్టవలెను. ఆగ్నేయమున స్తంభమెత్త వలెను. పడమరముగా వాస్తుచక్రముకు గుడిచేతిచూపుడు వ్రేలు, నడిమివ్రేలు, బొటనవ్రేలు కలిపి వాయవలెను. పవడ ములు, రత్నములు, బంగారము ననువానితో వాస్తుపదము వ్రాయవలెను. పండ్లరసముకూడ యుపయోగింపనగును. బూడిద, బొగ్గులు, కర్ర, గోరుగల్లు, చర్మము, కొమ్ములు, ఎముకలు కపాలము ననువానిచే వాస్తుచక్రముగాని యింటి యాకారముగాని వ్రాయరాదు. స్తంభప్రతిష్ఠాదులు చేయు నపుడు పక్షి నూర్చుని కెదురుగాఁ దిరిగి కటువుగా కూసిన సమయములో యజమాని తన శరీరమందే భాగమును దాకునో వాస్తుపురుషుని యా యవయవభాగమునందు శల్యములున్నట్లు తెలిసికొనవలెను. అంకనములు ఏర్పరచిన తర్వాత నాస్థముల నేనుగు, గుట్టము, కుక్క అను జంతు వుల యడుగుజాడలు పడినచోట శల్యము లున్నట్లు గ్రహింప వలెను సూత్రముపట్టిపపుడా త్రాడును కుక్కలు, నక్కలు, దాటినను వాని యుజువు వినిపించినను శల్యమున్నదని యెఱుంగ వలెను. ఈశాన్యమూల కాకి యరచెనేని యచట ధనము పాతున్నట్లు తెలియవలెను. గృహయజమాని నిలబడియున్న మూలలో నట్లు జరిగినను నచట ధనమున్నట్లే గ్రహింప వలెను. సూక్తిము తెలిసినచో మృత్యువుగను, కీల అధోముఖ మయినచో వ్యాధిగల్గును. బొగ్గులు కనిపించినచో బిచ్చిపట్టును

కపాలములు గనిపించిన మన స్తిమితము తప్పును. శల్వాదులు కనిపించిన నాయింటి యాడుద జారిణియగును. పనివాడు తడబడెనేని యజమానికి నింటికిని నష్టముచెప్పవలెను. స్తంభము జారిపడెనేని శిరోవేదన గల్గును. స్తంభమున కడుగునఁబెట్టిన కుంభము చెడిపోయినచో సర్వకులమునకు నాశముగల్గును. స్తంభముక్రింది కుంభముచోటునుంచి కదలిన మృత్యువును, పగిలినచోబంధమును చెప్పవలెను. హస్తసఖ్య తప్పినచో యజమానికిముప్పుగల్గును. ఓషధులు, బీజములు లేకపోయినచో భూతభయము గల్గునని చెప్పవలెను. ఇట్టి విఘాతములుగల్గినపు డా స్తంభములను దీసివేసి వేటొక స్తంభమును ప్రతిష్ఠింప వలెను. స్తంభప్రతిష్ఠ పడతీణముగాఁ జేయవలెను. పండ్లతో నిండిన చెట్టుకొమ్మను స్తంభములమీద నుంచవలెను. అది స్తంభోపద్రవములను శాంతింపఁజేయుటకు రక్షగా నుండును. తూర్పునఁ బ్రారంభించి పడమరవైపుగా స్తంభములనుగాని, యిల్లుకు పడకటిల్లుగాని ముగింపవలయును, అది సంపద్యృద్ధి కలుగఁజేయును. దిక్షౌఢ్యముచేయరాదు. ఇంటిని పెంచవలసి వచ్చినచో నలుమూలందును బెంచవలయును, తూర్పున మాత్రమే పెంచినచో వైరముతెచ్చును. దక్షిణమునందుఁ బెంచినచో మృత్యువు గల్గును. పడమరఁ బెంచినచో సర్థ నాశనము గల్గును. ఉత్తరమునఁ బెంచిన మిక్కిలి సంతాపము కల్గును. అగ్నేయమున నగ్నిభయము, నైఋతిమూల శిశు నష్టము, వాయవ్యమున వాతరోగభయము, ఈశాన్యమునఁ బెంచిన నన్నహానియు కలుగును. ఈశాన్యమూల దేవుడు గూడు, శాంతిగృహమును, అగ్నేయమున వంటయిల్లును

దానియు త్తరపార్శ్వమున నుయ్యి, ఇంటి చెత్తచెదారము, పాకీదొడ్డి నై ఋతిమూలను నుంచవలెను. కథ్యస్థానము (మాంసాహారులు మేకలు మొదలయినవానిని జంతుస్థానము) ఇంటియావరణకు వెలుపల నుంచవలెను. స్నానముల గది, ధనధాన్యాదులను వాయవ్యమునం దుంచవలెను. కర్మశాల దాని వెలుపలగా నుండవలెను.

-♦ గృహనిర్మాణమునకుఁ గావలసిన కలపతెచ్చుట ♦-

నూతన గృహనిర్మాణమునకు కలప తెచ్చుటకు ధనిష్ఠా పంచకము వదలివేయవలెను. వనమునకేగి వృక్షమునకు బలి పూజ చేయవలెను. పూర్వోత్తరము గాఁ బడిన కర్త్రమంచిది, దక్షిణ దిక్కుగా బడినది మంచిదిగాదు. పాలువచ్చేచెట్లకలప యింటికే బనికెరాదు, పక్షు లెక్కువగా నివసించెడిచెట్లు, గాలి, అగ్నివలనఁ బీడింపఁబడినది, ఏనుగు విఱచినది, పిడుగుదెబ్బ తిన్నది. సగమెండినది. విరిగి యెండిపోయినది. గోవురము లందు, దేవాలయములందు మొలచినది, నదీ సంగమస్థాన మునఁ బుట్టినది, స్మశానములు నూతులలో మొలచి లందు నున్నది, చెఱువులు మొదలయిన వానియందు బయలుదేరిన వియునగు కర్త్రలను లాభము కోరువాఁడు వాడకూడదు. ముల్లు చెట్లు, నీప, వేప, విభీతకము, శ్లేష్మాతికము, (నక్కెర) మామిడి, యసునవి యింటికలపకు సనికిరావు. ఆసన, అశోక, విష్ణు (మధుక) సర్జశాలము (ఏపి) యివి శుభదములు. చంద నము, పనస, సురదారు (దేవదారు) హరిదుమము (పచ్చ చందనము)నను నవి మంచివి. ఒకటి, రెండు, మూడు రకముల దాక కర్త్రలను వాడవచ్చును. అంతకంటె మించి యెక్కువ

రకములు వాడినచో సనేకవిధములైన భయములుకలుగు. శింశుపము (ఇరుగుడుచేవ) శ్రీవర్ణి, తిందుకి పేరు (తుమికి) అను నవి యితరజాతులతో గలుపక యొక్కటిగా వాడినచో శుభ కారకములు, స్వందనము, (నెమ్మికంగి) పనస, సరల, (దేవ దారు) అరున, (మద్ది) పద్మికములుగూడ యితర జాతులతో గలుపక వాడినచో శుభప్రదములు. చెట్టు కొసినపుడు గర్భము మిగుల పసుపుపచ్చగానున్నచో దాని తొట్టతో నుడు మున్న దని చెప్పవచ్చును. మంజిష్ఠపు (పసుపు) రంగున్నచో కప్ప యున్నట్లు తెలియవలెను. నీలవర్ణమువలన సర్పచూన్నట్లు చెప్పవలెను. అరుణవర్ణమైనచో తొండయున్నట్లు గ్రహింపవలెను. ముత్యపు రంగులొనన్నచో జిలుకయున్నట్లు, కపిల (తేనెరంగు) వర్ణమైనచో నలుకలుకవిని తెలియవలెను. ఖడ్గమురంగులొ నున్నచో నీరున్నట్లు తెలియవలెను. ఇట్టి రంగులు గర్భమునకల కర్మలను గృహ నిర్మాణమున కుపయోగపరాదు.

—♦ ఆయవినిర్ణయము ♦—

ఇంటి విస్తారముచేత దైర్ఘ్యమునుగుణించి (వెడల్పుచే పొడుగును గుణించియన్నమాట.) యెనిమిదిచే భాగింపగా మిగిలిన శేషము 'ఆయము' అనంబడును. దానినిబట్టి 1 ధ్వజము, 2 ధూమము, 3 సింహము, 4 శ్వానము, 5 వృషభము, 6 ఖరము, 7 హస్తి, 8 ద్వాంక్షము (కాకము) అనునవి ఎని మిది విధములగు నాయము లేర్పడినవి. తూర్పుమొదలుగ నీ యాయములను లెక్కింపవలయును. ఇందు ప్రతి యాయము నకు నైదవస్థానము శత్రుస్థానమని చెప్పబడెను. విషమా

యము (బేసి సంఖ్యగలది) శుభము, సమాయము దుఃఖ
కిరము, స్వస్థానముపొందినవి బలిష్ఠములు, అన్యస్థానముపొంది
నవి యశుభములు, వాపీకూపసరస్సులకు వృషభసింహ గజా
యములు ప్రశస్తములు. సింహాయము నాసనస్థానమందును,
గజాయము శయనగృహమునందును, వృషభాయము వంట
యింటను, ధ్వజాయము ఛత్రాది స్థానములందును వినియో
గింపవలెను.

అగ్నిశాలలకు, నానావిధవస్తువులచే జీవించువారి
యిండ్లకు ధూమాయము శ్రేష్ఠము. మేచ్ఛాదిజాతులకు
శునకాయ ముత్తము. వైశ్యగృహములకు ఖరాయము
తక్కినవారియిండ్లకు వృషభాయము, ప్రాసాదములు, పురము
నందలి ప్రభానగృహములకు వృషసింహాయములు మంచివి.
గజధ్వజాయములు ఏనుగులశాలకును, నశ్వశాలకు ఖరద్వజ
వృషభాయములు తగినవి. బంగారము, వెండి మొదలగు
ధాతువులకు ధ్వజాయము శ్రేష్ఠము. బ్రాహ్మణగృహములకు
ధ్వజాయము తూర్పుముఖము నుత్తమము, రాజగృహములకు
సింహాయము. ఉత్తరాభిముఖము, వైశ్యగృహములకు వృష
భాయము తూర్పుముఖము, శూద్రగృహములకు గజాయము
దక్షిణముఖము శ్రేష్ఠములు. సింహాయముగల యింట ప్రతా
పము స్వల్పసంతానము గల్గును. ధ్వజవృషభాయములు
సర్వసిద్ధుల నొసంగును. గృహనిర్మాణమునకు 'నవవర్ణ'
గణితముచేసికూడ ఫలనిర్ణయము చేయవలయుననియుఁగలదు.
గృహముయొక్క పొడుగు వెడల్పులను గుణింపగా వచ్చిన
మొత్తమునకు పదమనిషేరు దానికే తేత్రఫలమని, ధూ

మనియుఁ బేర్లుగలవు. దీనిని 3 చే గుణించి 10 చే భాగింపగా మిగిలినది 'ధనము' అనబడును, పదమును మూటిచే గుణించి యెనిమిదింట భాగింపగా వచ్చినది. 'ఋణము' అనబడును. ఆపదమును మరల తొమ్మిదిచే గుణించి యెనిమిదింట భాగింపగా 'ఆయుము' అగును. (వాస్తుపూజావిధానము మొదలగు నశంములు సవిస్తరముగా మూలమునుండి గ్రహింపవలసి యున్నవి.)

258 మొదలు 270 అధ్యాయమువరకు దేవాలయ ప్రాసాదములలోని భేదములు, వాని నిర్మాణవిధి, దేవతా విగ్రహముల కుపయోగింపవలసిన ధాతువులు, వాని కొలతలు, దేవతాపీఠాధినిర్ణయము, దేవతామూర్తులు, తత్ప్రతిష్ఠావిధానము మొదలగు విషయములు సవిస్తరముగా వర్ణింపఁబడినవి (ఆగమప్రతిష్ఠాకల్పము అను పేర నది ప్రత్యేక గ్రంథముగా రచించిన బాగుండునని యిందు విడిచితిని.)

—: భవిష్య కలియుగ రాజవంశావళి (271 అ) :—

ఋషులు సూతుంగని యిట్లనిరి, నీవు పూరుషంశమును భవిష్యద్రాజులతోఁగూడ తెల్పితివి. (పూరుషంశము చంద్ర వంశము). ఇత సూర్యవంశమున రాజువు రాజులను దెలుపుము. అదేరీతిగా యాదవవంశమున కలిలో రాగల రాజులనుగూడ యెఱింగింపుము. ఆయావంశములచివర నేయే జాతులు రాజ్యమును బొందుదురో వారినిగూడ యథాక్రమముగా సంక్షేపముగా నెఱుంగజేయుము. అంతట సూతుండు మునీంద్రుల కిట్లనియె. (1) బృహద్భులుండు, వానిదాయూదుండు

(కుమారుడు) (2) ఉరుక్షయుడు. వానికుమారుడు (3) వత్స
 ప్రదోహుడు. (4) ప్రతివ్యోముడు (5) దివాకరుడు. వాని
 ప్రధాననగర మయోధ్యయే. వాని కుమారుడు. (6) సహ
 దేవుడు. (7) ధృవాశ్వుడు (బృహదశ్వుడు). (8) ప్రతీ
 పాశ్వుడు. భానుగఢుడొ డు ప్రతీపాశ్వు కి ముందున్నట్లు
 పురాణపాఠాంతరము) (9) సుప్రతీపుడు (10) మరుదేవుడు.
 (11) సునక్షత్రుడు. (12) కిన్నరాశ్వుడు. (కిన్నరుడని పాఠాం
 తరము) (13) అంతరిక్షుడు (అనాధాక్ష) (14) సుషేణుడు
 (సుషాణుడు అని పాఠము) (15) సుమిత్రుడు (అనిత్రజితో
 అని పాఠము) (16) బృహద్రాజు (బృహద్భజ అని పాఠము)
 (17) కృతంజయుడు (రిపుంజయుడు) (18) రణేజయుడు.
 (19) సంజయుడు (20) శాక్నుడు. (21) శుద్ధోదనుడు. (22)
 సిద్ధార్థుడు. (సింహుడు అని పాఠము) (23) పుష్కలుడు
 (రాహులుడు అని పాఠము) (24) ప్రసేనజిత్తు. (25) క్షుద్ర
 కుడు (కహుద్రక అని పాఠము). (26) కులకుడు (కుండకుడు)
 (27) సురభుడు. (28) సుమిత్రుడు. వీరు ఐత్యోకువులని
 చెప్పబడుదురు. కలియుగమున సూర్యవంశీయులగు నీరాజులు
 రాగలరు. (16 వభృహద్రాజు తరువాత ధార్మిఅనువాడు
 మరొకరాజున్నాడని పురాణాంతరము లందున్నట్లు కొంద
 రనుచున్నారు. అది విశేషణముగామాత్రమే యున్వయించునని
 కొందరు) ఈరాజుల క్రమము సరియైనదనుటకు ఆనువంశముగా
 నొక క్లోకమిట్లు పురాతనులగు విప్రులచే కీర్తింపబడుచున్నది.

“ఇత్యోకాణామయం వంశః సుమిత్రాంతో భాగ్యవ్యతి
 సుమిత్రం ప్రాప్యరాజానం సన్ధాం ప్రాప్యతివైకతా”.

ఇత్వోక్తువంశము సుమిత్రునితో సమాప్తముగాగలదు. సుమిత్రునిదనుక కలితో సుస్థిరముగా నుండగలదు. నూతు, డిట్లనియె, ఇట్లు మనువంశము మీకు దెల్పితిని. ఇక మగధ వంశీయులయిన బృహద్రథులవంశము తెల్పెద వినుడు. జరా సంధుని మొదలు సహదేవుని వంశపరంపరగా నడచిన, నడచుచున్న, రాబోయిన రాజులను దెల్పెద వినుండు.

— మగధలో బృహద్రథవంశీయుల క్రమము :—

జరాసంధునితరువాత వానికుమారుడు సహదేవుడు భారతయుద్ధమునగూలెను, వాని వాయాదుడు (1) సోమాధి (మార్జారియని పాఠము) గిరివజ్రమునందు రాజయ్యెను. అతడు 58 సంవత్సరములు పాలించెను. అవల (2) శ్రుత శత్రుడు 64 సంవత్సరములు, (3) అశ్వతీపి 36 సంవత్సరములు (4) నిరమిశుడు 40 యేండ్లు (5) సురక్షుడు 56 సం (58 అని పురాణాంతరములో) (6) బృహత్కర్మ 23 సం (7) సేనాజిత్తు 50 సంవత్సరములును పాలించిరి * ఇకమీచట (8) శ్రుతంజయుడు 40 సం. (9) విభుడు, 28 సం. (మహాబలుడు అని పాఠ. వీని రాజ్యకాలము కిం సంవత్సరములు పాలించినటు పాఠములు గన్పించుచున్నవి. (10) శుచి 64 సం, (11) త్సేముడు 28 సం. (12) అనువ్రతుడు (సువ్రతుడు) 64 సం. (13) సునేత్రుడు ధర్మనేత్ర, 35 సం. (14) నివృతి 58 సం, (15)

2 కృష్ణుడు యుధిష్ఠిర పట్టాభిషేకానంతరము జరాసంధుని మనుమని సోమాధిని గిరివజ్రమున బట్టాభిషేకించెను. అని భారతము.

* సేనాజిత్తు సమయములో వ్యాసభగవానుడు మత్స్యపురాణము రచించెనని చెప్పవలగును.

త్రినేత్రుడు. (సువత) 28 సం. (33 అని పురాణాంతరం) (16) మృమత్సేనుడు (దృఢసేనుడు) 48 సం. (17) మహీనేత్రుడు (సుమతి) 33 సం. (18) అచలుడు. 32 సం. (22 అని పురాణాంతరం) (19) రిపుంజయుడు 50 సం. (18 న అచలుని తరువాత 19 సునేత్రుడు 40 సం. అని పాఠం) (20) సత్యజిత్ 35 సం. (21) వీరజిత్ (విశ్వజిత్) 35 సం. (22) రిపుంజయుడు 50 సం. అని పాఠాంతరము కనిపించుచున్నది. (సునేత్ర సత్యజిద్విరజిత్తులు అను రాజులు వారి రాజ్యకాలము మొత్తము 158 సంవత్సరములు. ఇది నాగరిలిపి వెంకటేశ్వరస్థీమ్ ప్రెస్సులో క్రి. శ. 1895 సం.లో ముద్రిత మయిన పతిలో కనిపించుటలేదు. ఇవి బ్రహ్మాండపురాణం అను షంగపాదము పాఠములోన వాయు పురాణములోను గనిపించుచున్నవి)

బృహద్రథ వంశీయులగు రాజులు వీరిరువదియైదరు వేయి సంవత్సరములు సంపూర్ణముగా రాజ్య మేలుదురు.

—♦ ప్రద్యోత వంశము ♦— (372 ఆ)

బృహద్రథ వంశానంతర నువంతి దేశస్థులైన వీరి హోత్ర వంశీయులలో (ప్రద్యోతులను నామాంతరముగలవారు) పులకుఁ డనువాడు (మునికుఁడని నామాంతము) మగధ రాజును జంపి (రిపుంజయుని) తన కుమారుని పట్టాభిషేకించును. ఆ కుమారునిపేరు (1) ప్రద్యోతుడు (బలాకుడు అని పాఠము) 28 సంవత్సరములు పాలించును. వానితరువాత (2) పాలకుడు 28 సం. (3) 4 సం. అని పురాణాంతరము) (3) విశాఖయూపుడు 53 సం. [50 సం|| అని వాయు బ్రహ్మాండ పురాణములు]

[4] సూర్యకుండు 21 సం. *5. నందివర్ధనుడు (సూర్యకుని కొడుకు) 30 సంవత్సరములు పాలించును. మొత్తము ప్రద్యోతులయి దుగురు నూటయేబది రెండేండ్లు పాలితురు. వాయు బ్రహ్మాం డపురాణములలో నూటముప్పదియేనిమిదియేండ్లు వీరిరాజ్య కాలమని పాఠము గనిపించుచున్నది.

— ♦ శిశునాగ(క)వంశము ♦ —

1. ♦ శిశునాగుడు ప్రద్యోతులనుజయించి మగధరాజ్య మును స్వాధీనముచేసికొని దాని ముఖ్యపట్టణమగు గిరివజ్రము నందుఁ దాను పట్టాభిషిక్తుడై తన కుమారుని తన సాంతిమగు కాశీరాజ్యమునందు నిలిపెను. (1) శిశునాగుడు 40 సం. (2) కాకవర్ణుడు 26 సం. (3) అని వాయుపురా. (3) క్షేమధర్ముడు 36 సం. (4) క్షేమజిత్ 40 సం. (5) వింధ్యసేనుడు 28 సం. (6) అని వాయుపురా. పా) వీనికి విధినార, బింబినారలని పాఠాంతరములు పురాణాంతరములలోఁ గనిపించుచున్నవి. (6) కాన్వాయనుడు 9 సం. (7) భూమిమిత్రుడు 14 సం. (8) అజాతశత్రుడు 27 సం. (9) వంశకుడు (దర్శకుడు పురాణాంతరము) 24 సం. (25 సం. అని పాఠాంతరము) 10

* భవిష్యత్పూర్వప్రతింశత్తత్సతో నందివర్ధనుః । 1907 సంవత్సరములో నచ్చువేయబడిన ఆనందాశ్రమ మత్స్యపురాణప్రతిలో నీ పాఠ మున్నది. 1905 ప్రతిలో నీమాటలేదు. ద్విపంచాశకచ్చతంభత్వాప్రసస్తాః పంచతే నృపాః ఇదిహౌడ పై ప్రతిలోనేకలదు.

♦ వాత్యాతేషాం మశశ్చత్సన్తిం శిశునాగోభవిష్యతి

వారాణస్యాం నుతంస్థాప్య శ్రయ్యవ్యతి గిరివజ్రమ్॥

వాయు బ్రహ్మాండపురాణములు.

१ ఉదాసిశిశిసం. (ఉదయన, ఉదాసీన ఉదయ అనిపాతాంతరములు)
 (అతడు రాజ్యమునకు వచ్చిన నాల్గవ సంవత్సరములో గంగా
 దక్షిణతీరమున కుసుమపురము అను పేర షట్టణమును గట్టిం
 చును. అని వాయు బ్రహ్మాండపురాణములు చెప్పుచున్నవి)
 (11) నందివర్ధనాడు 40 సం (12) మహానంది 48 సం. ఇట్లు
 శేషునాగులు పండ్లెండుగురు మూడువందల యరువది సంవత్స
 రములు మొత్తము పరిపాలింతురు,

వీరితో సమకాలికులుగా సత్వోక్తవంశరాజు లిరువది
 నల్లరు, పాంచాల రిర్వడియేషగురు, కాశేయు లిరువది నల్లరు
 హైహయ లిరువదియెనమండుగురు, కలింగులు ముప్పది
 యిద్దరు, అశ్వకు లిరువదియెనుగురు. కురువు కిరువదియార్దురు
 మైథిలు లిరువదియెనమండుగురు, శూరసేను లిర్వడిమగ్గురు
 అవంతిదేశీయులు వీతిహోత్రు లిరువదిమంది [వీరి కూటము
 నుండి విడినవారే మగధను జయించి పాలించిన ప్రద్యోతా
 తాదులును] భారతభూమిని చెదురుచెదురుగా రాజ్యమేలు
 దురు. అవ్వల

—♦ మార్యవంశము ♦—

మహానందికి శూద్రస్త్రీయందు కలికాంశమున మహా
 పద్మనందుడు జనించును. అక్కడినుండి శూద్రకులజులు
 రాజులగుదురు. భవిష్యత్ప్రయోజనమునకై (శూద్రసంకర
 మగుటకు) మహాపద్మడు తిక్కినరాజులందరిని జయించి యేక

१ “సవై పురవరం రాజాపృథివ్యాంకుసుమాహ్వాయం
 గంగాయాదక్షిణే కూలే చతుర్థేద్ధి కరిష్యతి”

చ్చా తాధిపతియయ్యెను. అతఁ డెసఁబదియెనిమిది సంవత్సరములును, అనినికుమారులెనమండుగురు సుకల్పానులు (సుమాల్యాదులు) సంఘంఠేండ్లును పాలింతురు, ఈనవనండులు మొత్తము నూరేండ్లు పాలకులగుదురు దీనికి నందవంశమనినారు, మహా పద్మనందాని రెండవభార్య ముర. ఈమెయందుఁ గలిగిన కుమారుడు చంద్రగుప్తుడు. ఇతని రెండవకు 'మౌర్యవంశము' అని పేరు తల్లివలన వచ్చినది. కొటియ్యడను (చాణక్య)డను నామాంతరము. బౌద్ధులును సంఘవంశమువలన నవమానింపబడి, ఆవంశములోని రాజకుమారులను నిర్మూలించి రాజ్యమును మౌర్యచంద్రగుప్తునికి బహుభిషేకముచేసెను,

—♦ మౌర్యవంశము ♦—

♦ 1. చంద్రగుప్తుడు 34 సంవత్సరములు పాలించును. 2. భద్రసారుడు (బిందుసారుడు అని పాఠము) 28 సం. 3. అశోకుడు 33 సం. 4. కునాలుడు (సుపార్శ్వ సుమోనయని పాఠములు) 8 సం. 5. దశరథుడు (బంధుపాలితుడు అని పాఠము) 8 సం. 6. ఇంద్రపాలితుడు 70 సం. 7. మౌర్య వర్ధనుండు 8 సం. 8. సమృతి (సంగత అని పాఠము) 9 సం. 9. శాలిశూకుడు 13 సం. 10. సోమశర్మ (దేవశర్మ) 7 సం. 11. శతధన్వుడు 6 సం. (9 అని, 8 సంవత్సరములని పురాణాంతరములు) 12. బృహద్రథుడు (బృహదశ్వుడు) 70 సం.

♦ చతుర్వీంశత్యచారాజా చంద్రగుప్తా భవిష్యతి" అని వాయు బ్రహ్మాండ పురాణములు చెప్పుచున్నవి. చతుర్వీంశత్యచారాజా" అను పాఠమొకటి కనబడుచున్నది. కాని "చతుర్వీంశత్" అను శబ్దము సాధువు

[87 స. చత్వరశతాబ్ది పురాణాంతరపాఠము] ఇట్లు పండ్రెండు గురు మూర్ఖులు మూడువందల యే మిది సంవత్సరములు పరిపాలించినట్లు కల బడుచుండగా మూలము: “ఇత్యేతే దశమా ర్యాస్తు యేభోక్ష్యంతి సుధరాం! సప్తత్రింశచ్ఛతం పూర్ణం

కాను అదిగాక యీ చంద్రగుప్తుని మొదలు శతధనుర్నిదాక గల మూర్ఖ వంశరాజుల పేరులు నాగరిలిపి చత్వరపురాణములో (1895) ముదితప్రతిలో లేవు గ్రంథాక్షరిలోనున్న మత్స్యపురాణములో వైన నేను వ్రాసిన రాజ వంశం నున్నట్లుగానున్నది. కాన యిది ప్రమాణము. మరియు నేను తీసి కొన్న మత్స్యపురాణప్రతి 1895లో నాగరిలిపిలో ముద్రితమైంది. ఆ ఆసం దాక్షమప్రతిలో నీ దిగువ విధమున మూర్ఖవంశమునుగూర్చి తెల్పుబడినది.

1. శతధనుర్నిదాక 6 సంగములు, 2. బృహద్రతుడు 70 సం॥రములు, 3 శత్రుడు 35 సం॥రములు, 4 వాని మనుమడు (పత్ర) 70 సం॥రములు, సప్తానందక 10 × 7, 5 దశగురుడు 8, 6 వాని మనుమడు పేరులేదు 9, 7. వాని కొడుకు పేరులేదు 70 సం॥రములు. మొదలు మూర్ఖుల సంఖ్య 7, పాలనకాలము మొత్తం 269 సంవత్సరములు చుట్టి మే వచ్చినది.

ఇ త్యేతే దశమాగ్న్యాస్తు యే భోక్ష్యంతి వసుధరాం।

సప్తత్రింశచ్ఛతం పూర్ణం తేభ్య క్త్వింగాఽ గమిష్యతి॥

అసగా మూర్ఖులు 10 మంది 187 సం॥రములు పాలింతురనియున్నది. వైనచెప్పినరాజులు 7 గురు మాత్రమే వచ్చినారు వారికాలము కూడగా 269 వచ్చింది ఇందులో చెప్పబడని ముగ్ధురాజులు వారికాలము 47 సంవత్సరములు కలిపిచో 316 మూర్ఖులకాలమువచ్చును. కావున చివర చెప్పి 6 గురు రాజులు 187 సంవత్సరముల కాలమున్నమాట పొంతాటు లేదు. నారాయణకాశ్రి గారియొద్దనున్న మత్స్యపురాణము గ్రంథలిపివ్రాత ప్రతిలోనున్న పాఠము ప్రకారమున్నూ ద్వాదశైతే నృపమూర్ఖ్య చంద గుప్తాదయోఽనుహం। శతానిత్రిణి భోక్ష్యంతదశమట్సుపమాః కలౌ॥ అన్న కలియుగరాజవృత్తాంతము ప్రకారము 12 మంది మూర్ఖులు 316 సంవత్సరములు రాజ్యము చేసినట్లు నిశ్చయింపదగియున్నది. వాయుపురాణము బ్రహ్మాండపురాణముకూడా యిట్లుతప్పు పాఠముతో నేయున్నది.

తేభ్యశ్శృంగాన్ గమిష్యతి" అను శ్లోకము మాత్రము ఇది మందిమాత్రమేయనియు వారికాము మొత్తము 807 సం॥ అని చెప్పచున్నది. ఇది సరికాదు.

*—♦ శుంగవంశము ♦—

మౌర్యసంశములో చివరిరాజును నిర్మూలించి వాని సేనాపతిగానున్న 1. పుష్కమిత్రుడు, 36 సం॥ 2. వసుజ్యేష్ఠుడు, 7 సం॥ 3. వసుమిత్రుడు, 10 సం॥ 4. అంతకుడు, 2 సం॥ 5. పులిందకుడు 3 సం॥ 6. వజ్రమిత్రుడు, 9 సం॥ 7. సమాభాగుడు, 32 సం॥ 8. దేవభూమి, 10 సం॥ శుంగవంశములోని చివరవాడగు దేవభూమినిజూపి వానిమంత్రి కాణ్వుడగు వసుదేవుడు రాజగును.

—♦ సరియైన శుంగవంశక్రమము ♦— ♦

1. పుష్కమిత్ర, 60 సం॥ 2. అగ్నిమిత్రుడు, 50 సం॥ 3. వసుమిత్రుడు, 36 సం॥ 4. వసుజ్యేష్ఠుడు, (సుజ్యేష్ఠుడు) 17 సం॥ 5. భద్రకుడు: (అంతక, అధక అని పాఠములు) 30 సం॥ 6. పులిందకుడు. 33 సం॥ 7. ఘోషావను, 3 సం॥ 8. వజ్రమిత్రుడు, 29 సం॥ 9. సమాభాగుడు, (భాగవతుడు)

* ఈ శుంగవంశముయొక్క క్రమములో నెవరిందుగురు రాజులకు బ్రత్యేకముగా నివ్వబడిన రాజ్యకాలము మొత్తము 99 సంవత్సరములు మాత్రమే కచ్చయ్యెను. కాని చివరిశ్లోకములో రాజులు 10 మంది మిగిల్చి

32 సం, 10. దేవభూమి, (దేవభూతి, క్షేమభూపతి) 10 సం॥
రములు, పదియంది యీ శుంగరాజులు మూడువందల సంవ
త్సరములు మొత్తము పాలింతురు.

ఈ క్రమము నారాయణశాస్త్రిగారి గ్రంథమునందు
జూపబడిన వారి మత్స్యపురాణ ప్రతి ననుసరించి యిచ్చినది.
మూలశ్లోకము లిట్లున్నవి.

కాలము 800 సం॥లనియు చెప్పబడినది. ఇది పూర్వోత్తర విరుద్ధముగా
నున్నది. ఇదివరలో వర్ణించిన మౌర్యవంశ గణితముకూడాయితే గండరగోళ
ముగానున్నది. T. S. నారాయణ శాస్త్రిగారి యొద్దనున్న గ్రంథలిపి
మత్స్యపురాణ వ్రాతప్రతిలోనును; 'కలియుగ రాజవృత్తాంత' (భవిష్య
పురాణ భాగమని వారే వ్రాసినారు) అను గ్రంథమునందలి పాఠములోను
యీ శుంగవంశ్యరాజులు పదియందియనియును, వారి కాలము 800ల సంవత్స
రములున్న సరిగా సరిపోవుచున్నవి. అదిగాక, అన్ని పురాణములందును
నేకగ్రీవముగా రాజులకాలమును సరిచూచుకొనుటకు, ఏమాత్రము తప్పకుం
డుటకు నివ్వబడిన సప్తర్షి చలనమునుబట్టి చెప్పబడిన లెక్కకుం బై రెండు
పురాణప్రతుల పాఠములు సరిపోవుచున్నవి. మత్స్యపురాణ ముద్రిత ప్రతు
లలో ఇతర పురాణములలోను చెప్పబడిన రాజుల రాజ్యకాలములు ఆ పురా
ణములలోనే వర్ణింపబడిన సప్తర్షి మండలచలనము ననుసరించిన కాలము
నకు సరిపోవుటలేదు. కావున మౌర్య శుంగ కాణ్వవంశముల రాజులసంఖ్య
వారి రాజ్యకాలములును సంబంధించినంతవరకు నేడు ముద్రితములయిన పురా
ణములను వదలి T. S. నారాయణ శాస్త్రిగారి యొద్దనున్న మత్స్య
పురాణ ప్రతియు, కలియుగ రాజవృత్తాంత గ్రంథమును ననుసరించియు పై
మూడు వంశముల చరిత్రలను నిచ్చితిమి. ఈ ముద్రిత పురాణములలో
భారత వర్ష వ్రాచినచరిత్ర కాలమును దగ్గించుట కుద్దేశించిన వ్యక్తులచే
నీ పురాణ శ్లోకములు తారుమారుచేసియు, కొన్ని తీసివేసియు, కొన్ని
యపసాఠములు కలిపియు భ్రష్టము చేయబడినట్లు స్పష్టముగా కనిపించు
చున్నది. కథంతూర్థం కథేద్వేచ అని 800 సం॥లని స్పష్టముగా నుండగా
కథంతూర్థం దశేద్వేచ (112 సం॥) అని దిద్ది శుంగ కాలము తగ్గించబడినది.

- పుష్కమిత్రస్తు సేనాసీ సముద్ధృత్య బృహదభాత్
కారయ్యతి వై రాజ్యం సమావప్తిం మహాబలః 81
- తస్యపుత్రోఽగ్నిమితశ్చ పంచాశ ద్భోక్ష్యతేషుహీం
వసుమితశ్చ తత్పుత్ర ప్షత్తి శచ్చ సమాన్వహః 82
- వసుమిత సుతోభావ్యో దశవర్షాణి వై నృపః
భవితాఽపి వసుజ్యేష్ఠ స్సప్త వర్షాణివై పునః 83
- తతోఽతక స్సమాస్త్రిశత్ త్య పుత్రోభవిష్యతి
భవిష్యతి సమాస్త్రింశ త్త్రీ ణ్యేఽం స పులిందకః 84
- భవితాత్రీణి వర్షాణి రాజాఘోషవసుస్తతః
వజ్రమిత్రస్తుతశ్చుత్ర స్త్యే కోనత్రి శతం సమాః 85
- ద్వా తింశచ్చ మహాభాగః సమాభాగస్తతో నృపః
భవిష్యతి సుతస్త్య దేవభూమి స్సమా దశ. 86
- దశై తే శుంగరాజానో భోక్ష్యం తీమాం వసుంధరామ్
శతంపూర్ణం శతే ద్వేచతేభ్యః కణ్వాక్ గమిష్యతి. 87

— ♦ కాణ్యవంశము ♦ —

+ వసుదేవుడను కాణ్యవంశీయుడు శుంగవంశము నందలి చివరిరాజగు దేవభూమిని సంహరించి మగధకు రాజు

- + “అనుతో ననుజేవస్తు బాల్యా ద్యస్సనిసం స్మరన్
దేవభూమి శుభోత్సాద్య శాంగం స భవితా నృపః 1
- భవిష్యతి సమాస్త్రింశత్ సచ కాణ్యాయనోసవ
భూమిమిత్ర స్సుతస్త్య చతుర్వింశ ద్భవిష్యతి. 2
- శారాయణ స్సుతస్త్య భవితాద్వాదశైవతు
సుకర్మా తత్సుతశ్చాపి భవిష్యతి దశైవతు. 3

— మత్స్యపురాణ వ్రాతపతి.

గును. (1) వసుదేవుడు 9 సం. [39 సం. అని పురాణాంతరములు] [2] భూమిమిత్రుడు. 24 సం. [3] నారాయణుడు. 12 సం. [4] సుశర్మ. 10 సం. వీరు శృంగభృత్యులు, కాణ్వా యను అని పేరుగలవారు నలుగురు. నలుబదియు నలుబదియైదును కలిసి మొత్తము 85 సంవత్సరములు వీరుపాలింతురు. వీరి తరువాత నీ రాజ్య మాంధ్రుల వశమగును. కాణ్వులు ధర్మపరులై సామంతరాజులను విశము చేసికొని పాలించిరి. వీరి పాలన కాలము 85 సం॥ అనుటకు “మూలములా” ♦ చత్వారింశద్విజాహ్యేతే కాణ్వా భోక్త్యంతి వై సమాః | చత్వారింశత్పంచ

“ఏవం సతాశః విద్విష్టం దేవభూమిం రహానిశి
విషకన్యకయా వాత్వా వసుదేవోద్విజోత్తమః
భవిష్యతి సమాస్త్రింశత్ పవకాణ్వా యనో నృపః |
భూమిమిత్ర స్తతోభోక్తా చతుర్వింశతి వత్సరాన్
భవితాద్వాదశ సమాస్తతో శారాయణోనృపః
సుశర్మా తత్సుతీకృషి భవిష్యతి సమాదశ
చత్వారింశతే భూపాలాః కణ్వుగోత్ర సముద్భవాః
ధర్మేణ భోక్త్యంతి మహీం పంచాశీతింతు వత్సరాన్
నేశాధ్యక్షస్తు కాణ్వానాం కాశివాహన వంశజః
సించకస్సాన్యతిఃస్థాభ్యః సింహానో వృషభో బలి
సమానీతైః ప్రతిష్ఠానాదాంధ్రవంశై స్సప్తసైంకైః
కాణ్వా యనం సుశర్మాణం నిహత్యస్వామిసం నిజమ్
కుంగానాం చైవ యచ్ఛేషం క్షపయత్వాతదప్యనౌ
ఆంధ్రవంశప్రతిష్ఠాతా భవిష్యతి తతో నృపః”

— కలియుగరాజ కృతాంతము.

‘భవిష్యతి మాస్త్రింశత్ పవకాణ్వా యనో నృపః’ అను శ్లోకపాదములపై వెనుకముందు ఇట్లుండే తెగిపడియున్నది. (మాడుడు 1895 ప్రతి

చైవభోక్త్యంతీమాం వసుంధరామ్"ని యున్నది. [40 + 45=85 సం]

—♦ ఆంధ్ర రాజులు ♦— (227 అ)

కాణ్వానవంశుండగు సుకర్మచు శుంగరాజులలో మిగిలియున్న రాజులను సరింజేసి శిశుచుడును నాంధ్రరాజు మగధకుఁ బ్రభువగును. (1) శిశుకుండు (సింహాశ్రీశాతకర్ణి) 23 సం. (శ్రీముఖ, సింధుశయని పాతకులు) (2) శిశుకుని కుమారుండు శ్రీశుల్లకర్ణి 10 సం (శిశుకునికిని శ్రీశుల్లకర్ణికిని నడుమ శ్రీకృష్ణ శాతకర్ణి 18 సంవత్సరములు పాలించినట్లు పురాణాంతరమున నున్నది) (3) పూర్ణోత్సంగుండు 18 సం. (4) శాతకర్ణి (శ్రీశాతకర్ణి) 56 సం. [5] లబోదరుండు 18 సం [శ్రీశాతకర్ణికిని లబోదరునికిని నడుమ 'స్కందస్తంభి' యనురాజు 18 సం.ములు పాలించినట్లు పురాణాంతరము] [6] అపీతకుండు 1 సం. [7] మేఘస్వాతి 18 సం. [8] స్వాతి 18 సం. [వీనికి 'శాతస్వాతి' యను పేరు కొన్నింట గన్పించుచున్నది] [9] స్కందస్వాతి 7 సం. [10] మృగేంద్ర స్వాతికర్ణుండు 3 సం. [11] కుంతలస్వాతికర్ణుండు 8 సం. [12] ♦ సౌమ్యస్వాతికర్ణుండు 1 సం. [పుష్పసేనుడని పాతం]

♦ సౌమ్యస్వాతి కర్ణుండు 12 సంవత్సరములనియు వాని తరువాత శాతస్వాతికర్ణుండు 1 సంవత్సరమనియు వాని తరువాత పులోమస్వాతికర్ణుండు (మొదటిపులోమండు) 36 సంవత్సరములనియు వాని తరువాత మేఘస్వాతి 38 సం. అర్జున్స్వాతి 25 సం. అని పురాణాంతరకృత్తులందు గన్పించు చున్నది.

[12] సంవత్సరములని పురాణాంతరమున [13] రిక్తస్వాతి కర్ణుడు 25 సం. ♦ [14] హాలుడు 5 సం. [15] మండుల కుడు, 5 సం. [16] పురీంద్రసేనుడు [7] సౌమ్యుడు [వీని రాజ్యకాలమొత్తో మూలమున లేదు.] [18] సుందరస్వాతి కర్ణుడు 1 సం. [19] చకోరస్వాతి 6 మాసములు [20] శివస్వాతికర్ణి 28 సం. [చకోరునికి శివస్వాతికి నడుమ మహేంద్రస్వాతికర్ణి 6 మాసము లేనివట్లున్నది.] [21] గౌతమీపుత్రస్వాతికర్ణి 21 సం. [15] సంవత్సరములని పాతాంతరములందు] [22] పులోముడుని పులోమావి యని రూపాంతరము 23 సంవత్సరములు. [ఈ రెండవ పులో ముడు 22 సంవత్సరములని పాతాంతరము] [23] శివశ్రీశాతకర్ణి 7 సం. [24] శివస్కందుడు [వీని పాలన కాలములేదు] 7 సంవత్సరములని పాతాంతరములందున్నది. [25] యజ్ఞశ్రీశాతకర్ణి 29 సం. [19] సంవత్సరములని పాతాంతరము] [26] విజయశ్రీశాతకర్ణి 6 సం. [27] చంద్రశ్రీ శాతకర్ణి [చండ్రశ్రీయనపాతం] 10 సం. [3] సంవత్సరములేనని పాతాంతరము] [28] పులోమస్వాతికర్ణి [మూడవ పులోముఁ డన్నమాట] 7 సంవత్సరములు. వీరు మొత్త మిరువది తొమ్మిండుగురు.

‘ఏకోనలింశతో అనుపాతము మూలములొనన్నది కాని మీయాండుల రాజ్యకాలము నాలువందలు సంవత్సరములు♦

♦ శ్రుద్ధపతులనుబట్టి పురాణాంతరములనుబట్టి ఆంధ్రులు 32 మొత్తము 506 సంవత్సరములు పాలించినది తెల్క కన్పించుచున్నది.

♦ ఆంధ్రశాతవాహనస్సామాజ్యమును వారి తరువాత 'ఆంధ్రభృత్యులు' అనుపేర నేడుగురు పాలింతురు. వారిం గూర్చి యింతికంటె మూలములో లేదు. వీరు గుప్తరాజులు. అని పేరొందిరని వివరముగా 'కలిరాజవృంతాంతము' అను గ్రంథ మిట్లు తెల్పుచున్నది.

—♦ ఆంధ్రభృత్యవంశము ♦—

శ్రీ పర్వతప్రాంతమున ననగా నేపాల దేశమున గల శ్రీ పర్వతప్రాంతమువారు ఆంధ్రభృత్యులని పేరొందిరి. అనగా నాంధ్రరాజుల స్సామాజ్యములలో వారివద్ద మంత్రి సేనానాయకాదిపదవులలో నున్నవారనియు, వీరిలో మొదటి వాడు చంద్రగుప్తుడు అనువాడు చంద్రశ్రీయును ఆంధ్రరాజు నొద్ద సేనాపతిగానుండి, యతనిని, యతని మైనరుకుమారుని పులోముని సంహరించి తాను రాజయ్యెను.

1. చంద్రగుప్తుడు 7 సంస్కరములు పాలించెను. (ఘటోత్కచగుప్తుని కుమారుడు, శ్రీ గుప్తుని మనమడు. ఇతని భార్యపేరు కుమారదేవి. (నేపాలరాజుకూతురు.) ఇతని రెండవభార్య విచ్చలీయవంశరాజు కుమార్తె. ఆంధ్రచక్ర వర్తియగు 'చంద్రశ్రీ' భార్యకు చెల్లెలు. వీరికి 'విజయాదిత్య'

♦ 'ఆంధ్రభృత్యులు' 7 గురు. అని చెప్పి వీరి తరువాత వేర్వేర్లు రాజులు ఆంధ్రభృత్యుల తరువాతివారుగా వరుసగా లెక్కపెట్టుటకు వీలులేదు. వెనుక మగధవంశీయులగు రాజుల సమకాలికులతో నిజ్ఞాతు వంశముమొదలగువారి వంశములను చెప్పినట్లే, మహాపద్మనందుని దగ్గరనుండి ఆంధ్రరాజుల చివరివానివరకు వారి సమకాలికులుగా నాథీరులు మొదలయిన రాజులు వారిరాజ్యకాలములు మూలమందు చెప్పబడెను.

అను బిరుదు కలదు, వీనివేరుతోనే గుప్తశకము క్రి. పూ. 327 లో నాశంభమయినది.

2. సక్కుదగుప్తుడు 51 సం. 'అశోకాదిత్య' అని బిరుదుగలవాడు. ఇతడు ఆసేతుహిమాచలమేకాక షరియా దాకా అక్రమించెను 'సెల్యూకస్' దండెత్తిరాగా వానిని నోడించి తరిమెను. ఇతడు గాయకుడు, కవి, కవిగాయక పోషకుడు అశ్వమేధయాగకర్త.

3. రెండవపంద్యగుప్తుడు, 86 సం. 'విక్రమాదిత్య' అను బిరుదుకలవాడు, కవిగాయకపోషకుడు, సింధునదిదాటి ఉత్తరబాహ్లికము (బాక్ ముఖ్యకట్టణము. ఇప్పుడు లేదు.) దాకా జయించి యంత దాకాగల హూణ, శకాది మేచ్ఛరాజుల జయించి వారివల్ల కష్టములు పుచ్చుకొనెను. 'మహేంద్రాదిత్య' బిరుదముగలవాడు.

4. కుమారగుప్తుడు. 42 సం. (రాజ్యకాలము) బాక్ నుంచి సురాష్ట్రముదాకా జయించెను. ఏకభత్రాధిపతి. అశ్వ మేధయాగము చేసెను.

5. స్కందగుప్తుడు, 25 సం. 'పరాక్రమాదిత్య' అని బిరుదుగలవాడు. హూణులను జయించెను. పుష్యసేనుడను రాజును జంపెను.

6. నృసింహగుప్తుడు, 40 సం. 'బాలాదిత్యుడు' అని బిరుదుకలవాడు. ఇతడు స్కందగుప్తుని సోదరుని కుమారుడు. (నృసింహగుప్తుడు ప్రకాశాదిత్యుడనే స్థిరగుప్తుని కుమారుడు)

7. కుమారగుప్తుడు, 44 సం. 'క్రమాదిత్య' అను బిరుదుగలవాడు, హూణులతో నిరంతరము పోరాడినవాడు. వీరందరు మహారాజాధిరాజశ్రీ పరవ్వతీయాంధ్రభృత్యులను పేరుగలవారు.

అవ్వల ఆర్యులు, మేచ్చులు పర్యాయముగా రాజులయి తుద కందరు లుబ్ధులు, అసత్యవాదులు నను నాశమగుదురు. కల్కియవతరించి యీ మేచ్చులను అధర్వులగు నార్యులనుగూడ సంహరించును. కలియుగాంతసంధిలోఁ బ్రజలు కొద్దిమంది మిగిలి ధర్మము నశించి, యసాధువులయి, బలహీనులయి వ్యాధిశోకపీడితులయి అనావృష్టివలనఁ దపించి యొకరినొకరు పొడిచికొని చావ నుద్యమించుచు, దిక్కులేక యిల్లు, వాకిళ్ళు లేక భయబ్రాంతులై ఘోరమైన సంకటమునఁ దగుల్కొని నదీ పర్వత ప్రాంతముల వసించుచు ఆకులు దుంపలు, పండ్లు భక్షించుచు చెట్టుపట్టలు, ఆకులు, తోళ్ళు గట్టుకొని శీవనముకొరకు భూమిలో నటు నిటు తిరుగుచుందురు. కలియుగాంతమున యుగముతోబాటుగ నీ ప్రజ లందరు నశింతురు.

కలియుగము వేయి దివ్యసంవత్సరములు. అవ్వలఁ గృతయుగారంభమగును. ఇట్లు నడచిన. నడచుచున్న, నడువంబోయిన రాజవంశములను విస్తరించి పలికితిని. వంశములనుగాక యందలి ప్రతి రాజచరిత్రము నింతకు

మించి విస్తరించిపలుకుట యసాధ్యము. *పరీక్షిత్తు జననము మొదలు మహాపద్మనందుని పట్టాభిషేకమువరకు 1500 సంవత్సరములని తెలియును. ♦ ఆపకారము మహాపద్మ నందునికిని పౌలోములయిన ఆంధ్రుల ప్రారంభమువరకును మధ్యనున్న యంతరము కిక్కిరి సంవత్సరములు. పరీక్షిత్తుజన నముమొదలు ఆంధ్రులు రాజ్యమునకు వచ్చు కాలమువరకు మధ్యగల కాలము (1500 + 886) 2386 సంవత్సరము లగునని భావింపవలసియున్నది. ఈ యంశము శ్రుతర్షులు, పురాణజ్ఞులు నగు మహానుభావులు భవిష్యద్రాజవిషయముగాఁ దెల్పియు న్నారు.

* “మహాపద్మాభిషేకాత్తు యావజ్జన్మ పరీక్షితః
ఏవం వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్.”

378 అ. 35 శ్లో.

అనియున్నది. ఈ పాఠము నాగరిలిపి 1896 సం॥ర ముద్రిత ప్రతిలోఁ గన్పట్టుచున్నది. లోగడ 1877 సం॥రములో పువ్వాడ వెంకటరాయార్యునిచే మద్రాసులో తెలుగులిపిలో ప్రకటింప బడిన మత్స్యపురాణ ప్రతిలో ‘జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్’ అనగా 1500 సం॥ లనియే కనిపించుచున్నది. పరీక్షిత్తుజననము మొదలు రాజుల రాజ్యకాలములుకూడినను 1500 సం॥రములు సరిగా వచ్చుచున్నవి. ఎట్లన పరీక్షిత్తు జనన సంవత్సరమే భారతయుద్ధ సంవత్సరమైయున్నది. ఆ యుద్ధమైన పిమ్మట మగధరాజ్యములో మొట్టమొదట పట్టాభిషిక్తుడై రాజు (జరాసంధుని మనుమఁడు, బౌద్ధద్రథ వంశీయుఁడు) సోమాధి, వాని మొదలు

రిపుంజయునివరకు నిరువదియైదరు రాజులు	1006
ప్రద్యోతవంశము 5 గురు రాజులు	188
శిశునాగవంశము 10 ,,	360
	<u>1498</u>

పురాణము మొత్తముగా 1500 లు అని చెప్పచున్నది.

దానిని '1050' అనుట పొరపాటు. లెక్కలు తెలిసిన వారు దీని సంగీకరింపజాలరు. కావున నా పాఠము 1500 సంవత్సరములను నర్థమిచ్చు 'పంచశతోత్తరమ్' కాని 1050 అనే యర్థమిచ్చు 'పంచాశదుత్తరమ్' అని కాదు. మఱియు నా యధ్యాయమందే

♦ పౌలోమాస్తు తథాంద్రాస్తు మహాపద్మాంతరే పునః

అనంతరం శతాన్యష్టే షట్త్రింశత్తు సమాస్తథా. 3౬

తావత్తాలాంతరం భావ్య మాంధ్రాతాదాపరీక్షితః

భవిష్యేతే ప్రసంఖ్యాతాః పురాణజ్ఞై శ్శృతర్షి భిః॥ 3౭

అని యున్నది. ఈ శ్లోకము స్థూలముగాఁ జూచినతోడనే, ఆంధ్రుని చివరినుండి పరీక్షితునివరకు నిదివరలో చెప్పిన 2336 సం॥ రముల మొత్తమగునని భాషాపాండిత్యము చాలని వారికిఁ గనిపించును. కాని 'ఆంధ్రాంతాత్' అనుచోట బహు ప్రేహినమానము చెప్పినచో ఆంధ్రుడు అంతమందుగలకాలము అని యర్థము వచ్చును. కావున ఆంధ్రులు వచ్చుకాలము వరకునని చెప్పి, పరీక్షిత్తు మొదలు ఆంధ్రులు వచ్చుకాలము వరకు 2336 సంవత్సరములని నిర్ణయించుట సమంజసముగాఁ గన్నట్టుచున్నది,

— ♦ సప్త మండలచలనముచుబట్టికూడ
రాజవంశముల కాలనిర్ణయము ♦ —

పరీక్షీత్తుకాలమున (భారతయుద్ధకాలమున) సప్త
మండలము అగ్నిదైవత్యచుయిన మఖశుండుండెను. ఆంధ్రుల
రాజ్యకాలములో 2700 సంవత్సరములలో 27 నక్షత్ర
ముల చక్రమును దిరిగి, తిరిగి మఖకు వచ్చును. ఒక్కొక్క
నక్షత్రమందుఁ బ్రవేశించినతరువాత రెండవ నక్షత్రమునకు
వెళ్ళుటకు దానికి నూరు సంవత్సరములు పట్టును. అనగా
సప్తరులు దేవమానముచే $7\frac{1}{2}$ దివ్యసంవత్సరములలో ($7\frac{1}{2} \times$
360) నక్షత్రమండలమును జుట్టుదురు. అనగా $7\frac{1}{2} \times 360$
2700 మానవసంవత్సరములు పట్టునన్నమాట. (సప్తరులలో)
దూర్వుననుండెడి రెండు నక్షత్రములు (క్రతువు - పులహుడు)
అర్ధరాత్రమం దుదయింపగా వారికి నూటిగా మత్తరముగా
సరళరేఖతో ధ్రువనక్షత్రముండును, ఆముగ్గురిలో మధ్యనుండు
క్రతువుచుండి పులహుమీదుగా దక్షిణముగాగల నక్షత్రమం
డలమువైపుకు సరళరేఖ గీసినచో నది యేనక్షత్రము
లోనికిఁబోవునో యానక్షత్రమున సప్తరు లున్నారని
చెప్పవలయును. అందువారు నూరు సంవత్సరములదాక
యుండురు. ఇదియే సప్తమండలము నక్షత్రమం దుండు
ననుటకు నిదర్శనము. పరీక్షీత్తుకాలమున మఖలోనున్న
సప్తరులు అందు నూరేండ్లుగడపి, యిరువదినాల్గవ యాంధ్ర
రాజు శివశాతకర్ణి) కాలమునకు మరల మఖలోనికి వచ్చి

నూరు సంవత్సరము లుండును. * పరీక్షిత్తు కాలములో మఖలోనున్న సప్తర్షి మండలము ఇరువదినాల్గవ యాంధ్రరాజు కాలమునకు 2700 ల మానవసంవత్సరములు గడసి తిరిగి మఖలోనికి రాగలదని తాత్పర్యము. అవ్వల నీ లోకము మిక్కిలి యాపదలకు లోనగును. అబద్ధములు నధర్మములు మితిమీరును. వర్ణాశ్రమాచార సంపత్తియు, శ్రాస్త్రార్థ

* ఇందుమూలములో 1836 ప్రతిలో

“సప్తర్షయో మఘాయుక్తాః, కాలేపరీక్షితే శతమ్
బ్రాహ్మణాస్తు చతుర్వింశా భవిష్యంతి శతం సమాః.”
అనియున్నది, ఇందులో ‘బ్రాహ్మణాస్తు’ అను పదము అర్థ శూన్యముగానున్నది. ఇతర పురాణములు అనగా వాయు బ్రహ్మాండ పురాణములలో ‘బ్రాహ్మణాస్తు చతుర్వింశా’ అను పదములకు బదులు ‘ఆంధ్రాంశే స చతుర్వింశే’ అని యున్నది. బ్రాహ్మణాస్తు అనుపదము ఎవరిచేతనో చొప్పింప బడినట్లున్నది. పరీక్షిత్తు కాలములో మఖలోనున్న సప్తర్షులు, ఆంధ్రాంశే = ఆంధ్రరాజుల రాజ్య ప్రారంభమునకు 24 వ నక్షత్రమునకు (ఆర్ద్రకు) రాగలరని యర్థము. అట్లే యాంధ్ర రాజుల ప్రారంభముకు భారతయుద్ధమునుండి 2836 సంవత్సరములయినవని లోగడ చెప్పియున్నది. ఆ ప్రకారమే సప్తర్షిమండల చలనము ననుసరించికూడా చెప్పబడినప్రకారము భారతయుద్ధమునుండి 24 వ శతాబ్దమునకు వచ్చియున్నది. ఇప్పటికిలభించిన సామగ్రితో నిది యుపపత్తిసహముగా గన్పించుచున్నది,

సదాచారపద్ధతియు తారుమారయి సంకరమగును. అల్ప బుద్ధులు, కల్పాయుష్కులునై ప్రజలు నశింతురు. బ్రాహ్మణులు శూద్రప్రాయులగుదురు శూద్రులు మంత్రయోనులగుదురు, శూద్రులు బ్రాహ్మణాచారములు గావించును. బ్రాహ్మణులు జీవనార్థ మన్యులను నేవించురు. కృష్ణనిర్మాణము జరిగిననాడే కలియుగారంభము. మనుష్యమానముచే కలి 4320000 సంవత్సరములు. ఇది దివ్యమానముచే వేయి సంవత్సరములు, ♦ సంధి సంధ్యంశములతో కలిసి 1200 దివ్యసంవత్సరములన్నమాట. అవల కృతయుగారంభము.

ఇత్యోకువంశముతో నారంభమయిన త్కృతియవంశము సుమిత్రునితో సమాప్తమగును. ఐలునితో నారంభమయిన చంద్రవంశము తేమకునితో సమాప్తి చెందును. * దేవాపియ నుపారపుండును (పూరువంశమువాఁడు) ఇత్యోకువునునను నిద్దరు రాజులు కలాపగ్రామముననుండి త్కృతియవంశకర్తలయి యిరు

♦ సంధి=ద్వాపర కలియుగముల నడుమ 100 సం॥ములు.

సంధ్యంశ=కలియుగ కృతయుగములనడుమ 100 సం॥

కలి సంధి సంధ్యంశల మొత్తము 200 సం॥రములు అన్నమాట.

* దేవాపి శంతనునియన్న. ఇతఁడు తండ్రికి జ్యేష్ఠుఁడయ్యు రాజ్యముఁ ద్యజించి తపోవనమున కరిగెను.

† ప్రకృతము ఇరువదియెనిమిదవ మహాయుగము నడచుచున్నది. కృతాదియుగములు నాల్గొకలిసి యొక మహాయుగ మనబడును.

వది తొమ్మిదవమహాయుగమున రాణింతురు, (రాజోవుమహాయుగమునందిన్నమాట) మనువుకుమారుడు సువర్చు డిత్వోకు వంశమున మొదటిరాజగును, దేవాపి కుమారుడు సత్యుడా యుగమున చంద్రవంశ పక్షమున మొదటిపరిపాలకుడగును. ఈ యద్దరును భవిష్యదాజవంశములకు మరల మూలపురుషులగుదురన్నమాట. కలియుగాంతమున సప్తమి సృష్టియందలి ధర్మగతికి బీజభూతులయి యుందురు. ఇత్వోకువంశము ఐలవంశములపాలనము త్రేతాయుగమున నారంభమయి కలిలో నశించును. ఐలము, ఐత్వోకువంశమునను రెండును సర్వక్షత్రియవంశములకుఁ బ్రకృతులు (మూలములు) లని తెల్పబడియున్నది. భోజులు, ప్రతివింధ్యులు నాగులు హయలు ధార్తరాష్ట్రులు, జనమేజయులు బ్రహ్మదత్తులు వీరులు కురువులు పాంచాలురు కుశికుశాదులు నీవులు శశబిందువులు మొదలగు రాజులవంశములు నూరేసి పురుషాంతరము లిదివరకు విస్తరిల్లినవి. ఈ వంశీయులందఱు యజ్ఞాచరణపరులు. ధర్మాత్ములై రాజర్షులని పేరుగాంచిరి. ఈ రాజవంశముల పూర్వాపరసంతానములు తెల్పుట కెంతమాత్రము శక్యముగాదు. ఈరాజవంశాను కీర్తనమువలన నాయువు, కీర్తి ధనము స్వర్గము పుత్రులు నను నైదువరములు లభింపగలవు.

— తులాపురుషాది షోడశ మహాదానములు — 274 - 389

నూతుండు ముసులకిట్లనియె, మున్ను మనువడుగగా మత్స్యమూర్తి యిట్లనియె, షోడశ మహాదానములను చెల్పెద

వినుము, వీనిలో మొదటిది 'తులాపురుషయోగము' అను దానము, అయిన పుణ్యకాములందు, విషువత్తున వ్యతీపాత యందు, దినక్షయమందు, యుగాదులందు, గ్రహణసమయము లందును, మన్వంతరములందు, సంక్రాంతి, వైశృతి, చతుర్దశి, అష్టమి, శుక్లపూర్ణిమ, పర్వకాలము, ద్వాదశి, అష్టకలు, శుజ్ఞోత్సవ వివాహములందు దుస్స్వప్నములు, అద్భుతములు కనిపించినపుడు ద్రవ్యలాభము, బ్రాహ్మణలాభము సిద్ధించినపుడు, శ్రద్ధకలిగినపుడు తీర్థక్షేత్రములందు గోశాల యందు కూపారామ సరిత్రుతిష్ఠలందు, ఇంటిలోఁగాని దేవాలయమందుఁగాని చెఱువునగ్గరగాని సంసారభయనివారణకు మహాదానములు చేయువలయును. జీవిత మనిత్యము, ద్రవ్య సంపద చంచలము కావున పృథ్వీవుచే నీశ్వరబహువాడు వోలె త్వరపడి సత్కర్మాచరణము చేయువలయును.

తులాపురుషదానము, బ్రహ్మాండదానము, కల్పపాదపదానము, గోసహస్రదానము, హిరణ్యకామధేనుదానము, హిరణ్యశ్వదానము, హిరణ్యశ్వరథదానము హిరణ్యహస్తిరథదానము, పంచలాంగల ప్రదానము, హేనుపృథివీదానము, విశ్వచక్రదానము, హేనుకల్పలతాదానము సప్తసాగరదానము రత్నధేనుదానము మహాభూతవటదానము అరుదానములు. వర్ణితములు. నివర చూడుడు మత్స్యపురాణ పరిష్కము.

—♦ 30 కల్పముల పేరులు ♦—

ఆయా మన్వంతరములు, కల్పములు మొదలగునాని కాలమానమునుగూర్చి వర్ణితమైనది. కల్పములపేరులు వర్ణింప

బడుచున్నది. ౧. శ్వేతకల్పము ౨. నీలకౌశితము
 3. వాసుదేవము ౪. రథంతరము 5. రాగవరము ౬. దేవము
 7. బృహత్కల్పము ౮. కందర్పము ౯. సన్యకల్పము ౧౦.
 ఈశానము ౧౧. తమఃకల్పము ౧౨. సారస్వతము ౧౩.
 ఉదానము ౧౪. గారుడము ౧5. కౌర్మము (ఇది బ్రహ్మ
 మానమునకుఁ బూర్ణము.) ౧౬. నాసింహము ౧7. సమా
 నము. ౧౮. ఆగ్నేయము ౧౯. సోమము ౨౦.
 మానవము ౨౧. తత్పురుషము ౨౨. వైకుంఠము ౨౩.
 లక్ష్మీకల్పము ౨౪. సావిత్రకల్పము ౨5. అఘోరము ౨౬.
 వారాహము ౨7. వైరాజము ౨౮. శారీకల్పము ౨౯. మహా
 శ్వరము (ఇందుఁ ద్రిపురసురసంహారము జరిగినది.) ౩౦.
 వీత్రకల్పము (ఇది బ్రహ్మ కమావాస్య యున్నమాట.) ఇవి సం
 కీర్ణములు, రాజసములు, తామసములు, సాత్త్వికములు నని విభ
 జింపఁబడినవి. ఇట్లుముప్పదికల్పములు *క్షయకల్పములతోకలిసి
 బ్రహ్మకొక మానము పూర్తియగును. ఏ కల్పమునందేమిహిమ
 మొదట వ్యక్తమగునో యా కల్పమున కాపేరు సార్థకమయి
 యున్నది. సంకీర్ణకల్పమునందు (సత్త్వరజస్తమోగుణసంకీర్ణము
 అన్నమాట.) సరస్వతి, పితరులుననువారి మహిమయెక్కువగా
 నుండును, తామసములం దగ్ని సూర్యుడు శివుఁడు ననువారి
 ప్రభావమెక్కువ. రాజసకల్పములందు బ్రహ్మయొక్క ప్రభావ
 మధికము. ఏయేకల్పమునందు బ్రహ్మ ము నేపురాణము
 చెప్పినో యాయా కల్పాధిదేవతల ప్రభావ మా పురాణము
 నందు విశేషముగా వర్ణింపబడినది. సాత్త్వికపురాణములందు

*క్షయకల్పము=బ్రహ్మవదాత్రి. ఒకకల్పము బ్రహ్మకొక యహారాత్రము.

విష్ణుమహిమ యెక్కువగా వర్ణితమైనది. బ్రాహ్మపాద్య పురాణములను బఠించువారికి ధర్మబుద్ధిని బ్రహ్మప్రసాదించును. సంపదయు ననుగ్రహించును. ఈ పురాణములను బంగారు ప్రతిమతో దానముచేసినవారికి ననంతఫలము గల్గును.

బ్రహ్మయొక్క యొక సంవత్సరము శైవమగు నొక దినమగును. శైవదివసములు నూరుకలిసి యొక విష్ణునిమేష మగును. విష్ణుపు మేళకువగా నున్నప్పుడే జగత్తు నడచును. అతడు నిద్రింపగా నిది లయించును. ఇట్లు పలుకుచు మత్స్య స్వామి మునులందరు చూచుచుండగనే యంతర్ధాన మొండెను. సూర్యవశివర్ధనుడగు వైష్ణవతమనువు సకలలోకమును సుఖకరముగాఁ బాలించెను. (291) ఈ పురాణము పుణ్యతమము. సర్వశాస్త్రశిరోభూషణము. ధర్మకామాది పురుషార్థసాధనము. ఈ పవిత్రమగు మహాపురాణమునందొక శ్లోకముగాని, పాదముగాని, యందులో సగముగాని పఠించినవాడు విన్నవాడు శ్రీనారాయణ స్థానమునందును, సుఖించును. సర్వమంగళములు నందును. శుభమగుంగాక !

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

నమ శ్రీవిష్ణురూపాయ, వ్యాసాయ పరమాత్మనే.

వేదధర్మ ప్రతిష్ఠాతే సాక్షా ద్భగవతే నమః

మంగళము.

—♦ మత్స్య అధ్యాయ 25కి శ్లో. 20-48 ఏకాశీతి పదవాస్తు సుక్రము 1 ♦—

శిఖి శిరః	పరస్య ద. శేఖరిం	జయస్త ద. శ్రోత్రం	ఇంద్ర ద. అం	రవిః ద. వా	సత్య వా. మూలం	భృశః వా. మధ్యం	ఆకాశం ద. కపాలం	(అగ్నిః) ప్రకాశ్యం
చితిః వామశేత్రం	ఆపః ముఖం						సావిత్రిః అం గుళి మూలం	పూసా ద. మణిబంధం
అదితిః వా. శ్రో	అపవత్స వత్ససలం			అర్చమా దక్షిణ స్తనం		సవితా అంగుళ్యగ్రం		విత్తధః ద. పార్శ్వం
సర్పః వా. అం.		బ్ర		బ్ర		బ్ర		గృహర్షకతః ద. పార్శ్వం
సోమః వా. వా	పృథివీధరః వామ స్తనం	బ్ర		బ్రహ్మ హృదయం	బ్ర	వివన్యాక్ దక్షిణజతరం		యమః ద. ఊరూ
భద్రాటః వా. మూలం		బ్ర		బ్ర		బ్ర		గంధర్వః ద. వానూ
ముఖ్యం వా. మధ్యం	రాజయత్కృ అంగుళ్యగ్రం			మిత్రః వామజతరం		విబుదాధిపః జయం మేడం		భృంగ రాజః ద. జఘనం
వాగః వామకపాలం	రుద్రః అం గుళి మూలం						జయః, ఇంద్రః మేడ్యం	మృగః ద. స్పీక్
శోగః ప్రకాశ్యం	సోమః మణిబంధం	శోమః వా. పార్శ్వం	అనురః వా. పార్శ్వం	వరుణః ఊరూ	పుష్పగ్రంథః వామ	సుగ్రీవః జంఘః	దౌవారికః స్పీక్	పిత్తుగణః పాదా

— మ త్స్య పు రాణ ప రి శి ష్ట ము :—

(274 అ.) — తులాపురుషదానవిధి —

పుణ్యతిథియందు బ్రాహ్మణ వాచన మొనరించి, పదు నారు, పది, పండ్రెండుగాని అరత్నుల మేర కొలిచి మండప మొనరించి యందు చతుర్భద్రమును నాశనము వేయవలెను. ఏడు హస్తముల యరుగు వేయవలెను. నడుమ కొలత యైదు హస్తము లుండవలెను. దాని మధ్య తోరణము నిర్మింపవల యును. అది సారవత్తరమయిన దారువుతో నిర్మింపవలెను. నాల్గుదిశలందు నాల్గు కుండములు నిర్మింపవలయును. వానికి మేఖిల, యోనియు కల్పింపవలయును. వానిదగ్గర పూర్ణకుంభ ములు నాలుగు నాశనములు నాల్గు నాల్గు దిశలందు నుంచవల యును. వానికి సమీపమున రెండు రాగిపాత్రీలు, యజ్ఞ పాత్రీలు (శ్రుక్రూవాదులు) దర్భాశనములు నుంచవలయును. ఆశనములు మూర వేడల్పు పొడుగు గలిగి యుండవలయును. నువ్వులు, నేయి, ధూపములు, వైష్ణవులు, ప్రసాదనామగ్రియు నచట నుండవలెను. పూర్వోత్తర దిశలం దొక హస్త ప్రమాణ మయిన వేదికయందు గ్రహ ధనము చేయవలెను. ఇందుగని గూడ యటనే పూజింపవలయును. అచటనే ఫలములు, పూల మాలలు, నూతన వస్త్రములు బ్రహ్మ విష్ణు శివారాధన చేయవలెను. ఆ యాదిక్ష్వాప గురులనుబట్టి ఆ యాదిశిలందు పతాకలు గట్టవలయును. దక్షిణములందు తోరణములు కట్టవల యును. క్షీరవృక్షముల శాఖతో నీతోరణములు కట్టవల

యును. ద్వారములందు గంధమాల్య రత్నవస్త్రాలంకృతములగు రెండేసి కుంభములు స్థాపింపవలయును. సాల, ఇంగుది, చందన, జేవదారు, శ్రీపర్ణి, బిల్వ, ప్రియ, కాంచనములను దారువులతో రెండు మూరలు లోతును నైదు మూరలెత్తును గల రెండు స్తంభములను బాతి వాని నడుమ నాల్గు మూరలు దూరముంచి పైనఁజెప్పిన దారువులతోఁ జేసిన తుల (కాటా) నిర్మించి బంగారుతో పురుషమూర్తి చేసి నడుమ స్థాపింపవలయును. ఆ కాటా నాల్గుమూరలు పొడవుగలిగి, పదియంగుళములు దశశరిగల్గి సువర్ణపట్టికాలంకృతమై లోహపాశములచే గట్టబడినదిగా నుండవలయును. స్వర్ణమయమైన రత్న హారము నలంకరింపవలయును. గంధ మాల్యాదులు పూయవలెను. పద్మాకారమైన చక్రము దానిమధ్య లిఖింపవలయును. మీద చాంగినీ కట్టవలయును, అది పంచవర్ణములలో నుండవలెను. పువ్వులు, పండ్లునుగూడ వేలొడ గట్టవలయును. రూపము, కులము, వంశముకల యుత్తమ విపులను ఋత్విజులుగా నాహ్వానింపవలెను, అందరును దాన విధానమునందు బరిజ్ఞానము గలవారుగా సమర్థులుగానుండి ప్రసన్న గుభీరముగ మాటలాడ నేర్చుగలవారై తెల్లనివస్త్రములు, కుండల హేమ సూత్ర కేయూర కంఠాభరణాదులు ధరించి యుండవలెను. తూర్పున ఋగ్వేద విదు లిద్దరు, దక్షిణమున యజుర్వేద విదు లిద్దరు, ఇద్దరు సామవేదులు పడమట, ఇద్ద రధర్వవిదు లుత్తరమున నుండవలయును. విఘ్నేశ్వరపూజ, దిక్పాలపూజ, అష్ట, వసుపూజ, ద్వాదశా దిత్యారాధన, మరుత్పూజ, త్రిమూర్తులు

నూర్పుడు, వనస్పతులు అనువారిపూజ, యాయా దేవతా మంత్రములచే నాల్గేసి హోమములు నాచరింప వలయును. ఆ యా దేవతా నూక్తముల జపముగూడ చేయవలయును. హోమ మయినతరువాత మంగళ వాద్యములు మోగుచుం డగా బలిపుష్ప ధూపము నువయోగించి లోకపాలుర నాహ్వా నింపవలయును.

— *దిక్పాలపూజ* —

“ఏహ్యేహి సర్వామర సిద్ధసాధ్యై రభిష్టుతోవజ్రధరోమరేశః
సం వీజ్యమానోఽపురసాంగజేసరత్నాధ్వరంనోభగవన్ నమస్తే॥

“ఓమ్ ఇంద్రాయనమః” అని సర్వదేవాధీశుడగు నిందుని
ఏహ్యేహిసర్వామరహవ్యవాహా! మునిప్రవీరైరభితోఽభిజుప్తః ।
తేజస్వినా లోకగణేన సార్థం మమాధ్వరం రక్ష కవే! నమస్తే॥

‘ఓమ్ అగ్నయే నమః’ అని అగ్నిని

ఏహ్యేహినైవస్వత! ధర్మరాజ! సర్వామరైరర్చితదివ్యమూర్తే
శుభాఽశుభానందశుచామధీశశివాయ నః పాహిమఖం నమస్తే॥

ఓం యమాయ నమః అని యముని

ఏహ్యేహిరక్షోగణ నాయక స్త్వం స్మరైస్తుబేతాలపిశాచసంమైః
మమాధ్వరం పాహిశుభాదినాథ! లోకేశ్వర స్త్వంభగవన్ నమస్తే

నిర్ఋతయే నమః అని నిర్ఋతుని

ఏహ్యేహి యాదోగణ వారిధీనాం గణేన పఞ్చన్య మహా పురోభిః
విద్యాధరేంద్రదామరగీయమానసాహిత్యమస్మాన్ భగవన్! నమస్తే

ఓం వరుణాయ నమః అని వరుణుని

ఏహ్యేహియజ్ఞే మమరక్షణాయ మృగాధిరూఢః సహసిద్ధనమ్మైః
ప్రాధిపః కాలకవేసహాయోగృహాణపూజాంభగవన్! నమస్తే

ఓం వాయువే నమః అని వాయువును

ఏహ్యేహియజ్ఞేశ్వర ! యజ్ఞరక్షాంవిధత్స్వ నక్షత్రగణేనసార్థం
సర్వాపదీభిః పితృభిస్సమైవ గృహాణపూజాం భగవన్! నమస్తే

ఓం సోమాయనమః అని సోముని

ఏహ్యేహివిశ్వేశ్వర! సమ్రాజూలకపాలఖట్వాంగధరేణసార్థం
లోకేశ ! యజ్ఞేశ్వర! యస్మిన్ దైత్యగృహాణపూజాంభగవన్! నమస్తే

ఓం ఈశానాయనమః అని యీశానుని

ఏహ్యేహిపాతాలధరాధరేంద్ర నాగాంగనాకిన్నరగీయమాన!
యక్షోరగేంద్రదామర లోకసార్థ మనన్త! రక్షాధ్వర మస్మదీయమ్

ఓం అనంతాయనమః అని యనంతను

ఏహ్యేహివిశ్వాధిపతే! మునీంద్ర లోకేన సార్థం పితృదేవతాభిః
సర్వస్యధాతాఽస్యమిత్రప్రభావ! విశాధ్వరం నో భగవన్ నమస్తే.

ఓం బ్రహ్మణే నమః అని బ్రహ్మను

త్రైలోక్యే యానిభూతాని స్థావరాణి చరాణిచ

బ్రహ్మవిష్ణుశివై స్సార్థం రక్షాం కుర్వంతు తాని మే
దేవదానవ గంధర్వ యక్షరాక్షసపన్నగాః

ఋషయో మనవో గావో వేదమాతరవీచ చ

సర్వే మమాధ్వరే రక్షాం ప్రకృర్వంతు ముదాన్వితాః

అని యాయా దిక్పాలదేవతా హస్తనముచేసి ఋత్విక్కులకు స్వర్ణ భూషణము లొసంగవలెను. కుంజలములు, మురుగులు నూత్రములు, ఉంగరములు, వస్త్రములు, మంచములు, పరుపులు, నొసంగవలెను. రెట్టింపుగురున కర్పింపవలెను, జాపకులు శాంత్య ధ్యాయమును జపింపవలయును, బ్రాహ్మణవాచనము జరుగవలయును. పిమ్మట మంగళ వాద్యములతో వేదపుంగవులు స్నానము చేయింప శుచియై శుభ్రవస్త్రముల ధరించి కుసుమాంజలి గ్రహించి ప్రదక్షిణము చేసి, తుల నభిమంత్రించి

నమస్తే సర్వవేదానాం శక్తి స్త్వం సత్య మాస్థితా

సాక్షిభూతా జగద్ధాత్రీ నిగ్నితా విశ్వయోనినా

ఏకత సర్వ సత్యాని తథానృతశతానిచ

ధర్మాధర్మ కృతాంశుధ్యే స్థాపితాసి జగద్ధితే

త్వం తులే! సర్వభూతానాం ప్రమాణ మిహ కీర్తితా

మాం తోలయంతీ సంసారా దుద్ధరస్వ న మోస్తు తే

యోస్తాతత్త్వాధిపోదేవః పురుషః పంచవింశకః

సవకోధిష్ఠితోదేవి! త్వయితస్మాన్న మోనమః

నమోనమస్తే గోవింద! తులాపురుష సంజ్ఞక!

త్వం హరేధారయ స్యస్మానస్మాత్సంసారకర్దమాత్

తా॥ ఓతులాదేవీ! నీవు వేదశక్తివి, సాక్షివి, బ్రహ్మ నిన్ను సత్యసత్యములు ధర్మాధర్మముల మధ్యవర్తినిగా లోకో

పశ్చాతాపమునకు స్థాపించెను. సర్వభూత ప్రమాణమవు, నన్నీ సంసారమునుండి లేవనెత్తుము. పంచవింశతికూడగునాత్మ నీయందధిపతిత్వంబు యున్నాడు. తులాపురుష నాముడగు గోవిందునికి నమస్కారము, ఈ భవకర్దమ మందుండి యుద్ధరింపుము.

అని వినుతించి మరల ప్రదక్షిణముచేసి తులలో కూర్చుండవలెను, ఖడ్గముకవచము మొదలయినవి సర్వాభరణములు ధరించి తులారోహణము చేయవలెను. సూర్యునితోఁగూడ బంగారముతోఁచేసిన ధర్మరాజమూర్తి (యమునిరూపును) రెండుచేతుల ధరించి హరిముఖము దర్శించుచు గూర్చుండవలయును. రెండవప్రక్క బంగారము మొదలయిన ద్రవ్యము నుంచవలయును. పుష్టికాముండు నవాఁడవ్వలిభాగము నేలనంటుదనుక ద్రవ్యముంచవలయును. ఇట్లు క్షణముండి దిగి మరల వెనుకటి స్తోత్రము పఠించి గురులకు ఋత్విక్కులకు భూసువరముని దుకూలాది దానము లాచరింపవలెను. ఇది స్వర్గాది సుఖప్రదము. విన్నవారును విష్ణులోకమందురు.

— హిరణ్యగర్భదానము — (275 అ.)

తులాపురుష దానమునకు వలెనేఋత్విగాది సంభారములు సేకరింపవలయును. ఉపవసించి లోకపాలాద్యాహ్వాన ముట్లేచేయవలెను. స్వర్ణకుంభము విపులచేదెప్పింపవలయును. బంగారు తామరపూవు చెక్కబడి యీకుంభము డెబ్బదిరెండంగులముల యెత్తుండవలెను, అందు మూడవవంతు వైశాల్యముండవలెను. నెయ్యి పాలు దానిలో నింపవలయును. పదియంచులు గల రత్నములు, తులసి, నూది, బంగారపునాళము, సూర్యసహిత

మైన పితకము. నాభికుపవీతము ప్రకృతన బంగారువండము,
కమండలుపు పద్మరూపమైన మూత పద్మరాగ సహితమగు
ముత్యాలపేరు నలంకరింపవలెను. ఆకుంభమును కుంచెడు నువ్వుల
మీద నుంచవలెను. మంగళ ఘోషములు వేదఘోషములతో
సర్వాషధి మిశ్రములైన పవిత్రతీర్థములచే న్నానముచేసి
పుష్పాంజలిపట్టి, యిట్లు నుతింపవలెను.

నమో హిరణ్యగర్భాయ హిరణ్యకవచాయచ
సప్తలోకసురాధ్యక్ష ! జగద్ధాతే నమోనమః
భూలోక ప్రముఖా లోకా స్తవ గర్భే వ్యవస్థితాః
బ్రహ్మాదయస్తథాదేవా నమస్తే విశ్వధారిణి
నమస్తే భువనాధార నమస్తే భువనాశ్రయ!

బ్రహ్మాండదానము (276 అ.)

సర్వసంభారములు తులాపురుషదానమందు వలెనే
సంపాదించవలెను. రెండు సువర్ణ కలశములచే బ్రహ్మాండకల్ప
నము చేయవలెను. ఎనిమిది దిగ్గజములు, నాఱు వేదాంగములు,
అష్టదిక్పాలురు, అందరికి నడుమ బ్రహ్మాయు, శివుడు, విష్ణువు
శిఖరములుగను, ఉమా లక్ష్మీ సమేతముగను, వసువులు, ఆది
త్యులు, మరుత్తులు గర్భమందును, నాహ్వనించి రత్నములచే
నలంకరింపవలయును. వితస్తి మొదలు అంగుళశతముదాక
యా కుంభములపరిమాణ ముండవలయును. పట్టువస్త్రములు
కప్పనలయును. కుంచెడు నూపులుపోసి దానిమీద నీకుంభ
ద్వయముప్రతిష్ఠింపవలెను. పదునెనిమిదిరకములయినధాన్యములు

చుట్టును బోయవలెను. తూర్పున అనంతశయముని, దక్షిణమున
ప్రద్యుముని, దక్షిణదిశను ప్రకృతిని, అవ్వల సంకర్షణుని, పడ
మట నాల్గువేదములను, అవ్వల ననిరుద్ధుని, అగ్నినుత్తరదిశను,
అవ్వలిదిశ వాసుదేవుని బెల్లపు అచ్చులమీద స్థాపించి పూజిం
పవలయును. వారి విగ్రహములు స్వర్ణముతోఁ జేయవలెను,
పదిపూర్ణ కుంభములు, పదిగోవులు నలంకరించి గూయవలెను,
పాదుకాదిదానములు చేయవలెను. హోమము, అధివాసనము
నయినతరువాత స్నానముచేసి విఘ్నాలకుఁ బ్రదక్షిణించి,

శ్లో॥ నమోస్తు విశ్వేశ్వరవిశ్వభామ జగత్ప్రవితేభగవన్నమస్తే
సప్తరిలోకామరభూతలేశ గర్భేణసార్థం వితరాభిరక్షామ్ ॥
యేదుఃఖతాస్తే సుఖినోభవంతు
ప్రయాంతుపాపాని చరాఽచరాణాం
త్వద్దాన శస్త్రాహతపాతకానాం
బ్రహ్మాండదోషాః ప్రళయం వ్రజంతు॥

అని పఠించి యచటమంటపమును బదిభాగములుచేసి
రెండుభాగములు గురునకిచ్చిమిగిలినవి ఋత్విక్కులకుశమవిభాగ
ముగ నొసంగవలెను. ఏకాగ్నివిధానముచే గురువొక్కఁడే
హోమము చేయవలెను. ఇది విష్ణుప్రీతికరమైనదానము. ఏడు
తరము లుద్ధరించును. ఇది పఠించుట వినుటయుగూడ యుత్తమ
జ్ఞాన సంపత్తికి సాధనమగును.

(277 అ) — కల్ప పాద పదానము —

అంతయుఁ దులూపుదువ దానము చేయవలెను. బంగారు వృక్షము, పండ్లు, పక్షులు మొదలయిన వానితోఁగూడి కొన్నట్లు చేయించవలెను. యథాశక్తి మూడు పలములు మొదలు వేయి పలముల దాక బంగారము వినియోగించి యిది చేయింపవలెను. బెల్లపురాశిమీద నిది యుంచవలెను. బెల్లని వస్త్రము లలంకరింపనగును. త్రిమూర్తులు, సూర్యునితోఁగూడ యొడుకొమ్మలుండ వలయును. రతీమన్మథుల విగ్రహములు క్రింద నుండవలయును. పైనఁజెప్పిన బంగారములో నాల్గవ వంతుపెట్టి సంతానమును కల్పవృక్షము చేయించి తూర్పునను, మందారమును దక్షిణమునను స్థాపింపవలయును. లక్ష్మీదేవితో గూడ వీనిని నేతిపాత్రయం దాహ్వానింపవలయును. పడమట దెస పరిజాతము సావిత్రితోఁ జీలకర్రమీద నిల్పవలయును. సురభియును కామధేనువుతో హరిచందనమును తిలలమీద నుత్తరమున స్థాపింపవలెను. చెఱకుగడగు, పట్టువస్త్రములు మొదలయిన వానిచే నలంకరింప నగును. ఎనిమిది పూర్ణ కలశాలు పాదుకలు, పీటలు, చెంబులు దీపములు, పాదుకలు, ఛత్ర చామరాదులు, పండ్లు, పూలమాలలు, పదునెనిమిది విధముల ధాన్యములు సిద్ధముచేయవలెను. హోమాదికమయిన తరువాత,

“నమస్తే కల్పవృక్షాయ చింతితార ప్రభాయినే
విశ్వంభరాయ దేవాయ నమస్తే విశ్వమూర్తయే.
యస్మాత్త్వ మేవ విశ్వాత్మా బ్రహ్మస్థాబద్ధివాకరః
మూర్తీః మూర్తః పరం బీజ మతః సాహ సనాతన !

త్వమే వామృతసర్వస్వ మనంతః పురుషోఽవ్యయః
సంతానాద్వైరువేతోఽస్మాన్ పాహి సంసార సాగరాత్”

అనిపఠించి పురోహితునికిఁ గల్పవృక్ష మొసంగవలెను. నల్లరుఱుత్వీక్కులకు సంతానాది కల్పవృక్షములను నాల్పింటి నీయనగును. ఏకాగ్ని విధానమునఁ బురోహితుఁడు హోమము నాచరించవలెను. ఇదియశ్వమేధ ఫలదము, విష్ణులోకమిచ్చును. విన్నవారు కూడ మన్వంతరకాల మింద్రలోక ఘండుదురు.

సమో హిరణ్యగర్భాయ గర్భే యశ్య పితామహః
యత స్త్వమేవ భూతాత్మా భూతే భూతే వ్యవస్థితః
తస్మాన్మాముద్ధరాశేష దుఃఖసంసారసాగరాత్.

అని పఠింపవలయును. (భావము సుగమము) ఉత్తరాభి ముఖుడై ధర్మరాజ చతుర్ముఖమూర్తులను గుప్పిటఁబట్టి మోకాళ్ళ నడుమ తలవంచి అయిదుసార్లు చ్చాప్యసములుచేసి, గర్భాధాన, పుంసవన సీమంతోన్నయనాది సంస్కారములను హిరణ్యగర్భున కొనరించి, విపులచే గురునిచే లేవదీయఁబడి, జాతకర్మాదిగ పదునాఱు సంస్కారము లొనరించి నూది మొదలయిన వస్తువులు పురోహితుని కీయవలయును. అట్టమీఁద,

సమో హిరణ్యగర్భాయ విశ్వగర్భాయ వై నమః
చరాచరశ్శబ్దగతో గృహభూతాయవై నమః
యథా హంఽజనితః పూర్వం మర్త్య ధర్మా సురోత్తమ !
త్వద్గర్భసంభవాదేవ దివ్యదేవోభవామ్యహమ్.

అన నవ్వల సర్వాభరణ భూషితులగు నల్లరు బ్రాహ్మణులు
నాల్గు తీర్థకలశముల నందుకొని 'దేవస్యత్వా' అనుమంత్రముచే
యజమాని నిట్లు బంగారుపీటమీఁద నభిషేకింపవలయును.

“అద్య జాతస్య తేఽంగాని అభిషేక్యమహే వయమ్
దివ్యే నానేన వపుషా చిరం జీవ సుఖ భవ”

అవ్వల హిరణ్య గర్భరూపమయిన యా పూర్ణకుంభ
మును ద్విజుల కివ్వవలెను. పాదుకలు మొదలయిన యచ్చటి
యుపకరణము లన్నియును బురోహితుని కర్పింపవలయును.
గ్రామముగాని, దేశముగాని యీ సమయములో యథాశక్తిగ
నీయవలెను, ఇదిబ్రహ్మలోక సుఖము నొసంగును, కలికలుషము
నిస్తరించును, తరతరములవారు తరింతురు. ఈ దానవిధి పఠించి
నను విన్నను సిద్ధసాధ్యాదులచే బూజితుండగును.

—: గోసహస్రదానము :—(278 అ.)

త్రిరాత్రము పాలుమాత్రమే త్రావి (పయోవ్రత
మొనర్చి) తులాపురుషదానమున కట్లు దిక్పాలాది పూజయొనర్చి
పుణ్యాహవాచనము, హోమము చేయవలయును. చక్కని వృష
భమును దానవేదిక దగ్గరనుంచి యలంకరింపవలయును. గోసహ
స్రమును సుగంధ వస్త్రమాల్యాదులచే నర్పించి కొమ్మలకు
బంగారు తొడుగు, కాలిడెక్కలకు వెండి తొడుగును దొడిగి
బంగారు ఘంటికలు మెడలోఁగట్టి స్వర్ణరత్నమయములయిన
కొమ్మలకు చామరము లలంకరించి పాదుకాదులతోఁబదిగోవుల
నొకగుంపుగాచేర్చి, వానినడుమ స్వర్ణ మయమయిన నంది విగ్ర

హము సర్వభూషణాలంకృతమునేసి, దోణసరిమాణ మయిన
లవణరాశిపై నిలిపి చెఱకులు మాలలు పండ్లు మొదలయిన
వానితో నేబది పలములు మొదలు వేయిపలముల బంగారముతో
నివియన్నియుఁజేయించి, పుణ్యజలాభిషిక్తుడై, పుష్పాంజలియై,

నమోఽస్తు విశ్వమూర్తిభ్యో విశ్వమాతృభ్య ఏవచ
లోకాదివాసిసీభ్యశ్చ రోహిణీభ్యో నమోనమః
గవా మంగేషు తిష్ఠంతి భువనా న్యేకవిశతిః
బ్రహ్మాదయస్తథా దేవా రోహిణ్యః పాంతు మాతరః
గావో మే అగ్రతః సంతు గావః పృథ్వీ ఏవచ
గావ శ్శిరసిమేనిత్యం గవాం మధ్యే వసామ్యహమ్
యస్మాత్త్వం పృథ్వీరూపేణ ధర్మ ఏవ సనాతనః
అప్రమూర్తే రధిషాన మతః పాహి సనాతన !

అని పఠించి సందికేశ్వరునితో గోవుల నొసంగవలెను.
వదిగానీ, ఇరువదిగాని, సూరుగాని యిట్లు దాన మీయవచ్చును.
మిగిలిన సంభారములు పూర్వము తెల్పిన దానములకు వలెనే
యీయవలెను. ఒక్కగోవు ననేకులకుఁ బంచి యీయఁగూడదు,
ఇది శంకరుని సాయుజ్య మొసంగ గలదు.

కామధేను దానము (279 అ.)

సర్వసంభారములు పూర్వమువలెనే. లోకపాలా
ద్యారాధనము తొలుత చెప్పినట్లే. వేదికయందు బెల్లము రాశిపై
శృష్టాజనము పఱచి, రత్నాలంకృతమైన ధేను ప్రతిమ నుంచి,

ఎనిమిది కలశములు నిలిపి, రాగితోఁజేసిన పాలచెంబు నునిచి
యలంకరించి, పగడిచిఁగించి, దర్శపాణియై,

త్వంసర్వదేవ గణమందిర మంగభూతా
విశ్వేశ్వరి త్రిపథ గో దధి పర్వతానాం
త్వద్దాన శస్త్ర శకలీకృత పాతకౌఘః
ప్రాప్తోఽస్మి నిర్వృతి మతీవ పరాం నమామి
లోకేయధేష్పిత ఫలార్థవిధాయినీం త్వా
మాసాద్యకో హి భువి దుఃఖ ముపైతి మర్త్యః
సంసారదుఃఖశమనాయ యతస్య కామం
త్వాం కామధేను మితి వేదవిదో వదంతి.

అని పఠించియు బంగారుధేనువునొసంగి, యంగభూత
ముగ ననేకదానసంతతి నొనర్చి శివలోకము నందును.

హిరణ్యాశ్వదానము (280)

బంగారముతో గుఱ్ఱమురూపు చేయించవలెను. కృష్ణా
జినముపై దానిని స్థాపింపవలెను. ఓషధీన్నాన మాచరించి,
పుష్పాంజలియై,

“నమస్తే సర్వదేవేశ ! వేదాహరణలంఘట !

వాజిరూపేణ మాయస్మా త్పాహి సంసారసాగరాత్,

త్వమేవ సప్తధా భూత్వా ఛందో రూపేణ భాస్కర !

యస్మాద్భాసయసే లోకా నతఃపాహి సనాతన !

అని పల్కి యశ్వదానము చేయవలెను, ఈదాన మా పరించిననాడు తైలము (నువ్వులనూనె) భక్షింపరారు. ఇది విష్ణు లోక ప్రదము.

అశ్వరథ దానము (281)

కృష్ణాజనమునఁ దిలలు పోసి, బంగారురథము గుట్టములతో స్థాపించవలెను. గుట్టములెనిమిది గాని నాల్గుగాని యుండవలెను. ఇంద్ర నీలమణితో రథకుంభము నిర్మింపవలెను. అష్టదిక్పాలురు పద్మరాగదళములతో నాల్గుకలశలు, పదునెనిమిది విధముల ధాన్యములు సం దుంచవలయును. ఇదిస్తుతి.

నమోనమః పాపవినాశనాయ

విశ్వాత్మనే వేదతురంగమాయ

ధామ్నా మధీశాయ దివాకరాయ

పాపాఘ దావానల దేహి శాంతిమ్॥

వస్వప్త కాదిత్య మరుద్గణానాం

త్వమేవ ధాతా పరమం నిధానమ్

యతస్త తో మే హృదయం ప్రయాతు

ధర్మైక తానత్వ మఘాఘనాశాత్॥

(282 అ) —† హేమగజరథదానము †—

ఉపవాస ముండి పుష్పరథము రూపము చేయించి, నాల్గుచక్రములుంచి, కృష్ణాజనముల, తిలద్రోణముమీదస్థాపించి మధ్యను నారాయణదేవుని నిల్పి, లక్ష్మీపుష్ప దేవతల సతనితో

నిల్పి పూర్వోక్తమంగళ ద్రవ్యములుంచి, నాల్గు కలశే యించి, వినాయకుని గూడనిల్పి, నాల్గుసువర్ణ గజప్రతిమల నలంకరించి, ఏనుగులతో గూడ పూజింపవలెను.

నమోనమ శృంకర పద్మజార్చ లోకేశవిద్యాధర వాసుదేవైః
త్వం సేవ్య సేవేదపురాణయజ్ఞసేజోమయస్యందనపాహితస్తాత్
యత్తత్పదం పరమగుహ్యతమం మురారే
రానంద హేతుగుణ రూపవిముక్తమంతః
యోగైకమానస దృశోమునయస్సమాధౌ
పశ్యంతి తత్త్వమసినాథ రథాధిరూఢః
యస్మాత్త్వమేవ భవసాగర సంప్లుతానా
మానందభా గమృత మధ్వగ పారిపాత్రమ్
తస్మాదఘాఘు శమనేన కురు ప్రసాదం
చామికరేభరథ! మాధవ! సంప్రదానాత్

అని పఠించి యతీంద్రియమైన చంద్రమకుటుని స్థానము నంనును.

(283 అ) —: ప ం చ లా ం గ ల క దా న ము :—

ఖర్వటము, ఖేటకము, గ్రామముగాని (ఇవన్నియు గ్రామములోని రకములజేర్లు) సస్యసమృద్ధమైన దానిని యొదు బంగారు నాగళ్లతో వ్యవసాయ సామగ్రితో, వృషభములు ప దింటితో నలంకరించి, భూమి, ఆదిత్యులు, రుద్రులు ననువారికి పాయస చరువును హోమమునేసి, తులాపురుషదాన

మునకు వలెనే లోకపాలాదిపూజనేసి, బ్రాహ్మణదంపతులన
మంగళవాద్యములతో రావించి, సువర్ణ సూత్రాంగుల
యకాదులచే నలంకరించి గో భూ హిరణ్యాదులతో గూడ
ప్రదక్షిణించి.

యసాద్దేవగణాస్సర్వే సావరాణి చరాణి చ ।
ధురంధరాంగే తిష్ఠంతి తసా ద్భక్తి శ్శివేస్తుమే.
యస్మాచ్చ భూమి దానస్య కలాం నార్హంతి షోడశీం
దానాన్యన్యాని మే భక్తి ర్చరత విన దృఢా భవేత్.

అని పఠింపవలెను. ఏడుమూర లోకదండము. ముప్పది
దండము లోకనివర్తనము. * నివర్తనములో మూడవ పంతు
తక్కువది 'గోచరము' అని భూమి కొలతపద్ధతి. ఈ మాన
ముతో నిట్లు భూదానము చేసినవాడు శివలోకమందును, ఇది
పఠించినను విన్నను సర్వశంపదలు గల్గును.

—♦ భూ దా న ము ♦— (284 అ)

బంగారముతో భూప్రతిమ చేయించవలెను. మర్యాదా
పర్వతములు, నడుమ మేరువును గుర్తింపవలెను. పరములు
తోమ్మిది గుర్తింపవలెను. నదీనదములు, సప్త సాగరములు,
కల్పింపవలెను. వసు రుద్రాదిత్య సహితముగా నైదుపలములు
మొదలుగ సహస్రపలముల బంగారముతోఁ బ్రతిమ చేయించ
వలెను. కృష్ణాజినముమీఁద తిలలు, అష్టాదశభాగ్యములు లవ
ణాది షడ్రసములు, ఎనిమిది కలశాలు సుంచవలయును. మిగిలి
యులంకారాదికము మునుపటివలెనే కల్పింప వలయును.

*నివర్తనశతంబాపితదర్శంబాపితక్రితః నివర్తనమన్నది భూమి కొలతలో విశేషము

